Deák István (Budapest):

A magyarság őstörténete. Utótanulmány Torma Zsófia korszakalkotó felfedezésének rendszerbe helyezéséhez

TARTALOMJEGYZÉK

1. MÓDSZER

1. FELADAT
1. Lendületben
2. Őstörténet és őstörténész
3. Az őstörténet adatforrásai
4. Az adatok összhangja
5. Az adatok keménysége
6. Az őstörténet módszertana
7. A magyar őstörténeti tér

2. ÉLETMÓDOK ÉS TERÜLETEK
1. Az életmódok jelentősége
2. A vadász-gyűjtögető életmód
3. Nomád pásztor életmód
4. A földműves életmód
5. Az életmódok összefoglalása
6. A Puszta

2. TÉR ÉS IDŐ ALAPADATOK

1. MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TÉR
1. Felföld
2. Anatóliai-balkáni vonulóút
3. Medence
4. Kaszpi-kapu
5. Terek-Kubán-sík
6. Vadmező
7. Szabíria
8. Mongólia
9. Dzsungária
10.1. Az Oázisfüzér általában
10.2. Az Oázisfüzér tájai
11. Afgán-vonulóút
12. Észak-iráni-vonulóút

2. A MEDENCE IDŐRENDJE

3. ŐSTÖRTÉNETI ADATOK

1. ADATFORRÁSOK ÁLTALÁBAN

1.1. Keveredő és nem keveredő örökítő anyag
1.2. Régiségi örökléstan
1.3. Immunglobulin
2. Alkattan
3.1. Nyelvészeti alapfogalmak
3.2. A nyelvészet szintjei, fejlődése és irányultsága
3.3. Eredeti vagy érintkezéses nyelvkapcsolatok
3.4. A nyelvi rétegek
4.1. A leltáros és a régész
4.2. A régészeti időhatára
4.3. A régészet irányultsága
4.4. A régészet őstörténeti jelentősége
4.5. Helyben maradó vagy vonuló közösségek
4.6. A régészeti kultúra
4.7. A kultúra terjedése
4.8. Néprajz
5.1. A szellemi hagyaték általában
5.2. A szellemi hagyaték belső forrásai
5.3. A szellemi hagyaték külső forrásainak példái

2. ÖRÖKLŐDÉSTANI ADATOK

1. Kövek népe
2. Magvetők népe
3. Puszták népe

3. ALKATTANI ADATOK

1. Kövek népe
2. Magvetők népe
3. Puszták népe

4. NYELVÉSZETI ADATOK

1. A Felföld névmásgyűrűje
2. A Felföld nyelvi gyűrűi
3. Baszk
4. Magyar
5. Finnféle nyelvek
6. Altáji nyelvek
7. Dravida nyelvek
8. Nílus-Szaharai nyelvek
9. A magyar-finnféle nyelvkapcsolat
10. A magyar-obi nyelvkapcsolat
11. A magyar nyelv ősnyelv
12. Életmódjelző szócsoportjaink

13. A Medence magyar nyelve
14. A Puszta magyar nyelve

5. A TÁRGYI HAGYATÉK ADATAI
1. Kövek népe
2. Magvetők népe
3. Puszták népe

6. A SZELLEMI HAGYATÉK ADATAI
1. Kövek népe
2. Magvetők népe
3. Puszták népe

4. KÖVETKEZTETÉSEK

1. AZ EDDIGI ELMÉLETEK ELLENTMONDÁSAI
1. Finnféle elmélet
1. Összefoglalása
2. Vonatkozó adatok
3. Ellentmondásai
2. Szkíta-hun elmélet
1. Összefoglalása
2. Vonatkozó adatok
3. Ellentmondásai
3. Pusztai elmélet
1. Összefoglalása
2. Vonatkozó adatok
3. Ellentmondásai
4. Kárpátia elmélet
1. Összefoglalása
2. Vonatkozó adatok
3. Ellentmondásai
5. Kárpátia és Szkítia elmélet
1. Összefoglalása
2. Vonatkozó adatok
3. Ellentmondásai.

2. A MAGYARSÁG FELFÖLDI EREDETE
1. A nemzettagok általában
1. A nemzettagok fogalma
2. A nemzettagok táblázata
2. A nemzettagok bemutatása
1. Kövek népe
2. Magvetők népe
3. Puszták népe
3. Mi az, amit nem tudok pontosan?
4. Mozgóképes összefoglalás
5. Jelentőség

5. SZEMELVÉNYEK

1. AZ AFRIKAI ÁFIUM ELLENI ORVOSSÁG
1. Szigetek
2. Zsákok
3. Emberszabásúak
4. Homo erectus
5. Homo heidelbergiensis
6. Mai emberek
7. Szanok
8. Későbbi népvándorlások
9. Technika
10. Nagyvadak

2. NYELVÉSZET
1. Magyar-finn nyelvcsalád
2. A sumerek magyar-finnféle nyelve
3. A magyar-finnféle nyelvek átadásos terjedése

3. TÁRGYI HAGYATÉK
1. Kőkor, bronzkor
2. Tükörkultúrák a Vadmezőn
3. A szkíta-hun kapcsolatú régészeti kultúrák

4. SZELLEMI HAGYATÉK
1. A sumerek felföldi eredete
2. A szkíták és hunok felföldi eredete
3. Szabir és kazár

6. FÜGGELÉK

1. NEVEZÉKTAN
1. Rövidítések
2. Történelmi nevezéktan
3. Nemzettagok
4. Földrajzi nevezéktan

2. TÁJBEOSZTÁS
1. Európa
2. Ázsia
3. Afrika

3. SZAKIRODALOM

1. MÓDSZER

1. FELADAT

1. Lendületben

Mire tanít a jó tanár? Arra, hogy a tananyagot ne csak bemagold – alkalmazni is tudd! A statikus, lexikonszerű tudás önmagában ma már nem elég. Lásd meg az adathalmazban az okokozati összefüggéseket! Kérdezz és gondolkozz! Dolgozz egészen addig, amíg a kiválasztott témát egészében át nem látod. Ne állj meg, míg fel nem érsz a csúcsra, ahonnan széttekintve a tájon, mindent ellentmondásmentes egységben látsz. Ha jól tudsz kérdezni: az már fél siker! Tedd fel az alapvető kérdéseket!

Alkoss **modellt** - és **ellenőrizd** azt, minden lehetséges oldalról! Ha a modell akár csak egy irányból nézve nem igazolódik be, mert ellentmondáshoz vezet: vesd el, mint tarthatatlant és menthetetlent. Ha pedig a modell végül minden szempontból kiállja a próbát, a kérdésekre választ ad, részei összhangban vannak, akkor – és csak akkor – **hirdesd** ki: az adott problémára megvan a megoldás.

Az alábbi kisfilm 2 perc 19 másodpercen bemutatja a magyar őstörténet tér és időbeli viszonyait. A zöld szín a vadász-gyűjtögetőket jelöli, a fehér a földműveseket, a piros a szkítákat és hunokat **/1.1. és 1.2. ábra/**. Ebben az írásban ezen tér- és időbeli viszonyok mellett fogok érvelni: https://www.youtube.com/watch?v=w9CxFArxeC0

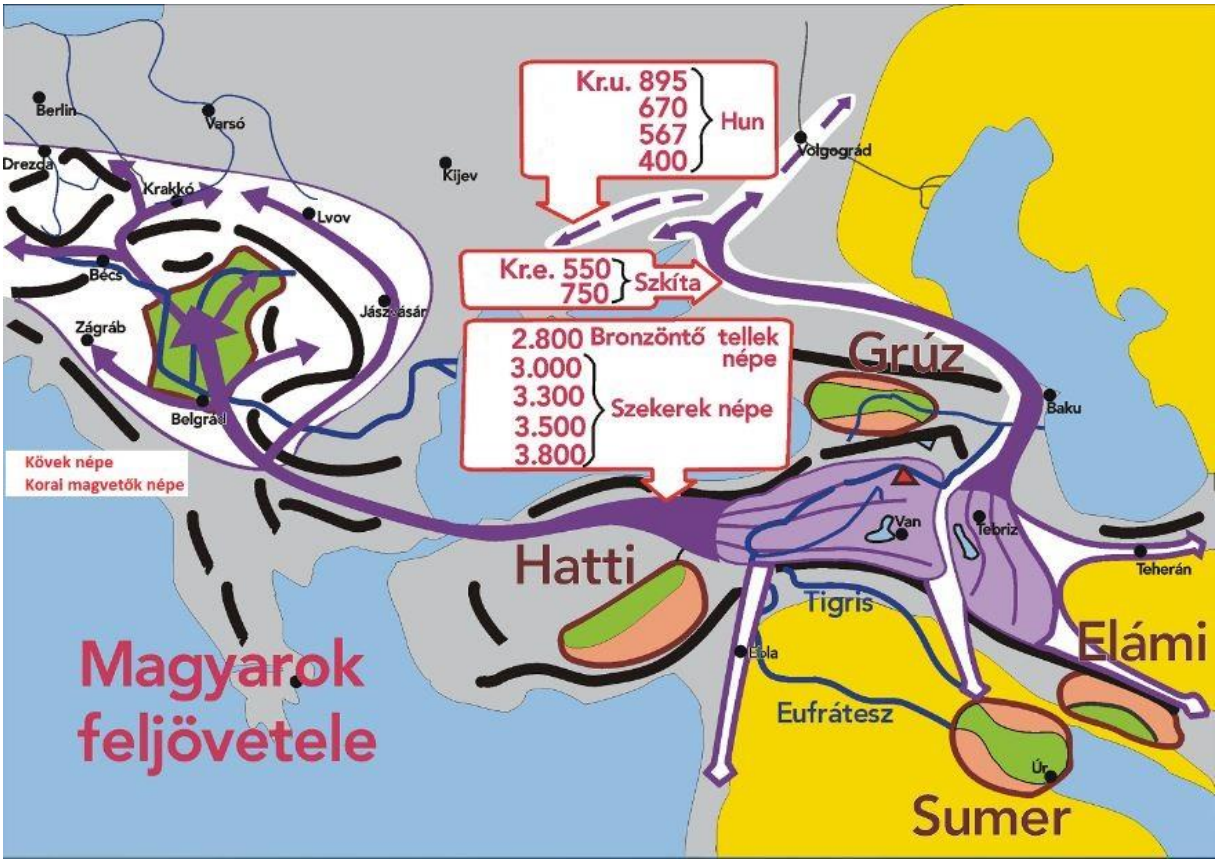

1.1. ábra

A diákok dinamikus tudását úgynevezett problémafeladatokkal mérik fel. Például: itt egy kémcső, amiben ismeretlen anyag van. Kapsz hozzá néhány - mondjuk öt - reagenst, dolgozz velük, és végül mondd meg, mi az ismeretlen anyag.

És a diák, aki tanult is és okos is: megmondja.
Bizonyos alapismeretek birtokában a magyar őstörténet kérdésében tisztán látni nem nehezebb, mint megoldani egy középiskolás természettudományos verseny **problémafeladatát**. Az adathalmaz az asztalon hever. A tárgyi tudás mellett a dinamikus munkamódszerrel és az elengedhetetlen földrajzi ismeretek segítségével ebben az írásban tisztázni fogom a magyar őstörténet tér- és időbeli viszonyait.

Kövek	Magvetők	Puszták
1. Kövek	1. Korai	1. Szkíta elődök
	2. Nimród	2. Szkíták
	3. Hódoltságok	3. Keleti hunok
		4. Attila
		5. Korai Griff
		6. Baján
		7. Késői Griff
		8. Árpád

1.2. ábra

2. Őstörténet és őstörténész

Időben visszafelé haladva az **őstörténet** an. (angol néven) prehistory ott kezdődik, ahol az adott közösségre vonatkozó írott forrásokkal szemben túlsúlyba jutnak az egyéb adatforrások. „A magyarságra közvetlenül és biztonsággal vonatkoztatható írott források között nem találunk korábbit az i. sz. IX. századinál …” [204] A magyar őstörténet esetében ez a kezdet azért Kr. u. 895, mert még napjainkban is vannak, akik vitatják vagy elhallgatják az ezt megelőző, túlnyomóan magyar népesség létét a Kárpát-medencében, 2016-ban leírván, hogy „A honfoglalás az alapja a mai Kárpát-medencei létezésünknek.” [205] És a szövegkörnyezetből egyértelmű, hogy itt az árpádi honfoglalásról van szó. Ezt követően azonban már mindenki a magyar zömmel számol.

Az őstörténész a múltra vonatkozó tudományos adatok ismerője. Fontos megjegyezni, hogy sikeres működésének ez csak **feltétele**, és nem végeredménye. Önmagában egyik őstörténeti adatforrás csoport sem őstörténet. Az őstörténet, mint tudomány akkor kezdődik, amikor az adott tudományon belüli, és/vagy adott tudományok közötti összefüggésekre fény derít. Az őstörténésznek törekednie kell arra, hogy mindegyik adatforrásból megismerje az alapvető tényeket, azok között pedig összefüggéseket keressen és találjon.

E munka betetőzése a tér- és időbeli viszonyok meghatározása. Ami pedig megadja, hogy: ettől-eddig ezen, attól-addig pedig azon stb. a földterületen éltek vér szerinti őseink, akik nyelvünk ősibb változatait beszélték, és akik tárgyi és szellemi hagyatékának egyenes ági örökösei mi vagyunk.

Ez által jön létre az a **vezérfonál**, amelyre az eddig szétszórtnak tűnő adatok felfűzhetők.

Egy nemzet őstörténete a nemzettagok túlnyomó része számára mindaddig a találgatások halmaza és eltérő vélemények ütközőterülete marad, amíg a tér- és időbeli viszonyok vezérfonala elfogadottá nem válik.

[204] Vékony Gábor: Magyar őstörténet - Magyar honfoglalás. Budapest, Nap Kiadó Kft, 2002, 2005. p.: 91.
[205] Sudár Balázs: Előszó. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 7.

3. Az őstörténet adatforrásai

Kik a legközelebbi őseink? Ezt még mindenki tudja: a szüleink. Aztán a nagyszüleink, dédszüleink – és így tovább. Az ős fogalma tehát elsődlegesen vérrokonságot – öröklődéstani rokonságot - jelent. Vér szerinti őseinktől örököljük génjeinket és – kire ütött ez a gyerek? - testalkatunkat. Mindezeket a **történeti öröklődéstan** és **alkattan** tudománya tárja fel.

Szellemi értelemben őseink azok, akikkel egykor közös **nyelv**et használtunk, akikkel közösek hagyományaink. Ez olvasható a Gyula (Julianus) barát útjáról írt jelentésben, Árpád népének maradékáról: ”Megtalálta pedig őket a nagy Etil folyó mellett. … teljesen magyar a nyelvük: megértették őt, és ő is azokat. … A régiek hagyományaiból tudják, hogy ezek a magyarok tőlük származnak, de hogy hol vannak, nem volt tudomásuk róla." [206]

Őseink azok, akiktől élni tanultunk, tudást és hitet kaptunk. Egy nemzet esetében ez utóbbiak a „mi-tudat”-ban és a **sorsközösség** vállalásban jelennek meg. Szintén Árpád népéről írják, hogy ”… megegyezésük van arra nézve, hogy a folyóknál, bármely részen üt ki háború, teljes odaadással és együtt harcolnak.” [207] A fenti tulajdonságok ilyen közvetlenséggel ritkán tárulnak fel, de utal rájuk, valószínűsíti őket a közös jelrendszer. Ennek körébe tartoznak a közös nyelv mellett pl. a temetkezési szokások vagy a mondavilág. Ez utóbbiakat a tárgyi és szellemi hagyaték körébe soroljuk.

Az adatforrások **táblázatban** összefoglalva:

Adatforrás		más / tudományos / angol néven	Adatok
1.	Történeti öröklődéstan	archaeogenetika an. archaeogenetics	35
2.	Történeti alkattan	an. physical paleoanthropology	36
3.	Nyelvészet	lingvisztika an. linguistics	64
4.	Tárgyi hagyaték	régészet an. archeology + népi eszközök	91
5.	Szellemi hagyaték	szövegtan an. philology + szájhagyomány	123

Az „Adatok” oszlopa megadja, hogy az adott adatforrás esetén hány adatot mutatok be a magyar őstörténettel kapcsolatban. Ez az írás összesen 349 adatot foglal ellentmondásmentes egységbe.

4. Az adatok összhangja

Az öröklődés – a környezeti hatásokkal együtt – meghatározza az alkatot is. Szellemi hagyaték a nyelv is, és a régészeti leletek is azok, mert az emberi szellem alkotta meg őket.

Tegyük fel, hogy egy régészeti feltárás során előkerül egy emberi csontváz, markában egy tárggyal. A csontváznak meghatározható az embertani alkata (1) és kinyerhető belőle az örökítő anyag (2). A tárgyon (4) egy adott nyelvre (3) utaló írásjelek vannak és jellegzetes díszítőelemek (5). Ezen a feltáráson tehát az őstörténet mind az öt adatforrása szerepel. **/2. kép/**

Miért érdemes ezt az egységet felbontani? Azért, mert mind az öt szempont – más, de azonos fajtájú adatforrásokkal együtt - önálló őstörténeti nézőpontot eredményez. Az öt különböző helyről látott kép között nem lehet ellentmondás. Olyan ez, mintha egy asztalra ragaszott kocka alakú papírdoboznak tudnánk felhajtani az oldalait, és benézni, hogy vajon mit őriz. Ugyanazt fogjuk látni, de más oldalról.

„A különböző módszereknek azonos eredményt kell adniuk, és ezek egymást kiegészítve, az elemzés helyességét tudják megerősíteni.” [208]

Emellett az adatok fenti csoportosítása a felhasználhatóságot: rendezettséget, visszakereshetőséget és érthetőséget szolgálja.

---

[206] Róna-Tas András: Kis magyar őstörténet. Budapest, Balassi Kiadó, 2007. p.: 193.
[207] Uo.
[208] Érdy Miklós: A magyarság keleti eredete és hun kapcsolata. Budapest, Kairosz Kiadó, 2010. p.: 414.

2. kép

5. Az adatforrások keménysége

Az őstörténet tehát vizsgál örökítő anyagot, testi alkatot, tárgyi és szellemi hagyatékot, és állítást fogalmaz meg a nyelvre. Az örökléstan és alkattan esetében a kapcsolat vér szerinti. Ezen tudományok által olyan adatok nyerhetők, melyek könnyen és egyértelműen számszerűsíthetők: **kemények**. Az egyéni elfogultság kizárható. Tárgyilagosságuk a teljeshez közelít. Az alkattani mérések és az öröklődéstani vizsgálatok bárki által megismételhetők. Az öröklődéstan esetében a különböző laboratóriumok eredményei szórnak – de elfogadhatóan szűk tartományon belül /Pl. [209]/. Ezért ezek az adatok a tudósok körében nem vitatottak.

Ezekhez képest pl. egy néphagyomány látszólag "**puha**" adatnak számít. Érdekcsoportoknak megfelelően vitatható, magyarázható és félremagyarázható, mert ritkábban tud logikailag kényszerítő erejű és számszerűsíthető állításokat megfogalmazni.

[209] Fehér Tibor és Pamjav Horolma: Y és mtDNS haplocsoportok a magyar népességben. In. Németh Endre, Csáji László Koppány: Genetika és őstörténet. Budapest, Napkút Kiadó, 2006. p.: 113.

Jól mutatja az igazi magyar érdekérvényesítés gyengeségét, hogy csak a régiségi örökléstani tények miatt következett be a közember számára is érzékelhető mozgás a magyar őstörténet tárgyilagosságra törekvő bemutatásának ügyében. Annak ellenére, hogy az alkattani adatok szintén kemények!

6. Az őstörténet módszertana

Az őstörténész feladata olyan, mint az **aranymosóé** **/3. kép/**. Egyes kőzetekben ott van az arany, de nagyon kicsi szemcsékben. Az ilyen kőzetet felaprítják, vízzel keverik és a sarat ráöntik egy rovátkolt csúszdára. Az arany sűrűbb, mint a meddő, ezért megül a rovátkákban. Innen lehet kivenni.

Az őstörténetnek öt **csúszdája** van, melyre rá kell szórja, egymás után, időrendben, az imént említett öt adatforrás: öröklődéstan, alkattan, nyelv, tárgyi és szellemi hagyaték mindazon adatait, melyek az adott közösséggel kapcsolatba hozhatók. Ezen írás mintegy 349 adatot foglal egységbe – de az idézett adatok száma könnyedén dagasztható tovább – ami számomra a közölt tér- és időrend helyessége mellett bizonyít.

3. kép

Magukat a **rovátkákat** a földrajzi tér adja. A földrajzi tér megadja a lehetséges vonulások útját és másokat pedig kizár. Ezért a földrajz ismerői számára a lehetséges variációk száma nagyon kevésre csökken.

A földrajz jelentőségét már régen felismerték. Az I. Türk Birodalom bukása után a **türkök** kínai fennhatóság alá kerültek. Ekkoriban írják a kínaiak, hogy „A türkök … a császári iskola kapuit átlépik /azaz ott tanulnak/. … Tanulmányozzák győzelmeinket és vereségeinket térképek és történeti művek alapján, és megtudják azokat a helyeket, ahol nehezen, avagy könnyen

lehet átkelni a hegyeken és a folyókon.” [210] Bizonyára ennek a földrajzi felkészültségnek is szerepe volt abban, hogy első birodalmuk bukása után egyszer vége szakadt a hódoltságnak, és létrejött a II. Türk Birodalom.

7. A Magyar Őstörténeti Tér fogalma

Két legrégebbi krónikánkat Anonymus és Kézai Simon írta. Mindketten tanult emberek voltak, akik ókori forrásokat is említenek. Kézai biztos pap volt, Anonymus pedig valószínűleg. Így különösen jól ismerték a számukra legfőbb, és egyben a legtöbb példányban fennmaradt ókori forrást, a Szentírást.

Azonos bennük az is, hogy történetük tartalmazza az Örmény-felföld, az eurázsiai füves puszta és a Kárpát-medence hármasát. Az első azonosításához a szentírási Teremtés könyvének (Genezis) ismeretére is szükség van. A továbbiakban Örmény-felföld = Felföld, Kárpát-medence = Medence, eurázsiai füves puszta = Puszta.

A magyar őstörténeti tér a Felföld, Medence és Puszta hármasa.

2. ÉLETMÓDOK ÉS TERÜLETEK

1. Az életmódok jelentősége

Az alábbi áttekintés adatai két dolgot valószínűsítenek.

1. A Medence mai népében várhatóan túlnyomó a **földműves** eredetű lakosság aránya. Az ide érkező földművesek létszámban valószínűleg hamar felülmúlták az itt talált vadász-gyűjtögetőket. A később érkező legelőváltó pusztai népek lélekszáma pedig a földművesekhez képest mindig alacsony volt.
2. A Medencének kiváló földműves adottságai vannak. Ezért egyrészt földműves népessége nagyobb és „ütésállóbb” volt, mint szűkebb és tágabb a környezetéé. Ez a jellegzetesség önmagában felveti az ún. földműves **maradványnépesség** lehetőségét. Nyelvcserére csak az évezredes, masszív, egyiárnyú pusztai hatás és a betelepedők tartós, területi és/vagy kasztszerű elkülönülése esetén lehetne számítani. Ilyen helyzet azonban nem állt fenn.
3. Másrészt, ha a Medence bármikor, a földművelés megjelenése óta laktalan vagy ritkán lakott lett volna – nagy számban települtek volna be a környező, indoeurópai nyelvű népek. A Medence írott történelmének kezdetén azonban a lakosság nyelve, mint **magyar** nyelv jelenik meg. Ez arra utal, hogy az ide érkező földművesek nyelve is az volt.

2. A vadász-gyűjtögető életmód

1. Leírás

A vadász-gyűjtögető, an. hunter-gatherer életmódot zsákmányolónak is nevezik, mert az élelmet nem termeli, hanem csak megtalálja / elejti. A vadász gyűjtögetők megettek minden emészthetőt, amire rábukkantak, és ha kellett, le tudtak gyűrni; és emellett nem volt fertőző vagy mérgező. Az életmód területigénye óriási, az elérhető **népsűrűség rendkívül kicsi**. Az együtt élő közösség mérete sem lehet nagy, mivel a terület kicsi táplálékhozama miatt sok ember egyszerűen nem tud tartósan együtt lenni. Az élelemtermelés feltűnése előtt az egész emberiség így gazdálkodott.

Az emberi nem létrejöttét akkortól számítom, amikor fejlődési vonalunkról levált a csimpánzé. Ez mintegy 6 m éve történt. Az élelemtermelés Kr.e. 10 000 k. tűnt fel. Tehát az emberiség történetének mindössze másfél ezredét élte eddig élelemtermelőként (p. 1 / 600-adát).

[210] Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története. Balassi Kiadó, Budapest, 1993. p.: 76.

2. Adatok

Jégkori Európa, Kr.e. 18 000 k.

A jégkorban, ”húszezer évvel ezelőtt egész Európában körülbelül tízezer ember élt.” [211]
„20 ezer éve … egész Európa lakossága a 10 ezret sem érte el.” [212]
Ekkor földrészünknek csak kétharmada volt jégmentes.
A népsűrűség tehát 10 e fő / 7 m km^2 = 0.0014 fő / km^2.

Szvidéri kultúra, Kr.e. 9000 k.

"A swideriek lélekszáma a kultúra virágkorában sem lehetett több **négyezernél**." [213]
A kultúra területét virágkorában 500 000 km^2-re becsülöm.
A népsűrűség tehát 4 e fő / 500 e km = 0.008 fő / km^2.

Tunguzok Szibériában

A tunguzokról írják, hogy ”Szibéria területének kb. egynegyedét lakják. … 1897-ben az evenkik /tunguzok/ együttes száma 64 500 volt.” [214]
A tunguzok egy része nem vadász, hanem szarvasmarha és lótartó, valamint rénszarvastenyésztő volt. Szibéria területe mintegy 12 m km^2. A tunguz szállásterület Szibériában átlagosnak számított. Ezért valószínűleg az egész Szibériai erdőrengetegben és a tundrán akkortájt mintegy 260 e őslakos élt.
Tehát az általgos népsűrűség 64.5 e fő / 3 m km^2 = 0.022 fő / km^2.

Götz László szerint

”… halász-vadász gazdasági fokon a népsűrűség szükségszerűen rendkívül alacsony – négyzetkilométerenként kb. 0.01 és 0.09 fő között mozog …” [215]
Tehát az általgos népsűrűség 0.05 fő / km^2.

Starr Carr kultúra, Kr.e. 7500 k.

”A yorkshire-i Starr Carrban végzett ásatások lehetővé tették e vadászok egy közösségének részletes tanulmányozását. A tó partján álló telephelyet egy legfeljebb **25 főből** álló, négy-**öt családra** oszló közösség vagy húsz szezonban kereste fel ismétlődően, mindig a késő ősztől a kora tavaszig terjedő időszakban. Közülük talán **öt** lehetett azoknak a férfiaknak a száma, akik eredményesen vadászhattak nagyvadra. Az európai hódítás előtti Észak-Amerika életéből vett példák alapján, ha egyúttal feltételezzük, hogy a népesség nem haladta meg a 250 km^2-enkénti tizenhármat, akkor a Starr Carr állandó mozgásban lévő népessége mintegy **500 km^2** nagyságú területen belül mozoghatott.” [216]
Tehát a Starr Carr kultúrában a népsűrűség 25 fő / 500 km2 = 0.05 km^2.

Bárczi Géze szerint

”’Bárczi Géza is utalt már arra, hogy gyűjtögető életmód mellett **6-8 ember** eltartására **100 km^2** területszükséges, tehát a települések messze kellett legyenek egymástól.’ … Csernyecov … mondta el nekem, hogy olyan vogul települések, amelyeknek két-három sátornyi lakójuk van, s egymástól jó messze vannak, patakok, folyók mentén, már rákerülnek a térképre, bár nem nagyon maradnak egy helyben.” [217]
Tehát az általgos népsűrűség 7 fő / 100 km^2 = 0.07 fő / km^2.

---

[211] Csányi Vilmos: Én is be fogom adatni. Magyar Narancs, 2020. 11. 26.
[212] Csorba Csaba: Az őskor. In. Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 45.
[213] Zaliznak, 1989, p. 163. In. Erdélyi István: Dél és észak. Budapest, Napkút Kiadó, 2011. p.: 25.
[214] Kiszely István: Ázsia népei. Budapest, Gondolat Kiadó, 1984. p.: 150.
[215] Götz László: Keleten kél a Nap I-II. Budapest, Püski Kiadó, 1994. p.: 938.
[216] Stuart Piggott: Az európai civilizáció kezdetei. Kner nyomda, 29, Gyomaendrőd, 1965. pp.: 43-44.
[217] László Gyula: Őseinkről. Budapest, Gondolat, 1990. p: 15.

Föld egésze, Kr.e. 10 000

”Érdemes rámutatni, hogy Európa népsűrűsége a mezőgazdasági terjeszkedés előtt … rendkívül alacsony volt.” [218]

Az élelemtermelés feltűnésekor az emberiség a kb. 150 m km^2-es szárazföldek 2/3-át lakta, mivel a túl hideg és/vagy száraz tájakon nem tudott megélni és néhány távoli szigetet (pl. Izland, Hawaii, Új-Zéland) a terjeszkedése még nem ért el. Az emberiség akkori összlétszámát kb. 10 m főre becsülik. Tehát a népsűrűség 10 m fő / 100 m km^2 = 0.1 fő/km^2 lehetett.

Táblázat

Csoport	fő / km^2
Jégroham, Európa	0.0014
Szvidériek	0.008
Tunguzok	0.022
Starr Carr, Götz	0.05
Bárczi Géza	0.07
Föld egésze	0.1

3. A nomád állattenyésztő életmód

1. Kialakulása

Az állattenyésztés az újkőkor óta jelen van a Pusztán. A legelőváltó pusztai életmód **Kr.e. 1000** k. terjedt el.

„A Kr.e. 1000 körüli időszakban a sztyep térségét már nagyrészt pásztorkodó népcsoportok lakták.” [219]

2. Népsűrűség

1. Andronovói kultúra

Az Andronovói kultúráról írják, hogy „Észak- és Közép-Kazahsztán mintegy 400 000 km²-es területén összesen mintegy 3500-7000 ember lakhatott.” [220]

Valójában ez a kultúra még nem volt nomád. Az említett népesség átlagértéke 5250 fő.

Tehát a népsűrűség 5250 fő / 400 000 km^2 = 0.013 fő / km^2

2. Felső határ

A nomádok max. népsűrűsége Vékony Gábor szerint max. 2 fő / km^2. „a nomádokra jellemző népsűrűségi viszonyokat veszi figyelembe (utóbbiak maximuma 2 fő/km2)”. [221] Ez a viszonylag magas érték azonban nem a korai állattenyésztőkre vonatkozik.

3. Mongólia

1. Európa, Kína és Mongólia

Az alábbi táblázatban összehasonlítom Európa, Kína és a mai Mongólia területén lévő lakosságot.

Az évszámok Krisztus utániak. Kiegészítésül az Oázisfüzér szívében lévő Üzbegisztán adatait is bemutatom. A „Széli átlag” a Puszta nyugati és keleti szélén lévő európai és kínai lakosság átlagát jelenti. Az arány megadja, hogy Mongólia lakossága hányada a széli átlagnak.

Évszám	Európa	Üzbegisztán	Mongólia	Kína	Széli átlag	Arány
1900	400	4	**0.5**	440	420	1.2 ezred
1950	530	6	**0.8**	544	537	1.5 ezred
1960	605	9	**0.9**	657	631	1.4 ezred
2000	726	25	**2.4**	1256	991	2.4 ezred

[218] Luigi Cavalli-Sforza: Különbözőségünk története. Budapest, HVG Kiadói Rt., 2002. p.: 166.
[219] Csorba Csaba: Az őskor. In Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 45.
[220] Wikipedia: Andronovói kultúra
[221] Vékony Gábor: Népesedési viszonyok az Árpád-korban. KSH Népességtudományi Kutatóintézet, Történeti Demográfiai Évkönyv, Tanulmányok, 2001.

Mongólia az egyedüli olyan ország, mely túlnyomóan **nomád** gazdaságát a közelmúltig megőrizte. A Föld **legalacsonyabb népsűrűségű** országa. Lakossága eltörpül a sűrűn lakott Európa és Kína között.

Az ismert adatok összevetéséből az látszik, hogy az összehasonlított régiók lélekszám változása kéz a kézben haladt. Ésszerű feltételezés, hogy ez a múltban is így volt. Az arány növekedését a gabonabehozatal, valamint a földművelés terjedése és modernizációja tette lehetővé.

2. Az eunuch megállapítása

Kr.e. 170 k. a jól tájékozott Zhonghang Yue / Csung-hang Jüe eunuch szerint „Hunnia teljes lélekszáma nem mérkőzhetik a Han Birodalom egyetlen prefektúrájának lakosság-számával …" [222] Ekkoriban a Han Birodalom lakossága 33 millió fő volt, és mintegy 40 prefektúra létezett. Egy prefektúrában tehát kb. 800 ezer fő élt.

3. Következtetés

Ezek az adatok azt valószínűsítik, hogy a mai Mongólia ország területén élt lakosság mindig nagyon kevés volt a földműves tájak lakosságához képest.

4. Egyéb jellemzők

1. Tatárok a piramis csúcsán

*"Seregüket meg úgy rendezik, hogy **tíz** ember élén **egy** tatár, száz ember felett pedig egy százados van. Ezt azért csinálják ilyen fortélyossággal, nehogy befurakodó kémek valami módon meglapuljanak közöttük, és ha történetesen számuk lecsökken a csatában, tüstént ki tudják egészíteni, és hogy a sokfelől összegyűlt nép, amely **különböző nyelvűek** és nemzetiségűek közül verődik össze, ne tudjon valamilyen hűtlenséget elkövetni. Minden elfoglalt ország királyait, fejedelmeit és főurait, akikről feltehető, hogy valamikor ellenállást szerveznek, haladék nélkül megölik."* [223]

2. A krími tatárok nem vállaltak emberáldozatot

*„Harcoltam én is tatárokkal, de **soha** annyi hullát egy kupacban csata után nem láttam, mint németet, muszkát és mást. Háromszáz, négyszáz megölt tatárt látni egy halomban – nagy győzelemnek kell annak lennie, más nemzetekből meg van annyi, **mint a nyű**. Legkönnyebb a némettel csatázni. Legyőz, nem vesz üldözőbe, én győzöm le, nem menekül meg előlem; a tatár meg: menekülni is nehéz előle, üldözni is fáradságos dolog." Jan Chryzostom Pasek lengyel katona visszaemlékezései, 1690 körül* [224]

Vsz. azért nem vállaltak emberáldozatot, mert a földműves peremhez képest kevesen voltak.

3. Kicsi emberigény

„A sztyeppi környezetben élő nomád pásztorok számára az ember nem jelentett értéket, mivel gazdálkodási módjuk **nem** volt különösebben emberigényes: **több ezres** nyájaikat csupán **egy-két** pásztor őrizte. … A földművelő kultúrákban azonban az ember nagy értéket jelentett. Ez az életmód kisebb területen **több** ember számára nyújtott megélhetést, mint a nomád pásztorkodás. A külterjes állattartáshoz képest intenzívebb gazdálkodásnak nevezhető földművelés **több** munkáskezet igényelt." [225]

---

[222] J. J. M. De Groot: Hunok és kínaiak. Berlin und Leipzig, Vereinigung Wissenschaftlicher Verleger, Walter de Gruyter & Co., 1921. Budapest, Respenna Bt., 2006. p.: 125.

[223] Internet: *Julianus második útjáról készült jelentése, 1237-38-ból, Györffy György fordítása.*

[224] B. Szabó János: A nyugati ellenfelek. In. Petkes és Sudár szerkesztők: Honfoglalók fegyverben. Helikon Kiadó, Budapest, 2017. p.: 37.

[225] Rénhírek, 2008.10.03; Rettegett Iván és a cseremiszek – Arszk ostroma. Elérhető az interneten.

5. Beolvadás nyugaton

1897-ben az Orosz Birodalomban népszámlálást tartottak. Ez volt az első, pusztai eredetű népekre is vonatkozó, pontos összeírás. [226]

Az alábbiakban listázom a pusztai eredetű népek nyelvi maradékának lélekszámát 1897-ből, a Kaukázustól északra és a Volgától nyugatra lévő térségben, a Volgakönyök kivételével.

Terület	*Nép*	*e fő*
Vadmező	*Gagauz*	*56*
	Krími tatár	*194*
	Karai	*13*
	Lipka tatár	*24*
	Összesen	*287*
TK-sík	*Karacsáj*	*27*
	Balkár	*19*
	Oszét	*172*
	Kumük	*84*
	Nogáj	*64*
	Kalmük	*191*
	Összesen	*557*
Mindösszesen		*844*

Az oszétek (20%) iráni, a kalmükök (23%) mongol nyelvet beszélnek, a többiek (57%) pedig törököt. A legrégebbi nyelvi réteg az iráni, akik legkésőbb Kr.e. 400 k. tűntek fel a Vadmezőn. A pusztai népek önállóságának a Krími Kánság bukása vetett véget 1783-ban. A vizsgált idősáv tehát 2183 év. Ez évente (844e : 2183 =) 387 fő nyelvi maradékot jelent.

A táblázat tartalmazza a dél-oszéteket, mert mai hazájukba észak felől érkezetek a középkorban. A táblázat nem tartalmazza a dunai bolgárokat, mivel ők százötven éven belül beolvadtak a délszlávokba. A táblázat nem tartalmazza Attila, Baján, a Griff és Árpád népét sem, mivel ők magyar nyelvűek voltak, msz. beolvadtak a magyarok közé. A továbbiakban hunoknak nevezem őket. Hun csoportok Kr.u. 400-895 között, 495 éven át érkeztek. Ha a 495 év évente 387 betelepülőjével számolunk, 192 ezer fő a végeredmény.

A listázott népek három nyelvi hullám maradékai. Negyedikként hozzájuk sorolom a kb. ***fél évezreden*** *át érkező hunokat. Így egy nyelvi hullám maradékaként átlagosan (844e : 4 =)* ***211e fő*** *adódik.*

Ebből az is következik, hogy a hunok beszélhettek magyarul - és vsz. így is beszéltek - de a magyar nyelvet nem ők hozták a Medencébe. Annak már korábban itt kellett lennie.

6. Terjeszkedés keleten és délen

Kelet *felé haladva, Szabíriában és az Oázisfüzérben az általghőmérséklet és a megfelelő csapadékot kapó sáv egyre csökken. Ezért egyre rosszabbak a földművelés adottságai. Ennek megfelelően nő az állattenyésztés aránya. Ez tükröződik a földművesek és pusztai népek kevésbé szélsőséges arányaiban. A tartós uralmi helyzet és az évezredes folyamatos betelepülés hatására a török nyelvű kisebbség képes volt elterjeszteni nyelvét ezeken a tájakon.*

A Volgakönyök térségében a csuvasnak olyan erős finnféle alrétege tn. szubsztrátuma van, hogy először finnféle nyelvnek hitték. Ez arra utal, hogy a helyi földművessé lett lakosság átvette a pusztai nép nyelvét. A kazáni tatárok zöme a Volgától keletre él. 1897-ben a csuvasok összesen 844 ezren, a kazáni tatárok pedig a mai Tatarisztán területén 700 ezren voltak. Mindkét szám önmagában kb. akkora, mit a nyugatabbra lévő nyelvi maradványok összessége.

[226] *A felhasznált adatok zöme megtalálható az interneten: Russian Empire Census, 1897*

__Dél__ felé, Előázsia jelentős részben ugyan ez történt és hasonló okból. Az évezredes uralmi helyzet itt is fennált. Ezek mellett a kicsiny földműves területek szélesen érintkeznek a pusztákkal. Ezek mellett valószínű az is, hogy a Pusztáról kitelepedők sokkal nagyobb arányban érkeztek a melegebb délre, mint a többi peremterületre.

Irán: Területének fele félsivatag és sivatag, ötöde pusztai legelő, __tizede__ művelhetetlen hegyvidék és ugyanennyi a __megművelt föld__ (p. 11%) [227]. Az állattenyésztő terület aránya tehát túlnyomó.

Teheránt a török (turkomán) kádzsárok tették fővárossá. Uralmukat csak 1921-ben döntötték meg.

Felföld: A terület az Urmia-tótól keletre alapvetően száraz (pl. Tebriz csapadéka 280 mm/év), de másutt is vannak száraz medencék (Jereván 360 mm/év, Van 410 mm/év). "A hosszú, zord telek a __völgyek és medencék aljára__ száműzik a kevés termőföldet ..." [228]

A középkorban a Felföld volt a török Fekete és Fehér Ürü Szövetség szállásterülete.

Törökország: Anatólia belseje félsivatag és füves puszta. Az „Anatóliai-fennsík fagyos telű, aszályos nyarú vidék, ahol az évi csapadékösszeg 500m sőt helyenként 300 mm alatt marad. A legsivárabb belső medencékben juh- és kecskepásztorkodás hasznosítja a gyér füvű pusztákat. Szűkösen fizető gabonaföldek vagy öntözött oázisok csak elvétve tűnnek fel." [229].

Az uralmi helyzet ellenére a mai Törökországról ezt írják: „A XX. század elején az Oszmán Birodalom magvát képező terület lakosságának __alig több mint fele__ volt török. Az örmény kisebbség az I. világháború éveiben 1,5 millió áldozatot követelő genocídiumnak esett áldozatul." [230]. A mai országterület manzikerti csata (1071) után kezdődő törökösítése tehát hosszú folyamat volt.

4. A földműves életmód

1. Gabonájuk

Általában

Nagyobb népsűrűség ott alakulhatott ki, ahol túlnyomóan növényi táplálékot fogyasztottak, mivel ez esetben rövidebb a tápláléklánc és kisebb az energia veszteség. Ezért ezeken a helyeken a mezőgazdaságon belül a növénytermesztés volt a döntő. A termesztett növények közül az élelemtermelés kezdetétől messze a legfontosabbak a gabonák voltak, és azok is maradtak azok mind a mai napig.

Búza

Európában a gabonák közül a búza állt a legnagyobb becsben. „Egyetlen más gabonamag lisztjéből sem lehet olyan jól lazított, emészthető kenyeret sütni, mint a búzáéból." [231] De ez a növény igényli a legjobb talajokat is.

A Kárpátok északi előterének hegylábi vályogsávján még megtermett (Krakkói-kapu, Sandomíri-alföld), de ettől északra már nem. Térségünkben termesztésének északi határát 1600 k. a Wroclaw / Boroszló, Krakkó, Lviv, Zsitomir, Kijev vonal adta [232].

---

[227] Probáld Ferenc: Az iráni medencevidék államai. Ázsia regionális földrajza: Szerkesztette Horváth Gergely és Probáld Ferenc.
Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2008. p.: 367.
[228] Uo. p.: 351.
[229] Uo. p.: 351.
[230] Uo. p.: 343.
[231] Dr. Lőkös László: A világ mezőgazdasága. Szaktudás Kiadó. p.: 144.
[232] Geoffrey Barrachlough és Normann Stone szerkesztők: Világtörténelem. The Times atlasz. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992. p.: 179.

Rozs

„Ha a búzát kedvező körülmények között termesztik, hozama nagyobb a rozsnál, mivel a rozs növekedési periódusa rövidebb, származása nagyobb, és a kalászkák termékenysége is rosszabb. … A rozs **télállósága** a legjobb a kalászos gabonák között.” [233]

"... a rozs ... a németek kenyérgabonája ... igénytelenebb volt, ... fekete és meglehetősen **keserny**és ízű kenyeret sütöttek belőle." [234]

Ez Germán-Lengyel-alföld nagy részére igaz. Amint az újkori mezőgazdasági fejlődés lehetővé tette, itt is áttértek a búza termesztésre - ma már alig van a földeken rozs. Az alföld déli peremvidékén viszont régen is megtermett a búza, a vályogos talajú ún. börde-sávban: a Kölni-, Vesztfáliai-, Lipcsei-, Sziléziai-öblözet, valamint a Sandomíri-alföld területén.

Árpa

Az árpa kevesebbet ért, mint a búza. „Egy mérő búza egy dénár, három mérő árpa egy dénár.” [235]

„Az elsődleges kenyérgabona Itáliában a búza volt, a Balkánon és többnyire Európának az Alpoktól északra eső területein az árpa.” [236]

„A rövidnyarú **északi** tájakon fontos kenyérgabona.”

Az árpa a búzával együtt a korai gabonatermesztők fő gabonája volt, de a búzával szemben a gyengébb talajokra és/vagy szárazabb tájakra szorult. A rozs és a zab egykor a búza- és árpaföldek gyomnövényei voltak. A rozs a rossz talajt is elviselte, a zab pedig főként lótakarmány volt.

2. Népsűrűségük

„A legkorábbi európai földművelők életmódja Délkelet-Európában hasonló volt a délnyugat-ázsiaihoz. Az **egymáshoz közel** fekvő falvakat mintegy 50-**300 fő** lakta.” [237] A Körös kultúrában „… A nagyobb falvak kiterjedése a 600 x 200 m-t is meghaladta. A házak 40-50 m távolságra épültek egymástól.” [238] A nagyobb falvak területe tehát 12 hektár, azaz 0.12 km volt.

Az alábbi adatok egy kiváló adottságú területre vonatkoznak. „A … tell települési forma jól feltárt, igazi példája a Sztara Zagora melletti Karanovo Bulgáriában. … Ezen hét települési réteg alkotja a 12 méternél is magasabbra emelkedő telephalmot. … A házak valószínűleg **5 fő**ből álló kiscsalád létszámának megfelelő nagyságúak, a telepen egész fennállása alatt általában véve mindig 50-**60 ház** állott egy időben … Az ókorban a népesség egy főre eső évi fogyasztása gabonafélékből megközelítően 350 literben adható meg. … A telep évi gabonafogyasztásának fedezéséhez körülbelül **200 hektár** nagyságú terület volt szükséges, azaz **3.5-4 hektár** családonként.” [239] A tell lakossága 250-300 fő. Az általuk művelt terület 200 hektár = 2 km^2. A népsűrűség tehát 125-**150 fő/km^2**. A 2 km2-es termőföldhöz képest a 0.12 km^2-es falu területe elhanyagolható.

3. Arányuk

1. Európa a 14. század elején, tehát 1300 k.: „A lakosságnak legalább **80**, de bizonyos területeken inkább **90%**-a falun élt, és földműveléssel foglalkozott. Nagy többségük a család ellátását a kor gyatra technikai színvonalán alig-alig biztosító telket művelt.” [240]

---

[233] Digitális Tankönyvtár, Egyéb gabonafélék termesztése, Sárvári Mihály 2011
[234] Norman J. G. Pounds: Európa történeti földrajza. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. pp.: 126, 193.
[235] Újszövetség, Jelenések könyve, 6, 6.
[236] Európa gazdaságtörténete. p.: 78.
[237] Csorba Csaba, 2006. p.: 59.
[238] Uo.
[239] Stuart Piggott, 1965. pp.: 58, 60.
[240] Norman J. G. Pounds, 2003.

2. A szerző szerint az 1492-1789 közötti idősáv a kora újkor. „A kora újkor lakosságának 80-90 százaléka a mezőgazdaságból tengette életét … Másképp fogalmazva: **kilenc** termelőmunkát végző ember tudott eltartani egy tizediket. … Átlagosan a napi étkezés mintegy **70 százaléka kenyérgabona** volt. A gazdagok viszonylag kevesebb kenyeret ettek /ez is 50 százalék/, míg a szegények táplálékának meghatározó része volt /80 százalék/.” [241]

3. Franciaországban a mezőgazdasági keresők aránya 1500 óta az alábbi módon változott:

Évszám	%
1500	73
1789	66
1914	33
2010	3
2020	2

Más, kevésbé jól adatolt helyeken is hasonlóak voltak az arányok.

4. Maghozam

Az ókori Római birodalomban és a korai középkorban a maghozam legfeljebb háromszoros volt. A kora-újkorra az elvetett mag hétszeres termést hozott, manapság pedig, fejlett mezőgazdasági technika mellett, az ötvenszeres termés sem ritkaság.

„A bronz- és vaskori Európa mezőgazdaságát a területváltó művelés gyakorlata jellemezte. a terméshozamok nagyon alacsonyak voltak …” [242]

Az ókori római és középkori angliai adatokra alapuló kalkuláció szerint „feltételezhetően 800 liter gabona termett hektáronként … Átlagosan a termés egyharmadát félretették vetés céljára … az ókori római és görög hadseregben a katonaságnál az évi gabonaporció /choenix és modius/ fejenként csaknem 400 liter volt. ” [243] Ez azt jelenti, hogy egy elvetett mag **hármat** hozott.

„A korai középkorban **két-háromszoros** volt a gabona szokásos hozama, a mezőgazdaság forradalmasodása után a négy-ötszörös hozam vált általánossá.” [244]

A kora újkorról írják, hogy „… a terméshozamok alig 6-8-szorosak voltak, legalábbis a fejlettebb nyugati régióban.” [245] Ekkor tehát az elvetett magnak kb. **hétszeres** hozama volt.

Napjainkban a jó adottságú és jól művelt földeken az elvetett mag **ötvenet** hoz.

Összefoglalva, kiegészítve, táblázatban:

Idősáv	Maghozam
Élelemtermelés kezdete	2 x
Ókor, kora középkor	3 x
Kora újkor	7 x
Napjainkban	50 x

Ezért nehéz nekünk beletalálni magunkat abba a korba, amikor nem mindig tudtak jól lakni.

5. Éhínség

Az ipari forradalom előtt a népességnövekedés korlátja a gyenge mezőgazdasági termelés volt.

1000 k. Nyugati Európa: „Az ezredforduló mezőgazdasága valóban nem volt még képes olyan mennyiségű többlettermény előállítására, ami tartalékok képzését tette volna lehetővé. A rossz hatékonyságú, gyenge szerszámokkal olyan gyenge termésátlagokat értek el, amik a

[241] Katona András: Kora újkor. In Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 523.
[242] Európa gazdaságtörténete. p.: 49.
[243] Stuart Piggott, 1965. p.: 80.
[244] Engel Pál: Magyarok a világban. Budapest, Háttér Kft. Téka, 1990. p.: 127.
[245] Katona András: Kora újkor. In Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 523.

szükségleteket is alig fedezték, így az **éhezés**, az alultápláltság **általános** jelenségnek számított.” [246]

1000 k. Európa: „Az ezredforduló Európájának legjellegzetesebb települései a **kicsiny falvak**. Többségük lakossága **50-100 fő**. A házak nyomorúságos, **putriszerű**, kicsiny építmények.” [247]

1050 k. Anglia: „Dokumentumok bizonyítják, hogy a 11. századi angol piacokon például főtt **emberhúst** árultak az ínséges időkben.” [248]

1050 k. Németföld: „… a XI. század derekán, a német tartományok lélekszáma valószínűleg öt- vagy hatmillió lehetett. A népesség zöme ekkor **kis falvakban** és tanyákon vagy a világtól elszigetelt birtoktesteken élt, melyeket apró irtványföldek vettek körül, **rengeteg erdők mélyén**. A lakóházak többnyire siralmas **kunyhók** voltak … A várható életkor alig haladta meg a **harminc esztendőt** … S amíg éltek, sorsuk általában betegséggel, nyomorúsággal, időnként **éhínséggel** sújtotta őket.” [249]

A „rengeteg erdők” arra utalnak, hogy a rosszabb talajú helyeken égetéses-irtásos földművelést folytattak, a jobb adottságúak pedig kicsiny foltok voltak.

1377 k. William Langlnad „Szántóvető Péter látomása” c. művében így ír: „Öt év sem telik el, támad a nagy **éhínség**, Folyók kiöntenek, viharok tombolnak, meddő marad a föld.” [250]

1750: Angliában „… 1750-re … eltűnt az éhínségtől való ősi rettegés.” [251]

6. Népsűrűség

Mivel a terméshozamok a kora-középkorig nagyon alacsonyak voltak, a rossz adottságú, de azért valahogy művelhető területeket gyéren lakták, mert különben éhen haltak volna.

Kr. u. 500 körül, „A Meroving-korszak kezdetén a későbbi Németország területén fekvő földnek talán csak **két százalékát** vonták művelés alá …” [252]

„1000-ig az Alpoktól és a Pireneusoktól északra fekvő Európának talán a **négyötödét** borította sűrű erdő.” [253]

Ha a gyengébb adottságú területeken a népsűrűség időlegesen megnőtt, rövidesen beköszöntött az éhínség. Ezért rá voltak **kényszerítve** arra, hogy új termőföldet keressenek.

7. Mit kerestek?

Három dolgot

Az éhínség réme helyett jóllakást, lehetőleg búzakenyérrel. Mivel a gabona számára a három legfőbb tényező a domborzat, éghajlat és a talaj, ezért elsősorban a jó talajú, kellemes éghajlatú sík területeket keresték.

Idézetek

1. Kr.e. 3800-tól: „… a népesség gyarapodása, a települések sűrűsödése ellentétek forrásává is vált: a **legjobb területeket** elfoglalók igyekeztek megtartani földjeiket, mások viszont **erőszakkal** igyekeztek maguknak új élelemforrásokat keresni. Közép-Európától az atlanti partokig ennek tudható be az erődített telepek /körárkos, sáncos erődítmények elterjedése Kr.e. 3800-3200 között/ és a - nem vadászatra használt – **fegyverek** /buzogányok/ megjelenése.” [254]

---

[246] Sulinet, Agrárforradalom a középkorban
[247] Csorba Csaba, 2006. p.: 339.
[248] Origo, 2022.04.16.
[249] Mary Fulbrook: Németország története. Fordította Szuhay-Havas Ervin. Maecenas Könyvkiadó, 1997. p.: 19.
[250] Norman J. G. Pounds, 2003. p.: 217.
[251] Geoffrey Barrachlough és Normann Stone, 1992. p.: 178.
[252] Mary Fulbrook 1990. Magyar kiadás 1997. p.: 16.
[253] Geoffrey Barrachlough és Normann Stone, 1992. p.: 120.
[254] Csorba Csaba, 2006, p.: 61.

2. Kelták és germánok: „Úgy tűnik, általában mind a kelták, mind a germánok a **jobb talajok** és az **enyhébb éghajlat** felé húzódtak.” [255]

3. A népvándorlás kori germánok céljáról írják, hogy „… vonzotta őket a limeseken túli területek gazdagsága, főleg a gondosan művelt **szántóföldek**. … nem voltak városlakók, germán hazájukban a város fogalma teljesen ismeretlen volt, s eleinte nem is tudtak mit kezdeni a városokkal, azon túl, hogy elfoglalták, kirabolták, s részben elpusztították azokat. Önellátó mezőgazdaságuk mellett a kereskedelem, az árucsere meglehetősen jelentéktelenné vált. Ez azt jelentette, hogy az általuk elfoglalt területeken az anyagi műveltség szintje a Római Birodalom szintjéhez képest jelentősen visszaesett.” [256]

Domborzat: A legjobb termőterület az alföld, ahol nem fenyeget a talaj televényben dúskáló A-szintjének lemosódása.

Éghajlat: Legkedvezőbb a nedves kontinentális éghajlat száraz kontinentális éghajlat felé tekintő pereme, ahol évente 600-500 mm csapadék hull, a júliusi középhőmérséklet pedig 20 oC felett van.

Talaj: A Föld legtermékenyebb talaja a fekete mezőségi talaj, más néven feketeföld vagy csernozjom (csornüj zemljá = fekete föld, orosz). Ez a talajféleség, az egykori erdős puszták alatt, az egyensúlyi vízháztartású területeken képződik legkönnyebben – és legjobb minőségben a löszön.

A löszről írják, hogy „Jelentőségét az őskori Európa benépesedésének és mezőgazdaságának szempontjából nehéz lenne túlbecsülni. A lösz jelölte ki a vándorlások útvonalait, s az újkőkori földművelők szinte kizárólagos lakóterületét jelentette Közép-Európában.” [257]

5. Az életmódok összefoglalása

1. Táblázat

Növekedés: az eltartó képesség növekedése az előző életmódhoz képest.

Népsűrűség és életmód		
Életmód	max. fő/km^2	növekedés
Vadász-gyűjtögető	0.1	-
Korai állattenyésztő	1	10
Korai növénytermesztő	100	1 000
Modern mezőgazdaság	1000	10 000

2. Megjegyzés

1. Vadász-gyűjtögetők

Akik vadász-gyűjtögetők maradtak, azok szerepe mindenütt a térvesztés és beolvadás lett. Az északi fenyvesek vadász-gyűjtögetői közé folyamatosan bekerültek a Pusztáról kiszorult népek is, pl. Európában a komik/zürjének, Ázsiában pedig a jakutok.

2. Pusztai állattenyésztők

A pusztai állattenyésztők alig tudták megváltoztatni területük eltartóképességét. Ezért időről időre harcba szálltak egymással a legelőkért, amelyektől megélhetésük függött. Nem az eltartó képességet, hanem a területszerző képességet, a haditechnikát fejlesztették. Területük alacsony népsűrűségű maradt, az életben maradt népszaporulat pedig egyezkedéssel kitelepedett vagy hódítással kitört a Puszta peremére. Pl. az Oázisfüzér hunjai hódítva törtek be Indiába, a besenyők és kunok viszont egyezkedéssel telepedtek a Medencébe.

[255] Európa gazdaságtörténete. p.: 47.
[256] Csorba Csaba, 2006, p.: 375.
[257] Normann, 2003. p.: 33.

A kitörést az tette lehetővé, hogy a pusztai népek a lőfegyverek, az ún. puskaporbirodalmak koráig gyakorta földébe tudtak kerekedni a Puszta déli és nyugati peremén élő földműveseknek, ha azok nem tudtak nagyobb egységet alkotva összefogni ellenük. A Puszta széle Szibériát, Kínát, Indiát, Iránt és Európát jelenti. A pusztáról jöttek a kimmerek, szkíták, szarmaták, hunok; az Európába érkező törökök: besenyők, úzok, kunok és tatárok; és a Közel-Keletre érkező törökök, akik elterjesztették nyelvüket Törökországban és Azerbajdzsánban (Azerbajdzsán országban és az ún. Iráni-Azerbajdzsánban, Tebriz térségében).

Ennyi, eredendően állattenyésztő népet a Puszta egyszerre nem tudott volna eltartani.

3. Földművesek

A földművesek egyrészt jelentősen meg tudták változtatni területük eltartó képességét, másrészt idővel megtalálták annak is a módját, hogy a közelükben lévő gyengébb talajokat – a „rengeteg erdőket" - is megműveljék. Sokszor kínnal és keservvel – időleges túlnépesedéssel, éhínséggel - történt mindez, de történelmi távlatban sikerrel jártak. Végül a lőfegyverek segítségével felszámolták a pusztai népek pusztai uralmát is.

6. A Puszta

1. Elegendő pontosság

Az Eurázsia éghajlatát vagy természetes növényzetét ábrázoló tematikus térképeket összehasonlítva két dolog látszik.

Egyrészt: nincs köztük két azonos. Szórást mutatnak az alapul vett éghajlati adatok. Az egyes szerzők forrásai különböző idősávokból átlagoltak. Ezért az egyes sávok határait kissé máshol vonják meg. Vannak akik átlagolják a szigetes határt, mások részletezik. A természetes növényzetet az emberi munka átalakította, ezért nincs feltétlenül szem előtt.

Másrészt: az eltérések kicsik. Elegendően kicsik ahhoz, hogy világossá váljanak az alábbi összefüggések.

2. A Puszta általában

1. Fogalma

A röviden Pusztának nevezett terület az eurázsiai füves és erdős puszták térsége. Oroszul „sztyep", németül „Steppe". Az éghajlat és növényzet - tehát a megélhetés – szempontjából egyveretű terület a Kárpátoktól a Nagy-Hinganig, a Dunától a Sárga-folyóig terjed. Északon a zárt erdő határolja, délen pedig többnyire hegyvidék (Kaukázus, Hindukús, Tiensan, Csilien-hegység).

2. Részei

Kilenc része a Kaszpi-kapu, Terek-Kubán-sík, Vadmező, Szabíria, Mongólia, Dzsungária, Oázisfüzér, valamint az Afgán és Észak-iráni vonulóút.

3. Külső kapcsolatai

A Puszta nyugati és keleti széle a Medencével és a kínai Löszfennsíkkal érintkezik. További legfőbb kapcsolatait a Kaszpi-kapu, valamint az Afgán- és Észak-iráni-vonulóút jelenti.

3. A Puszta bekerítettsége

Egy jelentős, pusztai nép nem tűnhet el az őstörténész látóköréből egykönnyen, mert a Puszta be van kerítve.

Északi határa a **zárt erdő**, ahol csekély a lágyszárú aljnövényzet, és a termelődő szerves anyag meghatározó vegyülete a faanyag, tn. lignin. Ez a vegyület a nagyobb hústömeggel rendelkező, fejlettebb élőlények számára emészthetetlen, ezért azok nem esznek fát. Ami a lomberdőkből igazán hasznos, az a nem elhanyagolható területű tisztás. Azonban a lomberdők sávja az Uráltól keletre nagyon vékony, így ott a zárt erdő döntően **fenyvest** jelent. A fenyves eltartóképessége viszont különösen kicsi, mivel a viaszos tűlevél és a gyantás fa nehezen bomlik. A keletkező savak miatt az agyagásványok szétesnek, és kvarcporban dús, ún. hamuszürke mn. podzolos erdőtalaj keletkezik. „A fakószürke podzol földművelésre alig alkalmas

…” [258]. Ez, és a fél évig tartó fagyos időszak a régiségben lényegében kizárta a növénytermesztést. A zárt erdő eltartóképessége legalább egy nagyságrenddel az erdős pusztáé alatt van. Ha egy pusztai nép oda szorul, annak térképformáló hatása van: hatalmas területre terjeszkedik ki. Ezt mutatja pl. a török nyelvű jakutok terjeszkedése Szibéria területének harmadára.

Határt jelent a hideg és száraz Tibet **hegyvidéke**.

Írásos feljegyzés készül a népről, ha kapcsolatba kerül a **földműves peremvidékkel**: Kínával, Indiával, a Közel-Kelettel (perzsa, örmény, szír, arab kútfők) vagy Európával (görög és nyugati kútfők).

4. A Puszta állatai

A magyar nép legeltető állattartói között a néprajzi adatok szerint **rangban** első volt a csikós, akit a gulyás / csordás követett. Végül a juhász zárta a sort. Ez megfelelt az általuk tartott állatok igényességének is: ló > szarvasmarha > juh. A legjobb, legjava füvet a ló legeli, de a szarvasmarha is igényes. A juh viszont a félsivatagban is megél. A döntően lovat és szarvasmarhát tartó népeket **nagyállattartónak**, a juhot és kecskét tartókat pedig kisállattartónak nevezzük. A szkíták és hunok nagyállattartók voltak.

A szkítákról írják, hogy „… nagyállattartó lovas életmódjuk sok tekintetben hasonlított őseinkéhez …” [259]

Baján népéről írják, hogy: „Az avarság nagyállattartó népességként költözött a Közép-Duna-medencébe …” [260]

Árpád népéről írják, hogy ”A magyarok gazdálkodásában a nagyállattartó pásztorkodás játszotta a főszerepet.” [261] A többi hun nemzettag (Attila népe, Griff népe) is nagyállattartó volt.

5. A Puszta sávjai

Vizsgáljuk meg a legelők eltartóképességét a csapadék függvényében.

Az alábbi táblázat bemutatja, hogy négyzetmérföldenként hány juhot tud eltartani egy legelőterület a csapadék függvényében. [262]

Terület	Csapadék mm kb.	Juh / mf^2
Dél-Ausztrália	225	8.5
Új-Dél-Wales	330	96
Új-Dél-Wales	510	640
Argentína	865	2630

Az ábrázolt függvényről az alábbi adatokat olvashatjuk le. (A táblázatot kiegészítettem az adott csapadéksávra jellemző természetes növényzettel.)

Növényzet	Csapadéksáv	Lehetséges
Sivatag	0 - 200 mm/év	1 db juh
Félsivatag	200 - 300 mm/év	40 db juh
Rövid füvű puszta	300 - 400 mm/év	160 db juh
Hosszú füvű puszta	400 - 500 mm/év	425 db juh
Erdős puszta	500 - 600 mm/év	800 db juh

A juhok százalékos arányát az alábbi grafikon adja meg.

Juhok százalékos aránya a csapadéksávon (mm/év) belül

[258] Gábris Gyula: Európa regionális földrajza. Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2007. p.: 35.
[259] Kiszely István: A magyarság embertana. Budapest, Magyar Ház, 2007. p.: 193.
[260] Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 20.
[261] Gyóni Gábor, 2019. p.: 211.
[262] Györffy György: István király és műve. Budapest, Balassi Kiadó, 2000. p.: 400.

-	3	11	30	56
100-200 sivatag	200-300 félsivatag	300-400 rövidfüvű	400-500 hosszúfüvű	500-600 erdős puszta

Azt tapasztaljuk, hogy a csapadék növekedtével az eltartó képesség hatványozottan nő.

Az adatok szerint az állatállomány több mint fele - p. 56 %-a - az 500 mm-es csapadékvonal felett legel. Ebből az következik, hogy a nomád és félnomád népek döntően az erdős puszták erdei szélén éltek és mozogtak. Még inkább így volt ez az ún. nagyállattartók esetében, akik lovat és szarvasmarhát tartottak. A kisállattartók – rendkívül kis számban – hasznosíthatták a félsivatagot is.

A Pusztán a tekintély, a vagyon és a gazdasági hatalom alapja az állatállomány. A fenti számokból következően ez az erdős pusztát aktuálisan birtokló népek kezében volt. És a katonai hatalom is - mert különben nem tudták volna megvédeni birtokukat a legelőkért folyó harcban.

Így válik érthetővé, hogy a hun „… üstöket nem a füves térségekben, s steppéken találták, hanem a sokszor már hegyes **erdő**zóna **határán**, főként az utóbbi oldalon. Ez jól érzékelhető, főleg az Urál-hegységtől keletre.” [263]

6. A Puszta Száraz Közepe

Fogalma

A Turáni-síkvidék túlnyomó része egy olyan terület, melyet a mozgó teljes népességek csak megkerülni tudnak, átszelni nem. A teljes népesség azt jelenti, hogy nem csak férfiakról, harcosokról van szó, hanem gyermekről, asszonyokról és öregekről is. Ezt a Kaszpi- és Balhas-tavak vidéke közötti, mintegy 3 millió km^2-es térséget Száraz Középnek nevezem [264]. Tavak, sivatagok és félsivatagok tartoznak ide.

Határa városokkal megadva, az óramutató járásával egyezően

Mahacskala, Volgograd, Oral, Aktöbe, Karaganda, Szemej, Ajagöz, Taldikurgan, Mari, Asgabat, Gorgan.

Részei → lásd: Függelék / Földrajzi nevezéktan

7. A Puszta hasadása

A Száraz Közép térségében a Puszta egy északi és egy déli részre hasad.

Az **északi** rész Szabíria. Legjobb adottságú része az erdős-puszta viszonylag keskeny sávja. Ez a sáv Szimbirszk, Ufa, Cseljabinszk, Omszk és Novoszibirszk vonalában húzódik. Szabíria és a Száraz Közép határa az Oral, Aktöbe, Karaganda, Szemej városok vonala.

A **déli** rész az Oázisfüzér. Ez a magas hegyek sivatagba nyúló lába, kiegészülve néhány, a hegylábtól kissé eltávolodó oázissal. Itt sorakozik Gorgan, Asgabat, Mari, Mazari-Sarif, Dusanbe, Buhara, Szamarkand, Taskent, Dzsambul, Biskek és Almati.

A Száraz Középen természetesen nem volt lehetetlen sem átjutni, sem legeltetni.

(1) Legeltettek a félsivatagokban kazak pásztorok, nyáron északra, télen délre húzódva [265]. Feljegyezték róluk, hogy Omszkban cseréltek pl. egy juhot egy varrótűre.

(2) Rendszeresen átjártak rajta karavánok, ilyennel utazott pl. Ibn Fadlan a volgai bolgárokhoz 922-ben. De a kazah pásztorok és a karaván tagjai egyaránt kevesen voltak.

---

[263] Érdy Miklós, 2001. p.: 146.

[264] Westermann Földrajzi Atlasz. Cartographia Kft, Budapest, 1994. p.: 82. 3. ábra.

[265] Csáji László Koppány: A nomadizmus. In. Hétköznapok a honfoglalás korában, szerkesztette Petkes Zsolt és Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2017.

(3) Tudunk hadseregről is, mely átkelt rajta. Timur Lenk serege pl. 1391-ben a Szir-darja mentén jutott a Száraz Közép szívébe és onnan felvergődött az Ural lábához. De serege majdnem odaveszett. „.. baj van a hadsereg ellátásával. Az élelmiszert a sereg után szállítják, és ekkorra már olyan kevés a gabona, hogy Timur drasztikusan korlátozza a napi fejadagot.” [266]. Mikor 1394-ben újra Toktamis ellen indul, ’Timur délről átkel a Kaukázuson; semmi kedve hozzá, hogy újra egy kétes kimenetelű hadjáratot kockáztasson a Szir-darjától északra elnyúló végtelen pusztai vidéken. 1391-es vállalkozása kis híján csődöt mondott.” [267]

(4) Ezek mellett a besenyők három törzse - az ún. kangarok – szintén ezen az úton érkeztek az Ural déli lábához. „Tudjuk azt is, hogy a Szir-darjának Taskenttől lefelé húzódó alsó folyását Kankar/Kangar néven is illették.” [268] Ezt az átszivárgást akkor tudták megszervezni, amikor már a száraz térség arali és urali szélét egyaránt biztosították.

2. TÉR ÉS IDŐ ALAPADATOK

”Nem kétséges tehát, hogy az idő és a tér alapvető kategóriák, amelyek pontos ismerete nélkül … őstörténeti rekonstrukció sem lehetséges.” Dr. Makkay János [269]

1. MAGYAR ŐSTÖRTÉNETI TÉR LEÍRÁSA /4.1, 4.2, 4.3. ábra/

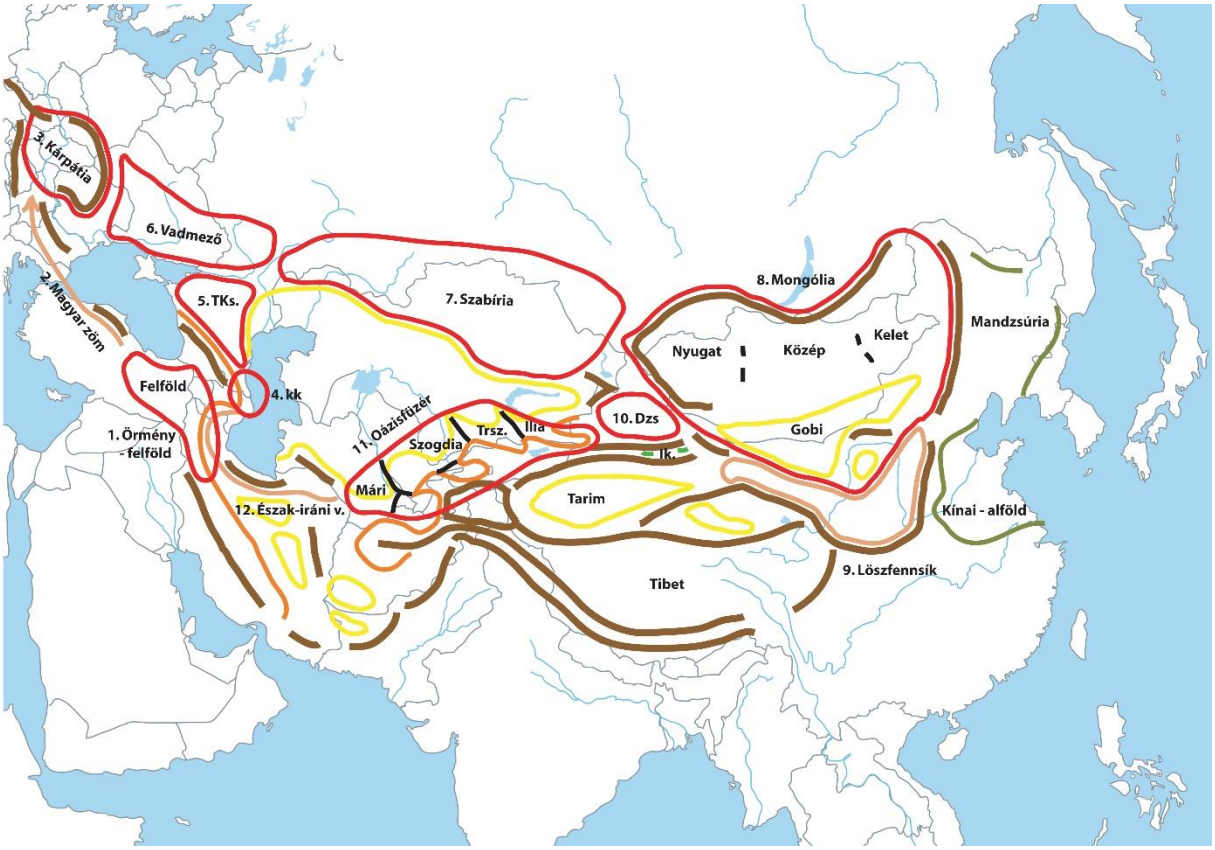

4.1. ábra

[266] Vásáry István: Az Arany Horda. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1986. p.: 136.
[267] Uo. p.: 138.
[268] Vásáry István, 1993. p.: 155.
[269] Makkay János: Az indoeurópai nyelvű népek őstörténete. Budapest, a szerző kiadása, 1998. p.: 96.

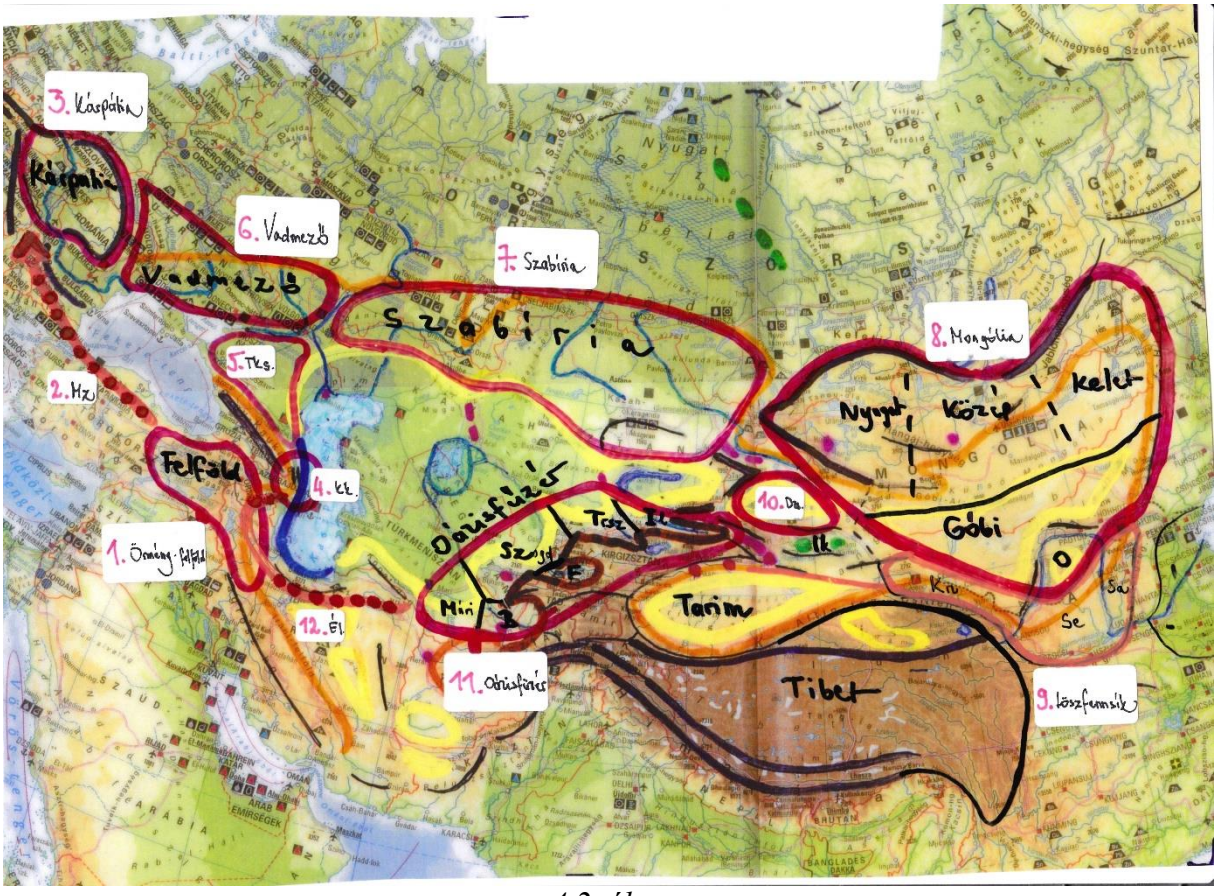

4.2. ábra

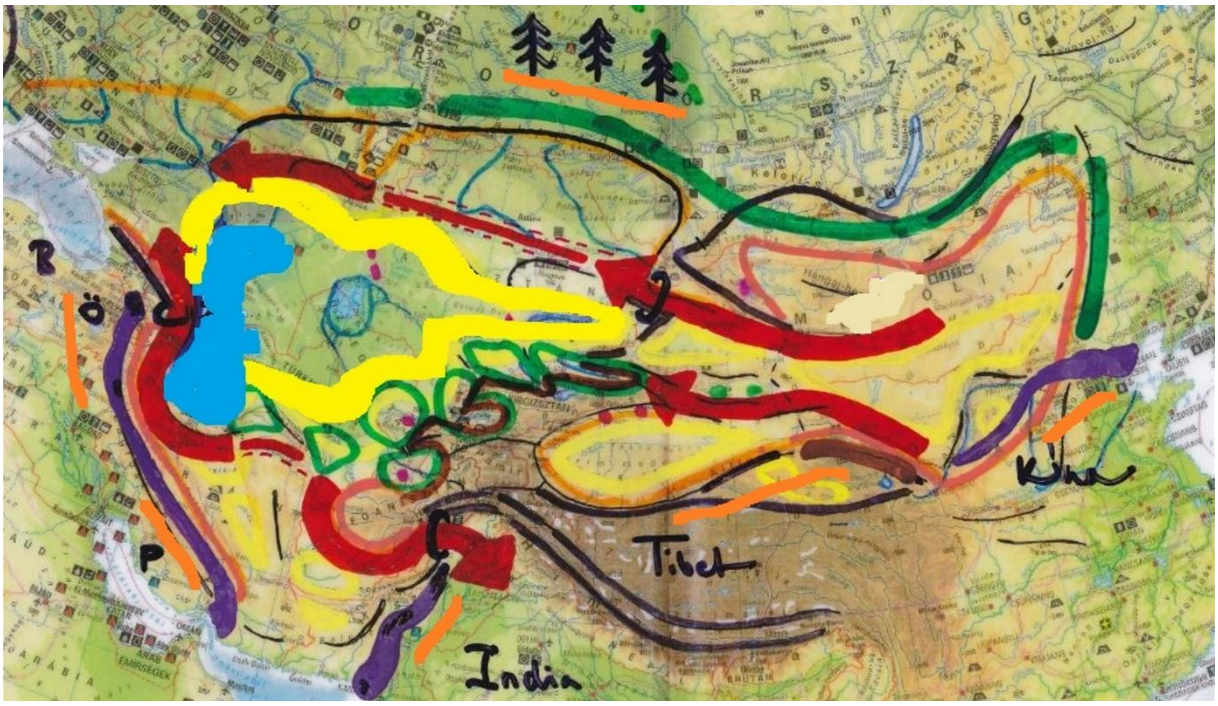

4.3. ábra

1. Felföld

1. Elnevezése

Előázsia a Közel-Kelet északi, csapadékosabb, hegyvidéki része. Lakossága mindig felülmúlta a déli, sivatagos területét.

Az Örmény-felföld an. Armenian Highland Előázsia közepén terül el. Nevét arról a nagy múltú népről kapta, mely Urartu bukása után már ott élt e tájon, hosszasan uralkodott is. Volt, hogy hatalmát kiterjesztette a Földközi-tengertől a Kaszpi-tóig. A Felföldön az Eurázsiai-hegységrendszer vonulatai összefutva csomópontot képeznek. Átlagmagassága 1.800 m. A továbbiakban e tájat röviden Felföldnek nevezem.

2. Határai

A Felföldtől északra van a Kis- és Nagy-Kaukázus közötti Kaukázus-vidék, keletre az Iráni-medence, délre a Termékeny Félhold, nyugatra pedig az Anatóliai-medence. Határa északon a Fekete-tenger, Kis-Kaukázus és a Kaszpi-tó, délen pedig a Keleti-Torosz és az Északi-Zagrosz. A keleti határ a Bagdad-Teherán útvonal része (Kazvin/Qazvin-Hamadán/Ekbatana-Baktarán/Kermansah), a nyugati pedig a Diyarbakir-Malatya-Sivas városok közötti út.

3. Részei

A Felföldnek három része van. A három része nagyjából az Ararát térségében, az örmény-török-iráni hármas határnál találkozik. Az északi rész fele Örményország területe. Főhelye az Araksz folyó közelében lévő Jereván. Nagy tava a Szevan. A nyugati rész nagyjából a mai Kelet-Törökország. Nagy tava a Van-tó, mellette található Van városa, Tuspa néven az egykori urartui főváros. A keleti rész nagyjából Északnyugat-Irán. Nagy tava az Urmia-tó, közelében Tebriz városával.

Táblázat

A Felföld részei			
Rész	Nyugati	Északi	Keleti
Ország	Kelet-Törökország	Örményország	Északnyugat-Irán
Város	Van	Jereván	Tebriz
Tó	Van	Szevan	Urmia

4. Városai

Jereván

Örményország tizenegyedik fővárosa.

Éghajlati adatai: januári középhőmérséklet, rövidítve (r.) jn: -4 °C, évi középhőmérséklet, r. é: 13 °C, júliusi középhőmérséklet, r. jl: 26 °C, csapadék, r. cs: 360 mm/év, fagypont alatti átlaghőmérsékletű hónapok száma, r. f: 2 hónap.

Van

Város a Van-tó keleti partján.

Éghajlati adatai: jn: -2 °C, é: 10 °C, jl: 23 °C, cs: 410 mm/év, f: 2 hónap.

Tebriz, an. Tabriz

Iráni-Azerbajdzsán főhelye az Észak-iráni vonulóúton. Egykor a „karavánszerájok városa”-ként is nevezték.

Éghajlati adatai: jn: -2 °C, é: 13 °C, jl: 26 °C, cs: 280 mm/év, f: 1 hónap.

5. Éden

A Felföld legfőbb délnek tartó folyói a Tigris és az Euftáresz. Ezek az ikerfolyók adták Mezopotámiának az éltető vizet. A Szentírás négy Édenben eredő folyót nevez meg, melyek közül ez a kettő a biztosan ismert [270]. Az Eufrátesz mellékfolyója az Ararát közelében eredő Murat. Legfőbb északi folyója a Jereváni-medencén is átfolyó Araksz. Ma már nem éri el önállóan a Kaszpi-tavat, hanem Azerbajdzsán fő folyójába, a Kurába torkoll.

[270] Ószövetség, Teremtés könyve, 2 fejezet, 14 vers.

6. Ararát

A Felföldön van az Eurázsiai-hegységrendszer legnagyobb vulkanikus területe Eurázsia törzsterületén belül [271]. Leghíresebb hegye a három csúcsú Ararát (5137 m). A hegy már az őskorban is kiemelkedően fontos volt, mert lejtőin szobányi tömbökben áll a vulkáni üveg - az obszidián - és ebből az anyagból lehetett a legjobb pengéket pattintani. Véleményem szerint ez a magyar népmesék Üveghegye. Az ókori Közel-Keleten a világ tetejének hitték.

7. Kapcsolatai

A Felföldről sok irányba nyílnak az utak. A *nyugati* úton Kisázsiával és Európával kapcsolódik. Éghajlati és növényzeti - a régiségben megélhetési - szempontból ez az út a legjelentősebb: a Felföld legerősebben nyugat felé tart kapcsolatot. A legrövidebb út a Pontuszi- mn. Észak-anatóliai-hegység lábánál vezet a Boszporuszhoz (Isztambul).

Az *északi* út a Kaszpi-kapun át vezet. Jelentőségéről a következő pontban írok.

Kelet felé egyre kevesebb az eső. Itt a Zagrosz és Kopet-dag hegylábi oázisait fűzi fel a keletre - Indiába vagy a turáni Oázisfüzérbe - vezető út. A hegyek lábához termékeny földek simulnak, tőlük délre füves puszta sávja következik, majd az Iráni-medence belsejének sivatagos, "halott közepe" [272].

A mai Irán területének negyede füves puszta. Vsz. ez a térség volt a legelőváltó állattenyésztés tanulószobája.

Délkelet felé haladva a füves puszták sávja után sivatag állja el az utat az esőre alapozó gabonatermesztők elől. Itt, az ikerfolyók mentén alakult ki először nagy léptékű öntözéses földművelés, Dél-Mezopotámiában.

A *délnyugati* út a Levantei-folyosóba vezet.

8. Pongyolaság

Az Örmény-felföldet tévesen nevezik „**Kelet-Anatóliának**". Anatólia egy medence, és fogalma egyértelmű. Az Örmény-felföld nem „**Északnyugat-Irán**", bár Irán is részesül belőle. Mindkettőt lásd a 13. pontban.

2. Anatóliai-balkáni vonulóút

1. Általában

A Felföld és a Boszporusz közötti út kisázsiai szakasza a Pontuszi-hegység déli lábánál, kisvárosokat felfűzve halad. A Boszporusz két oldalán terpeszkedik a legnépesebb török város, Isztambul (Bizánc, Konstantinápoly). Innen a Medence felé a Balkán közlekedési főtengelyén juthatunk el. Edirne (Hadrianopolis, Drinápoly) a mai Törökország nyugati kapuja. A termékeny Marica-alföld nagyvárosa Plovdiv (Philippopolis). Az út egyedüli és alacsony bukkanója Szófia (Serdica) és Nis között található. Ez utóbbi város a Morava völgyében található, és a Balkán közlekedésföldrajzi csomópontja. Innen az út a folyó mentén vezet fel Szendrőhöz (Smederevo) és az Alföld déli kapujában álló Nándorfehérvárhoz (Singidunum, Belgrád).

2. Jelentősége

A vonulóút balkáni része földrészünk legfőbb kontinensközi közlekedési kapcsolata. Történelmi jelentősége kimagasló.

1. Errefelé jött Európa belsejébe az aurignaci műveltség embere. „Az aurignaci műveltség emberei a leltek elterjedése alapján talán Kis-Ázsia felől hatoltak be hazánk területére, és keresztülvonulva jutottak a további nyugatra." [273]
2. Valószínűleg errefelé jött fel Európába a Gravetti kultúra [274].

---

[271] Térkép: Nemerkényi, Horváth, Nagy, Simon: Délnyugat-Ázsia természeti viszonyai. In. Ázsia regionális földrajza, szerkesztette Horváth, Probáld és Szabó, 2008. p.: 92.
[272] Általános természetföldrajz – szerkesztette: Borsy Zoltán. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. p.: 744.
[273] László Gyula: Múltunkról utódainknak. Budapest, Püski Kiadó Kft, 1999. p.: 36.
[274] Kalevi Wiik: Az európai népek eredete. Budapest, Nap Kiadó, 2008. p.: 43.

3. Erre érkezett földrészünkre a réz és a bronz.
4. Erre vonultak Anatóliába a kelta galaták Kr.e. 278-ban [275] vagy 278-277-ben.
5. Erre vonult Attila népének serege Konstantinápoly ellen 442-ben vagy 443-ban
6. Erre vezetett a Balkáni Hadiút, ln. Via Militaris Kr.u. 550 k. (is)
7. Erre vezettek a Bizánc felé tartó kalandozó hadjáratok 934-970 között több alkalommal (958: Botond-monda)
8. Erre vezetett a Szent István király által megnyitott szentföldi zarándokút 1018/19-től [276].
9. Erre vezetett a levantei kereskedelem északnyugati, szárazföldi ága

„… a szárazföldi **levantei kereskedelem** útvonala Pestről Konstantinápoly felé a régi római hadiút vonalán: Belgrádon, Barancson, a Morava völgyén, Nisen, Szófián és Filippupoliszon /a mai Plovdiv/ keresztül vezetett. … Tudélai Benjamin zsidó utazó, aki … Mánuel császár korában járt a bizánci fővárosban, … magyarokat is említ a konstantinápolyi piacok látogatói közt. … Magyar kereskedői telepek voltak a Konstantinápolyba vezető út egyes állomásain, így Barancsban és Pilippupoliszban is.” [277]

10. Erre tartott a szárazföldi utat is választó I. és III. keresztes hadjárat 1096-ben és 1189-ben.
11. Erre indult Gyula barát keleten maradt véreink felkeresésére.
12. Itt vonult fel a török a nándorfehérvári diadal és a mohácsi vész során.
13. Ez lett a Könnyek Útja, melyen magyar rabokat hurcoltak Isztambulba vagy Anatóliába.
14. Erre adott gyors összeköttetést a németeknek a Közel-Kelet felé a Berlin-Bagdad-vasút. Ennek az I. Világháború kitörésében jóval nagyobb szerepe volt, mint holmi merényletnek.
15. Erre vezetett egy időre a Vendégmunkásút, németül Gastarbeiterroute, melyen a Németországban dolgozó törökök mentek szülőföldjükre és vissza.
16. Erre vezetett a közelmúltban a heroin csempészek útja.
17. Erre jött fel 2015-ben mintegy 400 000 közel-keleti vándor, többek között a röszkei csatához.

3. Medence, Kárpát-medence, an. Carpathian Basin

1. Talajok királya

A medencealj területének jelentős részét lösz vagy lösz szerű üledék (ázott lösz, lejtőlösz, homokos lösz) fedi, mely a legjobb talajképző kőzet. A termékeny talaj Magyarország legfőbb természeti kincse. Löszvidékeinken legelterjedtebb a fekete mezőégi talaj, melyet termékenysége miatt a talajok királyának is neveznek. Európában tőlünk nyugatra a kimosó vízháztartás túlsúlya miatt lösz már nem maradt meg, hanem vályoggá lett.

A Medence központi és legnagyobb területű nagytája az Alföld. Termékenységben vetekszik vele földrészünk három nagy déli félszigetének legnagyobb alföldje, de méretben nem (Az Ibér-félsziget legnagyobb alföldje az Andalúz-alföld, Appenninni-félszigeté a Pó-alföld, Balkán-félszigeté pedig a bulgáriai Marica-alföld). Ugyanígy, a dél-oroszországi Kubáni-alföld is kisebb nála.

2. Búzaklíma

Az ukrán feketeföldek méretben ugyan megelőzik, de adottságokban mögé kerülnek. A mi Alföldünk ugyanis egészében (1) síkvidék, túlnyomó részén a búza számára legjobb éghajlattal, ami (2) 20 oC feletti júliusi átlaghőmérsékletet és (3) 500 mm/év feletti csapadékot jelent.

---

[275] Göran Burenhult: A vaskori Európa. In. Nagy civilizációk. Összeállította: Göran Burenhult. Budapest, Kossuth Kiadó, 2007. p.: 194.
[276] Petkes Zsolt és Sudár Balázs szerkesztők: Hétköznapok a honfoglalás korában. Budapest, Helikon, 2017. pp.: 142-143.
[277] Moravcsik Gyula: Bizánc és a magyarság. Budapest, Lucidus Kiadó, 2003. p.: 76.

Az ukrán feketeföldeken e három tényező optimuma csak a Medencéénél kisebb területen esik egybe.

A Medence nagy részének éghajlata ún. ”búzaklíma”. A kora nyári csapadék szárba szökkenti a gabonát, a gyakran aszályos nyárutó pedig az aratásnak kedvez. Az ősszel felszántott talaj rögeit a téli fagy szétporlasztja, és egyben a kártevő rágcsálók számát is korlátozza.

Budapest éghajlati adatai: jn: 1 °C, é: 12 °C, jl: 23 °C, cs: 520 mm/ év, f: nincs.

3. A medence méltatása

1. Makkay János régész

"... Eurázsia mérsékelt égövének széles síkságai közül a Magyar Alföld a mezőgazdaságra a legalkalmasabb, az ember megtelepedésére a **legkívánatosabb** vidék." [278] Valójában a meleg mérsékelt (szubtrópusi) éghajlatú Kínai-alföld még kellemesebb éghajlatú (embernek, rizsnek) és nagyobb is. Egész Európában azonban kétségtelenül: páratlan.

"Összességében nézve a Kárpát-medence síkságaival, hegyeivel, erdeivel és folyóival tejjel-mézzel folyó Kánaán." [279]

2. Nogenti apát, 1096

Nogent Párizs központjától 10 km-rel keletre található. "Guiebert nogenti apát 1096-ban azt írja Magyarországról, hogy földjét '**toronymagasságú asztagok**' terítik be, de töménytelen nyáj és gulya legel rétjein, valamint a 'lovak végtelen sokasága.'" [280]

Az asztag a „szabadban tárolt, tartósan összerakott, cséplésre vagy nyomtatásra váró gabona (elsősorban búza).” [281]

3. Friesingi Ottó, 1147

„Friesingi Ottó püspök 1147-ben elkísérte III. Konrád király keresztes hadjáratára, s ekkor átutazott hazánkon …” [282] Ez volt a II. keresztes hadjárat. Freising Bajorországban van. A püspök az ”I. Frigyes császár tettei” c. művében Magyarországról azt íjra, hogy ”Ezt a régtől Pannoniának nevezett tartományt, mivel köröskörül erdőségek és hegyek … övezik, amelynek belseje a róna tágas síksága, és amely a folyók és folyamok futásától ékes, a különböző fajú vadakban dús erdőkben bővelkedik, oly **gazdagnak** ismerik természettől fogva virágzó szépséges földjeinek **termékenysége** miatt, hogy szinte Isten **paradicsomának**, vagy a hírneves Egyiptomnak látják. … joggal lehet kárhoztatni a szerencse szeszélyét, vagy inkább csodálni az Isten türelmét, amiért martalékul hagyta ezt az oly szép földet az emberiség e szörnyetegeinek, akiket még embernek sem nevezhetek.” Lásd még [283]

4. Összehasonlítás végett

"... Tacitus, a történetíró (Kr. u. kb. 55-116) ... adatokat közöl a germán törzsekről Germania című munkájában. ... 'ki akarná ... meglátogatni Germania vonzónak nem mondható tájait, szigorú éghajlatát, érzékeink és szemünk tapasztalata szerint általános komorságát..." [284]

"... a rozs ... a németek kenyérgabonája ... igénytelenebb volt, ... fekete és meglehetősen **kesernyés** ízű kenyeret sütöttek belőle." [285] A Germán-alföld nagy részén csak az újkori újítások révén tudtak áttérni a búzatermesztésre, és amint lehetett, át is tértek. A kivételt a Germán-alföld legdélibb szegélyén lévő vályogos talajú ún. börde-sáv (Kölni-, Vesztfáliai-, Lipcsei- és Sziléziai-öblözet, Sandomíri-alföld) jelentette, ahol kezdettől fogva búzát termesztettek.

---

[278] Makkay János: Indul a magyar Attila földjére. Budapest, a szerző kiadása, 2009. p.: 7.
[279] Uo. p.: 7.
[280] Bakay Kornél: A magyar államalapítás. Budapest, Gondolat, 1981. p.: 69.
[281] Magyar Néprajzi Lexikon, első kötet, Andrásfalvy Bertalan és munkatársai, Főszerkesztő: Ortutay Gyula. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977.
[282] László Gyula: Múltunkról utódainknak II. Püski Kiadó Kft, 1999. p.: 627.
[283] Középkori Krónikák, szerkesztette Dr. Gombos F. Albin. Budapest, Aetheneum, 1913. pp.: 107-108.
[284] Mary Fulbrook 1990. p.: 15.
[285] Norman J. G. Pounds, 2003. pp.: 126, 193.

4. Érchegységek

Az Erdélyi-medence sóban, a hegyvidékek ércekben gazdagok. Európa leggazdagabb aranybányái az Erdélyi-érchegységben voltak. A Gömör-szepesi-érchegység bányáit is régóta művelik.

4. Kaszpi-kapu

1. Elnevezése

A térképre pillantva a Kaukázus egészen elzárni látszik a tőle délre lévő területeket az északibbaktól. Valójában a hegység keleti peremét egy keskeny parti síkság szegélyezi, egy jól járható sávot hagyva a Kaszpi-tó partján.

A lényegében tengerszinten haladó út jelentőségét mutatja, hogy a Kaukázuson átvezető másik híres út a Grúz hadiút, mely Tbiliszi és Vlagyikavkaz között a Kereszt-hágónál 2379 m-ig [286] emelkedik. Ezt a hegyi utat többször megjáró Lermontov így ír róla: ”Jobbra a meredek szikla, balra a szakadék, olyan mély, hogy az alján fekvő oszét falu csupán fecskefészeknek látszott. … két szekér nem fér el egymás mellett …” [287]

A könnyen járható sáv a mai azeri-orosz határtól 35 kilométerrel északnyugatra lévő Derbent városánál mindössze 3.5 km-re szűkül [288]. Ez a szűkület a Kaszpi-kapu ln. Porta Caspiae, mely összeköttetést biztosít Baku és a Terek-Kubán-sík között. Sok más neve is volt és van: egy időben Hun-kapu, ami örményül Honak durn [289] v. Turen Honáczh [290], Kapuk kapuja, kaukázusi Vaskapu, törökül Demir kapu; Derbenti-kapu.

2. Határai

A hegység és a tó közötti szűk folyosó Baku és Mahacskala között húzódik, mintegy 350 km hosszan.

3. Városai

Baku, azeriül Baki.

A Kaszpi-tó partjának legnépesebb városa és egyben Azerbajdzsán fővárosa, a Kaszpi-kapu déli végén

Éghajlati adatai: j: 4 ºC, é: 15 ºC, jl: 26 ºC, cs: 210 mm/év, f: nincs

Derbent mn. Derbend

Város a Kaszpi-kapu legszűkebb részén, ahol a parti síkság mindössze 3.5 km széles

Mahacskala

Dagesztán fővárosa, a Kaszpi-kapu északi végén.

Éghajlatai adatai: jn: 1 ºC, é: 13 ºC, jl: 25 ºC, cs: 390 mm/év, f: nincs.

4. Jelentősége

Erre vezetett

1. Erre vezetett Hérodotosz szerint a masszagétáktól szorongatott **szkíták** útja, vsz. 800-591 között, Előázsiából a Terek-Kubán-síkra.

---

[286] Nemerkényi, Horváth, Nagy, Simon: Délnyugat-Ázsia természeti viszonyai. In. Horváth, Probáld és Szabó, 2008. p.: 95.

[287] M. I. Lermontov: A korunk hőse. A leírás 1840-ben készült. Forrás: A Wang folyó versei / A Grúz-hadiút, elérhető a világhálón.

[288] Murtazali S. Gadzsijev: Hunok és türkök támadásai és a Szaszanidák erődítési tevékenysége a Kelet-Kaukázusban. In. A hunok öröksége - Szerkesztette Marácz László és Obrusánszky Borbála. Hun-idea, 2009. pp.: 241-242. térképpel.

[289] Murtazali S. Gadzsijev, 2009. p.: 242.

[290] Szongott Kristóf: A magyarok eredete és őslaka. Szamosújvár, Aurora, 1906. p.: 113.

„’Maga Hérodotosz is határozottan állítja, hogy ’az Ázsiában lakó nomád szkíták a massza-gétáktól háborúra kényszerítve az **Arax** folyamon **átkeltek** és Kimméria földjére vándoroltak.’ Hérodotosz hangsúlyozza, hogy a Fekete-tenger partjain korábban kimmerek laktak, akiket a szkíták űztek el.” [291] Valójában ezt az eredetet tartotta leginkább valószínűnek.

2. 125 k. a dél-turáni Oázisfüzérből a **szakák** útja. Ezért kellett Kr.e. 129-ben I. Mithridatész pártus nagykirálynak feladnia Szíria elfoglalását és befejeznie győzelmes nyugati hadjáratát. A Pártus Birodalomba betörő – és azon áttörő - szakákat csak a Kr.e. 123-bam trónra lépő II. Mithridatész tudta megfékezni. [292] Az Oázisfüzérből a Terek-Kubán-síkra jutó szakák neve idővel alánra változott. A Szir-darja és az Amu-darja folyók közéről írják, hogy „Az északkelet iráni nyelvet beszélő alánok e területről vándoroltak … a Kaspi-tengert délről megkerülve a Volga és a Don közé. … Az alánok kaukázusi megjelenése tehát már a Kr. u. 1. századtól adatolható.” [293]

3. **445** k. a dél-turáni Oázisfüzérből, a **Griff** népéből az első kötelékek útja. "... Kőrösi Csoma is úgy tudta, hogy a magyarok a Káspi-tavat alulról megkerülve jöttek be Európába /K. Cs. levele 1821. márc 1-én, 2. fejezet/." [294] Véleményem szerint csak a Griff és Baján népe érkezett a Kaszpi-kapun.

4. 555 k. a dél-turáni Oázisfüzérből **Baján** népének útja.

”Altheim megállapítja /Geschichte der Hunnen, I. kötet/, hogy … Az avarok 550 után Perzsia északi határai mentén, a **Káspi-tavat délről** megkerülve, a Kaukázuson keresztül vonultak Európába …” [295] Véleményem szerint nem a Kaukázuson keresztül, hanem a Kaszpi-kapun. [296] Valószínűleg az avarok egyik csoportja adott nevet a mai, Dagesztánban élő avar népnek.

5. 1222 k: a dél-turáni Oázisfüzérből a Dzsebe és Szübötej [297] vezette **mongol** sereg útja a kalka-menti csatához (1223) [298]

6. 1942-ben erre vezetett *volna* a III. Birodalom sztálingrádi csatában győztes hadseregcsoportjának útja. A haditerv az volt, hogy egyesülnek az Észak-Afrikán áthaladó és a megszállt Szíriából érkező csapatokkal. Végül együttes erővel foglalják el a „brit korona legszebb gyémántját” – Indiát.

5. Terek-Kubán-sík

1. Elenevezése: Más néven a Kaukázus északi előtere.

2. Határai

Északi határa a Don és a Volga, keleti határa a Kaszpi-mélyföld sivataga, déli határa a Kaukázus, nyugati határa pedig a Fekete-tenger.

3. Részei

Négy részre tagolódik. A részeket egy-egy várossal adom meg.

Északi része a Jergenyi-fennsík, a Kuma-Manics-árok vizenyős mélyedésén túl. Rövidfüvű pusztája a térség legrosszabb adottságú része. Itt található Eliszta. (A Kaszpi-mélyföldet a Turáni-síkvidék Száraz Közepéhez tartozónak tekintem.)

---

[291] Hérodotosz IV. 11. és I. 15, I. 1. In. Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai I. Budapest, László Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület, 2004. p.: 74.
[292] Tábori László: Párthia. Budapest, Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó, 2003. p.: 85. /
[293] Langó Péter: Alánok. In. Magyarok a honfoglalók korában, szerk. Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 56-57.
[294] Érdy Miklós, 2006.
[295] Götz László, 1994. p.: 264.
[296] Bíró András Zsolt az avarokról. Világháló: info@magyar-turan.hu/
[297] Csorba Csaba: A középkor. In. Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006 p.: 475./
[298] Vásáry István: Az Arany Horda. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1986. pp.: 37-40.

Keleten található a Terek folyó vékony szalagja és terjedelmes deltája. A térség nagyvárosa Groznij.

Középen terül el a Sztavropoli-hát, mely a Kaukázus lábához simul. Névadó városa Sztavropol.

Nyugati része a Kubáni-alföld. "… a Kaukázustól északnyugatra elterülő kelet-európai sztyeppe." [299] Ez a Kaukázus és Don közötti [300] [301] terület a legtermékenyebb része, de nem csak a nemcsak a Terek-Kubán-síknak, hanem a Föld legnagyobb országának is [302]. Déli peremén van Krasznodar.

Táblázat

A Terek-Kubán-sík részei				
Rész	Nyugati	Középső	Keleti	Északi
Ország	Kubáni-alföld	Sztavropoli-hát	Terek-alföld térsége	Jergenyi-fennsík
Vízvidék	Kubán	vízválasztó	Terek	Manics
Város	Krasznodár	Sztavropol	Groznij	Eliszta

A **Terek-kubáni átvonuló út** a Mahacskala és Rosztov közötti vezet. Érinti a Gudermesz, Mozdok, Prohladnij, Georgijevszk, Nyevinnomisszk (Sztavropoltól délre), Armavir, Kropotkin (a Kubán folyó ívének legészakibb pontja), Tyihoreck, Batajszk városokon át vezet.

4. Városai

Eliszta

Kalmükia fővárosa a Jergenyi-fennsík keleti szélén, a füves pusztán.

Éghajlatai adatai: jn: -6 °C, é: 9 °C, jl: 25 °C, cs: 350 mm/év, f: 3 hónap

Groznij: Csecsenföld fővárosa a Kaukázus lábánál.

Éghajlati adatai: jn: -2 °C, é: 10 °C, jl: 23 °C, cs: 550 mm/év, f: 2 hónap

Sztavropol, an. Stavropol

A Kaukázus északi előterében lévő dombság névadója a Fekete-tenger és Kaszpi-tó vízválasztóján.

Éghajlati adatai: jn: -2 °C, é: 10 °C, jl: 23 °C, cs: 550 mm/év, f: 3 hónap

Krasznodar

A Kubán folyó partján, a Kubáni-alföld déli peremén.

Éghajlati adatai: jn: 1 °C, é: 13 °C, jl: 25 °C, cs: 750 mm/év, f: nincs.

5. Meótisz

A Kubáni-alföld neve Kézai Simonnál. Ezt a régi nevét az Azovi-tenger öbléről kapta, melyet régen Limné Maeotis, azaz Meótisz-tó névvel illettek.

6. Vadmező

1. Elnevezése

A Vadmező, mn. Pontusi- vagy orosz-ukrán sztyepp, an. Pontic-Caspian Steppe. A Duna és a Volga folyamok köze az erdős és füves pusztán.

A Vadmező an. Wild Fields lengyel eredetű név, és az egykori Lengyel-Litván Királyság délkeleti végvidékét jelentette, mely egy időre a Fekete-tengerig terjedt. Az elnevezés számunkra is helytálló, mert a keleti lovasnépek (úzok, kunok és tatárok) 650 éves idősávban (1068 és 1717 között), számos alkalommal pusztítottak a Medencében, főként annak keleti részein.

An.

---

[299] Szabados György: A régi magyar szállásterületekről. In. Magyarok a honfoglalók korában, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 128.

[300] Középiskolai földrajzi atlasz. Cartographia, 2021. p.: 62.

[301] Dr. Hajdú-Moharos József: Történeti-gazdasági területegységek Európa országaiban. Bp, Tankönyvkiadó, 1990. p.: 194.

[302] Uo. p.: 194.

2. Határai

Nyugaton: Duna, a Moldva déli határát adó Foksányi-kapu (Galac-Foksány között [303]) és a Kárpátok keleti lába

Északon: A zárt erdő kezdetének vonala, Foksány, Csarnóca, Kijev, Tula, Szimbirszk városok vonalában. „Az erdős sztyep Európában Kijevtől enyhe ívben északnak tartva Ufáig húzódik …” [304]

Keleten: Volga, mely nem csak Attila, hanem még Árpád népének érkezésekor is földrészünk keleti határaként működött. Mindkét nép akkor „kerül a térképre”, szereznek róla nyugaton tudomást, amikor átkel a Volgán.

Délen: A Don és a Fekete-tenger.

3. Részei

Keresztben: A tájon az erdős és füves puszta fele-fele arányban osztozik. Határvonaluk városokkal (5): Galac, Kisjenő, Harkiv, Voronyezs, Szamara.

Hosszában: A Vadmezőt az északias irányból érkező Dnyeper és Don három szeletre hasogatja.

4. Domborzata és vízrajza

A Vadmező legszárazabb, déli része a Tengermelléki-alföld. Északi részén három dombvidék is emelkedik. Lábukat a keleti peremükön haladó folyók alámossák. A Volgamenti-hátságét a Volga, a Közép-orosz-hátságét a Don, a Kárpátokra támaszkodó Podóliai-hátságét pedig a Dnyeper.

A Vadmező vizeivel - a Volga kivételével - a Fekete-tengernek adózik.

5. Városai az erdős puszta és zárt erdő határán

Foksány, románul Focsani

Város a Keleti-Kárpátok keleti lábánál, az ún. Foksányi-kapu nyugati végén

Csarnóca, Csernyivci, Csernovci, románul Cernauti, németül Czernowitz

Város az Északkeleti-Kárpátok lábánál, a Prut partján

Éghajlati adatai: jn: -3 ºC, é: 9 ºC, jl: 21 ºC, cs: 630 mm/év, f: 3 hónap

Kijev

Ukranja fővárosa a Dnyeper partján, a Podóliai-hát alámosott peremén (eredetileg), a zárt erdő és erdős puszta határán. Fontos révhely volt, mivel tőle délre a Dnyeper zúgókon át haladt, egészen Zaporozsjéig (za-porogi, a vízesések alatt). A várostól északra pedig az Erdővidék (Poleszje) mocsarai nehezítik meg a folyó megközelítését.

Éghajlati adatai: jn: -4 ºC, é: 9 ºC, jl: 21 ºC, cs: 650 mm/év, f: 3 hónap

Tula

Város Moszkvától 190 km-rel délre, a Don forrásának közelében

Éghajlati adatai: jn: -7 ºC, é: 6 ºC, jl: 20 ºC, cs: 620 mm/év, f: 5 hónap

Szimbirszk

Város a Volga jobb partján, a zárt erdő és füves puszta határán

Éghajlati adatai: jn: -10 ºC, é: 5 ºC, jl: 21 ºC, cs: 470 mm/év, f: 5 hónap

6. Városai az erdős puszta és füves puszta határán

Galac, románul Galati, törökül Kalas, németül Galatz

Dunaparti átkelőhely a Szeret és Prut torkolata között, három óromániai táj (Havaslföld, Moldva, Dobrudzsa) és a Vadmező határán, az ún. Foksányi-kapu keleti végén.

Éghajlati adatai: jn: -1 ºC, é: 11 ºC, fh: 23 ºC, cs: 490 mm/év, f: 1 hónap

Kisjenő, románul Chisinau

Moldávia fővárosa

---

[303] Ms. Izel Selim: The Focsani Gate. New Strategy Center, 2019. p.: 9. 9. ábra. Elérhető a világhálón.

[304] Európa és a Szovjetunió. Budapest, Novotrade Kiadó, 1990. p.: 39.

Éghajlati adatai: jn: -2 °C, é: 11 °C, jl: 23 °C, cs: 560 mm/év, f: 3 hónap
Harkiv, oroszul Harkov, angolul Kharkiv
Ukrajna második legnépesebb városa a Donyec mellett, az erdős és füves puszta határán.
Éghajlati adatai: jn: -2 °C, é: 13 °C, jl: 27 °C, cs: 520 mm/év, f: 3 hónap
Voronyezs
A Don mellett, az erdős és füves puszta határán.
Éghajlati adatai: jn: -6 °C, é: 8 °C, jl: 21 °C, é: 570 mm/év, f: 5 hónap
Szamara
Volgamenti város a Szamara folyó torkolatánál
Éghajlatai adatai: jn: -10 °C, é: 6 °C, jl: 22 °C, cs: 550 mm/év, f: 5 hónap

7. Történeti tájak

1. Etelköz

A Prut és Dnyeper köze és közvetlen partvidéke, mely a legjobb adottságú ukrán feketeföldeket is magában foglalja. Lényegében azonos a Szubbotyici-horizont régészeti leleteinek elterjedési területével, mely „… nagy valószínűséggel az írott forrásokból ismert Etelköz …” [305]

2. Krím

A Fekete-tengerbe nyúló félsziget, melynek délkeleti-pereme a Krími-hegység. Területe kb. akkora, mint a Dunántúl (p. 27 e km^2).
„A csapadék … a Krím-félsziget északi síkságain csak 300 mm.” [306]

7. Szabíria

1. Elnevezése

1. Szabir

A szabirokról írják, hogy "Egyes elképzelések szerint Szibéria neve összefüggésben áll a nép nevével." [307]
"Djakonov szerint az észak-kelet felé kirajzó szabírokról nevezték el Szibériát, amit ma is magyar hangzású földrajzi nevek igazolnak.” [308] Djakonovról írják, hogy ”Szerinte a sumér alapszó Su-bir név, ősi mezopotámiai eredetű." [309] „A szabir /szavir/ nép a 450-es évek körül tűnik fel a történeti forrásokban, amint éppen az avarokkal szövetségben támadják azok egyik lázadó törzsét Belső-Ázsiában.” [310] Európában 463-ban tűnik fel. A 948-ban Bizáncban járó Tormás és Bulcsú magát szabirnak nevezi.

2. Szibir

Úgy tűnik, hogy ez a népnevünk egész Észak-Ázsia névadója lett. Ennek története az alábbi.
A Mongol Birodalom egyik késői utódállama a Szibériai Kánság volt. Fővárosa a Tobol irtisi torkolatánál, a mai Tobolszk városa mellett helyezkedett el. Jermak kozák vezér 1582-ben átkelt az Urálon, elfoglalta és lerombolta Szibirt. A nyomába útnak indulók a kánság uralmát megdöntötték. Ezt követően az orosz hódítás a fenyvesek sávjában úgy haladt előre, mint kés a vajban. A terület rendkívül ritkán lakott volt (és maradt) és nem ismerték a tűzfegyvereket. A hódítók 1638-ban elérték a Csendes-óceánt. A hatalmas terület meghódításának Szibir bevétele és a kánság megdöntése volt a kulcsa. Ezért a van az, hogy a kezdetben csak a kánságot

---

[305] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2015. p.: 32.
[306] Rudl József: A Szovjetúnió utódállamainak földrajza. Budapest-Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 1999. p.: 158.
[307] Nagy Kornél: A kaukázusi magyarok kérdése. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 155.
[308] László Gyula: Múltunkról utódainknak I. Budapest, Püski, 1999. p.: 395.
[309] Bíró József: A szabir-magyarok a ’sumirok’ tanítómesterei. Bduapest, a szerző kiadása, 2002. pp.: 41-42.
[310] Nagy Kornél: A kaukázusi magyarok kérdése. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 155.

jelentő Szibir nevének érteménye a hódítással együtt tágult északkeleti irányba. Még később, az orosz hódítás – és a Szibéria név – a délebbi erdős és füves pusztákra, a mai Délnyugat-Szibériára is kiterjedt.

2. Határai

Nyugaton: Volga folyó. Keleten: Szaján-hegység. Északon: a zárt erdő. Délen: a félsivatag.

„Az erdős sztyep … az Uraltól keletre … nagyjából az é.sz. 55 °-val párhuzamosan haladva Novoszibirszkig tart, de nyúlványai keleten a Jenyiszejig, délen, az Ob mentén pedig az altáj előtere száraz hegyi pusztájáig érnek.” [311] Valószínű, hogy a szerző eredetileg az é.sz. 55 °-a közelében lévő területsávra gondolt, mivel minden szélességi kör párhuzamos minden szélességi körrel.

3. Részei

1. Volga-uráli-dombvidék

Szabíria Volga folyó és Ural-hegység közötti szelete. Legfőbb folyója a Belaja.

2. Urálalja mn. Uráli Hegyalja, oroszul Zauralje

Szabíria Ural-hegység és Tobol folyó közötti szelete.

4. Isim vidék

Szabíria Tobol és Irtis folyók közötti szelete.

5. Irtis-Ob vidék

Szabíria Ob és Irtis közötti szelete.

Északi része a Baraba-alföld erdős pusztája, Novoszibirszk és Omszk között. Ez a Balhas-tó és az Északi-Jeges-óceán közötti térség emberi megtelepedésre legalkalmasabb része. Északról a Vaszjugan-alföld erdőrengetege, délről pedig a Kulunda-alföld füves pusztája határolja.

6. Kuznyecki-félmedence

A Kuznyecki-félmedence egy dimbes-dombos, félmedencei pusztafolt. Délnyugaton a fennsík-jellegű Szalairi-hátság (612 m), északkeleten a Kuznyecki-Alatau magashegysége (2187 m) határolja. A közel Magyarországnyi tájat az Obba torkoló Tom folyó szeli át. A félmedence északi kapuvárosa Keremovo, központja Novokuznyeck.

7. Minuszinszki-félmedence

Dimbes-dombos félmedencei pusztafolt a Kuznyecki-Alatau (2187 m) és a Szaján magashegységei között, a Jenyiszej völgyében. A félmedence központja Abakán és Minuszinszk ikervárosa.

7. Városai az erdős pusztán

Ufa, an. Ufa

Baskíria fővárosa a Belaja folyó partján, az erdős puszta és lomberdő határán

Éghajlati adatai: jn: -12 °C, é: 4 °C, jl: 20 °C, cs: 580 mm/év, f: 5 hónap

Cseljabinszk, an. Chleyabinsk

Város az Ural keleti lábánál, az erdős pusztán.

Éghajlati adatai: jn: -15 °C, é: 3 °C, jl: 19 °C, cs: 430 mm/év, f: 5 hónap

Omszk, an. Omsk

Az Irtis partján, az erdős pusztán.

Éghajlati adatai: jn: -16 °C, é: 2 °C, jl: 20 °C, cs: 420 mm/év, f: 5 hónap

Novoszibirszk, an. Novosibirsk

Szibéria legnépesebb városa Szabíria északkeleti az Ob partján, az erdős pusztán

Éghajlati adatai: jn: -17 °C, é: 2 °C, jl: 20 °C, cs: 470 mm/év, f: 5 hónap.

Barnaul, an. Barnaul

Az Ob partján, az Altáji-vonulóút északnyugati végén, az erdős pusztán.

Éghajlati adatai: jn: -16 °C, é: 3 °C, jl: 20 °C, cs: 440 mm/év, f: 5 hónap.

---

[311] Európa és a Szovjetunió. Budapest, Novotrade Kiadó, 1990. p.: 39.

8. Városai a füves puszta és félsivatag határán

Volgográd, rn. Caricin, Sztálingrád

Volgai átkelőhely a Don folyó közelében. A közlekedést északról a Volgamenti-hátság, délről a félsivatag szárazsága tereli ide.

Éghajlati adatai: jn: -6 ºC, é: 9 ºC, jl: 24 ºC, cs: 320 mm/év, f: 3 hónap.

Aktöbe, oroszul Aktyubinszk

Város az Urál-hegység déli előterében, a Mugodzsaron mn. Mugaldzsar.

Éghajlatai adatai: jn: -13 ºC, é: 6 ºC, jl: 23 ºC, cs: 320 mm/év, f: 5 hónap

Karaganda

Város Kazahsztán közepén, az Isim partján

Éghajlatai adatai: jn: -13 ºC, é: 4 ºC, jl: 20 ºC, cs: 380 mm/év, f: 5 hónap

Szemej, angolul Semey

A Fekete-Irtis partján, az irtisi-kapu előterében. Régi neve Szemipalatyinszk, mely hét palotára utal.

Éghajlati adatai: jn: -15 ºC, é: 4 ºC, jl: 22 ºC, cs: 300 mm/év, f: 4 hónap.

9. Városai a félmedencékben

Keremovo

A Kuznyecki-félmedence kapuvárosa, az Obba torkoló Tom partján, a Bajkáli-vonulóúton.

Éghajlati adatai: jn: -18 ºC, jl: 20 ºC, cs: 420 mm/év.

Novokuznyeck

A Kuznyecki-félmedence főhelye.

Éghajlati adatai: jn: -16 ºC, é: 2 ºC, jl: 19 ºC, cs: 480 mm/év, f: 5 hónap.

Minuszinszk

A Minuszinszki-félemdence névadója, a Jenyiszej partján. Ikervárosa Abakán, mellyel együtt a medence főhelye.

Éghajlati adatai: jn: -20 ºC, é: 1 ºC, jl: 20 ºC, cs: 350 mm/év, h: 7 hónap.

Minuszinszktől délre található a Tuvai-medence.

10. Altáji vonulóút

Fogalma: Szabíria (Barnaul) és Nyugat-Mongólia (Hovd) közötti vonulóút, mely áthalad Gorno-Altajszk városán.

Gorno-Altajszk

Az Altáj-hegység északi lábánál, az Ob mentén.

Éghajlati adatai: jn: -14 ºC, é: 3 ºC, jl: 19 ºC, cs: 470 mm/év, f: 5 hónap.

11. Szajáni-vonulóút

Fogalma: A Minuszinszki-medence (Minuszinszk) és Nyugat-Mongólia (pl. Hovd) közötti vonulóút, mely áthalad Kizil városán.

Kizil

A Tuvai Köztársaság fővárosa a Kis- és Nagy-Jenyiszej találkozásánál.

A Tuvai-medence a Jeniszej-forrásvidéke, melyet északról a Nyugati-Szaján, délről a Tannuola bércei határol.

Éghajlati adatai: jn: -29 ºC, é: -1 ºC, jl: 21 ºC, cs: 240 mm/év, f: 5 hónap.

11. Bajkáli vonulóút

Fogalma: Novoszibirszk és Ulánbátor között Krasznojarszk, Irkutszk és Ulan-Ude városok térségén át halad.

Krasznojarszk

A Minuszinszki-félmedence kapuvárosa, a Jenyiszej partján, a Bajkáli-vonulóúton. a Transzszibériai vasút vonalán.

Éghajlati adatai: jn. -16 ºC, é: 2 ºC, jl: 19 ºC, cs: 510 mm/év, f: 5 hónap.

Irkutszk

Az Angara folyó mellett, a Bajkál-tó délnyugati szegletének közelében, a Bajkáli-vonulóúton, a Transzszibériai-vasút vonalán.

Éghajlati adatai: jn: -18 ºC, é: 1 ºC, jl: 19 ºC, cs: 480 mm/év, f: 5 hónap.

Ulan-Ude

Burjátföld fővárosa a Szelenga átkelőhelyén, a Bajkál-tó térségében, a Bajkáli-vonulóúton, a Transzszibériai-vasút vonalán.

Éghajlati adatai: jn: -18 ºC, é: 1 ºC, jl: 19 ºC, cs: 480 mm/év, f: 5 hónap.

12. Magna Hungária

„A Magna Hungaria fogalmat szinte egyöntetűen az északi, Volga-Káma-Urál vidéki elképzelés kapcsán használják a kutatók.” [312]

Magna Hungaria mn. Ungaria maior, Árpád népének egyik állomása, ahol Gyula barát fellelte a honfoglalókat nem követő magyarokat (1236). A Kámába torkolló Belaja folyó vízvidéke, mely a torkolatvidéknél a Káma jobb partjára is kiterjed. Nagyjából a mai Baskíria. Baskíria főhelye Ufa. Keleti határa a Déli-Urál, nyugati határa a Bugulma-Belebeji-dombság vízválasztója. Térkép: [313]

Van, aki a kusnarenkovói kultúra (Kr.e. 550-750 k.) leleteinek elterjedési területével azonosítja, mivel az a fentiekkel majdnem pontosan egybevág [314].

8. Mongólia

1. Határai

Mongóliát északon az Altáj, Szaján és Jablonovíj-hegység; keleten a Nagy-Hingan; délen a kínai Nagy Fal, nyugaton pedig a Pej-hegység (Hámi és Jümen között) és a Mongol-Altáj határolja.

2. Részei

1. Belső és külső

A kínaiak azért építették a Nagy Falat, hogy védjék magukat a hunoktól és mongoloktól. Ha ettől észak felé indulunk, először füves pusztákon járunk, majd a hatalmas Góbi-sivatag után ismét füves puszták tűnnek fel. A tájszemlélet a ”Középső Birodalom”-hoz, Kínához viszonyít. Ezért a délibb, Kínához közelebbi füves térség, mely ma már Kína része, Belső-Mongólia néven lett tartomány. Az északibb Külső-Mongólia pedig (Hajlar térségének kivételével) Mongólia néven lett önálló ország. Belső-Mongóliában több mongol él, mint Mongólia országában. A továbbiakban Belső-Mongólia területét (Hajlar térségének kivételével) Dél-, Mongólia országét pedig, Hajhlar térségével kiegészítve, Észak-Mongóliának nevezem.

2. Észak-Mongólia

Észak-Mongóliát a Hangáj és Hentíj hegység nyugati, középső és keleti részre osztja. A részek tengelyében egy-egy folyó folyik: a Dzavhan, Szelenga és Kerülen. Nagyobb városaik pedig Hovd, Ulánbátor és Hajlar, ugyanazon sorrendben. Nyugaton és keleten egy-egy nagyobb tavat is találunk: a Hjargasz- és Hulun-tavat. Középütt nincs tó: a Szelenga vizével már a tájon kívüli Bajkálnak adózik.

Táblázatos összefoglalás

Észak-Mongólia részei			
Táj	Nyugat	Közép	Kelet
Folyó	Dzavhan	Szelenga	Kerülen

[312] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2015. p.: 34.

[313] Uo. p.: 32.

[314] Türk Attila: A honfoglalás kori régészeti hagyatékkal kapcsolatot mutató keleti lelőhelyek. In. A honfoglalók viselete, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2015. p.: 39.

Tó	Hjargasz-tó	(Bajkál-tó)	Hulun-tó
Város	Hovd	Ulánbátor	Hajlar

3. Dél-Mongólia

Dél-Mongólia területének leghíresebb része az Ordosz-fennsík. Folyóhuroknak is neveznek, mert a Sárga-folyó / Huang Ho nagy, északra nyúló kanyarjával három oldalról körülöleli. A folyó északi szakaszát északon az Árnyék-hegység (Jin-hg.) keretezi. Ennek a lábánál található Hohhot, Belső-Mongólia tartomány székhelye.

3. Városok

Ulánbátor

Mongólia fővárosa Észak-Mongólia középső részén, a Hentij-hegység lábánál. A Föld leghidegebb fővárosa.

Éghajlati adatai: jn: -25 ºC, é: -2 ºC, jl: 17 ºC, cs: 210 mm/év, f: 7 hónap.

Hajlar

Észak-Mongólia keleti részén

Kobdó, mn. Hovd, an. Khovd

Észak-Mongólia nyugati részén.

Éghajlati adatai: jn: -24 ºC, é: 0 ºC, jl: 19 ºC, cs: 120 mm/év, f: 5 hónap.

Hohhot

Belső-Mongóia Tartomány székhelye, Dél-Mongóliában.

Éghajlatii adatai: jn: -11 ºC, é: 7 ºC, jl: 23 ºC, cs: 400 mm/év, f: 3 hónap.

9. Dzsungária

1. Határai

Északi határa a Mongol-Altáj, a déli a Tiensan, a nyugati pedig a kazah-kínai országhatár, mely átvágja a Dzsungár-Alatautot és a Tarabagatáj hegységet.

2. Részei

Dzsungária egy háromszögletű táj, a mai Hszincsiang-Ujgúr tartomány északi részén. Belseje sivatag, a széle pedig füves puszta. Nyugati csücskében található az Ebi-tó, a keletiben pedig a Bar-tó. Északi részén a (Fekete-) Irtis folyik.

3. Városa

Urumcsi, Ürümqi

Dzsungária fő helye és egyben Hszicsiang-Ujgur Autonóm Terület székhelye.

Éghajlati adatai: jn: -13 ºC, é: 7 ºC, jl: 24 ºC, cs: 290 mm/év, f: 5 hónap.

4. Kapcsolatai

Dzsungária a Belső-Ázsiából kivezető néposztó átjárók helye. Két főút vezet nyugat felé. Az északnyugati a Tarabagatáj és Szaján hegységek közötti Fekete-Irtis völgyszűkülete. Röviden **Irtisi-kapunak** nevezem. Az itt átvonulók Szemejnél értek ki a Nyugat-szibériai-alföldre. A délnyugati a Dzsungár-Alatau és a Keleti-Tiensanhoz tartozó Borohoro közti bukkanó. Ez az út az Ili folyó termékeny völgyébe vezet (és azt Gulja /Kuldzsa / Yining/ városánál éri el). Röviden **Ili-kapunak** nevezem. A folyó mentén nyugatra vonuló népek itt Almati térségébe érkeztek, ami már az Oázisfüzér része.

10.1. Az Oázisfüzér általában

1. Elnevezése

A Turáni-síkvidék öt déli folyami oázisa úgy tapad a tőlük délre magasodó hegyek (Tiensan, Hindukús és Kopet-dag) lábához, mint megannyi **fecskefészek**. Ennek oka az, hogy a hegyek nem lennének ott, helyükön sivatag terpeszkedne, mint ahogy tőlük délre azok is vannak, pl. Takla-Makán, Thar, Halál-sivatagja mn. Daste-Margo.

A hegyek lábánál azonban felemelkedésre kényszerülnek a légtömegek, és így belőlük többkevesebb **csapadék hull**. Ez a csapadék lomberdőt (Almati 670 mm/év, Dusanbe 650 mm/év), erdős-pusztát (Biskek 460 mm/év, Taskent 440 mm/év) vagy füves pusztát (Szamarkand, 370 mm/év) éltet.

Másrészt a hegyekből lesiető folyók éltető vize a sivatag szélén folyami oázisokat öntöz (Buhara 140 mm/év, Mazari-Sarif 190 mm/év, Mari 130 mm/év).

Az Oázisfüzér szemeit vonulóutak és a Selyemút hálózata fűzi fel.

2. Határai

A térségen hat "isztán" osztozik: Kazahsztán, Kirgizisztán, Üzbegisztán, Tadzsikisztán, Afganisztán és Türkmenisztán.

A Keleti-Tiensan északi peremén haladó vonulóút az Ili-kapun lép be a területre. A leírás innen indul.

3. Átvonuló útja

Az Oázisfüzér átvonuló útja az alábbi városokat fűzi fel: Almati, Biskek, Taskent, Mari.

10.2. Az Oázisfüzér részei

1. Ilia

Fogalma: Az Ili folyó termékeny völgyvidéke.

Almati, rn. Alma Ata

Ilia főhelye, Kazahsztán régi fővárosa (1997-ig).

Éghajlati adatai: jn: -5 ºC, é: 10 ºC, jl: 25 ºC, cs: 670 mm/év, f: 3 hónap.

2. Tarszia

Fogalma: Kétosztatú táj. Keleti részének főhelye a Csu folyó közelében lévő Biskek / Frunze, a nyugatié pedig a Talasz folyó menti Dzsambul.

Biskek, mn. Pispek [315], an. Bishkek, rn. Frunze

Kirgizia fővárosa, „750 m tengerszint feletti magasságban” [316]

Éghajlati adatai: jn: -3 ºC, é: 12 ºC, jl: 26 ºC, cs: 460 mm/év, f: 3 hónap.

Dzsambul

Kazah város a Talasz folyó mellett, Biskek és Taskent között félúton. Közelében van Taraz városa.

3. Szogdia

Nevei továbbá

Transoxania, azaz Oxuson / Amu-darján túli terület, az előázsiai tájszemlélet szerint.

A Turáni-Mezopotámia nevet is viseli, mivel a síkvidék két legnagyobb folyójának közén terül el. A két nagy folyó a Szir-darja, görög-latin: Oxus; arab: Dzsajhún [317]; és az Amu-darja /görög: Jaxartes [318].

Taskent

Üzbegisztán fővárosa és egyben az Oázisfüzér legnépesebb és legtekintélyesebb városa.

Éghajlati adatai: jn: 2 ºC, é: 15 ºC, jl: 28 ºC, cs: 440 mm/év, f: nincs

Szamarkand, rn. Marakanda

Oázisváros a Zeravsán középső folyásánál

Éghajlati adatai: jn: 2 ºC, é: 14 ºC, jl: 27 ºC, cs: 370 mm/év, f: nincs

Buhara

Oázisváros a Zeravsán folyó alsó folyásánál. Csapadéka 140 mm/év.

4. Fergána

---

[315] Rudl József, 1999. p.: 301.
[316] Uo. p.: 301.
[317] Róna-Tas András, 2007. p.: 100.
[318] Uo. p.: 100.

Fogalma: Akkora medencealj, mint a trianoni Magyarországon maradt Alföld (52e km2). A Középső- és Nyugati-Tiensan között a Szir-darja mentén.
Kokand, rn. Kahvakand
Város a Fegránai-medence kapujában, az egykori Kokandi Kánság fővárosa.
Éghajlata félsivatagi. Évi középhőmérséklete 16 ºC, csapadéka 230 mm/év.

5. Baktria

Fogalma
Az egykori Bakrtia az Amu-darja mn. Pandzs félmedencéje az Aláj és Hindukús hegységek között.
Dusanbe, angolul Dushanbe
Tadzsikisztán fővárosa az egykori Baktria északi részén
Éghajlati adatai: jn: 3 ºC, é: 15 ºC, jl: 28 ºC, cs: 650 mm/év, f: nincs
Mazari-Sarif
Afganisztán északi részének legnépesebb városa, a Hindukús lábánál, az egykori Baktria déli részén.
Éghajlati adatai: jn: 2 ºC, é: 17 ºC, jl: 33 ºC, cs: 190 mm/év, f: nincs
Közelében van Balkh és Kunduz.
Balkh: Az egykori Baktria névadó városa, Mazari-Sariftól északnyugatra, 20 km-re.
Kunduz mn. Qonduz: Az egykori Baktria délkeleti részének nagyvárosa.

6. Mária

Fogalma
A Murgáb folyó oázisa a Kara-kum sivatagban. A folyó egy szakaszán az afgán-iráni határt is hordozza.
Mari, Mary
Oázisváros, melyet a Murgáb éltet. Éghajlata mérsékelt övezeti sivatagi.
Csapadéka 125 mm/év.
Közelében találhatók az egykori Merv romjai.
Merv, régi neve Meru, türkménül Merw, perzsául Marv.

7. Pártia

Fogalma
Hegylábi oázisok sávja a Kopet-dag északi lábánál.
Asgabat, Ashabad
Türkmenisztán fővárosa a Kopet-dag északi lábánál, a Kara-kum peremén.
Éghajlatai adatai: jn: 4 ºC, é: 18 ºC, jl: 30 ºC, cs: 220 mm/év, f: nincs.

8. Összefoglaló táblázat

Szám, név	1. Ilia	2. Tar-szia	3. Szogdia	4. Fer-gána	5. Baktria	6. Mária	7. Pár-tia
Város	Almati	Biskek	Taskent	Kokand	Dusanbe	Mari	Asgabat

10.3. Az Oázisfüzér térségének történeti tájai

1. Khorezm, mn. Hvárezm [319] v. Horezm [320]
Történeti táj, az Amu-darja alsó szakaszának folyami oázisa az Aral-tó mellett.
Nukusz: A mai folyami oázis és egyeben Karakalpakföld főhelye, csapadéka 110 mm/év.
2. Horaszán, mn. Kuraszán [321]
Kettős értelemben használt történelmi tájegység.

[319] Vásáry István, 1986. p.: 17.
[320] Rudl József, 1999. p.: 274.
[321] Kiszely István: Ázsia népei. Budapest, Gondolat Kiadó, 1984. p.: 261.

1. Eredetileg a szászánida Perzsia keleti tartománya volt [322] és a modern kori Irán legnagyobb, ÉK-i tartományát is így hívták 2004-ig. Ekkor átszervezték a tartományokat, és azóta három északkelet-iráni tartomány nevében szerepel.
2. A középkorban az Oázisfüzér és Perzsia határvidékét értették alatta, Mari (Mária), Balkh (Baktria), Herát és Neisapur városokkal.

11. Afgán vonulóút

Fogalma

Vonulóút Mári és Iszlamabad között, a Hindukús peremén. Stratégiai pontja a Hajbár-hágó mn. Khaibár-hágó, India kapuja. Tengerszint feletti magassága mindössze 1070 m [323].
Mazari Sarif és Kabul között az út hegyi menetelést vállalva rövidíthető (Szalang-hágó, 3.350 m k.).
Az Afgán-medence keleti részéről írják, hogy: "Az utolsó medenceperemi vonulatok az afgán-pakisztáni határ mentén húzódnak, 3000 m körüli magasságban tetőző tagjait mély völgyek szabdalják, közülük legjelentősebb az Indus felé tartó Kábul völgye. A környező vonulatok egyikét szeli át a történelmi-stratégiai jelentőségű **Khaibár-hágó**, amelyen 1070 m magasságban ősidők óta a belső afgán medencéket az Indus alföldjével összekötő karavánút /ma főút/ halad keresztül." [324]

Városai

Mári → Lásd: Oázisfüzér

Herát

Afganisztán második legnépesebb városa és egyben legnyugatibb nagyvárosa a Hindukús lábánál, a sivatag peremén
Éghajlati adatai: jn: 3 °C, é: 16 °C, jl: 30 °C, cs: 240 mm/év, f: nincs

Farah, **Kandahár**, **Ghazni**

Kabul: Afganisztán fővárosa, a Hajbár-hágó nyugati kapuvárosa
Éghajlati adatai: jn: -2 °C, é: 12 °C, jl: 25 °C, cs: 310 mm/év, é: 2 hónap

Iszlamabad

Pakisztán fővárosa az Indus-völgyben, a Hajbár-hágó keleti kapuvárosa
Éghajlati adatai: jn: 10 °C, é: 21 °C, jl: 30 °oC, cs: 1140 mm/év, f: nincs.

12. Észak-iráni vonulóút

Vonulóút Mári és Baku között, hegylábi oázisokat fűzve fel, érintve a Felföld peremét.
A Kopet-dag és Elburz déli lábainál halad, majd átvág a Kura folyó alföldjén. Eközben áthalad Meshed, Teherán és Tebriz (vagy Ardabil) városán. Mári a sivatagban (125 mm/év), a többi város félsivatagban van (Meshed 230 mm/év, Teherán 250 mm/év, Tebriz, 280 mm/év, Baku 210 mm/év).
Az út során Tebriz kihagyható, amennyiben korábban lemennek a Kaszpi-tó Lenkoráni parti síkságára (Qazvin, Bostanábád).

13. Kitekintés: A Pusztával határos tájak

1. Anatóliai-medence

Medencealjból és hegységkeretből áll.

---

[322] Zimonyi István: A magyarság korai történetének sarokpontjai. Budapest, Balassi Kiadó, 2014. pp.: 150-151, térképpel.
[323] Nemerkényi, Horváth, Nagy, Simon: Délnyugat-Ázsia természeti viszonyai. In. Horváth, Probáld és Szabó, 2008. p.: 87.
[324] Uo. p.: 87.

Medencealj: Az anatóliai medencealjon a Tuz-tó vize csillog. A medencealj és hegységkeret hegylábi vásárvonalának délies részén sorakozik Eskisehir, Konya és Kayseri városa.
Hegységkeret: Északon a Pontusz, délen a Toros adja. Kelet felé azok azon hegyvonulatok peremei határolják, melyek az Égei-tengerhez futnak ki. Nyugaton a peremi vonulatok Sivas térségében találkoznak.
Határa északon a Fekete-tenger, keleten a Sivas-Malatya közötti út, délen pedig a Földközi-tenger Levantei-medencéje.

2. Termékeny Félhold, an. Fertile Crescent

Nevének megfelelően félhold alakú táj.
Nyugati sarlója a Levantei-folyosó, pl. Aleppó, Damaszkusz, Jeruzsálem
Középső része Észak-Mezopotámia, pl. Urfa, Mószul
Keleti sarlója Dél-Mezopotámia és Elám, pl. Bagdad, Ahvaz.

3. Iráni-medence

Medencealjból és hegységkeretből áll.
Medencealj: Az iráni medencealjon a Daste-Kavir és Daste-Lut sivataga terpeszkedik. Északi és nyugati hegylábi vásárvonalán ül Neyshabur, Shanrud, Semnan, Teherán, Kom /Qom, Káshán, Ardakan, Jazd, Kerman és Bám. Kermanig e városokat a vasút is összeköti. „Az Iráni-felföldön a lefolyástalan medencék és a tengerek vízgyűjtői között a hegységkeret a vízválasztó.” [325] A medencealj vízhálózata tehát összetartó.
Hegységkerete északon az Elburz és Kopet-dag, keleten a mai iráni-afgán országhatárra támaszkodó Kelet-iráni-peremhegység, délen a Makran-hegység, délnyugaton és nyugaton pedig a Zagros.
Az Iráni-medence nyugati határa a Teherán-Bagdad útvonal része, Kazvin és Baktarán között.

4. Löszfennsík

A Kínai-löszfennsík, r. Löszfennsík a Föld legnagyobb összefüggő löszterülete.
Határa
Északon a Nagy Fal Ordoszt is átszelő szakasza, keleten a Kínai-alföld északnyugati peremét adó Tajhang-hegység, délen a Csin- és Csilien-hegység.
Részei
A Löszfennsík három részre tagolódik, melyek kínai tartományok egyben. A három lösztartomány neve és fővárosa nyugatról keletre:

Tartomány	Kanszu	Senhszi	Sanhszi
Főváros	Lancsou	Hszian	Tajjüan
mn.	Lanzhou	Xian, rn. Csangan	Taiyuan
Folyója	Sárga-folyó	Vej folyó	Fen folyó

Hszian / Xian: Város a Vej-folyó völgyében
Éghajlati adatai: jn: 0 ºC, é: 14 ºC, jl: 27 ºC, cs: 560 mm/év, f: nincs
Kanszu-folyosó
A Löszfennsík kanál alakú, mert Kanszu tartomány messze nyugtra nyúlik. Ez a nyúlvány a Csilien-hegység lábához tapadó Kanszu-folyosó mn. Hexi korridor. Ennek nyugati szélén található Jümen (Yumen) városa.

[325] Futó József szerkesztő: Kontinensek földrajza I. Budapest, Tankönyvkiadó, 1988. p.: 490.

2. A MEDENCE IDŐRENDJE

1. Táblázat

Kor	kezdete	vége	lelőhelyek, kultúrák, népek
Őskőkor	375 000	10 000	Vértesszőlős, Subalyuk, Szeleta, Ságvár
Átmeneti kőkor	10 000	6 200	Jásztelek
Korai újkőkor	6 200	5 500	Körös kultúra
Középső újkőkor	5 500	5 000	Dunántúli és Alföldi vonaldíszes edények
Késői újkőkor	5 000	4 500	Lengyel I-II. / Tiszai kultúra
Korai kőrézkor	4 500	4 000	Lengyel III. / Tiszapolgári kultúra
Középső kőrézkor	4 000	3 600	Balaton / Bodrogkeresztúri kultúra
Késői kőrézkor	3 600	2 800	Péceli kultúra
Korai bronzkor	2 800	2 200	Zóki kultúra (p. 3000 – 2200)
Középső bronzkor	2 200	1 300	Vatya kultúra pl.
Késői bronzkor	1 350	800	halomsíros és urnamezős hódítók, Gáva k.
Vaskor	800	9	kimmerek, szkíták, kelták
Római kor	13	*400*	rómaiak, szarmaták, germánok, dákok
Hun kor	400	895	Attila népe, gepidák, Baján és a Griff népe

2. Kőkor

350 e Vértesszőlősi Homo heidelbergiensis v. neanderthalensis; agytérfogata 1300 cm^3 [326] [327]

128 e Krapinai és Gánóci neandervölgyiek, Riss-Würm interglaciálisban [328]
113 e Megkezdődött az utolsó eljegesedés [329], és tartott Kr.e. 10 e-ig
68 e Kőzet átkristályosítása hőkezeléssel a miskolci Avason [330]
58 e Subalyuki neandervölgyiek [331], zsákmányuk vadló, kőszáli kecske, zerge [332]
40 e A mai ember bevándorlása Európába, az Aurignaci kultúra (Kr.e. 40-30e) kezdete
38 e Neandervölgyi ember Érden és a Varasd melletti Vindijai-barlangban [333]
32 e Tatai neandervölgyi telep a hévforrásoknál [334], mamutborjú vadászok
30 e Gravetti kultúra (Kr.e. 30-20 e) kezdete
25 e A neandervölgyiek utolsó ismert előfordulásai, Ibéria [335]
19 e A földi átlaghőmérséklet 9 °C-ra csökken, az európai összlakosság 10 e fő alatt [336]
16 e Rénvadászok a Ságvári Lyukas-dombon [337]; msz. Kr.e. 16.9 / 15.7 e [338]
10 e A Szvidéri kultúra kezdete. A jelenkor kezdete; p. 9750 [339]
9750 A lovasi festékbányából kitermeltek 25 m^3 limonitos-hematitos agyagot

---

[326] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás: Emberré válás. Budapest, Archaeolingua Alapítvány, 2017. pp.: 92-93..
[327] Uo. p.: 96.
[328] Uo. p.: 101.
[329] Csorba Csaba: Az őskor. In. Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 41.
[330] Hőkezelés az őskorban, Index 2005.07.27. Elérhető a világhálón.
[331] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, 2017. p.: 102.
[332] Csorba Csaba, 2009. p.: 39.
[333] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, 2017. p.: 102.
[334] Csorba Csaba, 2009. p.: 39.
[335] Dr. Douglas Palmer: Az ember eredete. Budapest, Officina '96 Kiadó, 2007. p.: 92.
[336] Csorba Csaba, 2009. p.: 45.
[337] Világháló: Rippl-Rónai Múzeum / Milyen korú tárgyakat keresünk
[338] Mesterházy Zsolt: A magyar ókor. Budapest, Kárpáti Ház, 2003. p.: 272.
[339] Gyenis Gyula és Hajdú Tamás, 2017. p.: 63.

7300 Jászsági rúdsátor
6250 k. Janislawicei kultúra kezdete a Lengyel-alföldön (idősávja: Kr.e. 6500/6000 – 5000/4800)
6200 Első élelemtermelők érkezése, Körös kultúra (Kr.e. 6200-5500) kezdete
5750 k. a rénszarvasok végleg eltűnnek a Medencéből [340]
5500 Vonaldíszes kultúra (Kr.e. 5500-5000) kezdete a Dunántúlon és az Alföldön
5000 Tisza kultúra (Kr.e. 5000-4500) és Lengyel I-II. kultúra (Kr.e. 5000-4500) kezdete
4500 Tiszapolgári kultúra és Lengyel III. kultúra kezdete.

3. Kőrézkor, Kr.e. 4500-2800
4500 Tiszapolgári kultúra (Kr.e. 4500-4000) és Lengyel III. (Kr.e. 4500-4000) kultúra kezdete
4000 Bodrogkeresztúri (Kr.e. 4000-3600) és Balaton /Lassinja kultúra (Kr.e. 4000-3600) kezdete
3600 Péceli kultúra (Kr.e. 3600-2800) kezdete
2800 Péceli kultúra vége.

4. Bronzkor, Kr.e. 2800-800
2800 Zóki (Vicsedál/Vuedol) kultúra kezdete, vége Kr.e. 2200
2200 Középső bronzkor (2200-1350) kezdete
1350 Késő bronzkori kezdete, halomsíros hódítás, első hódoltság (Kr.e. 1350-750) kezdete
1100 Gáva kultúra (Kr.e. 1100-800) kezdete
800 k. kimmer betörés.

5. Vaskor, Kr.e. 800-13
800 k. kimmer betörés
750 k. a szkíták érkezésével megszűnik az első hódoltság, Vekerzug kultúra (Kr.e. 750-250) kezdete
400 k. megkezdődik a Dunántúl kelta meghódítása [341]
250 k. a kelta hódítók elérik az Alföldet [342], Vekerzug kultúra vége, második hódoltság kezdete
200 k. kelta virágkor kezdete a Medencében [343]
100 k. kelta virágkor vége a Medencében [344]

6. Római kor, Kr.e. 36 – Kr.u. 400
36 megkezdődik, és Kr.u. 9-re befejeződik Pannónia meghódítása [345]
1 k. betelepszenek a Medencébe az első kvádok és szarmaták
87 Decsebál uralmának kezdete
106 Decsebál halála
167 Markomann háborúk (167-180) kezdete [346]
175 Zanticus jazig király 8000 lovast ad Rómának [347]

[340] Mesterházy Zsolt, 2003. p.: 292.
[341] D. W. Harding: Az őskori Európa. Budapest, Helikon Kiadó, 1986. p.: 155.
[342] Uo, p.: 155.
[343] Uo, p.: 155.
[344] Uo, p.: 155.
[345] Kovács László: Őstörténeti időrend. Székelypálfalva, 2021. p.: 67.
[346] Uo. p.: 78.
[347] Uo. p.: 78.

269 Után tűnnek fel a gepidák a Medencében
322 után elkezdik építeni a Csörsz sáncot és árkot, mely öt éven belül elkészül [348]
334 Szolga szarmata ln. limigantes felkelés a Bánátban [349]
359 Zalánkeméni affér: a föld népe lemarházta a római császárt
400 k. Attila népe betelepedett a Medencébe

7. Hun kor, mn. népvándorlás kora
Az egyes hun csoportok - Attila, Baján és a Griff népének - adatait lásd a nemzettagok c. részben.
Attila népe, 400-455
Gepida királyság, 455-567
455 Gepida királyság [350]
546 A Dunántúlon Longobárd királyság jön létre
Baján népe, 567-677
Griff népe, 677-895
Árpád népe, 895-1001
895 A fősereg bevonul a Medencébe.

2. ŐSTÖRTÉNETI ADATOK

1. ADATFORRÁSOK ÁLTALÁBAN

1.1. Genetikai alapfogalmak

Öröklődés: Életfolyamat, mely által az élőlények tulajdonságaik egy részét átadják a következő nemzedéknek.
Öröklődéstan tn. genetika: Biológiai tudomány, melynek tárgya az öröklődés.
DNS, dezoxirobonukleinsav, an. dezoxiribonucleic acyd, r. DNA: Az élőlények örökítő anyaga - az öröklött tulajdonságok átadásának letéteményese. Sejtmagbéli nagymolekula, mely 4 féle nukleotidból áll. Lehet jelenkori vagy **ásatag**, an. ancient, r. áDNS, an. aDNA.
Nukleotid: A nukleotid egy három részből álló közepes molekula. Részei: bázis, cukor és forszforsav. Mivel az utóbbi kettő a (DNS) nukleotidokban azonos, a 4 féle nukleotid az ún. bázisokban különbözik.
Bázisok (a nukleotidok részeként): A 4 féle bázis az adenin, timin, guanin, citozin, melyeket A, T, G, C betűkkel adnak meg. Végső soron ezen 4 alegység sorozata – mint egy 4 betűs ábécével írott könyv – kódolja a fehérjéket, amelyek pedig a sejt legfőbb szerkezeti elemei és működtetői (pl. enzimek).
Történeti öröklődéstan tn. archeogenetika: Az ásatag örökítő anyaggal foglalkozó tudomány.
Szekvencia a molekuláris biológiában: A 4 féle nukleotid alapegység megadott kapcsolódási sorrendje. Sequor = követ (ige), latin, amiból sequentia = követés, kíséret. Ide értik a fehérjéket vagy a 22 aminosav
Genom: Egy élőlény vagy sejt örökítő anyagának egyszeres vagy kétszeres sorozata.

[348] Trogmayer Ottó: Múltbalátó. Budapest, Helikon, 2005.
[349] Kovács László, 2021. p.: 86.
[350] Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád. Budapest, Akadémai Kiadó, 2006. p.: 1223.

Hunángenom-projekt, an. Human Genome Project: Az ember örökítő anyagának lebetűzése, mely 2003-ra készült el.
Gén: A DNS azon szakasza v. szakaszainak összessége, mely egy fehérje készítésének adatait tartalmazza.
Genotípus / fenotípus: A genotípus egy adott élőlény v. élőlény-csoport örökítő anyaga. A **fenotípus** az élőlény minden egyéb tulajdonsága, amit a genotípus a környezeti hatásokkal együtt meghatároz.
Haploid / diploid: Olyan élőlény vagy sejt, amely az örökítő anyag egyszeres / kétszeres mennyiségét tartalmazza.
Kromoszóma: A fehérjeburkos DNS a sejtosztódás középszakaszában (metafázis) jól festődő csoportokba rendeződik. Ezeket a csoportokat jól festődő tulajdonságuk miatt kromoszómának nevezik. Néveredet: kromo = szín, szóma = test. Az embernek 23 pár kromoszómája van. Ebből 22 pár ún. testi, 1 pár pedig ivari kromoszóma. Ez utóbbiakra alapul a nem meghatározása.
Nem meghatározás az embernél: A nőknek, anyáknak két darab X ivari kromoszómája van, a férfiaknak viszont egy X és egy Y. Anyjától, a petesejt által mindenki egy X kromoszómát kap. Apjától, a hímivarsejt közvetítésével viszont vagy egy X-et vagy egy Y-t. Ha X-et, akkor a nő lesz az utód, ha Y-t, akkor pedig férfi.

A mutáció és szelekció fogalomköre

Mutáció: Az örökítő anyag örökletes megváltozása.
Pontmutáció, an. Single Nucleotide Polimorphism, r. SNP: A genom egyetlen nukleotidnyi változása. Az összes mutáció 90%-át adja [351]. Csak 4 %-nak van működésbeli hatása. [352]
Pontmutáció fajták (3): Beszúródás tn. inszerció: egy új nukleotid beszúrása. Kiesés tn. deléció: egy régi nukleotid kiesése. Helyettesítés tn. szubsztitúció: egy régi nukleotid újra cserélése.
Mutációs ráta: Az örökítő anyag változási sebessége.
A mutáció hatása: A mutáció lehet az élőlény számára közömbös, káros vagy hasznos. A történeti öröklődéstan számára kitüntetett jelentőségűek azok az örökítő anyag szakaszok, melyek hatása közömbös. Ezért nem hat rájuk a kiválasztódás. Így változásuk az eltelt idővel egyenesen arányos.
Szelekció, m. válogatás: Az a folyamat, melynek során az egyes népességekben az egymást követő nemzedékek során a káros mutáció aránya csökken, a hasznos aránya pedig nő. Ennek az az oka, hogy a hasznos mutációt nyert egyednek több, a káros mutációt szenvedőnek pedig kevesebb utódja lesz, mint a mutáció nélkülinek.

A törzsfa fogalomköre

Klaszter an. cluster: Egy halmaz olyan részhalmaza, mely egyértelműen megadható és használata hasznos. Klaszterképzés, mn. klaszter analízis: Klaszter létrehozása.
Haplocsoport: Egy adott klaszterbe tartozó egyedek csoportja. Hasonlattal: a DNS egy adott részének fejlődése ábrázolva olyan, mint egy ágrendszer. Ennek egyes ágai a haplocsoportok.
Törzsfa an. family tree
Fogalma: A haplocsoportok fejlődését bemutató rajz. Az elnevezés nem szerencsés abból a szempontból, hogy a törzsfa alakja nem hasonlít a lombos fához – hanem bokros rendszerű vagy fésűs rendszerű.
Bokros rendszerű törzsfa: A haplocsoportok a legősibb haplocsoport után rögtön szétágaznak, egyenrangú ágakra. Ezután ugyanez többször ismétlődik. A bokor rendszer azt mutatja, hogy a földrajzi térben a fejlődésnek nem volt rögzült helye.

[351] Neparáczki Endre Ph.D. értekezése, Szeged, 2017. p.: 8.
[352] Uo. p.: 8.

Fésűs rendszerű törzsfa: Az egyes haplocsoport mellékágak sorban válnak le a folyamatosan továbbfejlődő főágról (hasonlóan a fenyőfa évenként létrehozott ág emeleteihez, de itt egyszerre csak egy ág = fésűfog jön létre. A fésűs rendszer azt mutatja, hogy az egymást követő és egyre fejlettebb változatok a földrajzi tér egy kitüntetett helyén jöttek létre. Ez a fejlődési központ vsz. a Felföld volt, a növényvilág, állatvilág és az ember esetében egyaránt.

A fésűs rendszer a hagymahéjak rendszeréhez is hasonlít. A hagymatönk legkorábbi levele a legkülső, és minél fiatalabb a levél, annál beljebb van, a korábbi levelek ölelésében, védelmében. A hagymahéjak helyett matrjoska babákat is képzelhetünk.

1.2. Rokonságok

1. Csimpánzok – eltérés 3.5 %

Az ember legközelebbi rokonai a csimpánzok. Egy alaposan megvizsgált csimpánzról írják, hogy „DNS-e **96** százalékban egyezik a miénkkel” [353]

„Az ember és csimpánz génjeinek legalább **97** %-a közös.” [354]

Az átlagos becsült eltérés tehát 3.5 % körüli.

2. Emberek – eltérés 0.2 % (1. és 2. átlaga)

1. „Általánosságban elmondható, hogy a teljes genom DNS szekvenciája minden emberben 99,6 %-ban azonos (Levy és mtsai., 2007). … Azt, hogy két egyén genomja milyen mértékben különbözik egymástól, a nukleotid diverzitás érték adja meg. Ezt az értéket emberben **0,1%**-tól (Jorde és Wooding, 2004) **0,4%**-ig (Tishkoff és Kidd, 2004) becsülik.” [355]

Tehát átlagosan 0.25 %.

2. Egy adott területen élő embercsoportoknak jellegzetes örökítő anyag mintázata van. Ennek alapján feltárható a rokonsága és megállapításokat lehet tenni a csoport korábbi útjára vonatkozóan is.

„A genetikai rokonság megállapításához azokat a DNS szakaszokat vizsgálják, amelyek az egyének és populációk között eltérést mutatnak. … Napjainkra 26 populációból több mint 1000 ember teljes genomját szekvenálták meg az 1000 genom projekt során (The 1000 Genomes Project Consortium, 2015), és azt találták, hogy egy-egy egyén genomja átlagosan 4,1-5 millió helyen különbözik a referencia genomtól. Ezen variánsok többsége SNP és rövid inszerció-deléció” [356]

Az áltagos eltérés tehát kb. 4.5 millió nukleotid, ami a 3 milliárd bázispárnyi haploid emberi genomnak 0.15 %-a.

3. „A populációk genetikai vizsgálata kimutatta, hogy az emberi faj genetikai változatosságának zömét populáción belül találjuk, és **csak** töredékét, **10- 15%-át a populációk között**, azonban ugyanez az arány az Y-kromoszóma elemzéseknél már 30- 40%-nak adódott (Lewontin, 1972).” [357]

1.3. Keveredő és nem keveredő örökítő anyag

1. Keveredő örökítő anyag

Az öröklődéstan a sejtekben lévő örökítő anyagot, azaz dezoxirobonukleinsavat r. **DNS**-t (an. deoxiribonucleic-acyd, DNA) vizsgál. A DNS túlnyomó része a sejtmagban lévő, magi tn. nukleáris DNS (nucleus = sejtmag, latinul) angolul rövidítve **n-DNS**.

---

[353] National Geographyc, 2005.09.02. Mi tesz bennünket emberré?
[354] Origo, 2009.12.08. Ember és csimpánz – eltérés ezer génben
[355] Neparáczki Endre, 2017. p.: 7.
[356] Uo. p.: 7.
[357] Uo. p.: 15.

Az ivarsejtképzés során az apai és anyai eredetű kromoszómák összetapadnak és csereberélni kezdik DNS-üket (az Y kromoszómás örökítő anyag 95%-nak kivételével). Ez az átkereszteződés an. crossing over jelensége, melynek eredménye az örökítő anyag **átkeveredése** tn. rekombinációja. Eredménye az, hogy a DNS túlnyomó részének egyedi jellegzetességei hosszabb távon egyre inkább elmosódnak.

Ez jellemző a sejtmagbéli DNS 99 %-ára, amely az ún. **testi** tn. autoszomális kromoszómákban található.

2. Nem keveredő örökítő anyag

Ezért kiemelkedő jelentőségű az, hogy az Y kromoszóma (túlnyomóan) és a mt-DNS az átkeveredésből kimarad. Örökítő anyagukon így csak a mutáció változtat. Ezért ezen **nem keveredő** örökítő anyagok által az emberek leszármazási vonalakba sorolhatók. Az adott vonalakhoz tartozó örökítő anyagú emberekből cluster-analízissel képeznek jól használható csoportokat. Ezeket tn. haplocsoportnak nevezik.

„… a társadalmak körülbelül 70%-ánál amikor két ember egybekel, többnyire a **nők** váltanak lakóhelyet, ők költöznek a **férjükhöz**. Más szóval a férfiak genetikusan kevésbé mozdíthatók. Ennek következményeként egy jóval homogénebb mitokondriális DNS elterjedési térkép alakult ki, míg az Y-kromoszómák egymástól függetlenül divergálódtak a különböző populációkban (Seielstad és mtsai., 1998).” [358]

3. Y haplocsoportok

A sejtmagbéli DNS 1 %-a a nemet meghatározó ún. ivari an. sex kromoszómákban (X, Y) található. Az Y kromoszóma esetében hossza mintegy **57 ezer bázispár**. A férfiak ivarsejtképzése során az X és **Y kromoszóma** között átkereszteződés, örökítő anyag cserebere gyakorlatilag nincs (p. csak 5%-ban van), így annak örökítő anyaga csak apai ágon mn. vonalon öröklődik. Ezét az Y-DNS-nek „II. András esetében is 100%-ban meg kell egyeznie Álmos és Árpád fejedelem DNS-ével.” [359] Az **apai vonalú** öröklődés tn. patrilineáris, vö. pater + linea, apa + vonal, latin.

„Az Ykromoszóma 57227415 bázispár hosszú. A kromoszóma hosszának 95%-án nem játszódik le rekombináció…” [360]

Az Afrikán kívüli összes férfi ősét eurázsiai Ádámnak nevezték el. „Eurázsiai Ádám Y-kromoszómáján 14 813 991 pozícióban keletkezett egy mutáció, vagyis C helyett T lett kb. 65-70 ezer évvel ezelőtt. … Annak a várható esélye, hogy pont ebben a pozícióban egy másik férfiban is keletkezzen ugyanez a változás, 1 : 60 millióhoz, ennek esélye szinte a nullával egyenlő. Ezért hívjuk ezt ’egyszeri mutációs eseménynek’ /unique mutation event/ /Knjiff, 2000/.” [361]

4. mt haplocsoportok

Nagyon kevés DNS a sejtek **energiatestecskéiben**, tn. mitokondriumaiban is van. Ennek összessége az ún. mitogenom. Ez az ún. sejtmagon kívüli, tn. extranukleáris vagy mt-DNS az energiatestecske saját, sejtosztódástól független osztódásával adódik tovább.

Az energiatestecskék örökítő anyaga csak anyai ágon mn. vonalon öröklődik. Az anyai vonalú öröklődés tn. matrilineáris, vö. mater + linea, anya + vonal, latin.

„… az emberi mtDNS-t már 1981-ben sikerült ’szekvenálni’, tehát a szerkezetét teljesen megismerni.” [362] Az emberi mtDNS „mindössze 16.569 nukleotidpár hosszúságú …” [363] Mennyisége a sejtmagi DNS-nek mindössze 0.00027%-a.

---

[358] Neparáczki Endre, 2017. p.: 15.
[359] Pamjav, Fehér, Németh, Csáji, 2016. p.: 29.
[360] Neparáczki Endre, 2017. p.: 14.
[361] Pamjav, Fehér, Németh, Csáji, 2016. pp.: 26-27.
[362] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, 2017. p.: 136.
[363] Uo. p.: 136.

„A körülbelül 800 bázispár méretű hipervariábilis régió (HVR) nem kódol géneket csak szabályozó szerepe van, ezért az itt bekövetkező pontmutációkra kevésbé hat a szelekció, ennélfogva a HVR régió az mtDNS legpolimorfabb szakasza. A mtDNS mutációs rátája a nukleáris DNS-ének körülbelül tízszerese, a HVR szakaszé ennek is többszöröse. A haplotípusok elkülönítésére **elsősorban a HVR-I** szakaszt (nt 16024- 16365) használják, de néhány haplocsoport (H és U) a HVR-II (nt 37-340) szekvenciákban is különbözik." [364] A HVR-I szakaszban tehát **341** bázispár van.

5. Táblázat

DNS-megoszlási **táblázat**, diploid genom esetén, kerekített adatokkal

	DNS			
helye	Sejtmagban			Energiatestecskében
tn.	nukleáris			mitokondriális v. extranukleáris
	Autoszomális m. testi kromoszómák	Szex mn. ivari kromoszómák		
bázispár	6 000 millió	60 millió [365]		17 ezer
aránya	kb. 99 %	kb. 1 %		0.0003 %
rövidítése	n-DNS	X-DNS	Y-DNS	mt-DNS
öröklődés	átkeveredéssel		**csak apai ágon**	**csak anyai ágon**

1.4. Haplotípus

„A teljes genom szekvenálás igen költséges módszer, ezért többnyire a csontmaradvány részleges genotípusát szokás meghatározni. Elsősorban azokra a DNS szakaszokra koncentrálunk, melyekben a populációk **jellegzetes** polimorfizmust mutatnak, melyek alapján az egyének eltérő úgynevezett haplotípusokba és haplocsoportokba sorolhatók. A haplotípus az egyén nem rekombinálódó DNS szakaszaira jellemző **SNP mintázat**, melynek kiemelkedő jelentősége van az **mtDNS és Y-kromoszóma** leszármazás vizsgálatában. A haplocsoport az **azonos leszármazási** vonalba tartozó haplotípusok összességét jelenti. A Humán Genom Projekt nagyszámú genom szekvencia összehasonlításával korábban meghatározta az mtDNS és az Ykromoszóma vonalak leszármazási viszonyait, és kijelölte a haplocsoportba soroláshoz **legalkalmasabb** SNP pozíciókat." [366]

Ezek az SNP-pozíciók az emberiség mt-DNS vagy Y-DNS családfájának legfőbb elágazási pontjai.

„Az Eurázsiára jellemző leggyakoribb mtDNS haplocsoportokba történő besoroláshoz az **mtDNS** kódoló szakaszán **22** jól jellemzett polimorf pozíció szekvenciáját kell meghatározni (Haak és mtsai., 2010)" [367]

Az Y-kromoszóma esetén 25 ilyen pozíció meghatározása szükséges.

[364] Neparáczki Endre, 2017. p.: 14.
[365] Pamjav, Fehér, Németh, Csáji, 2016. p.: 27.
[366] Neparáczki Endre, 2017. p.: 10.
[367] Uo. p.: 10.

1.5. Régiségi örökléstan

1. Fogalma és kezdete

„A régészeti leletekből kinyert DNS neve az **ásatag DNS** vagy archaikus DNS /ancient DNA, **aDNA**/, melynek vizsgálata speciális módszereket igényel. A régészeti genetika születése a XX. század végére keltezhető, amikor Higuchi és mtsai., **1984**-nak sikerült egy 150 éve kihalt állatból DNS-t izolálni és megszekvenálni.” [368] Az ásatag DNS-t angol rövidítése tehát aDNA - magyarul **áDNS**-nek nevezem. Szekvenálni = bázissorrendjét megállapítani. Az állat a dél-afrikai quagga volt, a zebra rokona. A vizsgálatot az University of California / Berkely Egyetemen végezte Russ Higuchi és munkatársai. Az 1984 óta létező tudományág tehát közel negyven éves. Ez alatt az idő alatt a vizsgálatok pontossága és időhatára egyre nőtt, az ára pedig csökkent.

2. áDNS források

A történeti öröklődéstan mn. régészeti öröklődéstan tn. archeogenetika tárgya a régiségi DNS és ennek kapcsolatainak feltárása. A régiség emberének a **csontja** marad meg legtovább. A legtöbb DNS-t a halántékcsont sziklacsontjából [369] és a fogakból lehet kivonni. Napjainkban már egyetlen csontszilánkból képesek kinyerni annyi DNS-t, amennyi a haplocsoportba soroláshoz elegendő. A csont – és a régiségben élt ember – halálának idejét a radiokarbonos keltezés már 2014-ben +/- **30 éves pontossággal** [370] tudta megadni. A csont mellett a haj és ürülék is ásatag DNS-forrás lehet.

3. Munkafegyelem

A vizsgált minta szennyeződhet idegen öröktő anyaggal. Az idegen örökítő anyag forrása legtöbbször egy jelenkori mikroorganizmus vagy az embertől – akár maguk a kutatók. Jelenléte téves eredményt hozhat. Egy alkalommal például egy júra időszaki sárkánygyík tn. dinoszaurusz DNS-t akartak vizsgálni, de végül kiderült, hogy az örökítő anyag egy emberé volt. Ezért a régiségi örökléstani vizsgálatok során a laboratóriumi munkában szigorú munkafegyelemre van szükség.

„ Az aDNS laborban steril légbefújással enyhe túlnyomást kell létrehozni, hogy az ajtók nyitásakor megakadályozzuk 19 a kintről befelé irányuló légáramlást, amely szennyezések forrása lehet. A laborban minden munkafázis elkülönülő légtérben folyik, és az anyagok mozgatása szigorúan egyirányú. … Az aDNS laborba minden eszköz és anyag csak alapos DNS-mentesítés után kerülhet be, ami hipós törléssel és UV kezeléssel történik. A steril környezet fenntartása érdekében minden dolgozónak csuklyás overált, maszkot, cipővédőt és kesztyűt kell viselnie. Minden felületet le kell takarítani a munka elvégzése előtt és után. Elsőnek 3-10%-os hipóval mossuk a felületeket, majd 70%-os etanollal, hogy letisztítsuk a hipót és elkerüljük a korróziót, majd UV-sugárzás következik (Fulton, 2012). A felszínek, falak tisztántartása érdekében éjszakánként mindenütt UV lámpák működnek, és rendszeres hipós mosással kell tisztítani a helyiségek falait és padozatát.” [371]

4. Szerepe a magyar őstörténetben

A történeti öröklődéstan egy áDNS kapcsolatainak vizsgálata során azt összevetheti más ásatag DNS-ekkel és jelenkori DNS-ekkel. Ilyen módon felderíthető az, hogy az adott egyed melyik régi és mai csoportokkal van kapcsolatban.

---

[368] Neparáczki Endre, 2017. p.: 17.
[369] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, 2017. p.: 192.
[370] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2015. p.: 29.
[371] Neparáczki Endre, 2017. pp.: 18-19.

A magyarok őstörténetét vizsgáló történeti öröklődéstan két biztos pontból indulhat ki. Alapul veheti a mai magyar népességet vagy az árpádi honfoglalókat. Mindkét esetben azt is felderíti, hogy hol élnek ma olyan örökítő anyagú emberek, mint amilyenek az árpádi honfoglalók voltak vagy mi, mai magyarok vagyunk.

5. Megfigyelés

1. Elkülönülés

A történeti öröklődéstan kimutatta, hogy az élelemtermelés előtt a nagytérségek vadász-gyűjtögető - an. hunter-gatherer, r. HG - népe öröklődéstanilag jól elkülönült egymástól. Az örökítő anyag eltérései nagyok voltak.

2. Keveredés

A történeti örökléstan azt is kimutatta, hogy az élelemtermelés terjedése során ezek a korábban elkülönült csoportok különböző módokon összekeveredtek. A keverékek összetevőinek arányából vándorlási utakra is következtethetünk.

1.6. Immunglobulin

Érthetőségi szempontból ide sorolhatók a DNS által egyértelműen meghatározott fehérjék, pl. a vérbeli **immunglobulin** fajták is, melyeket a japán Matsumoto vizsgált (szigorúan véve azonban az immunglobulinok szerkezete fenotípusos tulajdonság).

2. Alkattan

Az alkattan az emberi testek **jellegzetességeit** vizsgálja. Ilyen jellegzetesség többek között a testmagasság és színkomplexió (haj, szem, bőr). Ezek tekintetében azonban a magyarság nem különül el a környező népektől.

Idő szerint a vizsgálat tárgya régiségi vagy jelen idejű anyag. A **régiségi** alkattan a régi korok emberének alkatával foglalkozik. A **jelen idejű** kutatás azt is felderíti, hogy hol élnek ma olyan emberek, mint amilyenek mi is vagyunk. Az őstörténeti célú régiségi alkattan megpróbál közöttük **kapcsolatra** találni.

A történeti alkattan főként a fenotípus legjobban megmaradó részéből, az emberi **csontokból** von le következtetéseket. Mivel az embert leginkább az agya emeli ki az állatvilágból és különbözteti meg a többi embertől is, a vizsgálatok legfőbb tárgya a **koponya**. Az ősi koponyák alakja hosszúkás - a később megjelenteké egyre inkább kerek.

A **fejjelző** a fej szélességének és hosszúságának hányadosa, megszorozva százzal. Értéke a kerekfejűeknél magas, a hosszúfejűeknél alacsony.

3.1. Nyelvészeti alapfogalmak

Fonéma [372]: A beszélt nyelv legkisebb, jelentésalkotó, jelentés megkülönböztető egysége, de önálló jelentése nincs.

Külön fonéma pl. az „s” és „n” hang, mert pl. az éde***s*** és éde***n*** szavak jelentését megkülönbözteti.

Nem fonéma a ***n***agy és i***n***g szavak n hangja, pedig az utóbbit a szájüreg hátsóbb részében képezzük.

A magyar nyelvben 39 fonéma van.

Graféma [373]: Az írott nyelv legkisebb egysége.

Általában beszédhangot rögzít, de néha nem, pl. az „y” a „gy” v. „ly” részeként.

A magyar nyelv fonémáinak lejegyzésére 40 betűt használunk.

---

[372] Balázs Géza szerkesztő: Magyar nyelv. Budapest, Corvina Kiadó Kft, 2005. p.: 90.

[373] Uo. p.: 90.

Szóelem [374] tn. morféma: A nyelv legkisebb egysége, melynek önálló jelentése van. Két fajtája van, a szótő és a toldalék.
Szótő tn. tőmorféma [375]: A szó jelentésének magvát hordozza.
Toldalék [376]: képző, jel, rag.
Magyar különállás
Ősnyelv a magyar nyelv, sokak véleménye szerint. Nem egyszerűen egy ősi nyelv, hanem maga az ősnyelv. Amennyiben ez igaz, legősibb szavai várhatóan a rövid szavak. Ezek a szavak ezt a más nyelvekre kifejlesztett beskatulyázást *nem tűrik*, mivel sem a fonéma-szóelem, sem a szótő-toldalék nem különül el. A fent bemutatott rendszer a magyar nyelv legősibb elemeinek leírására *alkalmatlan*.
Fonéma-szóelem: Több magyar fonémának van önálló jelentése, pl. e, á, a, ó, ő – van, hogy nem is egy. Pl. „*e* nyelv az ősnyelv - érted-*e*”?
Szótő-toldalék: Számos magyar szóban jellegzetes toldalék a szótő, pl. nál.ad, vel.ed.
Jelölésmód a magyar szavak részekre bontásakor
A magyar szavak értelmét bepontozással adom meg. Be.pont.oz.ás.sal. Ilyen jelölésmódot használnak pl. az északnyugat-kaukázusi nyelveknél [377].
A mássalhangzók kettőződését ’-jellel adom meg, úm. pl. idd = id’.
A szó adott hangja utáni lehetséges folytatások a > jel után következnek, úm. pl. igy.a, igy.ál = igy > a, ál.
A magyar nyelvben többnyire a massalhangzak hardazzak a jalantast (a mássalhangzók hordozzák a jelentést). Ezért esetenként a mássalhangzókat nagy betűvel KieMeLeM.

3.2. A nyelvészet szintjei és irányultsága

1. Szintek

A nyelvészet vizsgálthatja az egyes nyelvi szinteket: **hangtant** tn. fonetikát, **szótant** tn. lexikát és **mondattant** tn. szintaxist, egy vagy több nyelv esetében.

2. Irányultság

Irányultsága szerint a vizsgálat lehet egyrészt egyidejű vagy történeti, másrészt belső vagy külső.
Az **egyidejű** tn. szinkrón nyelvészet a nyelvet v. nyelveket egy adott időpontban vizsgálja, a **történeti** tn. diakrón nyelvészet pedig a múltban lezajlott folyamatokat igyekszik felderíteni. Hasonlatok: paskoljuk a vizet, hullámokat keltve. Az egyidejű nyelvészet egy kiválasztott hullámot vizsgál, a történeti pedig az összeset.
A **belső** nyelvészet az adott nyelven belül vizsgál összefüggéseket és fejlődést, pl. a magyar nyelv gyökrendszere esetében. A **külső** nyelvészet lehet nyelvcsaládon belüli vagy kívüli.
A magyar nyelv esetében a kutatásra szánt pénzforrások és ismertetési lehetőségek elosztása szélsőségesen aránytalan volt, ezért csak a nyelvcsaládon belüli külső kapcsolat részletesen feltárt és közismert. Benkő Loránd tapintatosan és óvatosan így fogalmaz: ”A kiterjedt turkológiai és finnugrisztikai vizsgálatok mellett és mögött nem bontakozott ki eléggé, sőt – mondhatni nagyon lemaradt – az a kutatási kör, amelyben őstörténetünk kérdései a szorosabb értelemben vett magyar nyelvtudomány oldaláról is megvilágíthatók.” [378]

3.3. Eredeti vagy érintkezéses nyelvkapcsolatok

A nyelvek kapcsolatának oka lehet a közös eredet és a későbbi érintkezés.

---

[374] Uo. p.: 90.
[375] Uo. p.: 90.
[376] Uo. p.: 90.
[377] Fodor István főszerkesztő. A Világ nyelvei. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 346.
[378] László Gyula, In. Keleten kél a Nap, Götz László. Budapest, Püski, 1994. p.: 11.

A közös **eredetre** alapuló nyelvkapcsolat tn. genetikus. Eredet szempontjából a magyar nyelv legközelebbi rokonai az élő nyelvek között a finnféle nyelvek. A közös eredet hármas bizonyítéka az alapszókincs és a nyelvtani elemek nagyarányú egyezése, valamint a szabályos hangmegfelelések léte [379]. Ez utóbbi szókapcsolat azt jelöli, hogy „bizonyos helyzetekben /szól elején, szó közben, stb./" [380] egyes hangok rendszerszerűen változnak másra, „pl. a magyar szókezdő f hangnak a rokon nyelvekben gyakran p hang felel meg: fa … finn puu …". [381]

A későbbi **érintkezéssel** létrejött nyelvkapcsolat tn. areális. A magyar nyelv mintegy 900 szava a szláv nyelvekben is megtalálható. Vsz. ezeket a szlávvá lett vértestvéreink vették át – általában a későbbi - magyar nyelvből, a magyarban nem jövevényszavak tehát (mint az alábbi sorok állítják).

„Az eredetre vonatkozóan írják, hogy „tévedés lenne, ha manapság valaki a magyar nyelvet a nyelvünkben élő mintegy 900 szláv jövevényszó alapján próbálná rokonítani a szláv nyelvekkel." [382]

3.4. A nyelvi rétegek

1. Győztes nyelv

A külső nyelvészet felismerhet nyelvi alréteget tn. szubsztrátumot és/vagy felréteget tn. szupersztrátumot. Ha két különböző nyelvű közösség együtt él, az egyik közösség idővel lecseréli a nyelvét és nyelvi szempontból veszít. A másik nyelv pedig beolvasztja a vesztes nyelv beszélőit és nyelvi szempontból győz. A győzelemnek **három tényezője** van: a beszélők hatalmi helyzete, fejlettebb kultúrája és nagyobb létszáma. Ezek a tényezők ritkán vágnak egybe. A vesztes nyelv a nyelvcsere során nyomot hagy a győztes nyelvben, és bejuttatva abba valamennyit saját eredeti nyelvi elemeiből. Az így átmentett nyelvi elemek összessége a nyelvi **maradvány**.

2. Nyelvi maradvány

A nyelvi elemek maradvány volta több módon ismerhető fel. Felismerhető, ha az adott területen vesztes nyelv máshol még élő; és az adott nyelvi elemek a győztes nyelv területének csak azon a **peremén** fordulnak elő, amely ahhoz a még élő részhez földrajzilag közel van. Felismerhető akkor is, ha egy adott nyelvi elem az adott nyelvben **elszigetelt** helyzetű és így pl. a szó története (kialakulása, fejlődése) az adott nyelvből nem magyarázható - egy másik nyelvből viszont igen, mert abban régi és sok kapcsolata van.

Ennek következménye a magyar nyelvre nézve többek között az alábbi: mindazon szavaink, amelyek a magyar nyelv **gyökrendszerének** szerves részei, és más nyelvekben megvannak ugyan, de a többi szóval való kapcsolatuk csekély – a korai magyarból való átvételek.

3. Felréteg és alréteg

A maradvány utal arra, hogy milyen társadalmi helyzetben voltak a vesztes nyelv beszélői.

A hatalom és háború szavainak maradványa jellegzetesen **felréteget** tn. szupersztrátumot képez. Latinul szuper = felső, sztrátum = réteg. Arra utal, hogy a beolvasztott nyelv beszélői uralmi helyzetben voltak, de nyelvileg mégis veszítettek. Amikor az északról délre, délnyugatra érkező kis létszámú germánok meghódították a többségi latin nyelvű népeket, nyelvileg beolvadtak, de a spanyol és olasz nyelvben felréteget hagytak vissza.

---

[379] Kristó Gyula és Makk Ferenc: A kilencedik és a tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. pp.: 9-10.
[380] Uo. p.: 10.
[381] Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 1660.
[382] Antal, Csongor és Fodor, 1970. p.: 6.

A helynevek, a kifejezetten az adott területre jellemző növények vagy állatok szavainak nyelvi maradványai viszont jellegzetesen **alréteget** tn. szubsztrátumot alkot, és a beolvasztottak alávetett helyzetét tükrözik. Latinul szub = alatt, sztrátum = réteg.

4. Közös réteg

Lehetséges az is, hogy a nyelveknek olyan közös rétege r. **közrétege** van, amelyben nem tudjuk megmondani, hogy az honnan származik, vagy a vélemények között nincs egység. Ez esetben lehet az átadó az egyik nyelv, vagy a másik, de az is lehet, hogy az adott nyelveket beszélők közösen alkották meg azt. Az ilyen közösség általában a szókincsre vonatkozik, és tn. adsztrátumnak nevezik.

5. Táblázatos összefoglalás

réteg	tn.	példa
Felréteg	szupersztrátum	germán felréteg az olaszban és spanyolban
Közréteg	adsztrátum	magyar – szláv közös szavak
Alréteg	szubsztrátum	finnféle alréteg a skandináv nyelvekben és az oroszban

4.1. A leltáros és a régész

1. A lelet

A régészet a múlt tárgyait tárja fel és vizsgálja meg. A régi tárgy neve: **lelet**. Előkerülési helye a **lelőhely**, ln. locus. A lelőhely leleteinek összessége a **leletegyüttes**. A lelet előkerülhet **keresés** vagy **szerencse** révén. A keresés lehet hivatalos vagy rabló ásatás, történhet fémkeresővel, légi felvétel elemzés után, stb.

Árpád-népének elsőként fellelt leletegyüttese 1834-ben, Kecskeméttől kb. 20 km-rel ÉK-re, Ladánybene határából származik. A községről elnevezett ”Bene vitéz” úgy került elő, hogy a sekély temetkezésről a szél egyszerűen lefújta a homokot és ezért az ott legeltető pásztorok a leleteket keresetlenül észre vehették.

Jó másfél évszázad múlva (1992) és hétezer kilométerrel keletebbre Érdy Miklós régész rábukkant Bene vitéz másfél ezer évvel korábbi társára. A felismerés tudatos és módszeres keresés eredménye volt. Érdy tehetségének, szakértelmének és kutatóútjainak köszönhetően vált a hunok nemzetközileg elismert szakértőjévé. A szakfolyóiratok több mint harminc írását jelentették meg, kétszer tartott előadást a Harvard Egyetemen, és még többször Kínában.

2. Rész és egész

A régészet mindig küzd azzal a problémával, hogy a régiségben élt közösségek tárgyi hagyatékának **csekély töredéke** kerül a tudósok kezébe. Ezért a régészet múltról adott képe elvileg sem lehet tökéletes. A hagyaték túlnyomó része mindig is a földben marad. Ha előkerül, nem biztos, hogy felfigyelnek rá. Ha pedig felfigyelnek, gyakran el is lopják. Így kikerül a tudomány látóköréből.

Ugyanez az Élővilág fejlődésének (evolúció) kutatására is igaz. Azonban mindkét esetben a józan értelem általában elegendő pontossággal képes pótolni a hiányokat. A régész azért több, mint a leletek szakszerű feltárója és leltárosa, mert képes összefüggéseket keresni és találni. A részből következtet az egészre.

4.2. A régészeti időhatára

1. Kezdete

A régészet a múlt tárgyait tárja fel. Vizsgálódási időhatárának kezdete az emberi faj létrejötte, mintegy 6 millió éve. Az első kézzel fogható kőeszközök csak 3.3 millió évesek, de a tárgyi hagyaték lehet ennél régebbi. Időben még visszább haladva a régészet az őslénytanba tn. paleontológiába torkol.

2. Végtelensége

Mikor a régészeti vizsgálódás idősávjának vége? ”Korábban a paleolitikumtól általában a honfoglalásig terjedő időszakot tekintették a régészet kutatási területének, ennek megfelelő volt a gyűjtőkör is. Ma már ez az időhatár a törökkor vége, azaz 1686, de a koraújkori régészet céltól függően akár 19. századi objektumokat (például fazekas-központokat) is kutat.” [383]

A megemlített három időhatár helyett vannak, aki mást javasolnak. A múlt hossza egyre nő, mivel az éppen elmúlt pillanat is azzá válik. A régészet időhatára valójában a jelenig ér.

És lehet szerepe is. Az arizonai Tucson egyik negyedében a közelmúltban két felmérést végeztek. Egyrészt megkérdezték az embereket, hogy mennyi sört isznak egy héten. Másrészt, az ún. „szemét program” keretében megvizsgálták a háztartási szemetet. Az adatok összevetéséből kiderült, hogy az emberek legalább 38 %-a több sörösdobozt és/vagy üveget dobott a szemétbe a bevallottnál. Ők az első felméréskor füllentettek. [384] Ha csak nem azért vettek sört, hogy az kiöntsék, vagy máshonnan hoztak üres tárolókat a szemetesükbe, stb.

„… a régészet … időintervalluma az emberi lét kezdetétől egészen napjainkig terjed.” [385]

A közelmúltban még fellelhető, ipari forradalom előtti társadalmak emlékeit azonban nem a néprajz, hanem a régészet tárgyalja.

4.3. A régészet irányultsága

A régészet irányultsága szerint vizsgálhatja egy adott **terület** vagy **idősáv** leleteit, pl. a Kárpát-medence régészeti leleteinek sorozatát (terület); vagy akár az egész Óvilág leleteit Kr.e. 4000 és 3000 között. Lehetséges az is, hogy a régész egy technikai újítás (pl. bronzöntés) elterjedését próbálja nyomon követni, az ezzel kapcsolatos **lelettípusok** időbeli szétterülése által. Más esetben egy **közösség** őstörténetének feltárása is lehet a régészet célja. Ez utóbbi esetben nem csak időben kell a lehető legmesszebb visszatekintenie, hanem – amennyiben feltételezhetők a vonulások - térben is nagy területet kell áttekintenie.

Egy adott nép őstörténetét vizsgálva a régészet lehet **visszatekintő** tn. retrospektív [386]. Ez esetben a jelen lakóhely leleteinek kapcsolatait időben visszafelé (6 → .. → 1) vizsgálja. Véleményem szerint egy ilyen sorozatot alkotnak az alábbi kultúrák.

6.	Medence	Árpád népének hagyatéka
5.	Etelköz	Szubbotyici horizont
4.	Magna Hungária	Kusnarenkovói kultúra
3.	Kelet-Szabíria	Felső-Szargatka kultúra
2.	Ob felső folyása	Ogyinocovói kultúra
1.	Belső-Ázsia	Közismert hun hagyaték

Előfordul olyan is, hogy egy adott nép jelenlegi hazájától távoli, korábbi szálláshelye mellett valami nyomós érv szól. Ilyen volt pl. Gyula barát látogatása 1236-ban Magna Hungáriában. Ilyenkor a távoli táj felől való közelítés is szóba jöhet, pl. Magna Hungária → Etelköz → Kárpát-medence. Ez az **előretekintő** tn. lineáris módszer [387].

---

[383] Wosinsky Mór Megyei Múzeum honlapja, Szekszárd.
[384] Colin Renfrew - Paul Bahn: Régészet. Budapest, Osiris Kiadó, 2005. p.: 13.
[385] Uo. p.: 40.
[386] Türk Attila, 2016. p.: 28. nyomán
[387] Uo. p.: 28. nyomán

4.4. A régészet őstörténeti jelentősége

A magyar őstörténet kutatásakor ”kiemelkedő jelentőséggel bírnak a régészet eredményei.” [388] A régészet egyetlen feltételezés által kapcsolódik az őstörténethez. Eszerint, ha a leletek egymáshoz sok szempontból és lényegileg **hasonlítanak**, másokhoz pedig nem vagy jóval kevésbé, akkor az azokat készítő és használó emberek között is másoknál szorosabb kapcsolat volt. A szinte teljes egyezés ritka, de nem példátlan. Ilyenek pl. a ”nyugat-szibériai Baraba-steppén hun kurgán temetőben” talált edények, melyek ”ugyanúgy a halott fejénél, a homlok közelében van a helyük, mint a magyar csoportnál. ... A hun edények alakjukat, elhelyezkedésüket és méretüket tekintve ugyanolyanok, mint az Alsó-Káma, Bjelaja és Urál folyó menti korai magyar lovassírokban megjelenő agyagedények. Még a peremek rovátkái is azonosak.” [389]

4.5. Helyben maradó vagy vonuló közösségek

Ha egy emberi közösség, mint közösség hosszan fennmarad, akkor tárgyi leletei hosszú időn át fellelhetők. Pl. időben előre haladva az adott közösség régészeti kultúrája 1 → 2 → 3 soron fejlődik. Ha a közösség eközben **helyben** marad (A), akkor ezek a régészeti kultúrák ott helyben, vastagon (1-3) rétegződnek egymásra. Ha a közösség közben időnként összecsomagol és **vándorol** (A → B → C helyek között), az egyes helyek rétegei a közösség szempontjából vékonyak (A1, B2, C3), összességük azonban eléri a helyben maradók vastagságát (1-2-3). A táblázat idősora a normál rétegsorrend szerint, alulról-felfelé olvasandó.

Idő:		Helybeli				Vonuló		
3		3	-	-		-	-	3
2		2	-	-		-	2	-
1		1	-	-		1	-	-
Tér: →		A	B	C		A	B	C

Ezt a jelenséget a földtan tn. geológia ezt az autcohton – allochton ellentétpárral írja le. Az autochton kőzettömeg helyben fejlődött ki, az allochton máshonnan került oda. Pl. a Dunakanyar fölött magasodó Hegyestető oldalában lévő 16 millió éves korallzátony bádeni mészköve helyben képződött, a területet foltonként befedő kavics viszont máshonnan ide került hordalék.

A régészetnek törekvése kiszűrni az adott kultúrában idegen, gyökértelen tárgyakat, és ezután azok kapcsolatait is feltárja. A nomád/félnomád népek szükség és/vagy jó lehetőség esetén gyors **vonulásra** képesek. Ilyenkor régi helyükön szakadás áll be leleteik sorában, az új helyen pedig gyökértelen, az ottani korábbi kultúrából nem magyarázható leletek tűnnek fel. Ez utóbbira példa Magna Hungáriában a Kusnarenkovói és Karajakupovói kultúra, Etelközben pedig a Szubbotyici-horizont. Mindkettő esetében világos, hogy nem helyben fejlődött ki.

4.6. A régészeti kultúra

Az egymáshoz lényegileg hasonló leletegyüttesek térben és időben lehatárolt csoportjai, más megfogalmazás szerint „az azonos formajegyeket mutató leletegyüttesek” [390] ún. régészeti **kultúrát** alkotnak, „feltételezve tipológiai egyezéseik okaként az egykori használati tárgyak készítőinek vagy tulajdonosainak életmódbeli összetartozását vagy talán még ennél is többet, a gondolkodás, a szokás kulturális közösségét.” [391] A kultúra egységének oka lehet tehát életmódbeli vagy a közösség egységéből fakadó.

[388] Türk Attila, 2016. p.: 27.
[389] Érdy Miklós, 2010. pp.: 90-91.
[390] Csorba Csaba, 2006. p.: 398.
[391] Uo. p.: 398.

A régészet igyekszik egy adott kultúrán belül leírni annak belső és/vagy külső hatásokra történő változásait: **átfejlődését** vagy pusztulását. Hosszú időt tekintve a kultúra nem marad állandó. Tárgyai, leletei (a, b, c) fejlődési sorba rendezhetők pl. a.a. → a.b. → b.b. → b.c. → c.c. stb; tehát mindig meg kell legyen a változatlan rész a változó mellett.

„Nem sokkal 1859 után brit kutatók, mint Pitt-Rivers tábornok és John Evans a régészeti tárgyakat fejlődési sorokba rendezték, ami lehetőséget adott a '**tipológia**' /tárgyleletek kronológiai vagy fejlődési sorba állítása/ módszerének kialakulására." [392]

Az átalakulásnak lehet belső vagy külső oka.

Az átalakulás lehet lassú vagy gyors, részleges és majdnem teljes. Pl. egy gyors és majdnem teljes átalakulás során "... az un. gazdag honfoglaláskori sírok 'hirtelen' eltűnnek a X. század derekán." [393] A későbbiekben legfeljebb néhány huzalékszer található. Ennek oka az, hogy keresztények lettek.

4.7. A kultúra terjedése

1. Hordozó szerint

1. Átadásos terjedés

Egy újítás terjedhet önmagában, úgy, hogy lényegében csak az **információ** mozog. Ez az ún. **átadásos** ismeretterjedés, tn. **kulturális** diffúzió. Ennek során a helyben maradó közösségek eltanulnak és továbbadnak egy újítást. Példa erre a fésűs edények elterjedése Európa északkeleti részén, a finnféle népek körében.

2. Népmozgásos terjedés

Az újítás terjedhet úgy is, hogy az új ismerettel embertömegek érkeznek. Ez az ún. **népmozgásos** ismeretterjedés, tn. **démikus** diffúzió. Ennek során **embertömegek** mozognak, az újítás áttelepülésük révén terjed el.

A népmozgásos ismeretterjedés lehet békés és vad. **Békés** terjedés során az új kultúra hosszasan együtt él a régivel. Példa erre az élelemtermelés ismeretének terjedése a Vonaldíszes kultúra által. **Erőszakos** terjedés során gyakorta maga a fegyver fejlettebb. Ennek segítésével az új kultúra rövid idő alatt harcban visszaszorítja régit. Gyakorta pusztulási szint is kötődik hozzá.

3. Kevertség

Egészen tiszta formában valószínűleg egyik terjedési mód sem létezik.

2. Irány szerint

1. Gyűrűs

Egynemű környezetben a kultúra terjedése olyan, mint egy vízbe esett kavics keltette hullám - táguló gyűrűt alkot. Ilyen jellegű volt pl. az Aurignaci vagy az Urnamezős kultúra terjedése.

A földrajzi környezet egyenetlensége miatt a kultúrák terjedése sem egyenletes. Leginkább jellegzetes lehetőség a sugaras, sávos és vonalas terjedés.

2. Sugaras

A sugaras terjedés során egyes folyosókban gyors a terjedés, másutt lassú a terjedés vagy hiányzik. A Felföldről induló búza- és árpatermesztés. Kr.e. 7000 k. eléri Krétát, Pártiát (Dzsejtun/Djeitun), Szindet (Mehrgarh), de hiányzik pl. az Iráni-medence sivatagos belsejéből és értelemszerűen a tengerekből.

---

[392] Renfrew és Bahn, 2005. p.: 25.

[393] Mesterházy Károly: A magyar fejedelem kísérete a 10. században. Századok 129 /1995/ 1039 skk. In. Bakay Kornél: Magyarnak lenni: büszke gyönyörűség! Pomáz, Kráter Műhely Egyesület, 2004. p.: 99.

3. Sávos

A kultúra terjedése egy adott irányban, adott szélességben lehetséges, másutt nem. Így terjedt el a Rosztov térségéből kelet felé az élelemtermelés a Pusztán, a Vadmező keleti részén át Szabíria keleti csücskéig, a Minuszinszki-medencéig.

4. Vonalas

Az ősidők óta járt vonulóutak mentén a kultúra áramlása környezetéhez képest rendkívül gyors. Így jutott el a búza és árpatermesztés ismerete a dél felé Termékeny Félholdba és kelet felé, a kínai Löszfennsíkra. A keleti út az Oázisfüzéren, Ikerközponton és Kanszu-folyosón át vezetett.

3. Tükörkultúrák általában

Olyan kultúrák összefoglaló neve, melyek létrejöttüket azonos fejlesztő központ egyidejű hatásának köszönhetik. Ilyen pl. a balkáni és mezopotámiai újkőkor, vagy a vadmező pusztai kultúrái, melyek a szkíták feltűnéséig Rosztov térségében váltak ketté → lásd: Szemelvények / Tükörkultúrák a Vadmezőn.

4.8. Népi eszközök

A néprajz a hagyományos életmódot élő népek esetében a jelen vagy közelmúlt tárgyi hagyatékát is vizsgálja a szájhagyomány mellett. Ez a tárgyi hagyaték az őstörténet számára akkor használható, ha a fellelt tárgy megléte ősinek bizonyul.

Herman Ottó szerint ”Hogy megérthessük, amit a prehistorikus kutatás földerít … ahhoz nem elég az ősrégészeti anyag, sem az ősrégész éleselméjűsége. A megfejtést sok esetben csak az élő ember megfigyelése nyújtja …” [394]

”Móra Ferenc sokat idézett megállapítása szerint a régészet megkövült néprajz, a néprajz pedig élő régészet. … A néprajzi megközelítés legnagyobb ’csapdája’ az, hogy az egymástól időben és térben távoli, de látszólag hasonló viseleti elemek nem mindig jelentenek közvetlen folytonosságot és leszármazást is. … Mindezek ellenére a népi kultúrában valóban sok honfoglalás kori, sőt akár azt megelőző időkre utaló maradvány megőrződhetett …” [395]

”A Herman Ottó által képviselt ’magyar módszer’ lényege, hogy az analógiákat és homológiákat elsősorban a saját hagyományban, azután pedig a rokon népeknél, s csak végső esetben keresi az európai – vagy esetleg más földrészen élő – népeknél.” [396]

5.1. A szellemi hagyaték általában

Szellemi hagyaték mindazon **szöveges**, **zenei** vagy **képi** anyag, mely az adott nép őstörténetével közvetlenül vagy közvetve kapcsolatos. A szöveges forrás lehet írásbeli vagy szóbeli. A képi anyag lehet két- vagy három dimenziós, pl. egy rajzolt jelkép v. szobor.

A szellemi hagyaték lehet **belső** vagy **külső**. Belső az adott közösség saját alkotása. A külső forrás az adott népre (is) vonatkozik, de egy vele kapcsolatba kerülő más nép alkotta meg.

5.2. A szellemi hagyaték belső forrásai

1. Régiségi hagyaték

Pl. alsótatárlakai korong jelei sumer és elámi párhuzamokat mutatnak. Mivel ezek a magyarhoz hasonlóan ragozó nyelvek, a jelek feltételesen a magyar szellemi hagyaték részei.

---

[394] Paládi-Kovács Attila: Néprajz az őstörténet kutatásában. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 58.

[395] Boldog Zoltán: A honfoglalás kori viselet. In. A honfoglalók viselete, szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 128.

[396] Paládi-Kovács, 2018. p.: 59.

2. Népi hagyaték

1. Szöveges: vers: regölés, ballada, mondóka; próza: népmese. A csodaszarvas mondáról írják, hogy „egészen Arany János koráig a szájhagyomány útján átöröklődött tudást és öntudatot jelenítette meg” [397]

2. Zenei: népdal, néptánc

3. Képzőművészeti: hordozó szerint pl. hímzés, faragás; tárgy szerint pl. rózsa, életfa, gólya, galamb

3. Úri hagyaték, melyet az urak számára írtak

Az „urak” ez esetben a szellemi és/vagy politikai elitet jelentik.

1. Írások: pl.

Riccardus-jelentés Gyula barát útjáról

Anonymus: A magyarok cselekedetei

Kézai Simon: A magyarok cselekedetei

Mahmud Terdzsüman: Tarihi Üngürüsz

2. Jelképek, pl. a Turul-nemzetség / Árpád-ház jelképei:

kettős kereszt, hármas halom, árpád sáv, oroszlán, „sólyomforma madár”

nemzeti színek: II. Endrének egy 1222. kelt okmányán a pecsét vörös-fehér-zöld selyemzsinóron függ. Érdekes összevetni ezt a Felföldön élő kurdok zászlajával.

5.3. A szellemi hagyaték külső forrásainak példái

1. Távol-keleti

Kínai nyelvű forrás pl. a Történeti feljegyzések c. mű, melyet Kr.e. 99-ben fejeztek be. 125 v. 130 kötete van, 110. kötete foglalkozik a hunokkal.

1. „Sima Qian 130 kötetes művének 110. kötete foglalkozik a hunok legkorábbi történelmével” [398]

2. „… a Si-ki /Történeti feljegyzések/ szerzője Szemacsien / Szema-Csien, Sza-ma-Kien, Kr.e. 145 – 90), aki apja, Szema-tan munkáját 125 kötetben Kr.e. 99 körül fejezte be. A munka utolsó könyvei Kr. e. 110-től kezdve tárgyalták azon népek történetét, akikkel a kínaiak kapcsolatban voltak. Munkája 110. fejezetében írja le a hsziungnúkat …” [399]

2. Belső-ázsiai

Tibeti követjelentés ujgur nyelven, mely 750 k. az Irtisi-kapu térségében említ egy hatalmas és boldog népet, melynek kiváló lovai vannak és tőlük délkeletre éltek a besenyők.

Török nyelvű forrás

1. A 722-ben vésett Köli-Csor felirat és a 726-ban vésett Tonjukuk-felirat → lásd: Szemelvények: szabír és kazár.

2. A Magyarok története c. mű, melyet Mahmúd Terdzsüman írt.

"'Üngürüsz /a magyarok/ népe Hunor nemzetségéből származott. /38. old./ ... Amikor /Pannónia/ tartományába érkeztek, látták ... hogy az **ő nyelvükön** /azaz a hunok nyelvén/ beszélnek /az **ottani népek**/ ... Végül is a Tiszán átkelő Hunor népe /Attila hunjai/ egyesült Hunornak azzal a népével /Hunor és Magor népével a vízözön után/, amelyik Adzsem padisahjával /az özönvíz utáni **Nimród**, Evilath uralkodójának fiaival, Hunorral és Magorral/ erre a tájra költözött és itt telepedett le' /1982, 105. old./. Más szóval: a nyelv lényegében nem változott meg az eltelt évezredek alatt. Hunor és Magor már Nimród korában magyarul beszéltek." [400]

---

[397] Csáji László Koppány: A sztyeppei civilizáció és a magyarság. Budapest, Cédrus Művesztei Alapítvány – Napkút Kiadó, 2007. p.: 29.

[398] Grandpierre Attila: Attila és a hunok. Budapest, Napkút Kiadó, 2006. p.: 22.

[399] Kiszely István: A magyarok eredete és ősi kultúrája. Budapest, Püski Kiadó, 2000. p.: 14.

[400] Grandpierre Attila, 2006. p.: 225.

3. Dél-ázsiai

Indiai forrás pl. az Indiába érkezett hunok legyőzéséről értesít a 850-ben vésett Garuda oszlop és a 955-ben készült Gaonori tábla, az Indor melletti Vaniká faluból. [401]

4. Közel-keleti

Asszír források leírják, hogy "Ishpaka szkíta király szövetségesei voltak a médek Kr.e. 678 k." [402]

Örmény, szír és arab források

Perzsa nyelvű a Derbenti-kapu történetéről szóló "… a Derbentnáme … a 6. század elején a mai Dagesztán területén említi Kicsi Madzsar és Ulu Madzsar várost." [403]

Sumer nyelvű pl. a Gilgames-eposz, melyben a Napisten helye azonosítható az Araráttal.

5. Európai

Szláv nyelvű pl. A régmúlt idők krónikája

Görög nyelvű pl.

Hérodotos, „a történetírás atyja". „'Maga Hérodotosz is határozottan állítja, hogy 'az Ázsiában lakó nomád szkíták a masszagétáktól háborúra kényszerítve az **Arax** folyamon **átkeltek** és Kimméria földjére vándoroltak.' Hérodotosz hangsúlyozza, hogy a Fekete-tenger partjain korábban kimmerek laktak, akiket a szkíták űztek el." [404] Valójában ezt az eredetet tartotta leginkább valószínűnek.

Bíborbanszületett Konstantin: A Birodalom kormányzásáról, latinul De administrando ipmperio, r. DAI

Latin nyelvű pl. a Fuldai évkönyv, mely csoportjában az Árpádi honfoglalás szempontjából a legrészletesebb.

2. ÖRÖKLŐDÉSTANI ADATOK, 39 adat

Egyes adatok esetében pontosan meghatározható, hogy az melyik magyar nemzettaghoz tartozik, másoknál nem. A sarkított mesekezdés pl. a Puszta vidékének tágas térségeiben elterjedt, és nem tudom megmondani, hogy pontosan melyik (szkíta, hatféle hun) nemzettagnak köszönhetően. Valószínűleg többnek is. Az ilyen adatokat annál a nemzettagnál közlöm, amelyik annak legkorábbi, általam lehetségesnek tartott hordozója.

Az egyes nemzettagoknál a rájuk vonatkozó közvetett adatokat is bemutatom.

1. Kövek népe: 16 adat

1.1. A kövek népének nagyon kevés utóda van, 5 adat

1. tény: A mai magyar népességben nincs kimutatható arányban utóda a Kr.e. 100 000 előtt élő nőknek és az 50 000 évvel ezelőtt élő férfiaknak.

A magyarok között a legősibb, kimutatott Y-haplocsoport a C [405]. Kb. Kr.e. 46 000 éve vált le a fejlődés fő ágáról [406].

A magyarok között a legősibb, kimutatott mt-haplocsoport az L2 [407]. Kb. Kr.e. 95 000 éve vált le a fejlődés fő ágáról [408].

---

[401] Aradi Éva: A hunok Indiában – A heftailták története. Világháló.
[402] Hinds, 2010. W: Ishpaka: 'Scythian king Ishpaka allied himself with the Medians in ca. 678 BCE'
[403] Alfahír, 2011.01.27. Világháló.
[404] Hérodotosz IV. 11. és I. 15, I. 1. In. Bakay, 2004. p.: 74.
[405] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 118.
[406] Uo. p.: 86.
[407] Uo. p.: 118.
[408] Haplogroup L2. Wikipedia.

2. tény: A legkorábbinak tartott európai mai embereknek Y-haplocsoportja a Medencéből teljesen eltűnt.

„Az ősi C-M105 csoport lehetett Európa első benépesítője is a szakirodalom nagyjából egyetértő álláspontja szerint, a 7000 évvel ezelőtti Kárpát-medencei leletek között 11%-ban volt jelen, mára azonban teljesen eltűnt a Kárpát-medencéből." [409]

3. tény: A legkorábbi mt-haplocsoport aránya a mai magyarságban 0.4 %-ra csökkent [410]

4. tény: Tíz százalék alatti az őskőkori népesség utódainak aránya Európában

"… az őskori eurázsiai gyűjtögető-vadászó népesség /N1/ amely i.e. 13 000 körül egész Európában egyenletesen oszlott el; ez mai Európa népességének kevesebb, mint 10%-át jelenti." [411]

5. tény: A Medencében a vadász-gyűjtögetőket kiszorították a korai élelemtermelők

„A korábbi vadászó-gyűjtögető népek genetikai hatása csak nyomokban mutatható ki a Starcevo-kultúra és a vonaldíszes kerámia kultúrája sírjaiból vett mintákban, ezért nem lehetett jelentős keveredés a két csoport között, hanem a földművesek kiszorították a vadászó-gyűjtögetőket." [412]

6. tény: Tizedannyian voltak a Medencében a vadász-gyűjtögetők az anatóliai eredetű földművesekhez képest [413]

1.2. Vér szerint nem rokonaink a finnfélék, 7 adat

1. tény: A finnféle apai haplocsoport a magyarokra leginkább jellemzőnél korábbi leágazást képvisel

A finn férfiakra leginkább az N (60% <), a magyar férfiakra leginkább az R (45.5 %) haplocsoprot a jellemző. Az R haplocsoportba tartozik az európai férfiak több mint fele. Az N csoport fejlődése az MNOPS → NO → N, az R csoporté pedig az MNOPS → MPS → P → R soron ment végbe.

2. tény: A finnféle apai haplocsoport az elszigetelt helyeken nagyarányú

"Az N-Tat haplocsoport aránya azokban a finnugor népekben a legmagasabb, amelyek viszonylagos földrajzi elszigeteltségben élnek." [414] Ilyenek pl. a finnek.

Vélemény: "… azokban az európai populációkban, ahol szintén nagyobb arányban mutatható ki az N-Tat haplocsoport, ott valamely finnugor nyelvű népesség történelmi jelenléte valószínűsíthető, vagy legalábbis elképzelhető." Ilyenek a litvánok (47 %), lettek (32 %), északi oroszok (35.5 %), tatárok (18.3 %), csuvasok (17.7 %), baskírok (17 %), és közép-oroszok (16.3 %). [415]

3. tény: A finnfélékre leginkább jellemző apai haplocsoport aránya a magyaroknál 1.2% körüli

Van egy olyan genetikai jellegzetesség, amely a finnféle népekre általánosan jellemző. Ez az Y ivari kromoszómán található ún. N-TAT haplocsoport. Apai leszármazási vonalat tár fel.

"Az egyetlen finnugor nyelvű népesség, amelyben mai tudásunk alapján meglehetősen alacsony az N-Tat haplocsoport aránya, a magyar." [416]

---

[409] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 78.
[410] Uo. p.: 119.
[411] Juhász et. al. 2015, Lazardis 2018, Juhász, Dudás and Pamjav 2018. In. Grandpierre Attila: Ősi Magyarország. Titokfejtő Könyvkiadó, 2019. p.: 149.
[412] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, 2017. p.: 214.
[413] Iain Mathieson et al.: Genome-wide patterns of selection in 230 ancient Eurasians. Nature, 2015.
[414] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 153.
[415] Uo. p.: 153.
[416] Uo. p.: 161.

”N-Tat: … A finn-permi és a balti népek között nagyon gyakori, a finneknél **60% fölött** van. … Magyarországon ritka, **2% alatti**, de a székelyeknél az eddigi minták alapján eléri a 6%-ot.” [417]

Másutt: az N-TAT aránya a finneknél 63%, a mai magyarságban viszont 1.2% [418].

4. tény: Öröklődéstanilag a magyar és finnféle népesség szinte teljesen elkülönül egymástól

1. „… a Magyar és Német Tudományos Akadémia által **1984** és 1989 között végzett génvizsgálatok kimutatták, hogy a magyarságnak vajmi kevés vérségi köze van finnugor nyelvrokonainkhoz. Magyar részről Dr. Béres Judit vezette a vizsgálatokat. Nagy késéssel ugyan, de 2001-ben az Élet és Tudomány szeptember 21-i számában Népességünk genetikai rokonsága címmel közzétette a sokak részére talán meglepő eredményt.” [419]

2. „Béres és mtsai. a magyarok finn-ugor genetikai rokonságának kérdését is vizsgálták **Y kromoszómás és mtDNS** markerek analízisével /Lahermo és mtsai., 1999/, és eredményeik szerint a **magyar és finnugor** népesség **teljesen elkülönül** egymástól, amit későbbi hasonló vizsgálatok is megerősítettek /Guglielmino és mtsai., 1990; Semino és mtsai., 2000; Völgyi és mtsai., 2009/.” [420]

3. „Időközben egyre több recens magyar mintából készült publikáció látott napvilágot amelyekben mtDNS HVR régióját (Brandstätter és mtsai., 2007; Egyed és mtsai., 2007), Y kromoszómás mikroszatellita lókuszokat vizsgálták (Bíró és mtsai., 2009). Utóbbi cikk eredményeit a szerzők később újabb eredmények alapján felülbírálták (Bíró és mtsai., 2015). Ezen vizsgálatok mindegyike megerősítette, hogy a magyar népesség genetikailag a környező európai népességhez hasonlít, és nincs köze a finnugorokhoz. Emellett intenzíven kutatták a **finnugor** népekre jellemző Y-kromoszómás **Tat-C** csoportot alcsoportjainak meglétét a magyar és finnugor populációkban /Fehér és mtsai., 2014/, és azt találták, hogy ennek egyik alcsoportja 17 /L1034/ kb. **20%-os** gyakoriságú a **mansik** között, és kb. **3%-os** gyakoriságúnak mutatkozott a **székelyek** között, de ugyanez a marker megtalálható az üzbég, és baskír mintákban is, és teljesen hiányzik a többi magyar populációból.

Az idézett publikációk azt tanúsítják, hogy a magyarok genetikai rokonságának intenzíven kutatása ellenére a finnugor rokonság nem nyert megerősítést, a két népcsoportot legfeljebb egy nagyon vékony genetikai szál kapcsolja össze.” [421]

3. Így hangzik a magyarság körében 1999-2016 közötti genetikai vizsgálatok összefoglalása: ”Az idézett publikációk azt tanúsítják, hogy a magyarok genetikai rokonságának intenzíven kutatása ellenére a finnugor rokonság nem nyert megerősítést, a két népcsoportot legfeljebb egy nagyon vékony genetikai szál kapcsolja össze.” [422]

5. tény: Sok gént tekintve a portugálok és svédek közelibb vérrokonaink, mint a finnek

1994-ben közölték egy sokgénes n-DNS vizsgálat eredményét, mely szerint a magyarok legközelebbi vérrokonai a **lengyelek**. Rokonaink sorában a portugálok a 8-ak, és a svédek (16) megelőzik a finneket (17.). A lappok a sorban az utolsók (25.).

”A magyarok genetikai távolsága más európai népekhez képest. A számok az egyes népességek közötti, nukleáris DNS-en alapuló távolságot mutatják, Cavalli-Sforza-Piazza 1994." [423]

---

[417] Uo. p.: 82.
[418] Uo. p.: 118.
[419] Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának története. Editoral Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, 2003. Előszó: II. oldal.
[420] Neparáczki Endre, 2017. p.: 16.
[421] Uo. p.: 16-17.
[422] Uo. p.: 17.
[423] Kalevi Wiik, 2008. p.: 341. táblázat.

6. tény: Az n-DNS-t tekintve a finnek legközelebbi vérrokonai a germánok

”… Cavalli-Sforza-Piazza 1994-ben kiadott munkája támaszkodva azt mutatjuk be, hogy a nukleáris DNS-en alapuló genetikai távolságok alapján milyen távolságra vannak a finnek 25 más európai népcsoporttól.” A finnekhez legközelebbi első öt rokonnép germán nyelvet beszél. 1. belga flamandok. 2. németek. 3. osztrákok. 4. svédek. 5. norvégok. [424]

”A finnek /általánosabban valószínűleg a balti finnek/ legközelebbi vérségi rokonai a germán nyelveket beszélő népességek …” [425]

1.3. Még távolibbak a magyar-finn nyelvet vagy szócsoportot használó keleti néptöredékek, 3 adat

1. tény: Az n-DNS vizsgálatok szerint az obiak a finneknél is távolabbi vérrokonaink

"Az ázsiai gének aránya a mai magyarságban 3-5% … /Neparáczki et al. 2018/.” [426]

A ”… kelet-eurázsiainak tartott anyai vonalak … jelenléte … az észtekben, finnekben és marikban 2%, a mordvinokban 3%, a komi-zürjénekben 6%, a komi-permjákokban 18%, az udmurtokban 21%, a manysikban 31%, a hantikban 41%.” [427] A magyarokban 2% [428]

Nép	Magyar	Finn	Manysi	Hanti
Keleti Y	4	58	75	86
Keleti mt	4	2	31	41

2. tény: Egyes szamojéd csoportok vér szerinti rokonai a ketek, jukagirok és tunguzok

”A szelkupok a jeniszeji ketekkel rokonok. A nganaszanok elkülönülnek nyelvi rokonaiktól, és legközelebbi vérrokonságot az **evenkekkel** és a **jukagirokkal** mutatják.” [429]

Az even a tunguzok legjelentősebb csoportja.

3. tény: A jukagirok apai és anyai vonalai egyaránt 100%-ban kelet-ázsiai eredetűek [430]

2. Magvetők népe: 9 adat

2.1. Legközelebbi vér szerinti rokonaink a környező népek, 3 adat

1. tény: A mai magyarság öröklődéstanilag a környező európai népekhez hasonlít

„Időközben egyre több recens magyar mintából készült publikáció látott napvilágot, amelyekben mtDNS HVR régióját (Brandstätter és mtsai., 2007; Egyed és mtsai., 2007), Y kromoszómás mikroszatellita lókuszokat vizsgálták (Bíró és mtsai., 2009). Utóbbi cikk eredményeit a szerzők később újabb eredmények alapján felülbírálták (Bíró és mtsai., 2015). Ezen vizsgálatok mindegyike megerősítette, hogy a **magyar** népesség genetikailag a **környező európai** népességhez hasonlít, és nincs köze a finnugorokhoz.” [431]

2. tény: A Székelyudvarhely környéki székelyek öröklődéstanilag a környező népekhez hasonlítanak

Ezt a tényt azért érdemes külön említeni, mert ha ezt nem vitatnák, nem kellett volna bizonyítani.

„Székelyudvarhely térségének populációja túlnyomórészt kelet-közép- és délkelet-európai összetételű – derült ki abból a kutatásból, amelynek során ősi apai és anyai leszármazási vonalakat vizsgált egy kutatócsoport az ELKH Bölcsészettudományi Kutatóközpont Archeogeno-

[424] Uo. p.: 145.
[425] Uo. p.: 145.
[426] Grandpierre Attila: Ősi Magyarország. Titokfejtő Könyvkiadó, 2019. p.: 153.
[427] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 155.
[428] Kalevi Wiik, 2008. p.: 273.
[429] Tatiana M. Karafet et al: Siberian genetic diversity reveals complex origins of the Samoyedic-speaking populations. American Journal if Human Biology, Wiley on Library, 2018.11.08.
[430] Uo. p.: 154.
[431] Neparáczki Endre, 2017. p.: 16.

mikai Intézet (BTK AGI) munkatársainak vezetésével. … Jelen kutatás eredményei a populáció **túlnyomórészt helyi**, azaz kelet-közép- és délkelet-európai összetételét mutatják, a szomszédos népességekkel való mérsékelt keveredéssel.” [432]

3. tény: A mai magyar nők közel 90%-az európai csoportba tartozik

"A 'Genetikai ujjlenyomatok' c. írásában /Mindentudás Egyeteme, Raskó István/ pl. ezt olvashatjuk: '... A ma élő magyarok és székelyek majdnem **90 százalékban európai** típusú **mitokondriumokat** hordoznak.'" [433]

2.2. Igen jelentős volt a kőkor utáni bevándorlás, 6 adat

1. tény: Csak húsz százalék körüli az újkőkori földművesek utódainak aránya Európában

”Második az a népesedési hullám /N2/, amely az i.e. 7000-5500 között indult el az **Iráni**-fennsík-**Anatólia** körzetből, itt a **Kárpát-medencében** létesítette legnagyobb telepeit, és innen terjedt tovább északra, keletre és nyugatra. Ez a népesség adta a mai Európa népességének 10-30%-át.” [434]

2. tény: A mai magyarok 60%-nak apai ősei az újkőkor után érkeztek a Medencébe

„… a mai magyar **férfiak 60%-ának ősei** … teljesen **hiányoznak** a **neolit** minták közül …” [435]

A mai magyar férfiak 45.5 %-ára jellemző R1 Y-haplocsoport [436] csak a rézkortól kezdve tűnik fel a Kárpát-medencében.

3. tény: Európa génállománya döntően a kora bronzkorban alakult ki, és az átmeneti kőkori népessége arányaiban visszaszorult

”… a mai Európa népesség-összetétele **döntő** mértékben a korai **bronzkor** … migrációs hullámai következtében alakult ki, a korábbi **mezolitikumi** népesség jelentős **eltűnésével /visszaszorulásával**/ párhuzamosan. A bronzkori európai régészeti kultúrák hordozóit jellemző **R1a és R1b** haplocsoportok alkotják együtt a mai **európai férfi** lakosság **többségét**.” [437]

4. vélemény: A magyar ősapák nagy része a bronzkorban érkezett a Medencébe

Megalapozott feltételezik, hogy a ”… a **döntő változás** Európa népesség-összetételében a **bronzkorban**, mintegy 4-5 ezer éve következett be.” [438] ”… az R1a és R1b a bronzkorban kap jelentős szerepet Európa benépesítésében …” [439]

A magyar ősapák 45.5%-a az R haplocsoportos. Ez a haplocsoport a kőkorban még nincs jelen a Medencében. Európában csak a bronzkorban terjed számottevően, és ez valószínűleg a Medencére is igaz.

5. tény: A mai adatok szerint a bronzkor utáni Európa génállománya lényegében változatlan maradt

”A ma rendelkezésre álló csont-DNS eredmény azt valószínűsíti, hogy Európa génállománya a **bronzkor** végére már sok szempontból a maihoz hasonlóvá vált, és **jelentős** mértékű **külső hatás már nem érte**.” [440]

6. tény: A mai délszláv területre a szláv nyelvet egy genetikai kisebbség hozta.

„A bolgárok túlnyomórészt (~70%) azoktól a korai neolitikus földművesektől származnak, akik (1) a mezőgazdaság Anatóliából való elterjedésével érkeztek, (2) nyugat-ázsiai bronzkori

---

[432] Magyar Hírlap, 2023.02.01. szerda, Kultúra rovat, Ősi leszármazási vonalakat vizsgáltak Székelyudvarhely térségében a BTK kutatói
[433] Tóth Imre: Magyar őstörténet. Fríg Kiadó, 2009. p.: 53.
[434] Grandpierre Attila, 2019. p.: 149.
[435] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 117.
[436] Uo. pp.: 115, 118.
[437] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. pp.: 98-99.
[438] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 136.
[439] Uo. p.: 91.
[440] Uo. p.: 96-97.

benyomulók, (3) más dél-európai csoportok. Mind a bolgár mtDNS (anyai genetika), mind az Y-DNS (apai
genetika) azt mutatja, hogy a bolgárok rokonságban állnak szomszédaikkal: macedónokkal, szerbekkel, románokkal, görögökkel és albánokkal. A korábbi filogenetikai elemzések is kimutatták, hogy a bolgárok közelebbi rokonságban állnak a macedónokkal, görögökkel és románokkal, mint más európaiakkal vagy a Földközi-tenger közelében élő közel-keleti emberekkel." [441]

3. Puszták népe, 14 adat

1. Szkíták elődei, 1 adat

1. tény: A szkíták egyik jelentős csoportjának vér szerinti ősei az Oxus kultúrában éltek

Oxus kultúra mn. BMAC = Baktria-Margiana Archeological Complex.

2. Szkíták, 6 adat

1. vélemény: A kora bronzkori pusztai népesség fele az újkőkori Iráni-fennsíkról származik

"… a sztyeppe kora bronzkori népességének több mint fele /a számítások szerint 48-58 %-a/ az újkőkori Iráni-fennsíkról származik, /Lazaridis et al./, a korai iráni földművelőktől /Matheison et al. 2015/." [442]

2. valószínűség: A hunok és a magyar férfiak 45.5%-ának ősapja a Felföldön élt

" A keleti eurázsiai R1a-alcsoport – az R1a1a1b2a-Z94 –, a hun, az avar és a honfoglaló elit összekötő szálának tűnik. Mindhárom hun kori vonal párhuzamát megtaláltuk a honfoglalók között, míg az avarokban csak egyikük volt jelen, de a kevés hun és avar mintaszám miatt még nem vonhatunk le komoly következtetéseket." [443]

A mai magyar férfiak 45.5 %-nak (R1a-M198) ősapja legvalószínűbben Nyugat-Iránban élt. Ezen ősapa utódaiból származik a hunok apai őse (R1a1a1b2a-Z94), aki azonban csak a mai magyar férfiak 1%-nak őse.

3. tény: Kr.e. 900 k. nyugati anyai haplocsoportok tűnnek fel a Baraba-pusztán

A mt-DNS-ről írják: "A bronzkor és a vaskor közötti átmeneti periódusban /i.e. 900-tól/ dominánsan nyugat-eurázsiai csoportok jelennek meg a Baraba-sztyeppen és eltűnnek az ugor jellegű C és G2a haplocsoportok." [444]

4. tény: A Szargatka kultúra hordozói a keleti szkítákkal vérségi kapcsolatban voltak

A Szargatka kultúra az Ural és Irtis közötti erdős pusztán virágzott Kr.e. 650-Kr.u. 450 között.

A Szargatka kultúráról írják, hogy "Egy 2021-es tanulmány szerint, amely különböző ősi, közép-ázsiai pusztai népek genomszintű adatait vizsgálta, a Szargatka kultúrához kapcsolódó kultúrák szoros genetikai közelséget mutatnak a keleti nomád szkítákkal." [445]

5. tény: A turáni és belső-ázsiai törökök ősanyáinak mintegy fele keleti haplocsoportokat tartalmaz

A keleti haplocsoportok aránya a magyaroknál 2%, az ujguroknál 45 %, üzbégeknél 48 %, kazahoknál 62 %, és a kirigizeknél 70%. Ez azt mutatja, hogy a turáni és Belső-ázsiai törökök anyai ágon nem közeli rokonaink.

---

[441] Mariana Yaneva: A genetic analysis of the people currently inhabiting the country of Bulgaria Subtitle: A biological perspective of the origin of the Bulgarian ethnicity. 2015.09. Világháló.
[442] Grandpierre Attila, 2019. p.: 152.
[443] Neparáczki Endre, 2017.
[444] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 204.
[445] Sargat culture; Genetics. Világháló.

6. vélemény: A magyarság nem szibériai eredetű

”A magyarságban … a szibériai összetevő, amely a keletről érkezett népvándorláskori csoportokkal /szkíták, hunok, avarok, Árpád népe, kunok stb./ érkezett ide, csak kb. 5%.” [446]

Az összes, keleti pusztákról betelepült népesség arányát a mai magyar népességben a különböző kutatások legfeljebb 10 %-osra becsülik.

3. Keleti hunok, 3 adat

1. tény: Árpádi génjelzők tűnnek fel Mongóliában és Burjátföldön

”Árpád népe kelet- és belső-ázsiai … haplocsoportjainak gyakoriság-eloszlása a mai Burjátföldön és Észak-Mongóliában … élő népek körében a leghasonlóbb.” [447]

2. vélemény: A Pusztáról a Medencébe érkező hunok kevesen voltak

A Medencébe érkező hunoknak – beleértve Árpád népét is – valószínűleg egyféle apai örökléstani közössége van. Ez az örökléstani közösség az R1a1a1b2a = Z94 alcsoport, mely része az R1a1a1b2 = Z93-as alcsoportnak. Ez utóbbi, Z93-as haplocsoport a mai magyar férfiak között mindössze 1 %-os arányban található meg. [448]

”A keleti eurázsiai R1a-alcsoport – az R1a1a1b2a-Z94 –, a hun, az avar és a honfoglaló elit összekötő szálának tűnik. Mindhárom hun kori vonal párhuzamát megtaláltuk a honfoglalók között, míg az avarokban csak egyikük volt jelen, de a kevés hun és avar mintaszám miatt még nem vonhatunk le komoly következtetéseket.” [449]

3. tény: A magyarokban van egy kevés mongol immunglobulin, amely bennünket szigetszerűen elkülönít a környező népektől

Matsumoto immunglobulin vizsgálatai a mai magyarságban felfedtek néhány százaléknyi olyan népességet, mely e tekintetben az északi és déli mongol népességgel rokon. Mivel ezen immunglobulin szempontjából a magyarság szigetszerűen elkülönül, valószínű hogy ez a néhány százaléknyi különbség a szkíták és hunok hatása.

6. Baján népe, 2 adat

1. tény: a hunok öröklődéstani nyoma Ulug Depén, Baján népe és/vagy Griff népe

Ulug depe a Kopet-dag lábánál, a Kara-kum peremén, mai Türkmenisztán területén, Asgabat és Tedzsen között, Kaahka mellett van. 30m-es dombja a Turáni-sík leghosszabb rétegsorát tartalmazza, a Dzsejtun-kultúrától az Achaimenida birodalmat közvetlenül megelőző időkig.

”Bizonyítékot találunk a keletről, vaskor után történt génáramlásra. A génáramlás leginkább a keleti hunokra utalt.” [450]

2. tény: Az avar elit ősapáinak kétharmada belső-ázsiai eredetű

” A populációgenetikai és filogenetikai analízisek eredményei kimutatták, hogy a vizsgált avar kori elit apai és anyai vonalainak kétharmada belső-ázsiai eredetű. A mintákon megfigyelt kelet-ázsiai Y-haplocsoportok a mai **északkelet-szibériai** és a **burját** népességre jellemzőek.” [451]

8. Árpád népe, 2 adat

1. valószínűség: Árpád népe kisszámú volt

"A 'Genetikai ujjlenyomatok' c. írásában /Mindentudás Egyeteme, Raskó István/ pl. ezt olvashatjuk: '... Nagy valószínűséggel az a népesség, amelyet mi honfoglalónak tartunk, lélekszámban egy kicsiny populáció volt." [452]

---

[446] Grandpierre Attila, 2019. p.: 150.
[447] Uo. p.: 152.
[448] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 116.
[449] Neparáczki Endre, 2019. p.: 390.
[450] Brief Research Report article; Front. Genet., 22 August 2022; Sec. Evolutionary and Population Genetics; https://doi.org/10.3389/fgene.2022.884612/
[451] Az ELTE Régészettudományi Intézete és az ELK BTK Archeogenetikai Laboratórium munkatársainak munkájáról, Origo, 2020.02.04. Világháló.
[452] Tóth Imre, 2009. p.: 53.

"Az ázsiai gének aránya a mai magyarságban 3-5% … ami csak tizede az Árpád-népében találtnak. A genetikai és régészeti, történeti, valamint paleodemográfiai eredmények arra utalnak, hogy Árpád népének létszáma valószínűleg nem haladta meg az őket itt fogadó nép létszámának 10%-át. /Neparáczky et al. 2018/." [453]

2. tény: Árpád népének örökítő anyaga a mai Magna Hungária népeiéhez hasonlít

1. "Árpád népe apai ágainak eredete és összetétele nagyon hasonló az anyai ágakéhoz és a mai baskírokkal mutatja a legközelebbi kapcsolatot; Török Tibor még közöletlen eredménye/." [454]
2. "A honfoglaló **apai** vonalak összetétele a **baskírokéra** hasonlít, míg az **anyaiak** vonalak összetétele a **volgai tatárokhoz** hasonlított (Neparáczki és mtsai. 2018). Ezen újabb kori populációk egymás mellett élnek, őstörténetük (Frank 1998) és genetikai összetételük hasonló, ugyanazon földrajzi forrásokból származnak, amelyeket a honfoglalókban is észleltünk. Ezenkívül meg kell jegyezni, hogy a baskír adatok hiányoztak a mitogenom-adatbázisból, míg a volgai tatároké az Y-kromoszóma adatbázisunkból, mert ezek az adatok nem voltak elérhetők." [455]

3. ALKATTANI ADATOK, 44 adat

1. Kövek népe, 5 adat

1. tény: a magyarok alkata alapvetően más, mint a finneké és obiaké

1. "A finnek – érthető módon – a velük szomszédos indoeurópai nyelvű **skandinávokhoz** hasonlítanak **80%**-os arányban, mind fizikai antropológiájukban, mind genetikájukban …" [456]
2. "A finnek az **észak-európai** embertípus jellegzetes megtestesítői." [457]
3. "… a magyarság ugyan nyelvileg rokona az uráli /finnugor, ugor/ népeknek, fizikai alkata azonban más, azokétól **eltérő**." [458]
4. **"…** az obi-ugorok mongolos népe … semmi embertani közösséget nem mutat **sem a magyarsággal**, **sem** pedig a **többi finnugor** néppel." [459]
5. **"…** az obi-ugorokkal való nyelvrokonságot az embertan kérdőjelezte meg, ugyanis sem a hazánk területére érkezett honfoglalókban, sem pedig a mai magyarságban még 1 %- os embertani rokonság sem mutatható ki velük." [460]

2. tény: Csak a legdélibb finnféléknél és a magyaroknál jelentős a mediterrán alkat

Ezek a legdélibb finnfélék a mordvinok.

"A mediterrán embertani típus a jelenlegi finnugor népek közül kettőnél van meg jelentősebb arányban: a magyaroknál és a mordvinoknál, s a magyarság embertani összetételében különösen jellemző." [461]

3. vélemény: a magyarok ősei a távol éltek a finnfélék őseitől

A finnfélék alkata ősi maradt. A magyarokra jellemző típusok később – a késő réz- és kora bronzkorban - terjedtek el.

4. tény: A kerekfejű lappok nagyon eltérnek a többi finnféle néptől

---

[453] Grandpierre Attila, 2019. p.: 153.
[454] Uo. p.: 153.
[455] Neparáczki Endre, 2019.
[456] Veres Péter: Mérföldkövek a magyar őstörténetben. Cédrus Művészeti Alapítvány - Napkút Kiadó, Budapest, 2009. pp.: 20-21.
[457] Bihari Gábor: A népek országútján. Szkíta Szarvas Könyvkiadó. Nyíregyháza, 2004. p.: 26.
[458] Csorba Csaba: Árpád népe. Budapest, Vince Kiadó Kft., 2000. C Csorba Csaba, 1997. p.: 25.
[459] László Gyula, 1989 / 1990. p.: 17.
[460] Henkey Gyula: Őseink nyomában. Budapest, Magyarság és Európa Kiadó, 1993. p.: 7. Elérhető a Világhálón.
[461] Vékony, 2002 / 2005. p.: 136.

5. tény: A mai Lengyelország területén kívülről érkezik és 'kész' formájában tűnik fel az őslapp, Kr.e. 6000 k.

1. Európában "Az átmeneti kőkor **új** embertípusa a brachykran, rövid fejű alpi és lapponoid, amely 'kész' formájában tűnik fel; gyökere ismeretlen." [462] Brachykran = rövidfejű, mn. kerekfejű.

2. "A lengyelországi Janislawicében egyedülálló lelet került elő az átmeneti kőkorszakból; a 'janislawicei őslapp' ... ancylus kori ... rétegből. ... a lappok és a velük rokon alpiak 'kész' formájukban jelentek meg." [463] Ancylus-tó Kr. e. 7 500 – 6 000; Janislawicei kultúra Kr.e. 6500/6000 – 5000/4800.

2. Magvetők népe, 24 adat **/5.1; 5.2. ábra/**

5.1. ábra

2.1. Korai magvetők, 5 adat

1. tény: Észak-Mezopotámia lakossága Kr.e. 6000 k. hosszú fejű volt

"Hassuna embere a nagyobb fogazatú mediterrán volt, azaz meleg égövi, vékony csontozatú, alacsony növésű és hosszúfejű." [464] A Hassuna kultúra Kr.e. 6000 k. létezett.

2. tény: A Kr.e. 24 e éves európai leletekből helyben alakulhattak ki a nordikus bélyegek

[462] Kiszely István: Európa népei, 1. Budapest, Gondolat Kiadó, 1979. p.: 46.
[463] Uo. p.: 45.
[464] Cser Ferenc és Darai Lajos: Kárpát-medence vagy Szkítia? Fríg Kiadó, 2008. p.: 127.

Közép-Európában, a morvaországi Predmostíban Kr.e. 24 e éves lelőhelyen 29 ember csontjait találták meg, mamutcsontok társaságában. A koponyák homlokerese erős és „protonordikus jellegeik” vannak. „Belőlük vezethető le a mai északi /nordikus/ típus.” [465]

3. tény: A Balkán korai földművesei túlnyomóan hosszúfejű mediterránok voltak.

"A jugoszláviai starcevói és a bulgáriai karanovói koponyaleletek hosszú fejű mediterránok. " [466]

4. tény: A Medencében a középső rézkorig a hosszúfejűség az uralkodó, tehát Kr.e. 3600-ig

"A Kárpát-medencében a bronzkor és az újkőkor közé ... rézkort szoktak beiktatni ... e kor embervilága a Kárpát-medencében az újkőkor végétől a fémkor elejéig alig változott. ... Az eddig feltért leletek - főleg a tiszapolgári, bodrogkeresztúri - nagyobb számú mediterrán lakosságot és kisebb arányú autochton lakosságot mutatnak. Az emberek 19.36%-a közepesen hosszú fejű, az átlagos koponyajelző közel azonos az újkőkoriéval: 71.34, hosszú." [467]

5. tény: Ma Európa nyugati felének peremén hosszúfejűek az emberek

A hosszúfejű perem jellegzetes területei: Appenninni-félsziget déli része, Ibér-félsziget, Britszigetek, Skandináv-félsziget a lappok lakta északi fjellek kivételével. [468]

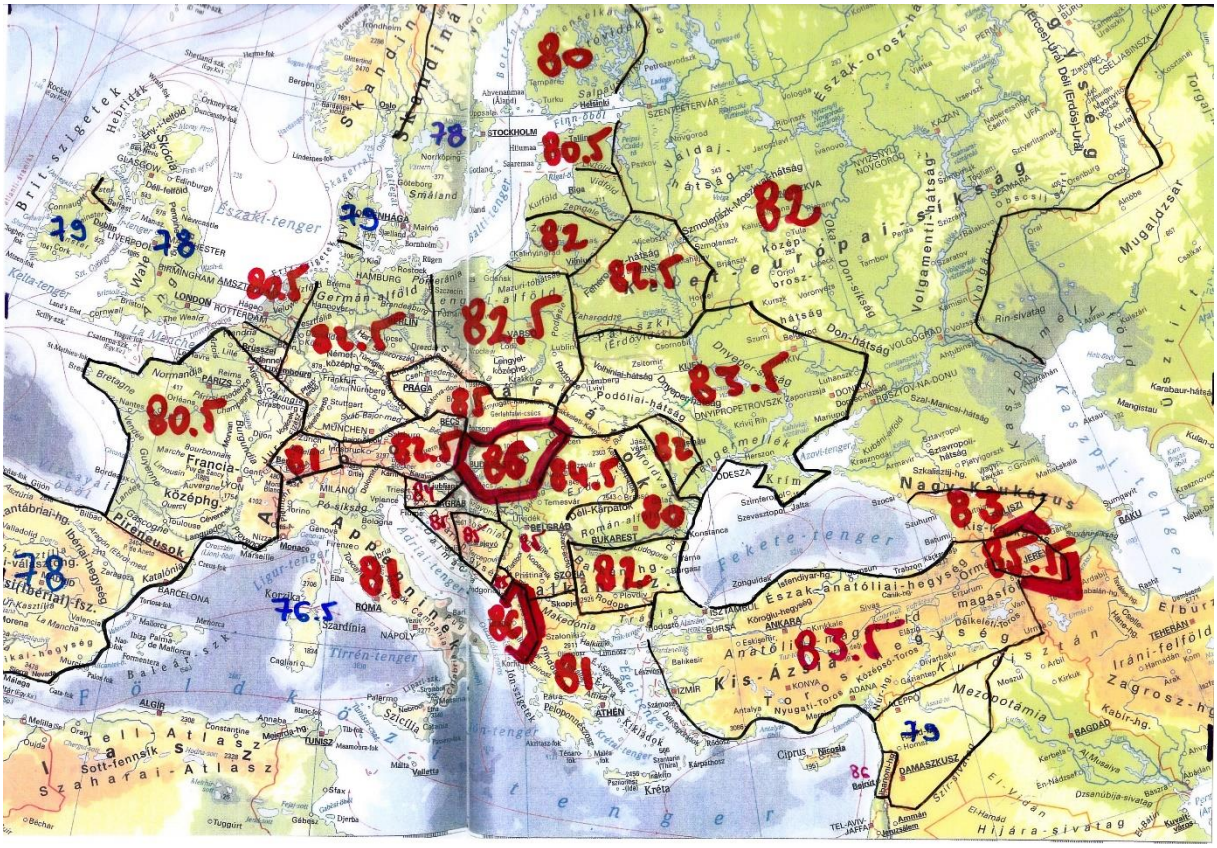

5.2. ábra

[465] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, 2017. p.: 116.
[466] Kiszely István, 1979. p: 280.
[467] Kiszely István, 1979. p.: 387.
[468] Uo. p.: 189.

2.2. Nimród népének rokonai a Közel-Keleten, 5 adat

1. vélemény: A kerekfejűek őshazája a Felföld volt

Az embertan kutatói arra következtettek, hogy "... a Kaukázus vidéke lehetett ... a kerek koponyájú népek őshazája..." [469]

Táblázat: tömeges rövidfejűség feltűnése

Tér	Kr.e.
Anatólia	5500
Medence	3600
Dél-Mezopotámia	3500
Mediterráneum	3000
Ny-Európa és Oázisfüzér	2800
Vadmező és India	2500

2. tény: A Felföldön élő hurrik kerek fejűek voltak, a sumerekkel egyidőben, tehát (valamikor) Kr.e. 3500-2000 között.

A sumerektől "... Észak felé ... az armenid jellegű hurriták éltek" [470]

3. tény: A mai felföldi emberek egyik meghatározó típusa kerekfejű

"Ki kell emelnünk, hogy a rövid és közepesen rövid fejforma jellegzetesen a Kaukázus környezetében, főleg attól Ázsia felé fordul elő, és föltehetően innen terjedt el más vidékek felé." [471] A Kaukázus déli környezete a Felföld.

4. tény: A Kr.e. 3500 k. Dél-Mezopotámiába érkező sumerek kerek fejűek voltak.

"A sumerok a Kr. e. 4. évezred közepén vándoroltak Mezopotámia déli részére." [472]

A sumerekről írják, hogy "Az emlékek ábrázolása szerint simára borotvált, zömök, **rövidfejű** emberek voltak ..." [473]

5. tény: Anatóliában az újkőkor végén tűnik fel a tömeges kerekfejűség, tehát Kr.e. 5 500 k-től

"Anatólia első ismert lakói mérsékelten hosszú vagy hosszú fejűek voltak; a rövid fejű lakosság csak az újkőkor végén jelenik meg. ... Az újkőkor végén ... egészen új ... Az 'armenid' elem Anatólia északkeleti része felől, egyre mélyebben hatol be..." [474]

"A fémkorok elején Anatóliát elözönlik a rövid fejű lakók." [475]

2.3. Nimród népének rokonai Európában, 5 adat

1. tény: Európát a bronzkorban rövid fejűek árasztják el, tehát Kr.e. 3100-tól

"Európa bronzkorának **új embertípusa** a .. rövid fejű ... dinári ... taurid .. elterjedt Európa-szerte ... elárasztották egész Európát, keveredtek az ősi /autochton/ lakossággal, és új típusokat alakítottak ki." [476]

2. tény: A bronzkor elején tűnik fel a Vadmezőn a tömeges rövidfejűség

A Vadmezőn a bronzkor kezdete Kr.e. 2800 k, a Katakombás kultúra megjelenése.

"A régibb 'aknasírokat' felváltotta egy újabb '**katakomba**' típus. Ezzel egy időben megjelennek a hosszú fejű sztyeppi népek között az első keleti **rövidfejűek**, ugyanúgy, ahogy a Földközi-tenger mentén történt a bronzkor hajnalán." [477]

A kora bronzkori Katakombás kultúra Kr.e. 2600-1900 között létezett a Vadmezőn.

---

[469] Mesterházy Zsolt, 2003. p.: 215.
[470] Kiszely István, 1984. p.: 283.
[471] Cser Ferenc és Darai Lajos: Kárpát-medencei magyar ősiség. Magyarságtudományi Füzetek, 12. Budapest, Kiadja a Hun-idea Szellemi Hagyományőrző műhely, 2010. p.: 20.
[472] Száray Miklós: Történelem I. középiskolák, 9. évfolyam. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006. p.: 17.
[473] John Bright: Izráel története. Budapest, Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, 1990. p.: 37.
[474] Kiszely István, 1984. p.: 223.
[475] Uo. p.: 224.
[476] Kiszely István, 1979. p.: 80.
[477] Uo. pp.: 68-69.

3. tény: Bulgária területén a rövidfejűek Kr.e. 4500-3000 között tűnnek fel.
"A dinári típus Bulgáriában a rézkorban jelenik meg. … A rézkorban jelenik meg először durva formájában az alpi típus …" [478] A balkáni rézkor Kr.e. 4500 – 3000 között volt.
4. tény: A Mediterráneumban a bronzkor hajnalán tűnik fel a tömeges rövidfejűség, tehát - Kr.e. 3100 k-től
"… megjelennek … az első … rövidfejűek, ugyanúgy, ahogy a Földközi-tenger mentén történt a bronzkor hajnalán." [479]
5. tény: Nyugat-Európában a fejkerekedés oka a kerekfejű bevándorlók érkezése
A harangedényesek Ny-Európába érkező rövidfejű jövevények voltak, Kr.e. 2800-tól
1. A Harangedényes népet angolul Bell Beakernek nevezik. "Harang alakú /beaker/ … i.e. 2800-1800" [480] Európában késő rézkorinak és kora bronzkorinak nevezik.
2. "Az archeológusoknak bizonyítékok állnak rendelkezésükre arra nézve, hogy a harangserleges kultúra idején ... **új népesség** érkezett a Brit-szigetekre ... A ***jövevények*** **kerekebb** koponyájú népességet képviseltek, mint a vidék őslakossága; halottjaikat nem csoportos, hanem magányos sírokba temették; már használták a fémeket is; világosan megállapítható, hogy volt társadalmi tagozódásuk; kereskedelmük élénk, kézművességük **fejlett** volt." [481]
3. "Sok feltevés van a baszk nyelv eredetéről, közöttük olyan is, amely szerint beszélői nem is tartoztak az eredeti ibériai őslakossághoz, hanem ... ők az utódai a már említett rézkori-kora bronzkori kultúrának, a harang alakú edényeket készítő népek egyikének .." [482]
4. "… a harang alakú népesség temetőiben feltárt csontvázak koponyái rövidek /úgynevezett brachykeplahlok/, és mint ilyenek, pontosan az **ellentétei** a neolitikus népcsoportok kisebb, hosszú fejű /dolichokephal/ fajtáinak." [483]
5. "... a Bell Beaker kultúra népei, **kis csoportokban** lassan, de **szívósan** terjesztették saját **magas kultúrájukat** a koralbeli Európa jóval elmaradottabb népei között." [484]
2.4. Nimród népe a Medencében, 6 adat
1. tény: Közép-Európában a fejkerekedés oka a kerekfejű bevándorlók érkezése
A közép-európai fejszélesedéséről írják, hogy az "… az ősibb hosszúfejű lakosság körében egyre nagyobb számban elterjedő rövid fejű típusok **megjelenésével** magyarázható." [485]
2. tény: A Medencében a késő rézkorban tűnik fel nagyobb számban a kerekfejűség, tehát Kr.e. 3600-2800 között
1. A késő rézkori Péceli Kultúra Kr.e. 3600-áról írják: "A késői rézkorban egyre több **kerek** fejű elem jelenik meg. Az alsónémedi és a budakalászi temetőkben a kerek fejű elem már 30-35%-ban található." [486]
2. „… a rézkor vége felé egyre több alpi elem mutatható ki, például az alsónémedi és a budakalászi temetőkben, mintegy 30-35 százalékban." [487] Az alpiak **kerekfejűek**.
3. tény: A Péceli kultúra délkeletről érkezett, emberének ismert rokonsága Közép-Anatóliáig terjed
K. Zoffmann Zsuzsanna 42 koponya sorozatot vizsgált „Közép- és Délkelet-Európa újkőkori és rézkori népességéből". Négy csoportot állított fel. Erről írják, hogy "A negyedik csoport a

[478] Uo. p.: 281.
[479] Uo. pp.: 68-69.
[480] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 101.
[481] Kalevi Wiik, 2008. p.: 245.
[482] Makkay János, 1998. p.: 140.
[483] D. W. Harding: Az őskori Európa. Budapest, Helikon, 1986. p.: 84.
[484] Grandpierre Attila, 2006. p.: 29.
[485] Kiszely István, 1979. p.: 135.
[486] Kiszely István: Sírok, csontok, emberek. Budapest, Gondolat Könyvkiadó, 1976. p.: 197.
[487] Hankó Ildikó: A Kárpát-medence benépesülése, Demokrata, 2008.10.01.

’D’ azaz Délkelet-európai és anatóliai tömb: **Közép-** és kelet-**anatóliai rézkor**, Trója I.-V., a görögországi újkőkor és EH periódus, Nea Nikomédia, Cernavoda /Hamangia kultúra/, Cernica /Boian kultúra/, Ruse /Gumelnica kultúra/ + **Körös** /+Cris/ kultúra, Badeni kultúra: Budapest-környéki és a Balaton-vidéki és egyéb leletek sorozata … ”A rézkor végén a **délkelet felől** a Kárpát-medencébe érkező **Badeni kultúra jelentős népesség-beáramlással** járt, amely **csaknem az egész Kárpát-medencére kiterjedt** …” A kutató eredményeit 2000-2005 között közölte. [488]

4. tény: A Medence bronzkorában jelenik meg a tömeges kerekfejűség, tehát Kr.e. 2800-tól

1. "A bronzkorból számos csontvázanyagunk van ... A koponya hosszúság-szélesség jelző-értéke 77-re emelkedik, a lakosság átlaga már a középhosszú fejűek katégóriájába tartozik. A kifejezetten hosszúfejűek aránya 38-40%-ra csökken, a középhosszú fejűek aránya pedig 36%-ra emelkedik. E korban számolhatunk először tömegében brachycephal lakossággal /25%/... A bronzkor közepén már három különböző embercsoport élt a Kárpát-medencében ...”, köztük a „ lapos nyakszirtű dináriak és 'tauridok'." [489]
2. A bronzkorról írják, hogy „… a hosszúfejű egyének száma jócskán lecsökkent” [490]

5. tény: A Medencében a bronzkori fejkerekedés oka a kerekfejű bevándorlók érkezése
"A bronzkorban már erősen fogy a hosszú fejű elem, egyre erősebben tolódik előre a rövid fejűség, már 36%-kal van képviselve, sőt, van már 6% nagyon rövid, kerek fejű is - hiper brachicephal. ... A bronzkorban nagy rasszbeli eltolódás figyelhető meg. ... Ekkor tehát nagy népmozgalomnak kellett lennie, keveredésekkel. A korábbi mediterránok helyét a rövid fejűek foglalták el. Ez főként a bronzkor első és második szakaszában történt." [491]

6. tény: A Medence a bronzkorában közelítőleg már jelen vannak a mai alkatok
A kárpát-medencei bronzkorról: "... a 'típusspektrum' megközelíti a mai változatosságot." [492]

2.. Hódoltságok népe, 3 adat

1. tény: A római uralomnak nem volt hatása az embertani képre
„A Római Birodalom az embertani képet tekintve szinte semmi nyomot nem hagyott a helyi lakosságban.” [493]

2. tény: A mai magyarok kerekfejűek
1. Bartucz Lajos szerint a mai magyarságra **legjellemzőbb** a **turanid** alkat. A turanidok **kerekfejűek** tn. brachyceplalok. A turanidok magyarországi változatát ’homo pannonicus’-nak nevezte el. Bartucz Lajos 19 éven át vezette a szegeden az Embertani Tanszéket és a tudományok doktora lett.
2. ”Az általam vizsgált magyarok fejjelző tekintetében jelentős mértékben egységesek. A vizsgált népességek túlnyomó többségénél a fejjelző a brachycephalia /**rövidfejűség**/ és a hyperbrachycephalia /túlrövidfejűség/ határán van.” [494]

3. tény: Az európai kerekfejű tömb súlypontja a Medencében van
A kerekfejű tömb háromszög alakú, csúcsain kb. Tirana, Párizs és Kijev városával [495].

[488] Grandpierre Attila, 2019. pp.: 139-140.
[489] Kiszely István, 1979. p.: 388.
[490] Hankó Ildikó: A Kárpát-medence benépesülése, Demokrata, 2008.10.01.
[491] Kollonich, p.: 94.
[492] Kiszely István, 1979. p.: 80.
[493] Hankó Ildikó, 2008.
[494] Henkey Gyula, 1993.
[495] Kiszely István, 1979. p.: 189. térképe alapján

3. Puszták népe, 15 adat

1. Szkíták elődei, 2 adat

1. tény: A Turáni-síkon a bronzkorban jelenik meg a tömeges kerekfejűség, tehát Kr.e. 2800 k-től

A Turáni-alföldről és a Pamír-hegységről írják, hogy ”Itt a bronzkortól kezdve a turanid és pamíri embertípus a leggyakoribb.” [496]

2. tény: A dravidák körébe észak felől érkezett a rövidfejűség Kr.e. 2500 k.

"A dravidák .. az észak felől érkezett rövidfejűség ... a rövidfejűség a dravidák közé i. e. 2500 körül érkezett." [497] Vsz. ez a népesség az Oxus-kultúrába is eljutott.

3. Keleti hunok, 2 adat

1. vélemény: a keleti hun harcosok döntően turanidok voltak

„A Kínában fekvő Szánsziban a múlt század második felében 6000 agyagkatona szobrát tárták fel, amelyek az **időszámításunk előtti 3. században** lettek eltemetve. Meglepő módon **nagyobbrészt** a **turanid** típus **europoid** jellegű formái, kisebb mértékben mongoloid vonások voltak ezen agyagkatonák fotóin meghatározhatók. A turanid formák közül közel **80 %-ban a nagy-magyaralföldi változat** és annak extrém variánsa, az észak-kazahsztáni forma, voltak észlelhetők. Ez utóbbi arra utal, hogy embertani adatok alapján a magyar őstörténet az időszámításunk előtti 3. századig visszavezethető. Az adatok azt mutatják, hogy az agyagkatonákat a kínaiakhoz csatlakozott katonai segédnépek, főleg a **hunok** embertani jellegei alapján készítették.” [498]

2. tény: A keleti hunok betelepített kínai földművesekkel is műveltették földjeiket

„a nomádok földművelőket is importáltak és telepítettek be országukba. Ezt a lehetőséget elsőként a hsziungnuk játszották meg: példaként említhető az ivolginszki település, melynek földművelő népessége részben **Kínából** származott, erre utalnak egyes **régészeti** leletek és rajtuk a kínai **írásjelek**, valamint a csontmaradványok **antropológiai** vizsgálata.” [499]

6. Baján népe, 4 adat

1. tény: az avarok között jelentős volt a mongol alkatúak aránya

”… az avar kori temetőkben jelentős mongol réteget találunk, sőt a bócsai kagáni kör embertani alkata egyenesen tungid …” [500]

2. tény: Baján, a Griff és Árpád népének tiensani fehér hun hasonlósága

A Griff népe a 2-4. században a Tiensanban élt. Baján népe a fehér hunok köréből szakadt ki. Alkatuk Árpád népéhez igen hasonló. Az **árpádi** honfoglalókról írják: ”A Karos környékén talált rendkívül gazdag temetkezések leletei embertani típusukat tekintve a legnagyobb hasonlóságot a **2-4. században** a **Tien-San** hegység környékén élt **hunokkal** mutatják … A Duna-Tisza-közére költözött árpádi magyarok lovas, fegyveres csoportja pontosan ugyanezen a területen találja meg a leginkább hasonló csoportokat: sorrendben a Tien-santól kissé északabbra lévő Szemirecsje, azaz Hét Folyó Alföldjén, az uszun kori népességben /i.e. 3-1. sz./, a tien-sani hunok /2-4. sz./ és fehér hunok /heftaliták/ /5-7.sz./ között, hangzott el Fóthi Erzsébet ’A magyarság őstörténete az antropológus szemével’ című előadásában 2014-ben /Fóthi 2014b/. [501]

---

[496] Grandpierre Attila, 2019. p.: 242.
[497] Kiszely István, 1984. p.: 393.
[498] Henkey Gyula, 1993.
[499] Zergenyei: Keletre magyar! A sanjük birodalma. 2020.02.25.
[500] Henkey Gyula, 1993.
[501] Grandpierre Attila, 2019. p.: 144.

3. tény: Baján népét europidnak írják le

Azokról a fehér hunokról, akik 484-ben megölték a szászánida uralkodót, azt írják, hogy hogy „Bizánci források és indiai pénzérmék Közép-Ázsiából származó fehér, nem mongoloid népként ábrázolják őket.” [502]

4. tény: A szegények sírjaiban lévő alkatok nem változtak meg Baján népének érkezése óta

"... korai és kései avar temetőinkben igen sok a 'szegény', 'melléklet nélküli' sír, s ezek embertanilag az Árpád-kori 'szegények' elődeinek tekinthetők." [503]

7. Kései Griff népe, 2 adat

1. tény: a Griff népének idejére jellemző alkatokat Árpád népének érkezése nem változtatta meg

1. ”A kutatók az avar kori népességnek a magyar honfoglalást követő továbbélését ma már egységesen vallják …” [504].

2. ”Embertankutatóink nagy része azon a nézeten van, hogy az Árpád-kor elejének népessége az élettan szemszögéből nézve folytatása a késő avar korszak népességének.” [505].

8. Árpád népe, 5 adat

1. tény: Árpád népének tuvai hasonlósága

Karostól Tuváig: A honfoglalók karosi leleteiről írják, hogy a korban hasonló népességek közül ”… **Tuva** 8-9. századi népessége áll a legközelebb.” [506]

2. tény: A kusnarenkovói kultúra népe europid és jövevény volt

”Fizikai antropológiai adatok alapján bizonyosnak tűnik, hogy a kusnarenkovói kultúra népessége **jövevény** volt a Volga-Urál-vidéken. Antropológiailag ugyanis teljesen **europid** populációról van szó, amely élesen különbözik a bahmutyinói és pjanbori kultúrák ’őslakos’ népességétől.” [507]

3. tény: Árpád népe europid volt

”… mongolos elemek ugyan Árpád magyarjainak a temetőiben valóban nem találhatók …” [508]

4. tény: Árpád népének vezető rétege igen rövidfejű volt

Az árpádi honfoglalókról írják, hogy „A vezető réteg a többieknél magasabb termetű volt, koponyájuk igen rövid alkatú.” [509]

5. tény: Árpád népének érkezésével az embertani kép nem változik meg

"... az Árpád-kori magyarság embertani képe ... egyezik a késő avar koraival." [510]

"Az antropológusok a késői avarok folyamatosságát igazolták /Bartucz, Lipták, Éry 1971./" [511]

---

[502] Geoffrey Barrachlough és Normann Stone szerkesztők: The Times Atlasz. 1992. p.: 95.
[503] László Gyula, 1999. p.: 448.
[504] Éry Kinga, in. László Gyula, 1999. p.: 725.
[505] Erdélyi István: Őseink nyomában. Budapest, Masszi Kiadó, 2004. p.: 162.
[506] Grandpierre Attila, 2019. p.: 144.
[507] Gyóni Gábor, 2009. p.: 129.
[508] Henkey Gyula, 1993.
[509] Csorba Csaba, 1977. p.: 78.
[510] László Gyula, 1999. p.: 188.
[511] Tomka Péter, in. László, 1999. p.: 725.

4. NYELVÉSZETI ADATOK, 61 adat

1. A Felföld névmásgyűrűje, 1 adat
1. Személyes névmásaink /6. kép/

6. ábra

„… azok a szavak, melyek az ún. alapszókincshez tartoznak, tehát a szókincsnek ahhoz a rétegéhez, amelyik együtt születik a nyelvvel … figyelemre méltók. Ilyen szavak a … névmások …” [512]

[512] Csepregi Márta: Csak nyelvrokonok – de ez is elég. História, 2017. 7. szám. p.: 6.

A magyar személyes névmások használata - a világ nyelvei között egyedülállóan - kiterjed a birtokos névmásokra, birtokos személyjelekre és a tárgyas igei személyragokra. Ennek a rendszernek más és más, töredékes elemei a Felföld 3000 km sugarú körzetében tűnnek fel, a nyelvészet számára világosan felismerhetően. Ezt a területet magyar névmásövezetnek nevezem. A magyar névmásövezet az Atlanti- és Indiai-óceán között, a Jeges-tengertől a Szaharáig terül el.

Mivel a magyarban egész rendszer van, a többi nyelvben pedig töredék, az átadó nyelv a magyar volt.

Az N és M használata a régiségben fokozatosan vált külön. A magyarban az N az önálló személyes névmás alkotója lett, az M pedig a toldalékokba került. Mindkettő értelme azonos.

2. A magyar és finn személyes névmások

A finn személyes névmások: én: mina, te: sina, ő: hán.

A finn egyes számú igeragozás azonban nem a finn, hanem a magyar személyes névmásokra épül. A többes számú személyragokat pedig ősi módon, az egyes számúak megkettőzésével fejezi ki.

magyar	(éN) alszom	(Te) alszol	(ő) alszik	(Mi) alszunk	(Ti) alszotok
finn	nuk.uN	nuk.uT	nuk'uu	nuk.uMMe	nuk.uTTe
értelmezés	nuk.éN	nuk.Te	nuk'ő	nuk.éM.éM	nuk.Te.Te

3. A magyar és indoeurópai személyes névmások, kiegészítve a komival és lappal

Nyelv	ír	walesi	magyar	albán	komi	luwi+	lapp	kurd	perzsa	urudu	hindi	marathi
éN	Mé	Mi	éN	uNö	Me	aMu	Mo.n	Mi.n	Me.n	Me.in	Ma.i	Mi
Te	Tu	Ti	Te	Ti	Te	Tu	Do.n	Tu	Tu	Tu.m	Tu	Tu

4. A magyar és a sémi személyes névmások

Nyelv	ivrit	egyiptomi	geez	szomáli	marokkói
éN	aNi	aNa	aNa	aNi.ga	aNa
Te	aTa	en.Te	an.Ta	aDi.ga	n.Ta

A szomáli a sémi-hámi nyelvek hamita ágába tartozik.

5. Adatok

1. tény: A hajlító nyelvek 1.1. 1.2. személyes névmásai a magyar névmásrendszer töredékes részei

2. A Felföld nyelvi gyűrűi, 3 adat

1. A Felföld utóragozó nyelvei

1. Ősidőktől

Az írott történelem kezdetén a Felföldön utóragozó nyelvek kerülnek a térképre és maradnak fenn, egészen az örmény és méd nyelv túlsúlyra jutásáig.

Utóragozó rendszerű nyelv volt a Felföld déli peremén, Mitanniban (Kr.e. 1525 k-től) beszélt hurri / szubartui nyelv, valamint a felföldi Urartuban beszélt urartui. Nyelvemlékeik Kr.e. 1800-600 közöttiek.

2. A hurri nyelv

A hurri nyelvről írják, hogy „A nyelv maga **élesen elkülönül** mind a szuffixumokat használó **indogermán** és **sémi** nyelvektől, mind a prefixumokkal élő /proto-/hattitól: jellemző rá az agglutinálás. A hurrita szuffixumai laza elemek, amelyeket nagy számban egymáshoz csatolnak, ugyanakkor saját jelentésüket megőrzik.” [513] Szuffixum = utórag. Az utóragokat nagy számban használó nyelv az utóragozó nyelv.

[513] Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. 1999. p.: 1086.

3. Az urartui nyelv

Urartu a Felföld legjelentősebb államalakulata volt az örmény államot megelőzően. „A Kr. e. I. évezred elején jelennek meg az urartui feliratok a mai Örményország területén. Kevés számú feliratból és az **örmény nyelvben fennmaradt** elemeiből ismerjük. Amennyire ezekből megállapítható, a **hurrival rokon** nyelv. A nevet a Bibliában **Ararátnak** olvassák …” [514]

4. Lyuk a nyelvtani nem térképén

Az utóragozó nyelvekben nincs nyelvtani nem. Ennek köszönhetően ez a hajlító nyelvekre is jellemző rendszer a hettitában [515], örményben és a középső kurd nyelvjárásokban [516] nincs meg. Úgy is mondhatjuk, hogy a nyelvtani nemmel rendelkező hajlít nyelvek elterjedési területének közepén vagy egy lyuk.

2. A magyar-finn nyelvcsalád jövevény lehet az Urálnál

1. "... a legtöbb szakember szerint az uráli őshaza az Urál hegység térségében volt, ahonnan nevét is kapta. Erről a központi lakóhelyről a nép feltehetően minden irányba szétterjedt, hogy elérje jelenlegi eloszlását és /a 'hivatalos akadémiai' felfogás szerint - a fordító megjegyzése/ Kr. u. 896-ban bejutottak Magyarországra is. Mindezt több okból is nagyon valószínűtlennek tartom. A központi földrajzi elhelyezkedés nem bizonyítéka egy nyelvcsoport eredeti területének. Elterjedésének okát kell bizonyítani, nem lehet feltételezni minden irányú, automatikus és egyenlő terjedést. A 9. században egy észak-ázsiai törzs behatolása Közép-Európába ugyan lehetséges, de e törzs által okozott népességcsere, vagy még inkább nyelvcsere abban az időben egy Magyarországhoz hasonló, jól benépesült mezőgazdasági vidéken teljesen lehetetlen. Bármiféle ilyen állítást meg kellene magyarázni, hogy miként mehetett végbe ez a változás." [517]

2. ”… Hajdú Péter … 1966-ban megjelent ’Bevezetés az uráli nyelvtudományba’ című könyvében … arról beszélt, hogy az uráli-finnugor nyelv ’… **több régi eurázsiai nyelv és nyelvcsalád kialakulási centrumának közelében** fejlődött ki’ és valószínű ’… az a feltevés, hogy a régészetieken kívül a nyelvészeti nyomok is a **preuráliak délebbi kapcsolataira** utalnak.’ /l. Hajdú 1966, 9-10. old./” [518]

3. A belső perem bekebelező nyelvei

Bekebelező nyelveket beszéltek a Felföld peremvidékén az írott történelem kezdetétől.

A bekebelező tn. poliszintetikus v. inkorporáló rendszer az utóragozó nyelvekénél ősibb, így azok előzményeinek tekinthetők.

A Közel-Keleten az anatóliai hatti, a grúz, a dél-mezopotámiai sumer és a Zagrosz délnyugati előterében beszélt elámi bekebelező nyelv volt.

Visszaszorulásuk és eltűnésük (a grúz kivételével) a hajlító nyelvek elterjedésének eredménye.

4. A külső perem utóragozó nyelvei

A külső perem utóragozó nyelvei kapcsolatban állnak a Felföld térségével, kapcsolatban állnak egymással és az őket általában felváltó hajlító nyelvekben alréteget hagytak

A külső perem utóragozó nyelvei a baszk, a magyar, a finnféle, a dravida és a nílus-szaharai nyelvek. Visszaszorulásuk, a rosszabb adottságú peremvidékekre szorulásuk a hajlító nyelvekkel szemben jól adatolt. Egyetlen kivétel a magyar (mivel a mi nyelvünk maradványnyelv).

---

[514] Uo.: 1501.
[515] Makkay János, 1998. p.: 92.
[516] Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. 1999. p.: 801.
[517] Grover S. Krantz: Az európai nyelvek földrajzi kaialakulása. Budapest, magánkiadás, 2000. p.: 79.
[518] Götz László, 1994. p.: 1020.

5. Adatok, 3 adat

1. tény: A Felföldön beszélt hurri és urartui (nyelv) ugyanúgy utóragozó nyelv, mint a magyar

2. tény: A Felföld közelében lévő indoeurópai nyelvek nem ismerik a nyelvtani nemet

A jelenség ragozó nyelv / nyelvek nyelvtani alrétegeként tn. szubsztrátumaként magyarázható.

3. vélemény: A magyar-finn nyelvcsalád őshazája az eurázsiai nyelvfejlődés központja közelében lehetett.

3. Baszk, 4 adat

1. Kapcsolatai és visszaszorulása

„Annyi bizonyos, hogy vannak érdekes szótári egyezések a kaukázusi nyelvek egyik csoportja és a baszk, s nyelvtani egyezések a kaukázusi nyelvek egy másik csoportja és a baszk között." [519]

A Közel-keleti karvéli (pl. grúz) nyelvek nyelvtani szerkezete igen hasonló [520].

Valószínűleg Nyugati-Európában baszkféle nyelveket beszéltek a római hódítás előtt. A gascony-i nyelvjárásban világosan felismerhetők a baszk hatás nyomai.

"… valószínűnek tűnik, hogy a római uralom előtt Európa nyugati részén a baszkhoz hasonló nyelvet beszéltek: Gascony francia tartomány például baszk nevet visel, a gascony-i nyelvjárásban pedig világosan felismerhetők a baszk nyomai." [521]

„Európa korai őstörténetének kutatói közül sokan vélik úgy, hogy a baszk nyelv Európa egyik legrégebbi nyelve, és hogy a nyelvet több ezer évvel ezelőtt /talán már húszezer évvel ezelőtt/ szerte Nyugat-Európában beszélték." [522]

A baszk nyelv hathatott a lappok őseire a bromme-lyngbyi kultúra által [523]. "A lappok nyelvére vonatkozó feltételezésemet arra alapozom, hogy őseik területe … /közelebbről a brommei-lyngbyi kultúra/ az ibériai menedék irányába mutat, melynek nyelve – feltételezésem szerint – a baszk volt." [524]

A baszk, magyar és lapp nyelvekben a többes szám jele a 'k'.

2. Magyar-baszk-finn szavak

magyar	baszk	finn
éN	Ni	Mina
Nő-	Nai-	eMe-
iGaz	eGia	oiKeia
HoRkol	KuR'unka	KuoRsata
FüL	BeLar'i	BaeL'e (lapp)
aNyu	aMa	eMa (állatnál)
PoPó	PoPa	PeF'a
GöRbe	KuRba	KieRo
bu_BoRék	bur.BuiL.a	PoR.e
FoRog *	BiR.atu/ak	PyöRiá
FuRat	BeRoa	PoRaus
FoR'ó	BoRe	PoLt'ava
TáNC	DaNTza	TaNS'i
BüK'	PaGo	PyöK'i

[519] Antal, Csongor és Fodor: A világ nyelvei. Gondolat, Budapest, 1970. pp.: 161-162.
[520] Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. 1999. p.: 45.
[521]Comire, Matthews és Polinsky: A nyelvek világatlasza. Budapest, Kossuth Kiadó, 2006. p.: 45.
[522] Kalevi Wiik, 2008. p.: 309.
[523] Uo. p.: 346.
[524] Uo. p.: 309.

VaRjú	BeLe	VaRis
SzeNT	SaiNT	SiuNaT'u (áldott)
KoRona	KoRoa	KRuunu
PaP	aPaiz	PaP'i
oLTáR	aLDaRe	aLT'aRi
ToRony	DoR'e	ToRni
KoRDé	GuRdi	KáR"yT
iSKoLa	eSKoLa	_KouLu
HáRom	HiRu	KoLme
TábLa	TauLa	TauLu

A felsorolás elején az alapszókincs szavai találhatók. A "forog" szó és következő két társa a tűzfúró (tűzgyújtó szerszám) közös ismeretét és elnevezését mutatja.

Baszk-finn nyelvkapcsolat: "baszk tantor / tuntur = hegytető ~ finn tunturi /kopár/ hegy [525]. E szó régiségével kapcsolatban sokatmondó, hogy erről a szóról kapta nevét a tundra növényzet és éghajlat. A szót jégkori tn. pleisztocén kori maradványnak tartom. [526] Baszk txaKuR'a ~ KoiRa, finn, jelentése: kutya [527].

3. Baszk-magyar nyelvkapcsolat

1. Szavak

aTya: aiTa, KuPa: KoPa, DiDi: TiTi, BeLső-BeLül: BaRneoka-BaR'uan, HaL (meghal): HiL, HoRDa: HoRDa, BiVaLy: BuFaLo, PaTa: aPaTx, BoRóKa: iPuRuaK, FeNyő: PiNua, oReiN: (RéN→) szarvas, ZeRge: SaR'io; VaRjú: BeLe, CseReSznye: GeReZi, GeSzTeNye: GaZTaiNa

Későbbi szavak: váR.os (régi magyar: uaR): hiRi, KaSTéLy: GaZTeuLa, BéKe-BéKés: BaKe-BaKeTsu, KaR: KoRu (kórus, ének~), aRany: uR'ea, CiPő: ZaPata, (eGész →): Húsz: hoGei.

2. Mondat

SzeNT Pap a MiSe oLTáRNál / aPaiz SaiNDua MeZaren aLDaReaN /Google fordító/

4. Baszk finn kapcsolat

Baszk alréteg van a lapp nyelvben Kalevi Wiik szerint.

5. Adatok, 4 adat

1. tény: A baszk ugyanúgy utóragozó nyelv, mint a magyar

2. vélemény: A baszk nyelvet sokan a nyugati vadász-gyűjtögetők nyelvének vélik

3. tény: A baszk-magyar nyelvrokonság tartalmaz egy ősi tűzgyújtó eszközt.

4. tény: A baszk-magyar nyelvrokonság tartalmaz egy ősi tűzgyújtó eszközt.

4. Magyar, 3 adat

1. Sémi kapcsolat

Magyar személyes névmásokra épülő azonosságok a finn és arab igeragozásban

magyar	(éN) írom	(Te) írod	(ő) írja
finn	kirjoit.aN	kirjoit.aT	kirjoit".aa
arab	Ne.kteb	Te.kteb	je.kteb

A magyar eredetű személyragot a finn hátra, az arab pedig előre teszi.

2. Felföldi kapcsolat

1. Igeragozás

A magyar és örmény igeragozásban hasonló elemek vannak.

---

[525] Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Budapert, Balassi Kiadó, 2003. p.: 131.
[526] M. Morván, 1996. In. Rédei, 2003. p.: 131.
[527] Glosbe fordító.

Az örmény igeragozása részben a magyarhoz hasonló, vö. (te) szeret.*sz* = sir.*es*, (ő) szeret.- / sir^{c}, (mi) szeret.*ünk* = sir.*emk*^{c} [528]

2. Isten szava

Sokak számára legfontosabb szavunk az ókori Közel-Keleten van beágyazva. Tudnivaló, hogy a hitvilág szavai a legszívósabban megmaradó szavak közé tartoznak.

nyelv	hangalak	jelentés
akkád	isten	egy [529]
hatti	Estan	Napisten [530]
hettita	Istanu	nap, Napisten [531]

Az akkád "A legkorábbi ismert sémi nyelv." [532]

3. Egyéb kapcsolatok

"... rendkívül sok az azonosság olyan nyelvekkel is, melyekkel a magyar nép rokonságát szokás *volt* eleve elvetni ... ír, baszk, örmény, stb. ..." [533]

Példa egy pandzsábi mondat [534], ahol a szórend is a magyarral egyező:

magyar	Apa	nekem	kutyát	adott
pandzsábi	Piu	má ku	kuttu	dditi

5. Adatok, 3 adat

1. tény: a legidőtállóbb szócsoportba tartozó Isten szavunk a Felföld térségében volt használatos

2. tény: A magyar és örmény egyes számú igeragozásban hasonló elemek vannak.

3. tény: A magyar és pandzsábi nyelvnek kölcsönösen érthető mondata van

5. Finnféle nyelvek, 4 adat

1. Sumer nyelvkapcsolat

Simo Parpola szerint a sumer nyelv uráli nyelv, nevezéktanom szerint pedig magyar-finnféle nyelv.

Részleteket lásd a Szemelvényeknél.

2. Baszk, grúz és hamita nyelvkapcsolat

A bekebelező rendszerű sumerrel és grúzzal rokonok a két finnféle állam nyelvének 1/1 és 1/2 személyes névmásai. Ezen felül rokonok a baszk, kazah és kirgiz és oromo névmásokkal is. Az oromo egy Etiópiában beszélt hamita nyelv.

Nyelv	fnn.b	oromo	baszk	su-mer	lív	észt	vót	in-keri	grúz	finn	kazah, kirgiz
éN	-Ni	Na [535]	Ni	Me	Ma	Ma	Miá	Mia	Me	Mina	Men
Te	-Si	Si [536]	Zu (álta-lában)	Zé	Ssa	Sa	Siá	Sia	Shen	Sina	Sen

2. Dravida kapcsolat

A dravida és az obi nyelvek között rokoni kapcsolatok vannak. A "… régi Horezm … magyarázná az ugor nyelvek és az indiai dravida nyelvek közötti rokoni kapcsolatokat." [537]

---

[528] A világ nyelvei. Főszerkesztő: Fodor István. 1999. p.: 1145.
[529] Uo. p.: 35.
[530] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 171.
[531] Uo. 171.
[532] Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. 1999. p.: 32.
[533] Cser Ferenc és Darai Lajos: Európa mi vagyunk. Fríg Kiadó, 2008. p.: 43.
[534] A világ nyelvei. Főszerkesztő: Fodor István. 1999. p.: 1165.
[535] Davies és Kovács: Kezdők finn nyelvkönyve. Holnap Kiadó, 2015. p.: 102.
[536] Uo. p.: 102.
[537] László Gyula, 1999. p.: 257.

3. Mandzsu nyelvkapcsolat

Számos szó az alapszókincsbe tartozik. ”Az uráli és mandzsu-tunguz kapcsolatokra utaló szavak száma viszonylag nagy: … öcs, eme ~ emse, máj, fa, egér, nyuszt, nyíl, tetű, daru, úszik, stb.” [538]

4. Észak felé szorultak vissza

Kr. u. 1-ben még Európa területének még mintegy harmadán finnféle nyelveket beszéltek

1. „Másfél-kétezer évvel ezelőtt Európa területének mintegy 1/3-át lakhatták az uráli nyelveket beszélők, s a kontinens akkori népességéhez képest jóval nagyobb volt az arányszámuk.” [539]

2. A finnféle nyelvek észak felé szorultak vissza a Baltikumban és Oroszországban: ”A térkép szerint a lívek területe az 1200-as években még egy 20-50 km nagyságú övezetet képezett, mely a Rigai-öbölben helyezkedett el. Az 1900-as években alívek területét már csak Kúrföld csücske, vagyis a Lívpart képezi. A terület zsugorodását a lív > lett nyelvcsere idézte elő.” [540] A ’Rigai-öbölben’ helyett helyesen a ’Rigai-öböltől délre’ helyezkedett el.

3. ”Oroszország területén különösen sok folyónév tanúskodik arról, hogy az ország területének jelentős részét /északi felét/ másfél évezrede még finnugor népek lakták, amelyek azóta beleolvadtak a szlávságba.” [541]

5. A finnféle nyelvek alréteget hagytak a germán, szláv és balti nyelvekben

1. Példa a visszahagyott alrétegre

Jelentős finnféle alréteg van a germán, balti és szláv nyelvekben

Szókezdő hangsúly pl. nem indoeurópai sajátság. Szókezdő hangsúly jellemezi a magyar-finnféle nyelveket és jellemezte a régi baszkot [542] is. Ez a jellegzetesség őrződött meg a - Skandináviából ősi állapotot vitt - izlandi, a legrégebbi kelta és a lett nyelvekben, valamint a legészakibb litván és orosz nyelvjárásokban [543]. Ez a jelenség a nyelvileg beolvasztott, egykori finnféle nyelvet beszélők nyoma.

2. Alréteg a germánban

”A legrégebbi germán nyelvjárás a finnugor nyelvet beszélők által törten beszélt indoeurópai nyelvjárás.” [544]

3. Alréteg a szláv nyelvekben

1. ”A szláv nyelvekben bőségesen találni finnugor szubsztrátumot.” [545]
2. ”Többen úgy tartják, hogy Lengyelországban és annak szomszédságában is léteznek finnugor eredetű földrajzi nevek.” [546]
3. ”Az ősi egyházi szlávban létezett magánhangzó-haromónia …” [547]
4. ”A finnugor nyelvekből sok szó kölcsönződött az ősszlávba.” [548]
5. ”… az észak-oroszban … finnugor kölcsönszavak … száma meghaladja az 1300-at.” [549]

---

[538] Rédei Károly, 2003. p.: 46.
[539] Csorba Csaba, 1997. p.: 17.
[540] Kalevi Wiik, 2008. p.: 319.
[541] Csorba Csaba, 1997. p.: 16.
[542] Kalevi Wiik, 2008. p.: 130.
[543] Uo. p.: 215.
[544] Uo. p.: 129.
[545] Uo. p.: 235.
[546] Uo. p.: 209.
[547] Uo. p.: 235.
[548] Uo. p.: 236.
[549] Uo. p.: 238.

4. Alréteg a balti nyelvekben

1. ”Villems 2000b: 7: ’… a finn-észt anya és apaági vonalak genetikai identitása a letteket és a litvánokat is magába foglalja. – Lehet, hogy mindez az őslettek és az őslitávnok réges-régi nyelvcseréjére utal?”” [550]

2. ”A Laitinen-féle munkacsoport /el al. 2001/ … ’valószínűnek látszik, hogy az észtek mindig finnugor nyelvet beszéltek, míg a lettek és a litvánok eredetileg finnugor nyelvüket lassanként indoeurópaira cserélték fel.”” [551]

5. Adatok, 4 adat

1. tény: A finn, török és hamita személyes névmások egy tőről fakadtak

2. tény: A dravida és az obi nyelvek között rokoni kapcsolatok vannak

3. tény: Kr. u. 1-ben még Európa területének még mintegy harmadán finnféle nyelveket beszéltek

4. vélemény: A finn nyelv alréteget hagyott a germán, szláv és balti nyelvekben

6. Altáji nyelvek, 4 adat

1. tény: Van olyan bővített mondat, mely a magyarok és törökök számára kölcsönösen érthető.

”Zseb-em-ben sok kicsi alma van. = Ceb-im-de çok küçük elma var” [552]

2. tény: A magyar és török nyelveknek legalább 300 közös szava van

”Honfoglalás előtti török jövevényszavaink száma 300 körüli.” [553]

A magyar-török közös szavak száma mások szerint 400 körüli. Számos szavunk a mongollal is rokon.

3. tény: Az élelemtermelés török szóközössége bőséges és közismert.

4. tény: A lovaglás és fegyverek szókincse a törökkel nem közös.

„Az állattartás és a földművelés szavait sorra véve szembetűnő, hogy **nem** találunk a lótartással kapcsolatos **török** jövevényszavakat /talán az egyetlen csődör szót kivéve/ …” [554]

„A magyar nyelv török jövevényszavain dolgozva feltűnt, hogy azok között fegyvernevek nem, vagy pontosabban alig szerepelnek. Ide tartozhatnak az ágyú, a bóda, a balta, a bicsak, a csákány szavak. De alaposabb jelentéstörténeti vizsgálat azt mutatja, hogy ezek nagy része nem mint fegyvernév került a magyarba.” [555]

7. Dravida nyelvek, 4 adat

1. Története

A dravida nyelv / nyelvek Előázsiában alakultak ki, Elám közelében. Utolsó előázsiai hírmondójuk az Afgán-medence peremén beszélt brahui nyelv. Az Iráni-fennsíkon át érkeztek Indiába Kr.e. 3500 k. és meghatározó szerepük volt az Indus-völgyi kultúra létrehozásában. Az indoerurópai nyelvű hódítók érkezésével egy időben északról dél felé húzódtak, nyelvileg beolvasztott népük pedig az indoárja nyelvekben alréteget hagyott hátra. A dél felé húzódók nyelvébe az indoárja nyelvekből kölcsönszavak kerültek. Ezekből a legtöbbet a Közel-Keleten maradt brahui, a legkevesebbet a félsziget déli részén, a nehezen megközelíthető, rossz adottságú Nilgiri-hegységben beszélt toda vette át.

---

[550] Uo. p.: 208.
[551] Uo. p.: 208.
[552] Pont Hu: Zsebemben sok kicsi alma van. Világháló.
[553] Rédei Károly, 2003. p.: 58.
[554] Csorba Csaba, 1997. p.: 42.
[555] Róna-Tas András: Steppetörténet, nomadizmus, népvándorlás. In. Balogh László és Keller László szerkesztők: Fegyveres nomádok, nomád fegyverek. Budapest, Balassi Kiadó, 2004.

1. ”A dravida népek **nem őshonosak** Indiában. Népneveik alapján … feltehető, hogy hegyvidékről származnak, vagy hosszú ideig ott éltek. … Indiába ... valószínűleg **DNy-Ázsiából**, szárazföldi úton jutottak … a mai **Irán** területnek érintésével. A Kr.e. IV. évezred táján vándoroltak be a jelenlegi India és Pakisztán területére, ahol feltehetően nagy szerepet játszottak az **Indus-völgyi civilizáció** kialakulásában. Betelepedésük több szakaszban, ágban és úton történhetett. Későbbi – kb. 2 ezer évig tartó – délre vándorlásuk részletei még nem tisztázottak. A prototamilok Kr.e. VI-V. sz. körül érhették el a Hindusztáni-félsziget csücskét. … **egyre inkább vizsgálat tárgya** az uráli /többek között a **magyar** és a **finn**/ és altáji /vagy ural-altáji/ nyelvekkel való **kapcsolatuk**. Előtérbe került … az **elámi** nyelvvel … való rokonításuk. … A dravida népek a szubsztrátum szerepét töltötték be az indoárja nyelvet beszélő népcsoportok D-Ázsiába történő bevándorlásakor. … A legtöbb kölcsönszót a brahui, a legkevesebbet a toda használja.” [556]

2. „… a Dekkánban az első földműves települések a korai dravida nyelvekkel hozhatók összefüggésbe. A dravida nyelvek **őshazája** Pakisztánban vagy **Irán** területén lehetett.” [557]

3. „… egy **Elámból** származó /Délnyugat-Irán/, mintegy ötezer éves ékírásos szövegről kiderült, hogy a nyelve dravida.” [558]

4. „Az elámi nyelvet ma legtöbben a dravida nyelvcsalád tagjának tartják.” [559]

2. Adatok, 4 adat

1. tény: Elámból dravida szöveg került elő.

2. tény: Az elámi nyelvet ma legtöbben a dravida nyelvcsalád tagjának tartják.

3. tény: A dravida utóragozó nyelv, mely Előázsiából érkezett Indiába.

4. tény: A dravida nyelveket északnyugatról délkelet felé szorították a hajlító nyelvek beszélői.

8. Nílus-Szaharai nyelvek, 2 adat

1. Története

Kr.e. 8 000 k. még Nubiában [560] beszélték őket. Idővel az ÉK-i nyomás elől kitértek nyugatra (Felső-Niger-medence) és délre (Viktória-tó térsége).

”A nílusi-szahrai nyelveket inkább az afroázsiai és niger-kongói nyelvek által körülzárt, nehezen megközelíthető közép-afrikai területeken használják …” [561]

2. Adatok, 2 adat

1. tény: A nílus-szaharai nyelvek utóragozók.

2. tény: A nílus-szaharai nyelveket délnyugat felé szorították a hajlító nyelvek beszélői.

9. A magyar-finnféle nyelvkapcsolat, 4 adat

1. A magyar nyelv távoli rokonai a finnféle nyelvek

”A magyar nyelvnek nincsen olyan közeli rokon nyelve, amely egy laikus számára is egyértelmű és könnyen felismerhető lenne, és nincsenek olyan közös emlékeink sem, amelyek a kollektív emlékezetben megmaradtak volna.” [562]

A magyar nyelv legközelebbi rokonai az obi (manysi és hanti) és permi (udmurt és komi) nyelvek.

---

[556] A világ nyelvei. Főszerkesztő: Fodor István. 1999. pp.: 304-305.
[557] Csorba Csaba, 2006. In. Világtörténet, főszerkesztő: Salamon Konrád, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 75.
[558] Luigi Luca Cavalli-Sforza, 2002. p.: 165.
[559] Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. 1999. p.: 327.
[560] Comire, Matthews és Polinsky, 2006. p.: 76.
[561] Uo. p.: 77.
[562] F. Gyulás Nikolett és Gulyás Bence: Nyelvek az eurázsiai sztyeppén. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 19.

1. vélemény: ”A magyar és a finn nyelvben mintegy 250 közös szó van.” [563]
2. vélemény: ”A magyar és a finnben összesen alig háromszáz közös eredetű szótő van, ezeknek a gyakorisága azonban meghaladja minden más szóért.” [564]
Bár ez kevesebb, mit a török (400), szláv vagy német nyelvekkel való szóbeli közösség, de az alapszókincsre vonatkozik.

2. A magyar és finnféle nyelvek élelemtermelő szókincse már nem közös

Az uráli alapnyelvről: ”Hiányoznak a háziállatok nevei, s a földművelésre utaló uráli és finnugor kori szavakat sem sikerült eddig kimutatni.” [565]
Ebből következik, hogy a nyelvi kapcsolat az élelemtermelés kifejlődésekor már megszűnt.
Az élelemtermelés kezdete a Felföldön Kr.e. 10000 k., Anatóliában Kr.e. 8000 k, a Medencében Kr.e. 6000 k., a mai Finnország területén viszont csak Kr.e. 2300 k. volt.

3. Hatos határ

A hatos számig tartott a magyar és finnféle nyelvek közös fejlődése általában.

4. Az összes finnféle nyelvet kevesebben beszélik, mint a magyart.

És „… meggondolkoztató ez a hatalmas számbeli fölény.” [566]

5. A finnféle nyelvek a magyar régen levált peremnyelvei lehettek

A finn nyelv a magyar gyököknek csak egy töredékét tartalmazza. A tartalmazott rész viszont a fejlődésben megrekedt, a magyarhoz képest éretlen maradt.
”Vicceskedve szokták is mondani, hogy a finn jégszekrényben jól megőrződött a finnugor alapnyelv.” [567]
Pl. a finn mu’ szó önmagában má.s-t jelent, de a finn nyelvben egyben a mó.d gyöke is. Az ilyen jellegű kapcsolatok felismerése a magyar gyökrendszer bizonyítéka, mivel ez (és rengeteg más) esetben a finn ősibb, fejlődésben megrekedt állapotot őriz.

6. A magyar és finnféle nyelvtömb szétválását Kr.e. 4000-re teszik

”Nyelvészeti bizonyítékok alapján az a legvalószínűbb, hogy az uráli nyelvcsalád felbomlása mintegy 6000 évvel ezelőtt történhetett meg …” [568]
Az északnyugat felé szorított finnféle nyelvtömb Kr.e. 4300 körül, a Tölcséredényes kultúra feltűnésével [569] vált el a Medence peremétől.

2. Adatok, 4 adat

1. tény: A magyar nyelv távoli rokonai a finnféle nyelvek
2. tény: Az összes finnféle nyelvet kevesebben beszélik, mint a magyart
3. tény: A magyar és finnféle nyelvek élelemtermelő szókincse már nem közös
4. vélemény: A finn nyelv a magyar egyik, régen levált peremnyelve lehet

10. A magyar-obi nyelvkapcsolat, 3 adat

1. Hatás

”A magyar nyelv … legközelebbi rokon nyelvei az obi-ugor nyelvek, a manysi /vogul/ és a hanti /osztyák/ …” [570] Ennek okai lehettek az alábbiak.
1. A finnféle népek között egyedül maradtak vadász-gyűjtögetők a közelmúltig

---

[563] Kalevi Wiik, 2008. p.: 340.
[564] Csepregi Mária: Csak nyelvrokonok – de ez is elég. História, 2017. 7. szám. p.: 6.
[565] Csorba Csaba, 1997. p.: 18.
[566] László Gyula, 1990. p.: 17.
[567] Nyelvészet és Tudomány, 2010.10.05. Világháló.
[568] F. Gyulás Nikolett és Gulyás Bence: Nyelvek az eurázsiai sztyeppén. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 17.
[569] Pamjav, Fehér, Németh, Csáji, 2006. p.: 100.
[570] F. Gyulás Nikolett és Gulyás Bence: Nyelvek az eurázsiai sztyeppén. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 16.

A vogulokról / manysikról írják, hogy ”Főfoglalkozásuk a halászat és a vadászat, csekély földművelés, állattartás csak déli csoportjaiknál található, északi csoportjaik a nyenyec szamojédoktól vették át a rénszarvastartást.” [571]

2. Az egykori szkíta és hun településterület északi határán éltek és azzal kapcsolatot tartottak ”A 2000-es években, elsősorban Finnországban” felmerült, hogy esetleg ”az obi-ugor és magyar egyezések csak területi egymás mellett élés hatásával /ún. areális kapcsolatokkal/ magyarázhatók…” [572] Az itt megadott tér- és idő viszonyok szerint az egymás mellett élésre majd’ másfél évezred állt rendelkezésre (Kr. e. 800 – 500 és Kr. u. 100 – 1230 között). Pl. a permi területekről írják, hogy ott ”valamikor obi ugorok is éltek.” [573]

3. Részben közéjük olvadt be Gyula barát népe

2. Távolságtartás

1. A magyar távolabb van az obi nyelvektől, mint azok egymástól

"... a laza kapcsolat inkább a magyar és az obi-ugor nyelvek viszonyára vonatkoztatható, a két obi-ugor nyelv között ugyanis igencsak szoros a kapcsolat, tehát a laza kapcsolatot a magyar erős eltávolodása okozza ..." [574]

2. Kifejezetten obi nyelvtani kapcsolat alig van

”Ugyanakkor ’meglepő, hogy a sajátságosan ugor alapnyelvi változások vagy újítások száma nem nagy: az aránylag számos szóegyezésen kívül mindössze egy-két egyező hangfejlődés, három közös fogantatású rag meg egy-két ugor képző, és esetleg a tárgyas igeragozás csíráinak egyezése ad számot róluk.’ /Hajdú-Domokos, 1980, 85./ [575]

3. Az obiakkal közös, jellegzetes szavak a lótartással kapcsolatosak

"A magyar nyelv ugor eredetre visszamenő szavai közül **egyetlen** jellegzetes fogalomkör van, ez pedig a lótartásé." [576]

Csakhogy ez az egyetlen jellegzetes fogalomkör az elámival is részben közös, lásd: Életmódjelző szavak / Lovas szavak. Elám a Felföldtől délkeletre volt.

3. Labilitás

1. Az obi nyelvek változékonyak

"... Munkácsi Bernát ... saját maga vallotta be, hogy 1888-89-es vogul-osztyák tanulmányútján semmi hasznát sem vette Reguly 1843-ból származó szójegyzékének, mert a vogulok nyelve 45 év alatt az érthetetlenségig megváltozott." [577]

2. Az obi nyelvekben szétmállanak a magyar szavak

1. táblázat

magyar	manysi / vogul	hanti / osztyák
nyolc	nijel [578]	nalew [579]
ló	lov / luv [580]	lav / log / tav [581]

[571] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 52.
[572] Pamjav, Fehér, Németh, Csáji, 2006. p.: 147.
[573] Türk Attila: A honfoglalás kori régészeti hagyatékkal kapcsolatot mutató keleti lelőhelyek. In. A honfoglalók viselete, szerkesztő: Sudár és Petkes, Budapest, Helikon, 2015. p.: 56.
[574] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 131.
[575] Pamjav, Fehér, Németh, Csáji, 2006. p.: 100.Gen-162./
[576] Kristó Gyula és Makk Ferenc, 2001. p.: 16.
[577] Götz László: Az uráli-finnugor nyelvek genetikus nyelvcsaládi elméletének ellentmondásairól. In. Magyar történelem. Tízezer év - ezer oldalról. Szerkesztő: Csihák György. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. Zürich - Budapest, 2002. p.: 191.
[578] Etimológiai szótár. Főszerkesztő Zaicz Gábor. Tinta Könyvkiadó, Budapest, 2006. p.: 578.
[579] Uo. p.: 578.
[580] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 133.
[581] Uo. p.: 133.

2. táblázat; m = manysi, h = hanti

Magyar	Obi
ló	tav (h) [582]
íj	jáwt (m) [583]
tegez	tavet (m) [584]
nyereg	navra (m) [585]
álom	otem (m) [586]

"Továbbá meg kellett állapítani, hogy az ú. n. ugor nyelvek nem képezhették a magyar nyelv alapját, merthogy azok sokkal inkább a magyar nyelv - vagy elődje - lepusztult utódai, semmint forrásai." [587]

4. Adatok, 3 adat

1. tény: A magyar távolabb van az obi nyelvektől, mint azok egymástól

2. tény: Kifejezetten obi nyelvtani kapcsolat alig van

3. tény: Az obi nyelvek változékonyak

11. A magyar nyelv ősnyelv, 3 adat

1. Gyökhálózat

1862-74 között adták ki Czuczor Gergely és Fogarasi János ”A magyar nyelv szótára” c. művét, mely a gyökökre alapul. A szótár mintegy 2000 gyököt tárt fel.

A magyar nyelvben azonban ezek a gyökök nem önálló egységek, hanem sokdimenziós hálózatba szerveződnek. Amiből az következik, hogy egymással (1) szoros kapcsolatban (2) fejlődtek ki. Ez további két dologra utal. (1) A szoros kapcsolatot az magyarázza, hogy a magyar nyelv alapvonásai egy kis területen belül jöttek létre. Ha nem így lett volna, attól még lehetnének gyökök, de nem függenének össze. (2) A gyökök kifejlődése pedig azt mutatja, hogy a magyar nyelv: ősnyelv. Alapvonásait tekintve nem vett át semmit – mindent maga fejlesztett ki.

A gyökhálózat egy olyan rendszer, amelynél a háló egy szemét megérintve (gyök kiejtése, olvasása, elgondolása) számos más, közeli elem jön rezgésbe. Ha kimondunk egy gyököt, a vele szorosabb kapcsolatban álló többi gyök is - a kapcsolat erejével arányosan - rezonál, ami kapcsolatrendszert ad a gondolkodás számára. Hasonló ez a csalánozók *diffúz idegrendszeréhez*.

2. Változó egyhangú gyökök

1. Fogalma

A változó egyhangú gyök olyan egyhangú gyök, amelyeknél az egy hang is cserélődhet. A gyököt a rögzülőben lévő toldalékok mégis állandósítják. A gyökfejlődés kezdeti állapotát mutatja, mely ritkán marad meg.

2. Példái

1. példa, ahol a kezdőhang négyféle lehet (a/é v. ó/ő).

A megértést segítő vízszintes választóvonal ellenére a táblázat első függőleges oszlopa egy darab, változó egyhangú gyök.

a	v	as /ul
é		es /ül

[582] Uo. p.: 133.
[583] Főszerkesztő Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 329.
[584] Uo. p.: 833.
[585] Uo. p.: 576.
[586] Uo. p.: 22.
[587] Cser Ferenc és Darai Lajos, 2008. p.: 43.

ó ő	s	di i

Az a-é-ó-ő változó egyhangú gyök táblázatban szerepeltetett szavai: a.v.as, a.v.ul, é.v.es, é.v.ül; ó.s.di, ő.s.i.

További, ide tartozó szavak, melyek már nem szerepelnek a táblázatban

a.v > ar, ítt

é.v.

ó. > cs.ka, d.on, szeres

ő.s.

2. példa, ahol a kezdőhang kétféle (á/ó) lehet. A két szó a vágy költői szépségű megnevezése.

á ó	h	ít ajt

3. példa, ahol a kezdőhang kétféle (é/e) lehet.

é	d (rm.: gabona) h. > es t. > el, ek
e	d’ gy > e, él h.et le > d.el, mózsia n’i sz > ek, el, em, i t.et t’ > e, él v > et’, és

4. példa, ahol a kezdőhang kétféle (a/o) lehet.

a o	l.v	ad

Ezek a szavak halmazállapot változást fejeznek ki. Folyékonyból → szilárd: alvad (pl. vér). Szilárdból → folyékony: olvad.

5. példa, ahol a kezdőhang kétféle (a/o) lehet.

R	o	h.ad
		k’an
		m
		n > cs, g.ál, t
		s.k.ad
		sz’
		t.h.ad
		v > at, ás, ó
		z > og.a, ’an **z’an**
	ó.	
	e	**z > eg.ő**, d.ül **z’en** v.es

3. Gyökkohó

A csillagok gázfelhőkből keletkeznek, úgy, hogy annak anyaga egyes helyeken csomósodni, tömörödni kezd, mint a készítése közben lagymatagon kevert tejbegríz. Ebben az ún. „csillag-kohóban" már elkezdenek létrejönni a csillagok, de még nem különültek el egymástól. Ezen hasonlat értelmében a változó egyhangú gyököt gyökkohónak nevezem.

2. Állandósult egyhangú gyökök

A magyarban 20 állandósult egyhangú gyök / szó van.

Egyhangúság		
1.	i	d' gy > a, ál h.at n'i sz > ik, ol, om, "a t > al, at, ó.ka t' > a, ál v > ás, ék, ot'
2.	i	de; t'
3.	i	ci → (p) i.ci n.ci → (f) i.n.ci r.inyó → (p) i.r.inyó
4.	í	gy, m
5.	í.	j, gyártó, v [588]
6.	e	mutató névmás
7.	e é	kérdőszó
8.	e	jt; s > ik, ő; ss
9.	á.	úm. tagadószó [589]
10.	á	l; m > ít, ok, ul (hamis)
11.	á	l', csorog
12. 13.	á ó	hít haj.t
14.	a	határozott névelő
15.	ó.	hatatlan, sdi, szeres, v
16.	o	da, t'
17.	ő.	(ö.n)
18.	ü	de, gy (ügy = víz [590])
19.	ü	l, csörög
20.	ü	t, s'

3. Fejlődés az egyhangúságból a többhangúságba

Kezdetben volt a rövid és pontatlan, később jelent meg a hosszú és pontos. Az egyhangú szótő jelentésmezejét tn. szemantikai mezejét a további hangok szűkítik, árnyalják, pontosítják. Ez egy olyan rendszer, amit a természettudomány *fraktálnak* nevez.

[588] Czuczor Gergely és Fogarasi János: A magyar nyelv szótára. Pest, Emich Gusztav akadémiai nyomdász, 1862. p.: 176.
[589] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 2.
[590] Uo. p.: 887.

4. Kéthangú gyökök

Marácz László nyelvész elmélyült és sikeres kutatása szerint a magyar nyelvben 481 kéthangú gyök van. A magánhangzó latinul vocales, a mássalhangzó pedig consonantes, innen ezen hangok V, C jele. A magyar nyelvben 335 VC és 146 CV gyök van. [591]

A magyarban 500 rövidebb gyök van, mint a legrégibb sémi nyelvben. Ezeknek egy részét a finnféle nyelvek is tartalmazzák, mégpedig általában fejlődésben megrekedt állapotban.

Az akkád "A legkorábbi ismert sémi nyelv." [592] "Az akkád a nyugatról érkező sémi népek bevándorlásával jelent meg a színen az i.e. III. évezred elején. … szókincse hárombetűs gyökökre épül …" [593]

5. Tükörgyökök

í	R R	 ó
a	R R	ány áta
ö	R R	eg égi

Pl. a R.ó tükörszava az íR, úm. pl. papírra íR, vagy halat bevagdos: iR.dal. Ami pedig nincs tagolva ilyen módon, az iR.d.atlan.

6. Fonódó gyökök

1. Fogalma

A fonódó gyökök olyan gyökök, amelyek fejlődése egymással párhuzamosan ment végbe. Pl. a ront szó két, összefonódó gyöke a ro-on, úm. **RO**nt vagy r**ON**t. Kifejtve lásd alább.

2. Rontom-bontom

1. Az alábbi táblázat bemutatja a hálózatos gyökfejlődés alapvonásait. Ennek segítségével a magyar nyelvfejlődés olyan korai szakaszába pillanthatunk be, amikor még egyes hangok között az elkülönülés nem volt teljes. A magánhangzók esetében még nem különült el egészen a rövid és hosszú O ~ Ó, a mássalhangzóknál pedig az M / N orrhangok és a D ~ T zöngés-zöngétlen felpattanó zárhang párok. A táblázatban a fejlődés alapvonásai tanulmányozhatók, a listában a részletek. A B és R hangok egymástól független előtétek.

2. Táblázata

B/**R**	**O**	**N**/M	D/T

3. Szólistája

Ó.N
O.N.T
O.N.D.ó
O.M.ol
R.O.M.ol
B.O.M.ol
R.O.N.t
B.O.N.t
R.Ó
R.O.h.a.ad
R.O.m
R.O.n.cs

[591] Marácz László: A Czuczor-Fogarasi szótár helye az európai nyelvkutatásban; Magyar Nyelvi Szolgáltató Iroda, e-nyelvmagazin.hu. Elérhető a Világhálón.
[592] Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. 1999. p.: 32.
[593] Stephen Bertman: Élet az ókori Mezopotámiában. Gold Book Kft, 2003. p.: 192.

R.O.n.g.ál
R.O.t.h.ad.
4. Tovább is van
Az O-Ö / N-M különbség megszilárdulása előtti az ON.t – ÖN.t, OM.ol – ÖM.öl szópárok kialakulása.
5. A fonódó gyökök létét lehet vitatni, de annak az az ára, hogy az illető vállalja, hogy nem ismeri a fent bemutatott szavak jelentése közötti elemi összefüggéseket. Ez pedig egy tiszta szándékú, magyarul tudó ember számára – valószínűleg – vállalhatatlanul súlyos teher. Nem csak a fonódó gyököket lehet vitatni – mindent (is) lehet vitatni.

6. Adatok

1. tény: A magyar nyelvnek gyökrendszere van.
2. tény: A magyar nyelvben fonódó gyökök vannak.
3. vélemény: A magyar nyelv hálózatos gyökfejlődéssel létrejött ősnyelv.

12. Életmódjelző szócsoportjaink, 2 adat

1. Földműves igék

Bizonytalan eredetűek és egyben régiek – sumer kapcsolattal.
Az ősi magyar ”eD” szó búzát jelentett. [594] Az eD.éNy szavunk ”Ismeretlen eredetű. [595] Az ősi sumer eDéNy képjel jelentése ”éDeN” volt.
”*Érdekes*, hogy a földművelésre vonatkozó igék eredete bizonytalan, ami egyúttal régiségüket is mutatja: … szánt /1018/.” [596]
A SzeM, mint testrész ”Ősi, uráli kori szó … vogul sam, osztják sem, … jurák sew … Az ősi, testrésznévi jelentésből … ’növények **mag**ja’ …” [597]. Vö. ”latin **sem**en ’**mag**’” [598].
A földműves a szántóföldre SzeM.et - vö. sumer Se = gabonaszem [599] - SzáN, vö. ”csuvas **sun** ’kíván, akar’” [600]) és SzáM.ol, vö. ”türkmén **san**- ’számol’” [601]. SzáN.tódik = SzáM.lik [602], régiesen; vö. orosz ZEM.lja = föld. A SzeN.t.el igéről írják, hogy ’felajánl, **szán** valakinek valamit’ jelentése is van [603]. A régiségben tarlóra vetettek, utána SzáN.t.ottak (”A szóvégi –t műveltető igeképző, az m > n hangváltozásra vö. bont /~bomlik, ront /romlik/.” [604]
A SzáN közlekedési eszköz szava megvan a szlovénektől a manysikig [605]. Eredendően bizonyára rúdszán volt, és elsőként ennek rúdjai szántottak. Aki pedig azzal elment, ”elhúzta a csíkot”. A szán talpa olyan, mint a SiM.a - vö. ”nyelvjárási SiM.ik ’csúszik, csuszamlik’ [606] - SíN – különben nem csúszik, csuszamlik.

Se	szem, sumer
Sze.M	úm. msz: mag érzékszerv
SzeN	t.el, úm. msz: SzáN

[594] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 142.
[595] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 165.
[596] Sudár Balázs: Hogyan hívhatták? Növénytermesztéshez használt szerszámok. In. Hétköznapok a honfoglalás korában, Szerkesztette Petkes és Sudár, 2017. p.: 96.
[597] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 782.
[598] Uo.: 783.
[599] Joan Oates: Babilon. Thames and Hudson, London. 1979/1986. p.: 19.
[600] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 770.
[601] Uo.: 770.
[602] Uo.: 772.
[603] Uo.: 786.
[604] Uo.: 772.
[605] Uo.: 770-771.
[606] Uo.: 733.

SzáN SzáN SzáM SzáM	úm. msz: SzeN.t.el t lik ít / ol / os, stb.
SiM	a, ik
SíN.	
Sí	k

Akkor csúszik, csuszamlik, ha Sí.k ”Bizonytalan eredetű szó.” [607]

Ezzel a háromhangú magyar gyököket visszafejtettük egy kéthangú gyökig – és ez a magyar „Sí” találkozik a sumer „Se”-vel.

2. Fémöntő szavak

1. Szavak

„Bizonytalan eredetűek” - felföldi (uratui) és Felföld közeli (sumer, avar) kapcsolattal.

Ősi gyökér, a tűzfúró korából: fúr – forog / pörög - forró

Forr → forma

Önt: ”ismeretlen eredetű” [608]. Rokon szava az ömöl / omol / ont.

Réz: ”bizonytalan eredetű, talán kaukázusi jövevényszó, vö. **avar** rez ’sárgaréz’.” [609]

Vas: **urartui** ushu, uskhu / oskho = ezüst [610]

Rúd, vö. ”**sumer** urud ’réz’” [611], ”középperzsa rod = érc, sárgaréz öntvény” [612]. Rúdban tartották a rezet, és ha kellett, levágtak belőle.

Fény - fém: ”bizonytalan eredetű” [613]

Bronz: ”A szó eredete tisztázatlan” [614] Vsz. régebbi a BoR.onz. Rokonai: BaR.na: ”… litván beras: ’/vörös-/barna’” [615] Vö. magyar VöR.ös, PiR.os. De itt is visszafejthető a kéthangú gyök: PiR.ul ← iR.ul.

2. Rontom bontom → lásd: Fonódó gyökök

3. Lovas szavak

Bizonytalan eredetűek és régiek – elámi kapcsolattal.

1. „Az állattartás és a földművelés szavait sorra véve szembetűnő, hogy **nem** találunk a lótartással kapcsolatos **török** jövevényszavakat /talán az egyetlen csődör szót kivéve/ …” [616]

2. ”Különös, hogy ezek a szavak jelentős része ismeretlen eredetű, am egyrészt arra utal, hogy meglehetősen **régiek** nyelvünkben, másrészt azt bizonyítják, hogy a magyarul beszélő közösség régi, **önállóan** fejlődő kapcsolatban állta a lovakkal.” [617]

3. ”… talán nem véletlen, hogy az ugor lovasterminológia esetében éppen a **kaukázusi** eredet lehetősége merült fel komolyabban.” [618]

---

[607] Uo.: 731.
[608] Uo.: 559.
[609] Uo.: 696.
[610] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 140.
[611] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 183.
[612] Uo.: 696.
[613] Uo. p.: 210.
[614] Uo. p.: 87.
[615] Uo.: 58.
[616] Csorba Csaba, 1997. p.: 42.
[617] Sudár Balázs: Hogyan hívhatták? A ló a magyar nyelvben. In. Hétköznapok a honfoglalás korában, Szerkesztette Petkes Zsolt és Sudár Balázs, 2017. p.: 31.
[618] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 137.

4. A szekérről írják, hogy ”Azt, hogy a magyarok régóta használnak efféle járműveket, maga a szekér szó is bizonyítja: talán a **kaukázusi** nyelvekből /alán?/ került át a magyarba, és egyúttal a vogulba és osztyákba is.” [619] Vsz. átadó volt a magyar, nem átvevő.

5. ”Művelődéstörténeti szempontból főleg a lótenyésztés terén köszönhetünk sokat a **hurri**táknak.” [620] A hurrik Kr.e. 2500 k. kerülnek térképre a Tigris felső folyásától keletre. [621]

magyar	elámi	manysi / vogul	hanti / osztyák
ló	lak [622]	lov / luv [623]	lav / log / tav [624]
fék	-	pek [627]	pák [629]
~ kantár	pik [625]	-	pek [630]
zabla	pik [626]	-	-
gyeplő	-	peh [628]	pek [631]

4. Adatok, 2 adat

1. tény: Fémöntő szavainknak kaukázusi és felföldi kapcsolata is van

2. tény: Lovas szavainknak elámi és obi kapcsolata van

12. A Medence magyar nyelve, 7 adat

1. Maradványnyelv

Az európai kultúra alapjaként általában a **római**, és időben még visszább tekintve a **görög** kultúrát nevezik meg. Valójában a római kultúra és az ott használt latin betűs írás az **etruszkra**, a görög pedig a lineáris-A írást használó krétai, Mínoszi kultúrára alapult, mely utóbbit sokan **pelazgnak** neveznek. A földrészünknek nevet adó Európé elrablásáról szóló legenda pedig Krétáról is a Közel-Keletre vezet, ahol az élelemtermelés, írás és az első állam kialakult. Az első írás és állam a **sumereké** volt, de nyelvüket (beszélt nyelvként) Kr.e. 2000 k. felváltotta az **akkád** hódítóké. Ugyanilyen folyamat figyelhető meg a dravida nyelvű Indusvölgyi kultúra esetében, melyet az **indoárják** számoltak fel. ”Az indoeurópaiakból kiszakadt népek többfelé barbár hódítóként jelentek meg, akik lerombolták új hazájuk megelőző kultúráját. [632]

A dravida, sumer, pelazg és etruszk **ragozó** nyelv, az indoárja, akkád, görög és latin pedig **hajlító**. Meglapozott a feltételezés, hogy Kr.e. 4000 k. a Dunától az Indusig terjedő térségben (Medence, Balkán, Előázsia, India) ragozó nyelvű népek éltek. Az említett **magaskultúrákat** ők építették fel és a hajlító nyelvűek rombolták le vagy alakították át úgy, hogy az erőszak szerepe ugrásszerűen megnőtt.

Ezen a térségen belül két olyan foltocska van – mindkettő a tengely szélén - amelyben még ma is utóragozó nyelvet beszélnek. Az egyik a brahui, a másik pedig - a magyar. A **bráhuit** a kutatók egy része maradvány nyelvnek tartja, mások szerint pedig Kr.u. 1000 után vándoroltak be beszélői Közép-Indiából. Ez utóbbinak azonban ellene mond, hogy vér szerint közeli

---

[619] Sudár Balázs: Szekér. In. Hétköznapok a honfoglalás korában, Szerkesztette Petkes és Sudár, 2017. p.: 50.
[620] Herbert Haag: Bibliai Lexikon. Budapest, Szent István Társulat, 1989. p.: 653.
[621] Ua. p.: 652.
[622] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 141.
[623] Uo. p.: 133.
[624] Uo. p.: 133.
[625] Uo. p.: 133.
[626] Uo. p.: 133.
[627] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 205.
[628] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 133.
[629] Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. 2006. p.: 205.
[630] Vékony Gábor, 2002/2005. p.: 133.
[631] Uo. p.: 133.
[632] Magyar Katolikus Lexikon indoeurópaiak szócikke, elérhető a Világhálón.

rokonaik a közelükben élő indoiráni nyelvű beludzsok, és távoliak az egyéb dravidák. Ugyanaz a helyzet tehát, mint a **magyarok** és finnfélék esetében.

1. tény: Mahmúd Terdzsümán a föld népét közvetve Nimród népével azonosítja

"'Üngürüsz /a magyarok/ népe Hunor nemzetségéből származott. /38. old./ ... Amikor /Pannónia/ tartományába érkeztek, látták ... hogy az **ő nyelvükön** /azaz a hunok nyelvén/ beszélnek /az **ottani népek**/ ... Végül is a Tiszán átkelő Hunor népe /Attila hunjai/ egyesült Hunornak azzal a népével /Hunor és Magor népével a vízözön után/, amelyik Adzsem padisahjával /az özönvíz utáni **Nimród**, Evilath uralkodójának fiaival, Hunorral és Magorral/ erre a tájra költözött és itt telepedett le' /1982, 105. old./. Más szóval: a nyelv lényegében nem változott meg az eltelt évezredek alatt. Hunor és Magor már Nimród korában magyarul beszéltek." [633]

2. tény: A föld népének nyelve lehet, hogy lényegében mit sem változott

1. Jelentős lélekszámú lakosság nyelvileg nem tűnik el egyik napról a másikra

Dr. Makkay János megnevez egyet "a modern őstörténet-tudomány .. alapelveiből, hogy jelentős lélekszámú lakosságok nem tűnnek el, nem szívódnak fel egyik napról a másikra. Főleg nem a nyelvükben." [634] Ezért Árpád népe nem írhatta felül a Medence szláv nyelvű népének nyelvét.

2. tény: A kelta uralmi területeken eltérő nyelveket beszéltek.

3. tény: A Medence közepén élők nem kelta nyelvet beszéltek a kelta uralom alatt.

1. A keltákról írják, hogy "… az a népesség, melyet keltának neveznek, soha nem hozott létre egységes birodalmat, sőt még talán egységes etnikumot sem /Burenhult 1988: 155./. Tehát még az sem egészen biztos, hogyan határozzuk meg a kelta elnevezést: keltákon érthetjük ... azokat, akiknek **kultúrája** kelta ..." [635]

2. "Európa kelta csoportjai sohasem alkottak egységes államot, de még egységes etnikai csoportot sem. Sok nyelvjárásuk közeli rokonságban állt egymással, máskor viszont egymástól teljesen **eltérő nyelvet** beszéltek." [636]

3. "Tacitus a Dunától északra lakó osiakról világosan azt írja, hogy **nem kelta**, hanem pannon nyelvet beszéltek, az **eraviszkuszuszok** nyelve pedig megegyezett velük. …" Az eraviszkuszok a mai Pest, Fejér és Tolna vármegyét lakták. "Egyes modern kutatók szerint … az Ipoly vidékén laktak." [637]

4. tény: A római hódítók idejében a Medence lakossága nagyrészt változatlan maradt

A dunántúli római uralomról írják, hogy "Sokan úgy képzelik, hogy a római uralom négy évszázada alatt hazánk területén rómaiak éltek ... Hódító világbirodalom volt a rómaiaké ... Pannónia földjén is csak a tartományi igazgatás legfőbb tisztviselői és a magas rangú katonák voltak rómaiak, a lakosság nagy része bennszülött alattvaló volt ..." [638]

5. tény: A szlávok jelentősebb számban Kr.u. 795 után telepszenek a Medencébe

Az Avar Kaganátus szétesése a gyepű őrzésének felhagyásával járt. Ez után tűnnek fel a szlávok a Kárpát-medence leggyengébb talajadottságú peremein - imitt-amott.

---

[633] Grandpierre Attila. Attila és a hunok - A szkíta-hun-magyar folytonosság. Napkút Kiadó. Budapest, 2006. p.: 225.
[634] Makkay János: Egy ősi háború. A szerző kiadása, Budapest, 2000. p.: 85.
[635] Kalevi Wiik, 2008. p.: 243.
[636] Göran Burenhult: A vaskori Európa. In. Nagy civilizációk. Összeállította: Göran Burenhult. Budapest, Kossuth Kiadó, 2007. p.: 193.
[637] Világháló: Osiak
[638] László Gyula: Emlékezzünk régiekről. Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1979. p.: 58.

1. „Miután tehát Károly császár a hunok elűzése után a salzburgi egyház fejére bízta a püspöki méltóságot ... a szlávok és a bajorok népe kezdte birtokba venni a földet, ahonnan a hunokat kiűzték, és sokasodni kezdtek." [639]

2. "Az avar uralom összeomlásával egyre nagyobb számban érkeztek szlávok a Kárpát-medencébe." [640]

6. tény: Az Árpád-kori szolganevek döntően magyarok, F = M

1.1. ”Meg kellene tudnunk, milyen nyelvű volt az itt talált földmívesnép. Nos, erre közvetett bizonyságunk azon kívül is van, amit az eddigiekben felsorakoztattunk: a XI-XII. századi magyar **szolganevek** garmadája. Ha ugyanis az itt talált népesség szláv lett volna, várható lenne, hogy a szolganevek is szlávok, ezzel szemben a – nem keresztény, tehát ősi – szolganeveink majdnem színtiszta magyar nevek. Ebből pedig következik, hogy az itt talált, uralmuk alá vetet nép magyar nyelvű volt.” [641]

1.2. ”… 1092-ben az erdélyi királyi sószállítók kivétel nélkül magyar neveket viseltek … 1138-ban a Kenyérmezőn fekvő Sajti, azaz Sósd faluban és környékén szintén kizárólag magyarok végezték a sótermelést és szállítást. … a 8-11. században a Kárpát-medencében nem élt számottevő szláv nyelvű lakosság, a pórnép döntő többsége finnugor-magyar neveket viselt. … A kevés szláv is főleg a hegyvidéki peremeken lakott …” [642]

7. tény: Az Árpád-kori helynevek magyarok, F = M

1. Az 1055-ben íródott a Tihanyi alapítólevél híres sora magyar helynevet említ: „feheruuaru rea meneh hodu utu rea”

2. A Dunántúlon nincsenek nagy számban szláv helynevek

”A Dunántúlon alig akad igazi szláv nyelvű korai falu, azok is egy-két kis térségben, például Veszprém környékén vannak.” [643]

3. Az Alföldön és Erdélyben nincsenek nagy számban szláv helynevek

3.1. "Valójában a Kárpát-medence nagy részén, így az Alföldön és Erdélyben nem lehet kimutatni 8-10. századi népes szláv lakosságot. Nincsenek elegendő számban sem helynevek, sem régészeti leletek, és nem lehet hivatkozni a szlávság folyamatos jelenlétére sem." [644]

3.2. Erdélyben nincsenek nagy számban szláv helynevek

”… az 1400-ig keletkezett oklevelekben említett 2056 erdélyi helység közül csak mintegy 5%, szám szerint 102 visel szláv eredetű, s még mintegy másfél tucatnyi szláv lakosságra utaló nevet.” [645] Ez utóbbiakkal a szlávokra utaló arány 6%.

3.3. ”A székelyföldi helynevek túlnyomó többsége magyar eredetű …” [646]

4. ”A korai magyar nyelvterületen belül nagyobb, összefüggő területen élő szláv lakossággal aligha találkozhattak elődeink …” [647]

5. Az árpádi honfoglalás előtt Erdélyben nem éltek románok

„… a román folyónevek hiánya Erdély területén annak a bizonyítéka, hogy nem élhettek románok Erdélyben a magyar honfoglalás előtt.” [648]

---

[639] Kiss Péter: Egy forrás a 9. századi Pannóniáról. In. Források a korai magyar történelem ismeretéhez. Budapest, Balassi Kiadó, 2001. p.: 86.

[640] Száray Miklós, 2006. p.: 195.

[641] László Gyula, 1999. p.: 751.

[642] Uo. p.: 751.

[643] Makkay János, 2009. p.: 95.

[644] Uo. p.: 38.

[645] Makkay László és Mócsy András szerkesztők: Erdély története. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986. p.: 253.

[646] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2006. p.: 214.

[647] Juhász Péter: Magyar–szláv együttélés a kora Árpád-korban. Helynevek, írott források, régészet. Helytörténeti tanulmányok. 14. Debreceni Egyetmi Kiadó, 2018.

[648] Rédei Károly, 2003. pp.: 18-19.

13. Puszták népének magyar nyelve, 17 adat

1. Szkíták elődei, 2 adat

1. tény: A földművelés, állattenyésztés és társadalmi éle sok szava az ótörökkel közös

A "… a földművelés, állattenyésztés és a társadalmi élet" számos szava az ótörökkel közös [649].

Számos kutató szerint a török nyelv az Oázisfüzérben fejlődött ki.

2. vélemény: A pusztai magyarság a nomadizmus elterjedése óta önálló volt

„… a magyarság már a késő bronzkorban és vaskorban sem valami alávetett népként vett részt a sztyeppei folyamatokban, hanem életerős, önálló entitást jelentett az organikus sztyeppei civilizáció sokssszínű közösségén belül. Ellenkező esetben az ősmagyarság sorsa is a nyelvi feloldódás lett volna ..." [650]

2. Szkíták, 5 adat

1. tény: A szkíta név nem jelentett nyelvegységet

Kr. e. 450 körül jár Hérodotosz a fekete-tengeri Olbiában (a Déli-Bug torkolatánál, Herszon közelében).

"Nem kétséges, hogy a szkíta elnevezés alatt több nép értendő, akik különböző nyelvet használtak. Hérodotosztól tudjuk, hogy a kereskedők az Urálig vezető útjukon **hét tolmácsot** is használtak, azaz hét különböző nyelvű nép területén haladtak át." [651]

2. vélemény: Hérodotosz szerint az igazi szkíták kevesen voltak

" Herodotos érdeklődése kiterjedt a szkíták számára is. 'A szkíták számáról - írja IV. 81. - nem tudhattam meg bizonyosat, mert azt is mondják, hogy igen sokan vannak, azt is, hogy **kevesen** - már t. i. az **igazi** szkíták. '" [652]

3. vélemény: Harmatta szerint a szkíta nyelvű volt a hunok vezértörzse

„Harmatta (1990) szerint a **hunok vezértörzse szkíta** nyelvű volt." [653]

4. tény: A szkíta nyelv jelentősen különbözött az iráni nyelvek közé tartozó médtől

"Az bizonyos, hogy a szkíta nem volt azonos a ma az iráni nyelvek közé besorolt méddel, különben Küakszarész méd király nem taníttatta volna fiait a szkíták nyelvére (Hérodotosz/I/73)." [654]

5. vélemény: A szkíták és hunok magyar nyelve hatott a permi finnre

A Magna Hungária közelében beszélt permi finn nyelvek – és a finnféle nyelvek között csak ezek - a magyarral egyezően használják a főnévi igeneveknél a '–ni' végződést, a számnevek '-nc, -van, -ven' végződését és a kenyér szót [655]. Ez a szkíták (Ananyino kultúra, Kr.e. 750-250) mellett Attila és Árpád népének nyelvi hatása is lehet.

"Az ősmagyar nyelv biztosan érintkezett a permi finn nyelvekkel /vagy azok elődjével/, ennek nyomát őrzi néhány közös szavunk és a főnévi igenévképző közös eredete." [656]

3. Keleti hunok, 2 adat

1. vélemény: A keleti szkíták névváltással lettek a hunok

"Szkíta = hun ... Arra a kérdésre, - amely az eddigiek alapján szinte felesleges - hogy hol voltak eddig a hunok és hogy hová lettek ettől kezdve a szkíthák, minden logika és a

---

[649] Paksa Katalin: A magyar népzene korai rétegei. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. p.: 115.
[650] Csáji László Koppány, 2007. pp.: 40-41.
[651] Varga Géza: A székelység eredete. Írástörténeti Kutatóintézet, Budapest, 1998. p.: 136.
[652] Csuray Károly: A magyarság, mint faj és nemzet. Budapest,Madách Könyvkiadó, 1935. p.: 40.
[653] Henkey Gyula, p.: 15.
[654] Varga Géza, 1998. p.: 136.
[655] Száray Miklós, 9. évfolyam, 2006. p.: 206.
[656] F. Gulyás Nikolett és Gulyás Bence: Nyelvek az eurázsiai sztyeppén. In. A honfoglalók műveltsége, Szerkesztette Sudár Balázs, Budapest, Helikon, 2018. p.: 16.

bizonyítékok tömege alapján csak egyetlen felelet lehetséges: az egymást felváltott két elnevezés **ugyanazon** népcsalád népeit jelenti ..." [657]

2. tény: Az igazi keleti hunok kevesen voltak

"A hsziungnu birodalom sokféle népből állt. Fennmaradt Maotunnak egy Kr. e. 177-ben a kínai császárnak írt levele, amelyben az uralma alá hajtott **huszonkilenc** különböző **népet** sorolt fel. 'Ezek most mind hunok, és valamennyi újveszítő nép egyesült' - írta." [658]

4. Attila népe, 3 adat

1. tény: A keleti hun vezető réteg és Attila népe azonos volt.

"Annyi bizonyos, hogy a Kína szomszédságából nyugatra távozott hsziungnuk és az évszázadokkal később Európában megjelenő hunok **vezető rétege azonos** volt." [659]

2. tény: Attila népe kisszámú volt

"A hun hatalom erős volt ugyan, de maga az ethnikailag vehető hun csak egy **kicsiny uralkodó réteg** volt irániak, germánok és ki tudja, milyen nyelvű mások fölött." [660]

3. tény: Mahmúd Terdzsümán szerint a föld népét érti Attila népe, F = A

Mahmúd Terdzsümán Táríh-i Üngürüsz [661] c. műve szerint a Kárpát-medence népe és Attila népe egy nyelven beszél.

1. "'Hol vagy, Pannonija tartománya!' kiáltással kibontották zászlaikat, megszólaltatták a kis és nagy dobokat, és Ísziá próféta < Jézus Krisztus >, aki legyen megdicsőítve és felmagasztalva, háromszázhetvenharmadik évében csapataik egymás után elindultak. <...> Amikor abba a tartományba érkeztek <...> látták, **az ő nyelvükön**, azaz Hunor népének nyelvén beszélnek az ottani népek. <...> Hunor nemzetségéből két testvér volt közöttük, az egyiket **Atilusznak**, a másikat Budának hívták." [662]

2. Pannóniába érkezve Attila népe látja, hogy "csodálatosan bőséges folyamai vannak nagy számban, sok gyümölcse és bő termése van annak az országnak, és **az ő nyelvükön** beszélnek /az ottani népek/. 'Mikor kerül a kezünkre ennél jobb ország?'" [663]

6. Baján népe, 2 adat

1. tény: A kínaiak szerint Baján népének nyelve nem hasonlított sem a török, sem a mongol nyelvhez

"… a kínaiak szerint a heftaliták nyelve nem hasonlított sem a mongolhoz, sem a türkhöz …" [664]

2. tény: Malalas szerint Attila népét érti Baján népe, A = B

1. "Avarok ... Nyelvükre, fajtájukra nézve koronatanu **Malalasz** bizánci író, aki őket hunoknak nevezve azt mondja róluk, hogy amikor követeik először megjelentek a császári udvarnál **Konstantinápolyban**, azok a tolmácsok fordították le beszédeiket, akik azelőtt az Attila féle hún nép nyelvén előadott beszédeket is tolmácsolták." [665]

2. "A VI. század dereka felé hallatszik ismét nevük s egy-pár évtized mulva már egész Európa ismeri őket s úgy emlegeti, mint a kik vitézségben, hatalomban, félelmetességben igazi

---

[657] Csuray Károly, 1935. p.: 43.
[658] Róna-Tas András, 2007. p.: 22.
[659] Uo. p.: 25.
[660] Makkay János, 1998. p.: 25.
[661] Tóth Sándor László: A honfoglalás. Budapest, Helikon, 2016. p.: 89.
[662] Szondi Miklós szerkesztő és kiadó: **Történelmünkhöz magyarul**. Solt, 2009. p.: 41.
[663] Grandpierre Attila, 2019. p.: 43.
[664] Sz. L. Urcsenkó-D. L. Kallisztov-A. I. Pavlovszkaja-V, V. Szturve szerkesztők: Világtörténet tíz kötetben. Budapest, Kossuth. II. 1962, 800. In. Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai I. Budapest, László Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület, 2004. p.: 247. 22. jegyzet.
[665] Nagy Sándor: A magyar nép kialakulásának története. Editorial Transsylvania Könyvkiadó Vállalat, 2003. p.: 123.

utódai a hunnoknak, kikkel a hajviseletet kivéve egyforma szokásúak voltak, nyelvük is egyezett, úgy hogy Konstantinápolyban, midőn megjelent az első avar követség, nem is kellett külön tolmácsról gondoskodni, a rendes hunn tolmács is megtette a szolgálatot." [666] Az első avar követség 558-ban érkezett Konstantinápolyba.

3. "A 6. század közepén élt bizánci **Menandrosz** pedig azt írja, hogy 582-ben hun tolmácsok közvetítettek a **Szirmiumot** ostromló avarok és bizánciak között" [667]

Ebből az következik, hogy a forrás szerint Attila népe és Baján népe egy nyelven beszélt.

7. Kései Griff népe, 2 adat

1. tény: Istahri szerint a kazár nyelv nem perzsa és nem török

"A kazár nyelv sem nem török, sem nem perzsa, sem nem tagja a nemzetek más nyelvágának" /Kmoskó/2000/29/." [668]

2. tény: A Griff népének nagy temetői kirajzolják az Árpád-kori magyar nyelvhatárt

"A griffes-indás nép temetőit jól ismerjük: sok száz síros, nagy temetők, és a temetők elterjedése pontosan fedi a XI. századi magyar nyelvhatárt. ... a griffes-indások voltaképpen magyarok ...népe földműves-állattenyésztő-katona nép volt ... " [669]

8. Árpád népe, 1 adat

1. tény: Gyula barát értette Árpád népét: Á = magyar

A domonkos rendi Gyula (Julianus) barát azokat a magyarokat kereste és találta meg 1235-ben [670] vagy 1236-ban, akik nem jöttek be Árpád népével a Medencébe. Útjáról Riccardus írt jelentést. Legfőbb mondata így szól: "Megtalálta pedig őket a nagy Etil folyó mellett. … **teljesen magyar** a nyelvük: megértették őt, és ő is azokat." [671]

"… az Etel/Itil /Atil/ elsősorban a Volgát, másodsorban pedig a Dont jelentette, ám elképzelhető, hogy a szó nem tulajdonnév, hanem egyszerűen 'nagy folyó'-t jelent." [672]

A Vadmező három folyójának vízhozama azért lényeges, mert segít a Riccardus-jelentésben szereplő "nagy" Etil azonosításában. Összehasonlításként az Urál folyó is szerepel.

Folyók	Dnyeper	Don	Volga	Urál
Vízhozamok	1670 m3/sec	935 m3/sec	7700 m3/sec	225 m3/sec
Arány a Volgához	22 %	12 %	100 %	3 %

A fenti adatok alapján kitűnik, hogy a "nagy Etil" csak a Volga lehet.

Gyula barát hitelességéről írja Cholnoky Jenő földrajztudós: "Híradásának teljes mértékben hitelt kell adnunk, mert a részletek olyanok, hogy azokat hamisítani nem lehetett és annak nem is lett volna értelme! Sőt a leírt eseményeket más forrásokból pontosan bizonyíthatjuk s ezek alapján tudjuk, hogy Juhanus 1236-ban járt a magyaroknál a Bjelaja vidékén. Hisz hazatérte után újra kiküldték őt, hogy komoly térítő munkához fogjon és a királynak a mongolok előnyomulásáról pontos híreket hozzon." [673]

A merja és votják népek említése "… jól értesültségét bizonyítja, és egyéb adatainak hitelességét is erősíti." [674]

9. Összegzés

A +v valószínűséget jelez

---

[666] Szilágyi Sándor: A magyar nemzet története. Világháló.
[667] Menander, 1905, p. 176.
[668] Varga Géza, 2001. p.: 80.
[669] László Gyula, 1999. p.: 134.
[670] Zimonyi István: Volgai Bulgária. In. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette Sudár Balázs, Budapest, Helikon, 2015. p.: 72.
[671] Száray Miklós, 9. évfolyam, 2006. p.: 208.
[672] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. p.: 31.
[673] Cholnoky Jenő: Julianus barát, 12. oldal. In Turán folyóirat, XVIII. évfolyam, 1935. I-IV.
[674] A Finnugor Tanszék honlapja a 13. századi szerzetes utazókról

Nép	F	A	B	G	Á	Jelekkel
Attila	+	X				F = A
Baján		+	X			A = B
Griff	v+			X		F ~ G
Árpád	+				X	F = Á
Összegzés	+	+	+		+	F = A = B= Á

5. A TÁRGYI HAGYATÉK ADATAI, 91 adat

1. Kövek népe, 8 adat

1. vélemény: A Közel-Keleten hamarabb tűnt fel a moustieri műveltség, mint a Medencében

A moustieri műveltség ".. Európában csak körülbelül 70 ezer évvel ezelőtt jelent meg, míg a Közel-Keleten a hasonló iparok már 120 ezer évvel ezelőttről is ismertek." [675]

2. vélemény: "Egy központból terjedtek el a Közel-Keletről a geometrikus kőpengeformák..."

/Dész-32./

3. tény: Az átmeneti kőkorban Európa népessége észak felé terjeszkedett

„Európa történetében a jégkorszak vége és a földművelés elterjedése között eltelt időszakot /mintegy öt-hat évezredet/ a tudomány mezolitikumnak nevezi. Erre az időszakra az egyes népcsoportok lassú észak felé véndorlása, az addig lakatalan területek benépesítése jellemző." [676]

4. vélemény: Makkay szerint a finnek ősei dél felől vándoroltak fel mai helyükre a jégkor után

Makkay János „… úgy vélte, hogy a jégkorszak végétől vizsgálható az uráli nyelvcsalád története, annyi eltéréssel, hogy véleménye szerint a Dél felől történő felvándorlás nyomán indult meg az uráli alapnyelv differenciálódása." [677]

5. tény: A jászsági rúdsátorhoz hasonlót használtak a közelmúltig Lappföldön

A Jászságban feltárták egy rúdsátor nyomát, a Kr.e. 7300 körüli időből. A lelet alapján készített rajz szinte pontos mása annak a sátornak, amely ma a lappföldi Rovaniemiben állít emléket egy, Európában már eltűnt életformának.

6. tény: A finn tudósok 1980 óta őshonosnak – első foglalónak - hirdetik népüket

„A finnek **őslakos** voltának kérdése azonban már e tanulmányok megjelenése előtt is munkába hívta a finn tudósokat. A vizsgálat interdiszciplináris volta miatt széles kutatói bázisra támaszkodhatott, és sorozatos konzultációra épített. Ennek a tudományos konzultációnak egyik tetőfoka az **1980**-as tvärminnei szimpózium volt, melyen az illetékes tudományágak jeles képviselői vettek részt. A szimpóziumon a frissen kialakított **folytonosság** elmélete „győzött" az újratelepedési elmélettel szemben. Az előadások eredményei azonban nem maradtak a tudományos körökön belül, az eredményeket a társadalom számára is elérhetővé tették különféle ismeretterjesztő folyóiratokban." [678]

7. tény: A jászsághoz hasonló kultúra a Kárpátok északi előterében tovább maradt fenn

---

[675] Colin Groves: Legkorábbi őseink. In. A múlt emberei. Összeállította: Göran Burenhult. Budapest, Kossuth Kiadó, 2007. p.: 71.
[676] Csorba Csaba, 2006. In. Világtörténet. Főszerkesztő: Salamon Konrád. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 57.
[677] ELTE BTK Nagyar Nyelvtudományi és Finnugor Tanszék honlapja: Újra kell írni a finnugor őstörténetet?!
[678] Uo.

1. Makkay János szerint: „A Lengyelország területén található mezolitikus korú Janislawicienhez köthető 30 év körüli férfi antropológiailag a lappid csoporthoz tartozik, és mivel a lappok esetében az embertani alkat egybeesik az etnikummal is, így minden kétséget kizárón egy lapp sírról van szó.” [679]

2. A janislawicei őslapp a mai Lengyelország közepe táján, Lódz mellett került elő. A Janislawicei kultúra Kr.e. 6500/6000 – 5000/4800 között létezett. Tehát az őslapp kultúrája a jászsági lelet után még két évezreden át fennmaradt.

8. vélemény: néprajzi tárgyak fejlettségi sorrendje: magyar, finn, hanti

Jankó János szerint ”Az eddigi adatgyűjtésekből constatálni lehet, hogy a tárgyi néprajzban az osztyák áll a legprimitívebb fokon, következik azután a finn, mely tárgyi néprajzával körülbelül a magyarság magyarföldi első századokbeli állapotának felel meg, s végül maga a magyar, melynek tárgyi néprajza a legfejlettebb.” [680]

2.1. Korai magvetők népe, 2 adat

1. tény: Az élelemtermelés forrása a Felföld

Az élelemtermelés forrása a Felföld [681]. Az első földművesek Kr.e. 6200-tól érkeznek a Medencébe. Búzát és árpát vetettek, juhot és kecskét tartottak. Ezek a növények és állatok a Felföldön honosak – Európában nem.

Keleti kapcsolatainkhoz képest ezt az ún. déli (valójában délkeleti) kapcsolatot régészetileg keveset vizsgálták. László Gyula írja 1994-ben, hogy ”a déli nagy kultúrákkal való beható foglalkozás – eddig – kiesett érdeklődési körömből …” [682]

2. tény: A Kaukázus és Kis-Kaukázus közének újkőkora kapcsolatban állt a mezopotámiaival

A Shulaveri-Shomu kultúra Kre. 6200/6000-4000 között létezett a Felföldön és a Kaukázusok között. A kultúra kezdete újkőkori. A Shulaveri-Shomu kultúráról írják, hogy: ”Az észak-mezopotámiai térség társadalmaihoz fűződő kapcsolatok a közelmúltban ismét bizonyítást nyernek annak kezdetén.” [683]

2.2. Nimród népe, 6 adat

1. vélemény: Simo Parpola szerint felvázolható a sumer-uráli nyelvrokonság régészeti háttere [684]

2. tény: A Közel-Keletről évezredeken át érkeznek a bevándorlók hullámai

László Gyula szerint az **élelemtermelés** hatására ”megindult robbanásszerű népességszaporodás nagyarányú kivándorlásokra, gyarmatosításokra vezetett, ami együtt járt a termelés új formáinak elterjesztésével; ezek négy-öt évszázadonként ismétlődnek.” [685] Majd Götz László: Keleten Kél a nap c. munkájáról írja, hogy ”A magam részéről sajnálom, hogy Csalog Józsefnek, a zseniális magyar ősrégésznek munkásságát nem építette bele az egymást követő elő-ázsiai műveltségek hullámainak ismertetésébe. Az **elő-ázsiai** gyarmatosok az **újkőkor és a rézkor** folyamán mintegy 3000 éven át szinte folyamatosan töltötték fel többek között a **Kárpát-medencét** is.” [686]

---

[679] ELTE BTK Nagyar Nyelvtudományi és Finnugor Tanszék honlapja: Újra kell írni a finnugor őstörténetet?!
[680] Sudár Balázs szerkesztő: A honfoglalók műveltsége. Budapest, Helikon, 2018. p.: 61.
[681] National Geographyc Magyarország, 2011 június, 100. szám. p.: 81.
[682] László Gyula, In. Götz, 1994. p.: 11.
[683] Mentesh Tepe, an early settlement of the Shomu-Shulaveri Culture in Azerbaijan, Világháló.
[684] Zergenyei: Már a finnek is tudják. Nyelv és Tudomány, 2016.09.02. nyest.hu; Világháló
[685] László Gyula, In. Götz, 1994. p.: 6.
[686] Uo. p.: 7.

3. tény: Népáradat Kis-Ázsiából a késő rézkorban

1. Anatóliai színezet, kocsi, népáradat: "... a késői rézkorban anatóliai színezetű balkáni népcsoport árasztotta el délről a Közép-Duna-medencét, a mai Morvaországot, Csehországot és a szomszédos területeket. Vándorlásuk közben Közép-Európában először használták a négykerekű kocsit, amint ezt az egyik budakalászi sírban talált kocsiminta bizonyítja. ... Talán ez az első igazán tömör népesség" [687]

2. A felvándorlók felülírták a Medence korábbi kultúráját. A Péceli kultúráról írják, hogy "Nem vitatható tovább, hogy a korábban csak sejtett 'déli elemek' Kis-Ázsiából kerültek a Kárpát-medencébe, egy olyan vándorlás során, mely kizárja az 'importtárgyak' elméletét, hiszen bizonyíthatóan új vallási és technikai jelenségeket tapasztalhattunk, melyek nem maguktól, hanem az azokat folyamatosan használó emberek által érkeztek területünkre. ... az új jövevények nem túl hosszú idő alatt asszimilálták az itt talált őslakosokat ..." [688]

3. A péceli kultúra városias hatásokat mutatott: "… városi civilizáció Európa felé is terjeszkedő hatásaival /nagyjából talán a badeni kultúra ún. kis-ázsiai összefüggéseivel/ …" [689]

4. Trójai kapcsolat: A Péceli kultúráról írják, hogy "Jellegzetes urnáinak közeli párhuzamait Trója II-IV. rétegéből ásták ki." [690]

5. Mezopotámiai kapcsolat: "… budakalászi kocsimodell konstrukciója teljesen megegyezik az Úr-i kocsileletekével." [691] Ez a kapcsolat közvetett: mindkettő a felföldi fejlődés eredményeit vette át. Az Ur-i királyírok kora Kr.e. 2600-2400.

4. tény: A késő-rézkorban a Medence nem kurganizálódott

„Tudjuk azt is, hogy Közép- és Délkelet-Európa népei, beleszámítva a Balkán keleti és középső részét is, a kései újkőkor, illetve rézkor idején éppen hogy nem kurganizálódtak az inváziók idején, hanem szinte egységre törekedve mintegy védekeztek ellenük, méghozzá sikerrel." [692]

5. tény: A Medence északi pereme sokáig kulturális határ

A Medencéből induló Lengyeli kultúrát felváltó Tölcséredényes kultúra (Kr.e. 4300-2800) majd a Zsinórdíszes kultúra (Kr.e. 2800-2350), majd a Mierzanowicei kultúra (Kr.e. 2350-1600) terjedése lényegében megállt a Kárpátok vonalánál.

2.3. Hódoltságok népe, 9 adat

Számos esetben bizonyítható, hogy a Medencébe nyugatról, északról vagy keletről érkező hódítók kevesen voltak és a Medence köznépének anyagi műveltsége folytonosságot mutat. Véleményem szerint ennek ellenkezője pedig egy esetben sem.

1. tény: A halomsírosok kevesen voltak

"Az eleinte békés kapcsolatok a 14. század végén váltottak át komoly ellentétekbe, amikor a Rajna völgye és az Alpok felől terjeszkedő halomsíros nép törzsei betörtek a Kárpát-medencébe is. Ezzel a nagy népmozgással vette kezdetét a késői bronzkor." [693]

A Kre. 1350 körül érkező "... új kultúrát halomsíros kultúrának nevezik. A leletek alapján /korábban/ azt gondolták, hogy komoly etnikai váltás is történhetett, a Kárpát-medencét 'inváziószerűen' elözönlötték a mai München környékén, a Cseh-medencében ... kialakult

---

[687] Trogmayer Ottó, 2005. p.: 38.
[688] Uo. p.: 43.
[689] Makkay János, 1998. p.: 185-186.
[690] Götz László, 1994. p.: 23.
[691] Uo. p.: 25.
[692] Makkay János, 1998. p.: 274.
[693] D. W. Harding, 1978/1986. p.: 154.

úgynevezett halomsíros kultúra képviselői. ... Ma úgy látjuk, hogy kisebb közösségek, **néhány nemzetség, család** szivárgott be..." [694]

2. tény: Az urnamezősök hagyománya a római korig megőrződött

"… az urnamezős kultúra hagyományait átörökítették … egészen a római hódoltság koráig." [695]

3. tény: A preszkíták érkezése alapjaiban nem változtatta meg a köznép edényművességét

"Ugyanakkor az is szembetűnő, hogy a kerámiában közel sincs ilyen éles törés, az égetett agyagtárgyak alapformái továbbra is a pseudo-Villanova típusokat idézik." [696]

"… újból és újból hangsúlyozhatjuk azt a kulturális és népi kintinuitást – folyamatosságot -, amely időben az urnamezős korszak felső időhatárát alaposan meghaladja." [697]

4. tény: A szkíták korában fennmaradt az urnamezős kor hagyománya

Lásd az idézetet alább.

5. valószínűség: A betelepedő szkíták kevesen voltak a föld népéhez képest

"Igazi szkíta fejedelmek jelenlétére utal az a két halomsír /Zöldhalompusztán és Tápiószentmártonban/, amelyekben csak nagy főnököknek kijáró, jelvényt vagy pajzsot díszítő aranyszarvast is találtak. Ugyanakkor a részben égetéses, részben csontvázas sírokat tartalmazó, esetenként több száz sírokat tartalmazó temetők azt mutatják, hogy az **urnamezős** és a gávai kultúra, valamint a '**preszkíta**' korszak hagyományai - és feltehetőleg lakossága - **éltek tovább**, kisebb-nagyobb megrázkódtatásokkal." [698]

6. tény: a kelták kevesen voltak

1. A keltákról "Az időszámításunk előtti IV. század elején indultak a Rajna mentéről új hadaik, a
melyek ... a Kárpát-medencét ... is elérték. Természetesen az új hódítók sem töltötték ki népességükkel az egész területet, inkább csak a **gócpontokat** szállták meg." [699]

2. A kelta La Téne Műveltség terjedéséről írják, hogy:

"A kelta törzsek az i. e. 4. században vették birtokba a Dunántúlt. A vasfegyvereket viselő, harcos bevándorlók a helyieket **nem űzték el**, azok továbbra is jelen voltak a területen. Az eraviszkuszoknál ez valószínűleg a hódító kelták és az illírek összeolvadásához vezetett." [700]

7. tény: A római korban fennmaradt a kelta kor hagyománya

1. "Nyugat- és Dél-Pannoniában a római formák már az I. század végére túlsúlyba kerültek, ezzel szemben Északkelet-Pannoniában a késő-**La Téne formák** még a 2. században is elterjedtek voltak, különösen az eraviscus terület kerámiájában /az ún. 'pátkai szürke' áru/." [701] Ez a régészeti anyag tehát arra utal, hogy a római hódítás nem cserélte le a föld népét. A korábbi és későbbi hódítók idejéből is hasonló bizonyítékok sora ismert.

2. Az eraviszkuszokról írják, hogy „A törzs fokozatosan ellatinosodott, amit az 1. és 2. évszázad fazekassága is mutat: ötvözi a **kelta** hagyományokat (grafitos kerámia, pecsételt vagy festett díszítés) a római ízléssel. A helyi fazekasok nem sokkal később átálltak a katonaság igényeihez illeszkedő edények gyártására, ezzel feladva a kelta hagyományokat és a római áruk utánzására korlátozva magukat." [702]

---

[694] Sánta Gábor régészt idézi Tóth Imre: Magyar őstörténet. Fríg Kiadó, 2009. p.: 28.
[695] Kőszegi Frigyes: A történelem küszöbén. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1984. p.: 313.
[696] Uo. p.: 300.
[697] Uo. p.: 312.
[698] D. W. Harding, 1978/1986. p.: 155.
[699] László Gyula, 1979. p.: 52.
[700] Wikipedia: Eraviszkuszok.
[701] Sarkadi István szerkesztő: Római kor /A helyi ipar átalakulása és a helyi művészet. Világháló.
[702] Wikipedia: Eraviszkuszok.

8. tény: A germánok másutt bizonyítottan vékony úri réteget képeztek

Az Észak-Afrikába érkezett vandálokról írják, hogy „*Mint más germán népek esetében*, a hódítók etnikai egységét nem sikerült hosszú időn keresztül megőrizni, ami érthető, hiszen a vandálok lélekszáma Észak-Afrikában aligha lehetett nagyobb 80 ezernél, viszont az ott élő római /romanizált/ népesség lélekszáma mintegy 4-5 milliónyi lehetett.” [703]

9. tény: A szarmata korban sűrűn lakott volt az Alföld. E néptömeg eltűnésének semmi nyoma.

1. "A szarmaták több mint négyszáz éven át lakták az Alföldet ... alig van olyan szántás, ahonnan emlékanyaguk ne kerülne elő ..." [704]

2. A szarmatákról: "... az Alföldet igen **tömören** kitöltötték, a régész minden lakható helyen megtalálja a szarmata leleteket. ... **semmi** nyoma annak, hogy valamilyen nagy népírtó hadjárat megsemmisítette volna őket..." [705]

3.1. Szkíták elődei, 6 adat

1. tény: Az első ismert lovasábrázolás Elámból való, Kre. 2800 k.

Ismert egy ”Kr. e. 2800-ból származó csontra karcolt lovasábrázolás Susából, amelyet Hansar … művében /Das Pfred in prahistorischer und führer historischer Zeit/ megemlít” [706]

Vö. nyelvészet, magyar fék és ló szavak.

2. vélemény: A vasolvasztást az Örmény-felföldön fedezték fel, Kr.e. 2500 k.

”… az szinte kétségbevonhatatlan, hogy a vasolvasztást Kisázsiában fedezték fel, alighanem az örmény hegyvidéken … az i. e. 3. évezredben …” [707] Tehát kb. Kr.e. 2500 k. Az Örmény-felföld azonban nem Kisázsiában van.

3. tény: Közel-keleti kapcsolat az arcvédő maszkok és lemezek esetében, Kre. 2500 k.

1. Közel-keleti előfordulás, Kr.e. 2500 k-től

"Az ősi Közel-Keleten az arany- vagy ezüstmaszkokat, lemezeket egyenesen az arcbőrre helyezték a Kr. e. III. évezredtől a Kr. u. III. századig. /Benkő, 1990/." [708]

2. A szem- és szájfedő lemezek jellemzőek a szkítákra, az obiakra és Árpád népére

”Érdekes Götz László hozzászólása a honfoglaláskori sírokban talált szem- és szájfedő lemezekhez. Ezek obi-ugor kapcsolatait először Dienes István fedezte fel, Fodor az ő alapján ír, Götz viszont megrajzolja e jelenségek őstörténeti hátterét a szkítákig és azon túl.” [709]

4. vélemény: Közel-keleti kapcsolat a szkíta díszítőelemek és kultikus jelenségek esetében

1. A szkíta díszítőművészet elődjét Bakay Kornél régész a Zagrosz-hegységben talált lurisztáni bronzokban leli fel (Kermansah térsége, Kr.e. 1000-650 k; griff jelkép)

2. A paziriki temető az Altájban található, leletei Kr.e. 450 k-ből származnak. "Az altáji szkíták és a dél-mezopotámiai - előázsiai kultúrák közötti szoros kapcsolat vitathatatlan. Erre utal az állatábrázoló művészet, a lótusz és a palmetta motívum, a kultikus jelenségek garmadája." [710]

5. tény: Kr.e. 2000 k-ig az Oázisfüzér déli részén a kultúrák évezredeken át, békésen épültek egymásra

---

[703] Csorba Csaba: A középkor. In. Világtörténet, főszerkesztő Salamon Konrád, 2006. p.: 380.
[704] Trogmayer Ottó, 2005. p.: 81.
[705] László Gyula, 1979. p.: 76.
[706] Götz László, 1994. p.: 431.
[707] D. W. Harding, 1978/1986. p.: 101.
[708] Érdy Miklós, 2010. p.: 278.
[709] László Gyula, in. Götz, 1994. p.: 11.
[710] Bakay Kornél: Magyarnak lenni büszke gyönyörűség. Pomáz, Kráter, 2004. p.: 89.

Megjelenik az élelemtermelés, átveszik a téglakészítést és a fazekas korongot, részt vesznek a lazúrkő kereskedelemben. ”Ebben a robbanásszerűen fejlődő világban mindez jól szervezett gazdaságról és ahhoz tartozó infrastruktúráról árulkodik.” [711]

6. tény: Kr.e. 2000 k. északias irányból megérkeztek az indoirániak ősei és a fejlődés megtört

”A Kr. e. II. évezred azonban a Turáni alföldön és az afganisztáni térségben nagy változásokat hozott. A korai városi civilizáció lehanyatlott, több települést elhagyott a lakosság, másokba új népesség költözött; mindez alighanem az indoiráni vándorlással és betelepüléssel függött össze. … bizonyos, hogy a dard-indoárja-iráni törzsek a közép-ázsiai steppeövezet irányából érkezhettek, több egymást követő hullámban, s elsősorban ott települtek le, ahol megszokott állattartó félnomád életmódjuknak a folytatására legalkalmasabbnak találták a terepet. Kelet-Iránt éppúgy fokozatosan foglalták el a később ezért kelet-iráninak nevezett törzsek, mint Észak-Indiát az indoárják. A késő bronzkori és kora vaskori afganisztáni emlékek az indoárjákkal hozhatók kapcsolatba.” [712]

7. vélemény: A Közel-Keletről a vaskorban terjedt el a kiteljesedett lovasnomád életforma

"Az első nomádok ... **elő-ázsiai** kultúrcentrumaikból gazdag örökséget hoztak. Rendelkeztek a következő domesztikált állatokkal: lóval, juhval, kecskével, szarvasmarhával. Ismerték a különböző gabonák termesztését. Fejlett fémművességük volt. Emellett használták már a kocsit, amelynek küllős kerekei voltak. A lószerszámok között a nyerget is ismerhették. Fegyverzetük pedig rövid kardból, lándzsából és reflexíjból állt. Anyagi kultúrájukhoz különféle pompás textíliák, szőnyegek is tartoztak." [713]

"A nagyobb távolságok megtételét lehetővé tevő, sőt megkövetelő nomád vagy félnomád életforma kialakulása a **bronzkorszak végén** kezdődött meg Eurázsiában. Kelet-Európa pusztáin a kora vaskori kimmerek, majd a szkíták nagyszabású vándorlásai, hadjáratai eredményeztek óriási változásokat a népek elhelyezkedésében.” [714]

3.2. Szkíták, 13 adat

1. tény: A lovastemetkezés összeköti a szkítákat és Árpád népét

"**Honfoglalóink** lovastemetkezésének jól ismert formái /kitömött, vagy csak sírba ásott lóbőrrel való temetkezés/ általában csak vezetőrétegünk temetőiben találhatók, köznépünknél igen ritkán. Az avar korból csak igen gyéren ismerjük párhuzamait ... A lótemetkezéseknek e **szkíta** kortól kimutatható formái, jóideig hiányoznak a dél-oroszországi pusztai népeknél, az északabbra lakó finnugoroknál pedig sohasem terjedtek el. Mintegy ezer éves szünet után újból megjelenik ez a temetésmód Ukrajna füves pusztáin, s nálunk. Ennek a szertartásnak újból való feltűnése a kazár ... népeknél figyelhető meg, s természetesen a honfoglalók vezető rétegénél." [715]

2. tény: A részleges lovastemetkezés szokása nem iráni és nem török

"Bálint Csanád elemezte és összefoglalta a részleges lovastemetkezéseket a korai középkor folyamán a Kr. u. 11. századig. Vizsgálatának eredményeként Bálint rámutat, hogy a korai középkor bizonyos népeinél nincs meg ez a fajta temetkezés. Írja, hogy ez a szokás **nincs** meg a **szarmatáknál**, vagy az **alánoknál**. Megjegyzi, hogy a szokást **nem** ismerik a **belső-ázsiai türkök**. A szokás nem található kazár, tölösz, vagy barszil sírokban. Az alánok és **dunai bolgárok** szokása szerint általában egyedi csontként megmaradó húsételt tettek a sírba, és

[711] Puskás Ildikó: Őskor, ókor. In. História XXIII. évfolyam 2001 év, 8. szám. p.: 7.
[712] Uo. p.: 7.
[713] Zimonyi István: Muszlim források a honfoglalás előtti magyarságról. Budapest, Balassi Kiadó, 2005. p.: 126.
[714] Erdélyi István, 2002. p.: 17.
[715] László Gyula, 1999. p.: 187.

csupán ritkán temették el az egész lovat. Az avarok gyakran az egész lovat eltemették a halottal." [716]

3. tény: A kor legjobb íjainak birtoklása összeköti a szkítákat és Árpád népét

1. "A szkíták említett népe a harcban kemény volt, lóháton gyors, fejükön sisakot viseltek, az íj és nyíl használatában felülmúlták a világ minden népét..." [717]
2. "A magyarok fegyverei közül a reflexíj alapvető, amellyel 450 méterig lehetett lőni. ... percenként 15 lövést adott le..." [718]
3. "… a hazai íj legjobb párhuzamait ... találjuk meg … a hazai anyaggal pontosan egykorú **helyi elitek** 'nemzetközi' jellegű tárgyakban tobzódó hagyatékában, a **Rusz druzsina** sírjaiban, illetve a **viking Birka** kereskedelmi központjában." [719]

4. tény: A hasonló díszítőművészet összeköti a szkítákat Árpád népénél

1. "A **szkíta** lószerszámok egyik leggyakoribb **díszítése** a szavasfej vagy –láb. Nos, ezt tudva nem lehet véletlen, hogy a **törteli** lószerszámon ott van az ugró szarvas alakja. Történészeink ugyan tagadják krónikáink szkíta hagyományát, de a régészeti leletek kézzelfoghatóan bizonyítják, hogy a szkíta elődökhöz volt ilyen – tudatos vagy tudattalan – kapcsolódás!" [720]
2. "Fodor István … 'Rokonaink-e a szkíták' című írásában kifejti, hogy régészeti tények sokasága jelzi a **szkíta-hun-magyar** régészeti tárgyak hasonlóságát, egyezését. Megírja, hogy Árpád népének a Kárpát-medencébe költözése előtt valóságos szkíta reneszánsz tört ki az eurázsiai sztyeppevidék számos pontján, Kelet-Európában és Dél-Szibériában … Az Árpád népétől származó, VII. századi karosi öv**veret** és a szkíta Litoj kurgánból származó, sólymot formázó aranyveret például annyira hasonlók egymáshoz, hogy 'nehéz elhinni, hogy a két tárgyat mintegy ezerszáz esztendő választja el egymástól'" /Fodor 2009, 123/." [721]

5. tény: A griff jelkép összeköti a szkítákat a Griff népénél

A Kárpát-medencéről írják, hogy "A nagyjából 670 után beáramló nép jelvénye a griff volt, meg az inda, erről nevezik őket **griffes-indások** népének. ... Ábrázolásaikban megtaláljuk a mi Hunor és Magyar mondáink megfelelőjét is: a leroskadó szarvast marcangoló két griff alakjában /hasonló a **szkíta** aranyszarvasokhoz/." [722]

"… számos **szkíta** örökség az **onogur-avar** ás **Árpád** magyarjainak régészeti emlékanyagában." [723]

6. tény: a jellegzetes pusztai legelőváltás Kr. e. 900 után tűnik fel a Pusztán

"A Kre. 9-8. századtól adatolható a klasszikus nomád életforma a steppén" [724]

7. tény: A Vadmezőn a szkíták terjesztik el a vasművességet

"A kelet-európai steppén a vas megjelenésével egy időben jelentek meg a szkíta lovasnomádok." [725] Valójában mintegy fél évszázaddal a kimmerek megelőzték őket.

8. vélemény: a kimmerek egykor a Fekete-tenger mellékén éltek

"A kimmerek hagyatékaként több mint 200 leletegyüttes ismert a Fekete-tenger északi vidékein, a Don és a Dnyeper partjain." [726]

9. tény: Kr.e. 750 k. elterjednek a selyem szemfedők a Pusztán

---

[716] Érdy Miklós: A hun lovastemetkezések. Magyarországért, Édes Hazánkért Kiadó, 2001. p.: 71.
[717] Anonymus / Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Osiris, 2004./AK-11, Any/
[718] Zimonyi István, 2005. p.: 128.
[719] Bíró Ádám: Az íj keleti párhuzamai és kapcsolatai. In. Honfoglalók fegyverben, szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015/2017. p.: 94.
[720] László Gyula: Árpád népe. Budapest, Helikon Kiadó, 1988 / 2005. p.: 101.
[721] Grandpierre Attila, 2019. p.: 2011.
[722] László Gyula, 1999. p.: 134.
[723] László Gyula, In. Götz, 1994. p.: 10.
[724] Zimonyi István, 2005. p.: 125.
[725] Róna-Tas András, 2007. p.: 17.
[726] Bakay Kornél, 2004. p.: 74. 6. jegyzet

A halott arcát védő lemez közel-keleti eredetű. Ezt a szkíták úgy fejlesztették tovább, hogy a lemezeket szemfedőre varrták. A nomád népek temetkezéseiről írják, hogy "Gyolcsból, bőrből vagy selyemből készült szemfödélhez erősítették, varrták a fémlemezeket a Kr. e. VIII. századtól a Kr. u. XII. századig." [727]

Minderről Érdy Miklós alapos térképet készített. Ez a hagyaték mindazon tájakon megtalálható (és marginális területek kivételével csak ott), melyet egykor a szkíták és hunok jártak. Nevezetesen: Kubán-Terek-sík, Vadmező, Szabíria, Mongólia, Dzsungária, Oázisfűzér és a Medence.

10. vélemény: A Szkíta műveltség Kr.e. 500 k. a Medencétől Észak-Kínáig terjedt

"A Krisztus előtti első évezred közepe táján **a Kárpát-medencétől Észak-Kínáig** egyetlen hatalmas műveltség fogta össze a füves puszták területét: a szkítáké." [728]

11. tény: Az obiak területére délről több hullámban érkeztek tárgyi kultúrát meghatározó hatások

Az uszty-poluji kultúra Kr. e. 500 - 200 között létezett az Ob torkolatvidékén. Erről írják, hogy "... nem volt nehéz megállapítani, hogy az obi-ugorok elődeinek tárgyi hagyatéka." [729]. Erre a kultúrára jellemző, hogy "Az edények díszítésében gyakori szalagdísz hasonmását az **andronovói** fazekasok munkáin ismerhetjük fel." [730] És "Különösen sok déli vonást mutatnak fegyvereik /fokosok, nyílcsúcsok, kardok/, amelyek gyakran semmiben sem különböznek a déli **szkíta** és **szarmata** harcosok fegyvereitől." [731]

12. vélemény: A szkíta művészet folytatása a keleti hunoké

1. Az Ordosz a Sárga-folyó északra ívelő hurka (Folyóhurok), Hohhot városától délnyugatra. A Minuszinszki-medence főhelye Abakán. Az ordoszi lelőhelycsoportól: "... hosszú századokon át ... a **hún** régi települő helye volt. A minussinski, ordosi és mongóliai leletcsoportok azonos stílushatást mutatnak fel, a szkíta-pontusi kultúra legszélsőbb euráziai kisugárzásának tekinthetők. ... Az ordosi kultúra virágzása a Kr. e. V-III. századra esik és a **pontusi szkíta** stílushatásnak a legtávolabbi keleti kisugárzása. E kultúra a tulajdonképpeni Ordosból kiindulva szétterjeszkedik az egész északi Kínán és annak műiparára elhatározó befolyást gyakorol." [732]

2. Az Ordosz kultúrának szkíta jellegű művészete volt.

Az Ordosz kultúra (Kr.e. 550-150) **keleti hun** kultúra. Erről írják, hogy a **szkíta** művészet számos leletéről ismert. „The Ordos culture is known for significant finds of Scythian art …" [733]

3. "A kínaiak a szkítáktól vették át az állatstílust /Mallory, Mair 2000/" [734]

4. Jellegzetes hun sírokat találtak Ulánbátor térségében, Noin Ulában. "A sírok **szkíta** stíluselemei ... a nagy délorosz, **pontuszi** kultúrterület ... nagy hatósugarára hívják fel a figyelmünket." [735]

5. "A kínai krónikák gyakran tesznek említést a 'barbárok' totemállatairól, a 'szárnyas tigrisről" – ezeknek ábrázolását ott találjuk az altaji leleteken, a **hunok**, a **szkíták** vagy az **avarok**

---

[727] Érdy Miklós, 2010. p.: 278.
[728] László Gyula, 1999. p.: 93.
[729] Fodor István: Verecke híres útján … A magyar nép őstörténete és a honfoglalás. Budapest, Gondolat, 1975. p.: 89.
[730] Uo. p.: 125.
[731] Fodor István, 1975. p.: 125.
[732] Szász Béla: A húnok története – Attila nagykirály Budapest, Gede Testvérek Bt. 1943 / 2001. pp: 551, 554.
[733] Wikipedia: Ordos culture
[734] Pápai Szabó György szerkesztő és összeállító: Letagadott eleink, a szkíták. Budapest, Hun-idea, 2010.p.: 41.
[735] Szász Béla, 1943 / 2001. p.: 554.

fémjein, textiljein, de a **magyar** királyi jogaron, a koronázási palást szélén, az Árpád-kori magyar pénzeken éppúgy szerepelnek, mint Belső-Ázsiában." [736]

6. "A hunok történetének tárgyalásánál érdemes számításba venni a kínai kutatók azon álláspontját, hogy nem különböztetik meg a **szkíta és hun** korszakot … Minjajev orosz régész is hasonló álláspontot képviselt, szerinte sem kellene túlságosan elkülöníteni a szkíta és hun régészeti kultúrát, hiszen azok **nagyon hasonlóak**. /Minjajev, 2005-ös nemzetközi hun konferencián tartott záróbeszéde./" [737]

7. A paziriki leleteket általában szkítának tartják, Érdy Miklós viszont keleti hunnak.

"... a széles körben ismert paziriki leleteket /Észak-Altáj, Ob forrásvidéke/ a szakirodalom sokáig **szkíta** leletekként tárgyalta. Azonban észrevehetően terjed ezek átértékelése és egy **hun** alapnépességnek való tulajdonítása ..." [738]

13. tény: A szkíták bevándorlása a Medencébe nem volt tömeges

„Adataink arra utalnak, hogy a vaskor első évszázadaiban bekövetkező változásokat nem egy tömeges keleti bevándorlás idézte elő" [739]

3.3. Keleti hunok, 8 adat

1. tény: A keleti hunok vékony úri réteget alkottak

Keleti hunjainkról írják, hogy: "Az orosz archeológiai leletek summázata egy **oligarchikus** hún '**arisztokrácia**' városközpontjai körül kiképződött territoriumok laza 'feudális' rendszerét mutatja, egy az őslakosságra rátelepedett s azt 'kizsákmányoló' **katonatársadalom** uralmát, amely az ásatásokból kiolvasható adatok szerint, mintegy félezer éven át, tehát időszámításunk kezdetéig, a krisztusi évekig tartott. Az ásatások földsáncokkal, vizesárokkal körülvett, őrtornyokkal, megerősített kapubejáratokkal ellátott erődítmények maradványait hozták felszínre, amelyeken belül a **várúr** lakásán kívül számos kisebb lakás is épült, amelyeket - az északibb Altáj-régióban - egy központi kazánból, a föld alatt vezetett égetett agyagcsövek rendszerén át központilag fűtöttek. A feltárt sírok **fényűző** temetkezésekről adnak számot." [740]

2. tény: A keleti hunok íja kitűnő és erős volt

A keleti hunokról írják, hogy "Már a kínaiak kiemelik a **hún ijj** erősségét és **kitűnő** voltát." [741]

3. tény: A keleti hunok kapcsolata Attila népével: üstök és lovastemetkezések

"A hunok áldozati szokásai azonban nem változtak. Áldozati **bronzüstjeik** egyre szebbek, egyre díszesebbek lettek /Érdy, 1990, 1995/, pedig ezek a Kr. e. IX. századtól kísérik már az előhunokat is. Temetkezési szokásaik ugyancsak változatlanok maradtak. ... **részleges lovastemetkezésük** /lókoponya, alsó lábszárak, lóbőr/, mind a sírok háromféle belső elrendezése ugyanaz maradt a **Sárga-folyótól** a **Duna** völgyéig, a Kr. e. VIII. századtól kezdve /Yuhuangmiao leleőhely, Jundu Shan /hegység, Érdy, 2000, 2002b, 2002c/." [742]

4. tény: Belső-ázsiai hasonlóság Baján népével: kengyel

"Az ázsiai összefüggés másik döntő eleme, hogy a **korai avar** máglyagödrökből ugyanolyan hosszú fülű /téglalap alakú/ vagy hurkos fülű, kerek talpú, puha talpú csizmához alakított - kengyelek és csikózablák kerülnek elő, mint **Belső-Ázsiában**. A legkorábbi avar /s egyben

---

[736] Kiszely István, 2000. p.: 893.
[737] Obrusánszky Borbála: Hunok a Selyemúton. Budapest, Masszi Kiadó, 2008. p.: 23, 139.
[738] Érdy Mikllós, 2010. p.: 189.
[739] Szabó Gábor a Mandinernek; írta: Kovács Gergő: Szkíták nyomában a Kárpát-medencében. Mandiner.2020.06.22.
[740] A. L. Mongait: Archeology int he U.S.S.R. 1955 oroszul, 1961 angol fordításban. In. Dr. Padányi Viktor: Dentu-Magyaria, Püski, p.: 204.
[741] Szász Béla, 1934 / 2001. p.: 525.
[742] Érdy Miklós, 2010. p.: 257.

európai!/ **vaskengyeleket** az avarok készen hozták magukkal. Amiről nem csak a formák tökéletes megegyezése tanúskodik, hanem a legkorábbi kengyelek **nikkeltartalmú** – a Kárpát-medencében ismeretlen – vasanyaga is. Ezek a máglyás sírok, illetve a rájuk utaló égett felületű vaskengyelek /jelenleg mintegy 35-40 lelőhely/ a Dévényi-kaputól a Küküllő partjáig – úgy tűnik, csalhatatlanul – jelzik az avarság legkorábbi települési rendjét." [743]

5. tény: Belső-mongol hasonlóság Árpád népével: szemfedők és részleges lovastemetkezés, valamikor Kr.e. 800-400 között

1. 1992-ben Érdy Miklós, Belső-Mongóliában, a **Pekingtől északra** lévő Yühuangmiao lelőhelyen, a Jundu Shan déli lejtőin felfigyelt egy temetkezési módra, melyről így ír. "Az egyik sírban a halott feje mögötti padkára helyezett lókoponyát és négy alsó lábszárat vettem észre. … Nagy meglepetést jelentettek számomra a padkán látszó, ősi lómaradványok, hiszen azok a jól ismert honfoglaló idők **részleges lovastemetkezéseit** idézték." [744] A temető kora a Kr.e. 8-5. század, ami a szkíták kora. A térségben rövidesen sok hasonló leletre bukkant.

2. "... a Jundu Shan /Dzsundu sén/ hegység déli lejtőjén, Beijingtől északra ... A Jundu Shan hegység temetőiben ... a **Kr. e. VIII**-V. **században** látjuk a legkorábbi régészeti előfordulását egy olyan temetkezési szokásnak, amelynek párhuzamai a Kr. u. IX-X. századi **magyar** temetőkben is megjelennek. ... mind a **fémlemezes szemfedők** szokása, mind pedig a sajátosan magyar **részleges lovastemetkezés** - az utóbbi a hunokon kívül nem jellemző más népre ..." [745]

3. "... kísérlet történt arra, hogy a részleges lovas- /illetve más részleges állat-/ temetkezések legősibb kezdeteit is megtalálják, egészen a **Kr. e. VIII. század északkelet-kínai** nomádjai hasonló temetkezéseire történő hivatkozással /Érdy 2000/, amelynek az **ázsiai hunok** hasonló jellegű temetkezései előzményeiként foghatók fel." [746]

Árpád népének jellegzetessége a részleges lovastemetkezés. A **részleges lovastemetkezésről**: "... így temették el halottaikat az **Ordosz** területén a **hunok** ..." [747]

6. tény: A legősibb fémkengyel a keleti hunok térségében, Kr.u. 150 k.

"Erdélyi István beszámol a **mongóliai hun** ásatásokról, melynek keretében találták meg az egyik legfontosabb technikai emléket, a Kr. u. 2. századból való **fémkengyelt**." [748]

A kínai kutatók szerint a kengyel kifejlesztésében a kínaiaknak is része volt.

7. vélemény: Nyugat-Mongólia 410-ig hun fennhatóság alatt volt

"A mongol Batszajhan s kínai források /Bei-shu/ és a legújabb mongóliai leletek összevetéséből arra a következtetésre jutott, hogy az északi hunok, akik **Mongóliában** önállósították magukat, egészen **410-ig önálló** birodalmat alkottak, és őket a zsuanzsuanok, és nem a xianbeiek győzték le." [749]

3.4. Attila népe, 6 adat

1. tény: Az Altáj és Szabíria részleges lovastemetkezései, Kr.u. 150-650 k.

1. Altáj, valamikor Kr. u. 100 - 400 között: "A hunok kelet-európai megjelenése előtt, a **2-4. századi** ogyinocovói kulturából mutattak ki **részleges lovastemetkezéseket** az **Ob folyó felső szakaszánál**." [750]

---

[743] Makkai László és Mócsy András szerkesztők: Erdély története. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986. p.: 164.
[744] Érdy Miklós, 2001. p.: 5.
[745] Érdy Miklós, 2010. pp.: 276, 280.
[746] Erdélyi István: Őseink nyomában. Budapest, Masszi Kiadó, 2004. p.: 81.
[747] Kiszely István, 2000. p.: 939.
[748] Marácz László és Obrusánszky Borbála: A hunok öröksége. Hun-idea, 2009. p.: 9.
[749] Uo. p.: 10.
[750] Erdélyi István: A magyar honfoglalás előzményei. Budapest, Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2002. p.: 26.

2. Asztana, valamikor Kr.u. 200-700 között: "A honfoglaló magyarokéhoz hasonló **részleges lovatemetkezéseket** tárt fel Stein Aurél 1913-1915 között a **Kr. utáni III-VII. századi asztanai** ujgur temetőben ..." [751]

2. tény: A Baraba-puszta leletei Kr.u. 1 k. olyanok, mint Magna Hungária leletei

"... Harmadik régészeti párhuzam hun és magyar sírokban ... Tanulmányozva a Jenyiszej és az Irtis folyamok közti hun temetőket, elsősorban a **Szidorovkán** fekvő, öt kurgánból álló, de összesen 19 sírt magába foglaló temetőben figyeltem fel a harmadik párhuzamra. Itt egy központi temetkezés körül helyezkedett el több más sír a kurgánok alatt. A harmadik párhuzam azokra a sajátos, tenyérben is elférő agyagedényekre vonatkozik, amelyek közel a halott fejéhez vagy a bal, vagy a jobb oldalra vannak téve. Az oroszországi régészek ezeket Kusnarenkovó típusú edényeknek nevezik. Jellemzőjük, hogy kerek aljúak, széles szájukat rövid hengeres nyak formálja, néha kissé kihajló peremmel. ... Halikova megjegyzi, hogy az összes, általa magyarnak azonosított, lovassírokat is tartalmazó temetőkben ezek a kerek aljú agyagedények jelen vannak. ... Az Irtis folyam túlsó, keleti oldalán Szidorovkánál, a nyugat-szibériai Baraba-steppén **hun** kurgán **temetőben** ... ugyanúgy a halott fejénél, a homlok közelében van a helyük, mint a magyar csoportnál. ... A hun edények alakjukat, elhelyezkedésüket és méretüket tekintve ugyanolyanok, mint az Alsó-Káma, Bjelaja és Urál folyó menti korai magyar lovassírokban megjelenő agyagedények. Még a peremek rovátkái is azonosak. A régészeti jelentés csak lazán keltezi a hun temetőt, a Kr. e. évezred végétől a Kr. u. évezred elejéig terjedő korba teszi. ... Honnan származik azonban a Dél-Uralban feltűnt Kusnarenovo kultúra, hova nyúlnak ennek a gyökerei - azaz hol kereshetjük az ősmagyarság korábbi szállásait? Csernyecov ... a Perjama helység mellett fekvő temetőre irányítja a figyelmet, a Tura folyó alsó szakasza mentén, Tyjumen nagyváros térségében ... Halikova írja, hogy Csernyecov - a híres orosz régész és néprajzkutató - a Perjámánál talált kerámiákat már korábban az irtisi steppék nomád törzseivel hozta kapcsolatba, s úgy vélte, hogy azok genetikus rokonságban vannak az Omszk közelében feltért szargatkai kurágnok edényeivel az Irtis Európa felé eső oldalán ... Különösen a késő szargatkai lelőhelyek mutatnak sok rokon vonást a kusnarenkovóiakkal. Mongilnyikov szerint a szargatkai műveltség népességének jelentős része Kr. u. a 4. században a nagy népvándorlási hullámhoz csatlakozva nyugatabbra költözött, a helyben maradók pedig annak a régészeti műveltségnek a létrehozásában játszottak jelentős szerepet, amelyet többek között a **perjamai** temető képvisel." [752]

3. tény: Az Attlia népével való érintkezés után a Bizánci Birodalomban lovasíjászokat képeznek ki

"A Bizánci Birodalomban a 6. századtól - lényegében a hunokkal való érintkezés után - mindvégig jelentős szerep jutott a lovasíjászatnak." [753]

4. tény: Attila népének alig van régészeti nyoma

1. Az európai hunokról írják, hogy "csak néhány elszórt magányos temetkezést hagytak maguk után." [754]

2. Attila népéről írják, hogy „a régészek nem sok emlékanyagot találtak utánuk." [755]

5. tény: Az Uraltól a Rajnáig vezet az üstök útja

5. tény: Attila népe a keleti hunok utóda a régészeti leletek szerint

---

[751] Kiszely István, 2000. p.: 939.
[752] Érdy Miklós, 2001. pp.: 90-91.
[753] B. Szabó János: Az íjászat szerepe a hadviselében: lőtáv és hatékonyság. In. Honfoglalók fegyverben. Szerkesztette: Petkes és Sudár. Budapest, Helikon, 2015. p.: 67.
[754] Neparáczki Endre, 2019.
[755] Hankó Ildikó: A Kárpát-medence benépesülése. Demokrata, 2008.10.01.

Ezt az észak-eurázsiai leletanyag avatott ismerője, Érdy Miklós bizonyította. Az áldozati üstök, a részleges lovastemetkezések és a női diadémok hasonlósága alapján.

„Az üstökön lévő díszítések többszörös párhuzamai, melyek elnyúlnak a Kárpát-medencéig /23. kép/, így az öntési technika azonossága, továbbá az üstök vallási ceremóniáknál való használata, amelyet megőriztek egész Eurázsián keresztül /sámán-táltos áldozatok a sziklarajzokon/, azt jelzik, hogy **azonos** néppel van dolgunk kelettől nyugatig. Látszik, hogy a hunoknál megvolt egy kulturálisan **domináns belső mag** a változó összetételű törzsszövetségek központjában." [756]

3.5. Korai Griff népe, 5 adat

1. valószínűség: Az Oázisfüzérben - Biskek térségében - hunok éltek Kru. kb. 50 - 450 között

"Egyre inkább igazolódni látszik G. N. Bernstam sokat vitatott hipotézise, amely a mai **Kirgiszisztán** hegyei között a **Kr. u. I-V. században** virágzó kenkoli kultúrát a **hunokkal** hozza kapcsolatba." [757] A Kenkoli kultúra a mai Kirgizisztán területén létezett, Biskektől délre.

2. tény: hun üstök töredékeire bukkantak Khorezm térségében

„… hun típusú bronzüsttöredékek kerültek elé az Amu-darja alsó folyásánál, és több cserépüst maradványa a Szir-Darja deltéjához közeli temetkezésekben /Altyn Aszar/." [758]

Vsz. ezek a leletek korai Griff v. Baján népéhez tartoznak.

3. tény: A kazárok visszacsapós íja turáni típusú

"A **kazárok** a **közép-ázsiai** típusú reflexíjat használták …" [759]

4. tény: Észak-Iráni hasonlóság

"A 'griffes-indások' téglavörös színű edényművessége éppenséggel **Észak-Iránra** utal.." [760]

5. valószínűség: A Griff népének kaukázusi kapcsolata

A Griff népéről írják, hogy "Idejövetelük egy kaukázusi vezető réteg vezérlete alatt történt /szablyás vezérsírok!/ ... vezérréteg ... közvetlenül a **Kaukázushoz** kapcsolható. Ezekkel együtt jelenik meg például a szablya, és aranyöveik pontosan példázzák a kaukázusi mintákat. /pl. ozorai, igari fejedelmi temetkezés/." [761]

6. tény: Az árpádi íjakhoz leginkább a kaukázusiak hasonlítanak a Pusztán

Árpád népének íjairól írják, hogy "Számunkra legfontosabbak a 9-11. századi **kaukázusi** lelőhelyek /Gogopsz, Moscsevaja Balka 1974-es és 1978-as leletei, Podorvannaja Balka/, hiszen az ott előkerült háromszöges átmetszetű szarvszerkezetek, valamint a szórvány anyagban együttesen megjelenő, a hazaihoz igen hasonló fejes és fejetlen szarvlemezek olyan szoros kapcsolódási pontokat jelentenek, amelyek a korabeli sztyeppen ebben a formában nem kimutathatóak." [762]

---

[756] Érdy Miklós, 2001. p.: 146.
[757] Kiszely István, 2000. p.: 177.
[758] Érdy Miklós, 2001. p.: 146.
[759] Türk Attila: Fegyverleletek Kazáriából. In. Honfoglalók fegyverben. Szerkesztette: Petkes és Sudár. Budapest, Helikon, 2015. p.: 47.
[760] László Gyula, 1999. p.: 722.
[761] Uo. 134.
[762] Bíró Ádám: Az íj keleti párhuzamai és kapcsolatai. In. Honfoglalók fegyverben. Szerkesztette: Petkes és Sudár. Budapest, Helikon, 2015. p.: 94.

3.6. Baján népe, 5 adat

1. tény: koreai kapcsolat

550 k. ”Koreában a kora avar VI. századi gyűrűs markolatú kardoknak vannak kiváló analógiái.” [763]

2. Kapcsolat az Oázisfüzérrel

2. tény: az Oázisfüzérben Kr.u. 600 körül készült freskók Baján népének sisakjaihoz hasonlókat ábrázolnak

”Az Aranka déli partján Németszentpéter mellett előkerült lovassír … összehajtogatott lóbőrös temetkezésével is kitűnik. A sírt Heraclius császár 615-625 között veretett, az avar adó céljaira ’államilag hamisított’, ún. könnyű solidusa keltezi, amely ruhadísz vagy nyaklánccsüngő lehetett. Az **avar** úr a közép-ázsiai /Ó-**Szamarkand**/ 6-7. századi freskóábrázolásról ismert, vaslemezekből összefűzött sisakot viselt …” [764]

3. tény: Baján népének hagyatékának iráni kapcsolata

1. ”Meg kell említenünk, hogy az **avar** régészeti anyagban, éppen a vezető rétegben /Bócsa, Kiskörös-Vágóhíd/ **Irán** felé mutató nyomok vannak, tehát a **heftaliták** szállásterülete felé vezető párhuzamokat találunk.” [765]

"A **heftaliták**. A xyon nép alkotta az 568-as **avar** foglalás egyik vezértörzsét. ... az avar régészeti anyagban, éppen a vezető rétegben ... **Irán** felé mutató nyomok vannak, tehát a heftaliták szállásterülete felé vezető párhuzamokat találunk." [766]

2. A Kr.u. 431 utáni Iránból szerzett pénzt Baján népe

”A legkeletibb őrállomás a Barcaságból kivezető szorosokig terjedt, I. Chosrau **perzsa** király /531-579/ aranypénze csak az **avarokkal** juthatott Brassó környékére.” [767]

4. tény: Baján, a Griff, és Árpád népének arcvédője Eurázsia szerte hasonlít

a halotti szemüvegek, szem és szájlemezek esetében. Ezek feltűnnek:

150-450 között a **Tiensanban** lévő Kenkoli kultúrában → Baján és a Griff népénél

450-950 között az **Ural** vidékén → Árpád népénél

895 k. a Medencébe érkező → Árpád népénél [768]

5. tény: Baján és a Griff népe közös temetőket használt

A kárpát-medencébe bevonult Griff népéről: "Az itt talált avarokkal jól megférték, sok helyen **egy temetőben** /de külön csoportban/ temetkeztek." [769]

3.7. Kései Griff népe, 5 adat

1. tény: Árpád népének voltak Kaukázusi kapcsolatai is

„Az egyik sírban lévő övdísz – egy bújtató veret, amelyen átfűzték az öv végét a becsatolás után – analógiái a 9. század előrehaladott időszakának **kaukázusi** lelőhelyei felé vezetnek. … A halottak értéktárgyai, viselete, az, hogy a halottakat a **magyar** szokás szerint, nyúzott lóval

---

[763] Makoldi Miklós: Fókuszban a teljes sztyepperégió. Magyarságkutató Intézet, Régészeti Kutatóközpont. In. Magyar Nemzet 2020.09.19. p.: 11.

[764] Erdély története. Szerkesztette Makkai László és Mócsy András. Főszerkesztő Köpeczi Béla. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986. p.: 167.

[765] László, 1990. p.: 72.

[766] László, 1999. p.: 446.

[767] Makkai László és Mócsy András: Erdély története. Főszerkesztő Köpeczi Béla. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986. p.: 164.

[768] Benkő Mihály: A halotti arctakaró történetéhez; Különlenyomat az antik tanulmányok 1992. évi XXXVI/1-2. számából, 1992, Budapest

[769] László Gyula, 1999. p.: 134.

temették – és nem az avar szokás szerint, egész hátas állattal – a 10. századra jellemző képet mutatják.” [770]

2. tény: A griffes-indás nép 677 körül érkezik a Medencébe

1. "670 táján nagy változást tapasztalhatunk az avar régészeti anyagban: a temetkezési szokásoktól kezdve a fegyverzetig, a viseletig minden megújul. A változás teljes és tökéletes. Ezt **nem** magyarázhatja a **'divat'** módosulása ..." [771]

2. ”A régészeti leletek tanúsága szerint a 670-680-as években **új nép** költözött a Kárpát-medencébe, amely mintegy átrétegezte az avar korai Avar Kaganátus társadalmát. … A **legkorszerűbb** sztyeppei **fegyverzettel** és hadviseléssel megerősödött kaganátus településterülete ekkor minden irányban megnövekedett, ezek közül a legjelentősebb a Bécsi-medence megszállása az Enns folyóig. A településhálózat is szembetűnően sűrűsödött. … a korszak vezérmotívumáról **griffes-indás** népességnek nevezett avarság …” [772]

3. tény: A Medence köznépe 750-900 között lényegében nem változott meg

”A 8. század folyamán sajátos jelenség figyelhető meg a régészeti leletanyagban: a korszak vezérmotívumáról griffes-indás népességnek nevezett avarság nagy sírszámú temetői békés, **paraszti** életmódot folytató lakosságról tanúskodnak; ugyanakkor a birodalom előkelő része, a korabeli arisztokrácia és a körülöttük szolgáló fegyveres kíséret tagjai nomád mintakinccsel díszített viseletben jártak, keleti divatnak hódoltak. … az avar köznép azonban valószínűleg megérte a honfoglalást … Az Alföldet **ugyan az az avar népesség** lakta a 9. század során, mint a korábbi századokban – viseletük,
temetkezési szokásaik **keveset változtak** …” [773]

4. tény: A régészeti adatok szerint alig volt szláv lakosság az Alföldön a 9. században

”A régészeti leletanyagban a 9. századi Nagyalföldön mindenesetre **alig** találni olyan leleteket, amelyet több-kevesebb biztonsággal **szlávnak** tekinthetnénk, ami ezen etnikumnak **legfeljebb rendkívül szórványos** elterjedésére utalhat. … egész egyszerűen **nem látható az a szláv tömeg, amely a feltételezett nyelvcsere folyamatában átadóként szolgált volna**.” [774]

5. tény: Úri hatod

1. Ötöd: ”De különben is vessünk számot azzal, hogy egy-egy ’griffes-indás’ temetőben a ’szabadok’, az ’urak’ száma, tehát azoké, akiknek öv jelezte a rangját, vagy éppenséggel fegyver, aránylag csekély, **10-30 százaléknyi**. A többi szolganép volt a ’griffes-indások’ alatt is, s az maradt a magyarok alatt is!” [775]

2. Heted: A VIII-IX. századi avarokról írják, hogy "... a férfi síroknak csak kb. **15%**-a volt **öves** ... A **griffes** veretek száma ezen belül **még kisebb**. Nagyon különböző az övveretek száma és típusa." [776]

3. Vékony réteg: „A késő avar kori elit a társadalom össztömegéhez képest igencsak vékony rétegnek tűnik. Amennyit most látok belőlük, annak alapján a korszak falusias telepeitől tisztán tartott területeken, talán sztyeppei, nagyállattartó életmódjuk külsőségeit megtartva éltek,

---

[770] Kovács Gergő beszélget Szenthe Gergely régésszel: Izgalmas kérdések: Milyen volt az avarok és a honfoglaló magyarok viszonya? Mandiner, 2022.10.30.
[771] László Gyula, 1999. p.: 127.
[772] Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2016. pp.: 21-22.
[773] Uo. p.: 23.
[774] Takács Miklós: Szlávok a Kárpát-medence déli, központi és keleti részén. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2016. p.: 70.
[775] László Gyula, 1999. p.: 723.
[776] Bakay Kornél, 2004. pp.: 151, 154.

szinte félrevonultak a termelő gazdálkodást űző csoportok által belakott területektől. Ebben a hortobágyi csoport sem különbözött." [777]

3.8. Árpád népe, 19 adat

1. Belső-ázsiai kapcsolat, 4 adat

1. tény: Távol-keleti és turáni hasonlóság: részleges lovastemetkezés

"Négy és fél évszázaddal azután, hogy a hunok /Attila népe/ visszahúzódtak, igen sok részleges lovastemetkezés tűnik fel Közép- és Kelet-Európában, melyek a **távol-keleti** és **közép-ázsiai** sírokkal mutatnak hasonlóságot. Ezek a temetkezések a magyarokat /Árpád népe/ jellemzik, akik a Kárpát-medencét a 9. század végén foglalták el. Sírjaik, illetve temetkezési szokásaik követhetők a **Dunától** kelet felé egészen az **Irtis** folyóig." [778]

2. tény: Belső-mongóliai hasonlóság: nyíl

Árpád népnek nyilairól írják, hogy "a legközelebbi ismert párhuzamot a 8. századi Moscsevszkaja Balka-i /Észak-Kaukázus/ és a 9-12. századi **mongol** nyilak mutathatják …" [779]

3. tény: Belső-ázsiai hasonlóság: íj és fegyveröv

Árpád népéről írják, hogy "a tegez, íj és fegyveröv pontos mását a **kelet-turkesztáni** buddhista szentélyek falán megfestett **ujgur** előkelőkön találjuk meg…" [780]

4. tény: Belső-Ázsia és Kelet-Szabíria hasonlósága

1. Az Ural keleti lábánál lévő uelgi temető leleteiről írják, hogy "… erős szálak kötötték e területet a szibériai barabai sztyeppék térségéhez." [781]

2. A szargatkai kultúrához tartozó szidorovkai lelet 1986-ban került elő, Omszktól 100 km-re, északra. A lelet griff, sárkánykígyó és tigris ábrázolásairól írják, hogy az "… **ázsiai hun** sírokból ismertek hasonló jellegű ötvösművek." [782] Mivel Szidorovka is Ázsiában van, a szerző nyilván az általam keleti hunnak nevezettekre gondol.

2. Szabíriai kapcsolat, 4 adat

1. tény: Az Urálon túlról érkeztek az ősmagyarok Baskíriába

Baskíriáról (Ufa) "... Fodor István ... Az ősmagyarok erre a vidékre az **Urálon túlról** érkeztek, az őshaza nem a Káma vidékén volt." [783]

2. tény: Nyugat-szabíriai hasonlóság, 550 – 750/800 – 850/950 k.

A kusnarenkovói kultúráról írják, hogy "… Baskíria Uraltól nyugatra fekvő területein volt elterjedt régészeti műveltség a Kr.u. 6-8. században. Jelentősége abban áll, hogy ezt a régészeti kultúrát hozzák mai is leggyakrabban összefüggésbe vagy az ugor kori nyelvi egység hordozóival /Jelena A. Halikova és Alfred H. Halikov/, vagy – mások – kifejezetten a magyarok elődeivel /Vlagyimir A. Ivanov és Fodor István/, illetve azok Urál-vidéki őshazájával, Magna Hungáriával. … nagyon valószínű, hogy a baskíriai kusnarenkovói népesség az **Urálontúl** erdős sztyeppei régiójából telepedett át nyugatra … A kusnerenkovói kultúrán belül a 8. században /talán újabb keleti népességhullám hatására/ kialakult a karajakupovói kultúra /Kr.u. 8-9. sz./ melyet korábban csak a kusnarenkovói egy kései variánsának véltek. … A kultúra végét az orosz régészeti kutatás egyértelműen a **magyarok** nyugati irányú elvándorlásával hozta összefüggésbe a 9. század első felében, melynek hátterében a **besenyők** térségben

---

[777] Kovács Gergő beszélget Szenthe Gergely régésszel: Izgalmas kérdések: Milyen volt az avarok és a honfoglaló magyarok viszonya? Mandiner, 2022.10.30.
[778] Érdy Miklós, 2001. p.: 71.
[779] Marx Tibor István: A nyíl. In. Honfoglalók fegyverben. Szerkesztette: Petkes és Sudár. Budapest, Helikon, 2015. p.: 116.
[780] László Gyula, 1988 / 2005. p.: 64.
[781] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 40.
[782] Csorba Csaba, 1997. p.: 26.
[783] Erdélyi István, 2004. p.: 103.

való feltűnését vélték felfedezni. A helyben maradó, főleg nagyállattartással foglalkozó népesség nyugati irányba húzódva, a volgai bolgár birodalomban talált menedéket és olvadt be /pl. Bolsije Tigani-i tenető/." [784]

Idő adatok: "A kusnarenkovói és a karajakupovói kultúra lelőhelyei … kusnaernkovói kultúra lelőhelyei /6-8. század … karajakupovói kultúra lelőhelyei /9-10. század/" [785]

3. tény: Nyugat-szabíriai hasonlóság Árpád és Gyula barát népével, 900-950 k

"Az Uelgi-tó Oroszországban, az Urálontúl régió füves sztyeppéjén, **Cseljebinszk** városától mintegy 100 km-re északra, Kusnak járás területén található. … 2009-ben kerültek elő először nagyobb mennyiségben középkori fémleletek … a **honfoglaló** magyar típusokhoz hasonló veretek kerültek elő

… a 9-10. század fordulójára, illetve a 10. század első felére datálják. … a késő kusnarenkovói-karajakupovói régészeti lelethorizonthoz tartozik …" [786]

3. Török és iráni kapcsolatok hiánya, 3 adat

1. tény: A török kőbálványok csak 500 k. tűnnek fel a Nyugati-Altájban

A török kőbálványok (sírszobrok, 'kunbabák') csak 500 k. tűnnek fel a Nyugati-Altájban [787].

2. tény: alig van a török népekre jellemző kőbálvány a Medencében

"… hazai ásatási leleteink közül hiányoznak a pusztai török népekre jellemző sírszobrok … kőbálványok, a 'kamennaja babá'-k. Ezek az Atlajtól Bulgáriáig jelzik a török lovasnépek terjeszkedésének területét. … van … adatunk kőszoborra. … Ha tehát állíthattak is nálunk néhány ilyen szobrot, semmiképpen sem volt belőlük olyan sok, mint a török lovasnépek egykori területén." [788]

3. tény: rendkívül csekély a párhuzam az alán eredetű Szaltovói kultúrával, 750-950 k.

"A Don-Donyec vidékén … nincs régészeti nyoma annak, hogy a 6-8. század között az Urál vidékéről újabb népesség költözött volna be. Másrészt mind a feltételezett etelközi, mind pedig a Kárpát-medencei honfoglalás kori hagyaték **rendkívül csekély** párhuzamot mutat az említett területeken a 8-10. század között elterjedt, úgynevezett szaltovo-majackajai kultúrával … Szaltovói kultúrának ma csak az **alán** vagy erdős sztyeppei variáns nevezhető, a többi nem. [789]

4. Vadmezei kapcsolatok, 3 adat

1. tény: Kelet-Európai hasonlóság

"… jelentős mennyiségben állnak rendelkezésünkre olyan párhuzamok keleten, egészen az **Urálig**, melyek a magyar honfoglalás általánosan elfogadott 895-ös időpontja után, vagyis a 10. században kerültek a földbe, a Kárpát-medencei honfoglaló anyaggal egy időben. Érdekes, hogy ez utóbbiak szinte csak olyan régiókban fordulnak elő, amelyeket a **magyarok** elődeinek lehetséges szállásterületeiként tartunk számon." [790]

2. valószínűség: Árpád népe az Ural keleti lábától gyorsan vonult a Medencébe

1. Az uelgi temető (Cseljabinszktól 100 km-rel É-ra, leletek 900-950 k.) leleteiről írják, hogy "… a magyar szempontból fontos leletek egyfelől a nyugatra költözés előtti utolsó, rövid

---

[784] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 38.
[785] Uo. p.: 39. térképpel.
[786] Türk Attila: A honfoglalás kori régészeti hagyatékkal kapcsolatot mutató keleti lelőhelyek. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 36-39.
[787] Boda László: Avarok és székelyek. Budapest, Püski, 2004. p.: 261.
[788] László Gyula, 1999. pp.: 621-622.
[789] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 33-34.
[790] Uo. pp.: 28-29.

ideig használt szállásterület emlékei lehetnek, nagyobbrészt viszont valószínűleg a keleten maradt magyarok hagyatékának tekinthetőek.” [791]

”A Kárpát-medencei 10. századi magyar régészeti hagyaték jellegzetes leletei a rozettás lószerszámveretek. Főként rangos női sírok mellékletei … peremén … kör és pálcatag váltakozásából álló szegélyminta fut, melyet az orosz és ukrán szakirodalomban az utóbbi időben gyakran neveznek ’magyar bordűr’-nek. … elsősorban a **Volga**-vidéken sűrűsödtek. … Az uelgi lelőhelyen szintén előfordul ez a verettípus, olyan kivitelben, mely nemcsak hasonlít a Kárpát-medenceiekre, de tökéletes megfelelője azoknak. … Legutóbb … a ’Kazár kollekció’ nevű, az Alsó-Volga és a Kaukázus vidékéről származó szórványleltekből álló gyűjteményben tűnt fel néhány ilyen darab.” [792]

2. ”A Dél-**Urál**, illetve a Középső-**Volga**-vidék, valamint a **Dnyeper** menti leletek időrendje alapján úgy tűnik, hogy feltehetően gyors és a 9. század elejénél nem korábbi átköltözéssel számolhatunk a magyarok elődei esetében, ahogy ezt a szovjet-orosz, illetve az ukrán kutatók már korábban is – mondhatni – egyöntetűen feltételezték.” [793]

3. tény: Etelközi leletek és az árpádi hagyaték hasonlósága

1. ”… ’magyargyanús’ lelőhelyek - mintegy tucatnyi lelőhely közel 120 temetkezése sorolható ide …” [794]

2. ”Az itt feltárt leletek közeli kapcsolatot mutatnak egyrészt a Kárpát-medence honfoglalás kori, illetve a **Volga**-Dél-**Urál** vidék 8-10. századi régészeti hagyatékával. … világosan elkülönül … a 9. század második felére keltezett …” [795]

5. Árpád népe a Medencében, 4 adat

1. tény: Árpád népének régészeti hagyatéka jól elkülöníthető

Az árpádi honfoglalókról írják, hogy „régészeti hagyatékuk jól elkülöníthető a megelőző avar és későbbi Árpád-kor leleteitől.” [796]

2. tény: Árpád népe kisszámú volt

"A História című folyóirat szerkesztői az 1996. évi számot ... a honfoglalásnak szentelték. Ebben ezt olvashatjuk ... ’Akárhogy csűrjük-csavarjuk a tényeket, kétségtelen, hogy a fennmaradt késő avar népesség falulakó, földműves tömegei **legalább tízszeresét** alkották Árpád magyarjainak. A földmívelő falusiak, a későbbi jobbágyok, **elnyelték nyelvileg** Árpád győztes seregét, akik alapját alkották a későbbi nemességnek.'" [797]

3. vélemény: Árpád és a Griff népe összeolvadhatott

”Elég nagy biztonsággal ki merem jelenteni, hogy a két sírban az avaroknak a magyar honfoglaláskor előestéjén, illetve a magyar honfoglalás korában élő leszármazottai nyugodtak, akik valamilyen szerencsés véletlen nyomán sikerrel kerültek be Árpád magyarjainak előkelői közé.” [798]

---

[791] Türk Attila: A honfoglalás kori régészeti hagyatékkal kapcsolatot mutató keleti lelőhelyek. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 40.
[792] Uo. p.: 41.
[793] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 35.
[794] Türk Attila: A honfoglalás kori régészeti hagyatékkal kapcsolatot mutató keleti lelőhelyek. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 53.
[795] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2015. p.: 32.
[796] Révész, L., 2016. A honfoglalás és államalapítás kori temetők tanulságai. Rubicon.
[797] Tóth Imre, 2009. p.: 17.
[798] Kovács Gergő beszélget Szenthe Gergely régésszel: Izgalmas kérdések: Milyen volt az avarok és a honfoglaló magyarok viszonya? Mandiner, 2022.10.30.

4. tény: Árpád népének érkezéséhez nem kötődik pusztulási réteg

”Az avar kori települések kései rétegéből hiányoznak az erőszak olyan nyomai, amelyek a lakosság tömeges pusztulására utalnának. A 8-9. századra keltezett, több hektárnyi kiterjedésű településrészletek feltárása során még egyetlen esetben sem lehetett telepjelenségekbe /házba, gödörbe, kemencébe stb./ bedobált, részleges vagy teljes emberi maradványokat találni, miközben az 1241-42. évi tatárjárás esetében ilyen – joggal borzalmasnak minősíthető – tettek régészeti nyomait már tucatnyi lelőhelyen figyelték meg.” [799]

6. A SZELLEMI HAGYTÉK ADATAI, 123 adat

1. Kövek népe, 10 adat

1. vélemény: A hármas Üveghegy

1. Népmeséink gyakori kezdete ”az üveghegyen is túl” szókapcsolat. Ennek ”a hármas üveghegyen is túl” pontosítása is feltűnik [800].

2. Az Ararát lejtőin szobányi tömbökben áll a vulkáni üveg, az obszidián és ebből az **üveges** szövetű anyagból lehetett a legjobb pengéket pattintatni.

3. A sumerek ország jele **három** darab háromszög. Hasonló figyelhető meg a korai kínai írásjelek esetében, és kínai nyelven a három = sán, hegy = shán.

2. vélemény: A Közel-Kelet egy sor manysi, magyar és altáji ősmonda és mese gyökere

1. ”Hoppál Mihály Berze Nagy János mitológiai tanulmányairól írt, ’Az égig érő fa gyökerei’ című tanulmányában megállapította, hogy ’annyi ma már bizonyosnak tűnik, hogy jó nyomokon indult el, amikor egy egész sor turkesztáni, altáji, magyar meg vogul mesei, illetve mitikus hagyomány gyökereit délen, a **perzsa**, vagy még délebbre, a **mezopotámiai** kultúrkörben keresete. … /Hoppál 1981/” [801]

2. ”Demény István Pál /1949-2000/ kolozsvári néprajzkutató különös párhuzamokra hívta fel a figyelmet: … A Gilgames-eposz világfája a sámánok világfáját idézi.” [802] A Gilgames-eposz egy dél-**mezopotámiai**, sumer eposz.

3. tény: A magyar néphit nem finnféle

1. A fenti adatok a magyar népi kultúra igen csekély részét képezik, ami a nemzeti öntudat számára nem érzékelhető. Így szól Hoppál Mihály Széchenyi-díjas etnológus és néprajztudós vallomása: ”Egész életemben néphittel foglalkoztam … kiderült, hogy **a magyar mitológia rettentően kilóg** ebből az uráli rendszerből … Mitológiáját tekintve a magyar rendszer nem finnugor rendszer.” [803]

2. ”… magyar hitvilágunk meghatározó része nem tajgai finnugor…” [804]

4. tény: A magyar népzene nem finnféle

1. ”… a finnugor nyelvi kapcsolatok által kijelölt irányban hiányzik a dallamrepertoár meggyőző súlyú hasonlósága, s a tárgyterület vitáit ismertető monográfia összegzéséből is csak

---

[799] Takács Miklós: Az Avar Kaganátus lakosságának 9. századi tovább élése a településrégészeti leletek tükrében. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette Sudár és Petkes. Budapest, Helikon, 2016. p.: 159.
[800] Benedek Elek: Jankalovics. In. Többsincs királyfi és más mesék. Világháló.
[801] Grandpierre Attila, 2019. p.: 299.
[802] Gyóni Gábor, 2009. p.: 19.
[803] Hoppál Mihály nyilatkozata a Magyar Nemzet 2019.10.19. számának hétvégi mellékletének IV. oldalán, a Népkarakterek c. cikkben.
[804] Makkay János: Indul a magyar Attila földjére. Budapest, a szerző kiadása, 2009. p.: 116.

annyit tudunk meg, hogy hasonlóságot leginkább csak a beszéddallami képletek zenei vetületei terén lehet kimutatni.” [805]

2. ”A finn népzene meghatározó hétfokúsága a svéd és más germán valamint szláv … zenékhez áll közel. [806]

3. A magyar népdalokról írják, hogy ”Az új stílusú népdalok túlnyomórészt a hétfokú … hangsorokra épülnek. … Kodály Zoltán világosan látta, hogy sok új stílusú népdal a pentatonból alakult hétfokúvá. … A régi- és az új stílusú népdal egymásnak szerves folytatása.” [807]

5. tény: Nem érezzük magunkat finnugornak

”… nem érezzük magunkat finnugornak …” [808]

6. tény: Nincsnek a finnfélékkel közös emlékeink

A magyar nyelv finnféle rokonságával kapcsolatban írják, hogy ”… nincsenek olyan közös emlékeink …, amelyek a kollektív emlékezetben megmaradtak volna.” [809]

7. tény: Az obi kapcsolat korai rétege: siratóének és búvármadár

1. Van a magyar népi kultúrának (népdal, népmese) egy olyan, nehezen, de mégis felismerhető mélyrétege, amely az obiakkal is közös. A közösség fő oka az, hogy hozzánk legközelebb körükben maradt fenn a közelmúltig a legősibb, vadász-gyűjtögető életforma. Figyelembe kell venni, hogy nincs pontosan feltérképezve, hogy az obiakkal közös hasonlóságok mely más népeknél vannak még meg. A hasonlóságok sűrűsödése az elzártsággal is magyarázható.

2. Régi népdalaink sirató típusú - pl. Kedves jó édesanyám, jaj, de árván hagyott kend - ősrétegéről írják, hogy a ”… vogulok és osztyákok medveénekeihez és hősénekeihez igen hasonló dallami és szerkezeti sajátságok jellemzik a magyar siratóéneket …” [810]

3. ”A magyar folklórban kimutathatók olyan világteremtési hagyományok nyomai is, amelyek igen ősi /uráli?/ örökséget őriznek /például a ’**merülő madár**’ motívumával történő világteremtés elbeszélése, meglehetősen torzult, de így is jól felismerhető formában/. [811]

4. És: ”Nem elhanyagolható mennyiségű párhuzamot találunk a **manysi** folklórkincs és a hazai mesei motívumok között, például az égig érő fa, az ún. búvármadár-motívum … esetében.” [812]

8. vélemény: Az obiak kultúrája kötődik a magyarsághoz

A ”hantik és manysik kultúrája igenis kötődik a magyarsághoz, nem csupán a nyelvük.” [813]

Véleményem szerint azért, mert jelentős, kultúrát is átadó szkíta és hun csoportok olvasztottak be.

9. tény: A finnféle és germán mitológiában jelentékeny egyezések vannak

”A **finnugor** mitológiában … A **világ tengelye** egy **fa**, oszlop vagy **hegy**.” [814]

---

[805] Agócs Gergely: A Kaukázus szérűjében. Az észak-kaukázusi türk népek zenefolklórjának magyar őstörténeti vonatkozásairól. In. Magyarságkutató Intézet Kiadványai 20., Magyar őstörténeti műhelybeszélgetés, Szerkesztette: Neparáczki Endre, Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2020.

[806] Kiszely István, 2000. p.: 682.

[807] Uo. p.: 685.

[808] Szeverényi Sándor: A magyar nyelv finnugor kapcsolatrendszere. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 19.

[809] Uo. p.: 19.

[810] Paksa Katalin: A magyar népzene korai rétegei. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 114.

[811] Kálmány Lajos 1893, különösen az a motívum, amelyben a lúdvérc hoz a tenger aljáról homokot. Dömötör 1982, 193. In. Gyóni Gábor, 2009. p.: 21. 46. jegyzet.

[812] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 162.

[813] Csáji László Koppány, 2007. p.: 70.

[814] Wikipedia: A finnugor népek mitológiája

”Az Yggdrasil vagy Yggdraszill a **germán** és skandináv mitológia kőris **világfája**, melynek koronáját felhők fedik, gyökerei pedig egészen az alvilágig nyúlnak.” [815]

10. tény: Kétezer éve finnféle népek lakták Európa harmadát

”A finnugorok nagy részét – a … magyarok kivételével – az Eurázsiában az utóbbi két évezredben egyes időszakban hegemonikus helyzetbe jutó népek egyre **északabbra** szorították, illetve asszimilálták. **Oroszország** területén különösen sok **folyónév** tanúskodik arról, hogy az ország területének jelentős részét /északi felét/ másfél évezrede még finnugor népek lakták, amelyek azóta beleolvadta0k a szlávságba. … Az uráli nyelveket beszélők által lakott terület jelenleg mintegy **3 millió km2-re** tehető. … Másfél-kétezer esztendővel ezelőtt **Európa** területének mintegy **harmadát** lakhatták az uráli nyelveket beszélők, s a kontinens akkori népességéhez képest jóval nagyobb volt az arányszámuk.” [816]

2. Magvetők népe, 13 adat

1-2. Korai magvetők és Nimród népe, 7 adat

1. vélemény: A Medence népének jó része a Közel-Keletről érkezik

"... hazánk benépesedése ... Elő-Ázsiából történt ..." [817] Elő-Ázsia alatt a Közel-Kelet északi, hegyvidéki részét értik.

2. vélemény: Zsoltár típusú népdalaink közel-keleti eredetűek

Régi népdalaink zsoltár típusú (pl. Szivárvány havasán) rétegéről írják, hogy ”… az ugor és az ótörök rétegek közé helyezhető el nagy valószínűséggel … e stílus ugyanis még a gregorián határain túl is követhető, Nyugat-Európa régi egyszólamúságában éppúgy, mint **Kis-Ázsia** zenéjében.” [818]

”A ’pszalmodizáló’ megjelölés a gregoriánnak formailag hasonló zsoltártónusaira utal, de nem az abból való származásra. Mivel a legtöbb analógiát az ősi liturgikus dallamanyag, a gregoriánum kínálja, sok kutató arra következtetett, hogy abból is származik. Mai elképzelésünk szerint azonban mindkettő egy náluk is régibb **ó-európai** zenei köznyelvből eredeztethető, melyből a liturgikus gyakorlat épp úgy merített (stilizálva, rögzítve és rendezve azt), mint a magyar hagyományanyagban ma is élő stílus. A nemzetközi rokon dallamok is megerősítik, hogy mindkét esetben ennek a régi európai - **talán mediterrán vidékről kisugárzó** - dallamkultúrának más-másképpen elsajátított, variált és megőrzött maradványairól van szó. [819]

3. tény: A Medence korai írásjelei a Felföld peremén tűnnek fel

A helyi agyagból készített tatárlakai táblákról írják, hogy ”meglepően hasonlítanak proto**elami** és proto**sumer** darabokhoz. … kétségtelenül írottak – lehetővé tették, hogy a Vinca-**Tordos** kultúra agyagemlékein lévő jelek egy részét, mint korábban is gyanították, írásjeleknek tartsuk.” [820]

”a tatárlakai piktografikus táblák a **Jemdet Nasr**-kori szumér piktografikus jelekkel egyeznek meg.” [821]

A Vincsa-Tordos kultúra Kre. 5700-4500, a Jemdet Nasr-kor Kre. 3100-2900 között volt. A tatárlakai korongok Kre. 5000 k. készültek. Az ottani jelek tehát kétezer évvel később, Dél-Mezopotámiában és Elámban tűnnek fel.

---

[815] Wikipedia: Yggdrasil
[816] Csorba Csaba, 1997. p.: 16.
[817] Veres Péter: Mérföldkövek a magyar őstörténetben. Budapest, Cédrus Művészeti Alapítvány - Napkút Kiadó, 2009. p.: 21.
[818] Paksa Katalin: A magyar népzene korai rétegei. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 114.
[819] Digitális népzenei olvasókönyv, Pszalmodizáló stílus
[820] Erdély Története, szerkesztette Makkay László és Mócsy András. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1986. p.: 17.
[821] Götz László, 1994. p.: 22.

4. vélemény: Hésziodosz szerint szkíta találta fel az érc keverését

"Hésziodosz /i.e. VII. sz./ szerint 'szkíta találta fel az ércz keverését'" [822] Az "ércz keverése" a bronzkészítésnél volt döntő. A bronzöntést az Örmény-felföldön fejlesztettük ki. Krónikáink szerint a szkíta a magyarok egyik neve volt.

5. tény: A Szentírás, valamint az egyiptomi és a sumer mitológia földrajzi adatainak összevetése szerint a sumer kultúra hordozói a Felföldről érkeztek.

A kifejtést lásd → Szemelvények / Egyes őstörténeti adatok értelmezése / A sumerek felföldi eredete.

6. tény: A székely-magyar írás eredete a Közel-Keletre vezet

A székely-magyar és a föníciai írásnak közös őse lehet.

1. "Az **első betűírás** létrehozói a **föníciaiak** voltak /22 betű/, s utánuk alakult a Közel-Keleten az összes sémi ábécé /szidoni, moabita, szamaritánus, dél-arab, arámi, szír, héber, arab, stb./ az arámi útján pedig az iráni /pehlevi, szogd, stb./ írások és a türk írások; nyugat felé pedig a görög /ebből gót, kopt, galgolita és cirill/, etruszk, latin,, itáliai írások és a germán rúnák." [823]

2."E székely-magyar rovásírás kétségtelenül rokona a ótörök írásoknak, de belőlük nem származhatott … a székely-magyar rovásírás **önálló** hajtás volt az ősi írásbeliségnek azon a talaján, amelyből a legrégibb alfabetikus írások kisarjadtak." [824]

3. Az urartui, szkíta és székely írást 20-20 jelforma köti össze: "A **szkíta** jelkincset közel 20-20 azonos jelforma köti össze egyrészt a **székely** rovásírással, másrészt az égei írásokkal, a **hettita** és **urartui** hieroglif írásokkal, valamint az ős**horezmi** jelrendszerrel. [825]

7. tény: Népművészeti hasonlóság a khorezmiekkel és a szkítákkal

Érdy Miklós keleti útjain felfigyelt a magyar népi díszítőelemek felbukkanására a kazahok, ujgurok, majd és leginkább a khorezmiek körében. Ennek hatására rendszeres összehasonlító vizsgálatokba kezdett. 23 díszítőelem párhuzamát találta meg azon népek között, amelyekkel a magyarokat kapcsolatba hozták. A díszítőelemek négy fő csoportja a rózsa, tulipán, a levél és palmetta, valamint a csigavonal és inda volt. A vizsgált népek: magyarok, avarok, szkíták, achmenida perzsák, szaszanida perzsák, magyarországi törökök a hódoltság idejéből; ujgurok; balti finnek és lappok, obiak; kazahok, kirgizek, üzbégek. A magyar népi díszítőelemek a legnagyobb hasonlóságot a **khorezmi** (17) és **szkíta** (16) anyaggal mutatták, a legkisebbet pedig az **obiakkal** (0) és achmenida perzsákkal (3). [826]

Ezt a hasonlóságot legegyszerűbben a szkíták és magyarok közös eredetével lehet magyarázni. A khorezmi még nagyobb hasonlóság oka az elehet, hogy a területre a szkíta-hun hatások mellett közel-keleti, korai földművesek is érkeztek.

3. Hódoltságok népe, 6 adat

1. tény: A magyar népdal- és népmesekincs Európában a leggazdagabb.

1. A gazdagság és európai beágyazottság arra utal, hogy a népi kultúra hosszú időn át és a Medencében, helyben fejlődhetett.

2. Népdalaink számáról írják, hogy (1) "Mára ez a szám 300 000-re növekedett, melyből 'csak' 150 000 lejegyzett." [827] (2) "Dalaink számát **negyedmillió** körülire teszik. **Egész Európában nincs ennyi**. [828]

---

[822] Grandpierre Attila, 2006. p.: 191.
[823] Vásáry István: Az eurázsiai sztyeppei 'rovás' írások és a székely írás. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár. Budapest, Helikon, 2018. p.: 31.
[824] László Gyula, 1988 / 2005. p.: 125.
[825] Varga Géza, 1998. p.: 141.
[826] Érdy Miklós, 2010. pp.: 175-179.
[827] Wikipedia: Magyar népzene.
[828] Czakó Gábor: Luxuspokol a kincstár körül. /Magyar Nemzet újság, 2019.07.01.

3. ”Talán kevesen tudják, hogy a magyar népköltészet a **világ leggazdagabb mesekincsével** rendelkezik. … A feldolgozott magyar népmesék száma már 1982-ben meghaladta a 10 ezret.” [829]

2. tény: A szkíták korában megkülönböztetik a szántó és királyi szkítákat

Azt mutatja, hogy a szkíta megnevezés különféle életmódú embereket fed le.

3. tény: A rómaiak korában az igazi rómaiak kevesen voltak

"Sokan úgy képzelik, hogy a római uralom négy évszázada alatt hazánk területén rómaiak éltek ... Hódító világbirodalom volt a rómaiaké ... Pannónia földjén is csak a tartományi igazgatás legfőbb tisztviselői és a magas rangú katonák voltak rómaiak, a **lakosság** nagy része **bennszülött** alattvaló volt..." [830]

4. tény: A szolga szarmaták felkelése

Az esemény arra utal, hogy a szarmaták egy köznép feletti úri réteget alkottak.

1. ”Kr.u. **271**-ben újabb betelepedés történt, de ez már a falvakba. Az elnyomottak ekkor fellázadtak a szarmata vezető réteg ellen, és azok részben a germánokhoz, részben a rómaiakhoz távoztak.” [831]
2. Mások szerint a szolga szarmaták **334**-ben kelnek fel uraik ellen a **Bánátban**.
3. ”… a IV. század közepén a szarmatáknál nagy belső forradalom játszódott le a szolga szarmaták és szabad szarmata uraik közt. Egyesek feltevése szerint a szarmatákat a szorongató gót veszedelem ellen fegyverezték volna fel, de fegyvereiket uraik ellen fordították. A szabad szarmaták egy része a germánoknál keresett menedéket, más részük a római birodalomtól kért oltalmat.” [832]

5. vélemény: a Medencében mindig magas volt a népsűrűség

"'A Kárpát-medencében az ősi nyelvet az évezredek viharai azért nem tudták elseperni, mert a mindenkor magas népsűrűség ezt kizárta.'" [833]

6. tény: Szép számmal éltek keresztények a Medencében Baján népének uralma idején

Ha nem így lett volna, nem hívtak volna össze püspöki zsinatot az ügyükben.

”Kiss Attila egyik legutóbbi dolgozatában idézte a **796**-ban Pipin hadjáratával kapcsolatban összehívott **linzi püspöki konferenciát**. Ez arról tárgyalt, hogy mitévők legyenek azokkal a keresztényekkel, akik írástudatlan papjaik vezetésével élnek, és magukat kereszténynek vallják.” [834]

3. Puszták népe, 100 adat

3.1. Szkíták elődei, 11 adat

1. tény: Kézai szerint a hunok ősei szkíták, és ezen szkíták ősei a Felföldhöz kötődnek.

Kifejtését lásd a Szemelvényekben.

1. tény: Kr.e. 1100 k. elnémulnak az elámi források

A Kr.e. 1100 körüli évekről írják, hogy: "Ezen a ponton az **elámi** források elhallgatnak a következő háromszáz évre." [835]

2. tény: Az első nomádok Előázsiából erednek

"Az **első nomádok** ... **elő-ázsiai** kultúrcentrumaikból gazdag örökséget hoztak." [836]

---

[829] Grandpierre Attila, 2019. p.: 300.
[830] László Gyula, 1979. p.: 58.
[831] László Gyula, 1974. p. 159. In. Cser Ferenc és Darai Lajos, 2008. p.: 169.
[832] László Gyula, 1999. p.: 106.
[833] Radics Géza, In. Történelmünkhüz magyarul. Szondi Miklós szerkesztő és kiadó. Solt, magánkiadás, 2009. p.: 13.
[834] Kiss A.: i.m. 112. /MGH. Consilia. II. 1. 1906, 172-176. In. László 1990. p.: 78.
[835] Amelie Khurt: Az ókori Közel-Kelet. Budapest, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2005. p.: 208.
[836] Zimonyi István, 2005. p.: 126.

3. tény: A fehér ló mondájának számos közel-keleti párhuzama van

A fehér ló mondájáról írják, hogy „A szakirodalom számos perzsa és közel-keleti párhuzamra mutatott rá ezzel kapcsolatban.” [837]

4. tény: A szkítákról először a Közel-Keleten írnak, Kr.e. 700 körül

1. ”Ishpaka szkíta király szövetségesei voltak a médek Kr.e. 678 k.” [838]
2. "Az asszír ékiratok rendre megemlékeznek az Urmia-tó vidékén az askuza vagy iskuza népről II. Szargon asszír király idejében.” [839] II. Szargon Kr. e. 721-705 között uralkodott.

5. tény: A kimmerek az európai és kínai forrásokban szinte egyszerre tűnnek fel

A vadmezei kimmereket a Közel-Keletről a Kaszpi-kapun kijövő szkíták nyugati és keleti részre – az európai kimmerekre és a kínai forrásokban említett kam-mierekre - választották szét.

”Az irániak … A Kr.e. I. évezred elejére egyes törzseik már elérték a sztyeppövezet legkeletibb pontját és Hsien-yun vagy Hsien-yü /archaikus kínai kam-mier = **kimmer**/ néven megjelennek a **kínai** forrásokban is.” [840]

6. vélemény: A szkíták Elő-Ázsiából származtak

1. "Iustinus szerint a szkíták laktak az ókori **Iránban**." [841]
2. "... újabban azt hangoztatják, hogy a délorosz sztyeppe szkítái **Elő-Ázsiából** származtak." [842]

7. vélemény: Kr.e. 1300-500 között sokan vándoroltak a Közel-Keletről a Terek-Kubán-síkra

A vándorlások tetőpontja Kr. e. 600 k. volt. "... Mészáros Gyula .. Kimutatta, hogy kb. Kr. e. 1300-tól kezdődően jelentős mértékű vándorlások indultak meg Kisázsiából és Észak-Mezopotámiából a Kaukázuson át a Kubán-Káspi-Pontusz térségébe. A következő évszázadokban ez a migráció tovább tartott, és a 7-6. században érte el tetőpontját. Ebben az időszakban hatalmas előázsiai tömegek özönlöttek a Kubán-Don környékére és a Fekete-tenger északi partvidékére. Egykorú források egyértelműen bizonyítják, hogy e népek a szkíták voltak, amiből viszont az következik, hogy a szkíták a Kr. e. 7. századot megelőző időkben a Kaukázustól délre, Elő-Ázsiában laktak." [843] Mészáros Gyula etnográfus és turkológus volt.

8. vélemény: A ’történetírás atyja’ azt tartja leginkább valószínűnek, hogy a szkíták az Araksz folyón átkelve jutottak Kimmériába

„’Maga Hérodotosz is határozottan állítja, hogy ’az Ázsiában lakó nomád szkíták a massza-gétáktól háborúra kényszerítve az **Arax** folyamon **átkeltek** és Kimméria földjére vándoroltak.’ Hérodotosz hangsúlyozza, hogy a Fekete-tenger partjain korábban kimmerek laktak, akiket a szkíták űztek el.” [844] Valójában ezt az eredetet tartotta leginkább valószínűnek.

---

[837] Landgraf Ildikó: A magyar honfoglalás mondaköre és annak utóélete. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár. Budapest, Helikon, 2018. p.: 90.
[838] Hinds, 2010. In. Wikipedia / Ishpaka: ’Scythian king Ishpaka allied himself with the Medians in ca. 678 BCE’
[839] Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története: Kmmerek, szkíták, szarmaták fejezet. In. Digitális Tankönyvtár.
[840] Harmatta János: iráni nyelvek szócikk. In. A világ nyelvei. Főszerkesztő Fodor István. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 603.
[841] Bunyevácz Zsuzsa: A Szent Grál üzenete. p.: 97.
[842] Vékony Gábor 2002. p.: 161-162. In. Bakay, Őstörténetünk régészeti forrásai. 2005. p.: 41.
[843] Götz László, 1994. p.: 602.
[844] Hérodotosz IV. 11. és I. 15, I. 1. In. Bakay, 2004.

9. vélemény: Egy időben szkíták az Araksz mentén laktak

1. ”... Sziciliai Diodorus szerint a szkíták 'eleinte ... az **Araxes** folyó mentében laktak, ... /majd/ megszerezték a hegyvidéket a Kaukázusig ... s a többi területet a Tanaisz folyójáig." [845]
Araxes = Araksz, mely az Ararát lábánál folyik. A Tanaisz a Don régi neve.

2. A szkítákról írják, hogy: "Hazájuk 'észak', a Kur-vidéki alföld Kaspi-tenger felé eső része fel a Káspi-Kaukázusi kapuig, meg még azon túl is." [846]

10. tény: 591-ben a szkíták egy csoportja Médiából a Kaszpi-kapun át észak felé vonult.

„… Kyaxarész méd király – miután 591-ben vendégség ürügyén legyilkoltatta a szkíta vezéreket – kiűzte a szkítákat Médiából, akik ekkor a Kaukázus völgyeiben a derbenti kapun keresztül a kimmerek elhagyott területeire észak felé húzódtak.” [847]

11. vélemény: A szkíta írás Előázsiából ered

1. A magyar rovásírás a legkorábbi betűírások rokona. Írásjelei rokonok a Elő-Ázsia és az Oázisfüzér legősibb jeleivel. A Puszta ősi írását - az ún. protorovást - a szkíták hozták a Közel-Keletről Kr.e. 800-591 között.

2. ”Tagadhatatlanul használtak azonban egyfajta írást a Kárpát-medencei szkíták” [848]

3. ”… a rovás első változata kb. Kr. e. 7-6. században a szkíták írása lehetett. Ez szélesebb körben ismertté válhatott a steppén … A szkíták a Kr. e. 612-ben a médek ellen elvesztett háborújuk után kiszorultak a Kaukázuson túlról. Így a Kis-Ázsiában használt betűket ezen időszak előtt kellett átvenniük …” [849]

4. ”… a székely-magyar, a Kárpát-medencei és a steppei rovásban … előforduló közös grafémák jelentős része olyan írásokból származik, amelyek a Kr.e. **4. század előtt** voltak csak ismeretek Kis-Ázsiában. … Ezen kis-ázsiai írásokból grafémákat történeti okok miatt csak a szkíták vezettek át, akik a Kr. e. 7. században a Kaukázustól délre eső területeket birtokolták. … Úgy vélem, hogy a protorovás megjelenése a steppei népek /valószínűleg a szkíták/ által kis-ázsiai eredetű grafémák /betűk és írásjelek/ feltételezhetően Kr. e. 7-6. századi átvételéhez kötődik.” [850]

5. A magyar rovásírás nem az ótürk írásból származott: ”Két nemrégen megjelent dolgozatból idézek. ’Az ótürk írások szembeötlő jellemzője a mássalhangzók jeleinek két- vagy többalakúsága … a magyar rovásírás betűi a K kivételével **egyalakúak** … A türk írásrendszer nem ismeri a ligatúrákat, azaz **betűösszevonásokat**. A magyar írásnak viszont gazdag ligatúraanyaga van … A türk írásban nincs, a magyarban van **névmonogram**.’ Egy másik tanulmányban a következőket olvashatjuk: ’E székely-magyar rovásírás kétségtelenül rokona az ótürk írásoknak, de belőlük nem származhatott … a székely-magyar rovásírás **önálló** hajtás volt az ősi írásbeliségnek azon talaján, amelyből a **legrégebbi alfabetikus** írások kisarjadtak.’” [851]

3.2. Szkíták, 17 adat

1. Szkíták mint a magyarok ősei, 2 adat

1. tény: Legrégebbi írásaink szerint a magyarok ősei a szkíták és hunok. Más pusztai népről azonban nem állítják, hogy a magyarok ősei lettek volna.

---

[845] Varga Géza, 1998. p.: 19.
[846] Padányi Viktor: Dentu-Magyaria. Budapest, Püski, 2000. p.: 228.
[847] Kiszely István: A Magyarság embertana, 2007. p.: 191.
[848] Fehér Bence: A Kárpát-medencei rovásírásos emlékek gyűjteménye, I. kötet, MKI
[849] Róna-Tas András, 2007. pp.: 12-13.
[850] Uo. pp.: 20-21.
[851] Püspöki Nagy Péter: A felsőszemerédi rovásemlék. MNy. 1971: 1-17 és A ’rovásírás’ írástani helye és szerepe a magyar művelődéstörténetben. Magyar Herold i.é.n. /1984: 9-19. - Simon Pétrer: A magyar rovásírás történelmi jelentősége és eredete. U.o. 23-71./ In. László, 1988 / 2005. p.: 125.

1. ”… gestáink forrásértéke nagyobb, mint azt korábban a némelykor túl szigorú filológiai kritika vélte.” [852]

2. Anonymus szerint Attila és Árpád népe a szkítáktól eredő magyar

"A magyarok bátor és hadi vállalkozásokban félelmetes népe, mint fent említettük, a szíktáktól ered..." [853]

3. Attila népéről: ”Szkítia első királya Jáfet fia Magóg volt, népét Magóg királyról nevezték el magyarnak. Ettől a királytól származott a nevezetes és hatalmas király, Attila, aki az Úr megtestesülésének 451. évében Szkítia földjéről erős haddal indult el.” [854]

4. Árpád népéről, az ”Álmos fejedelem megválasztása” c. rész kezdetén: ”A magyarok bátor és hadi vállalkozásokban félelmetes népe, mint fentebb említettük, a szkítáktól ered …” [855]

5. táblázat

Korai krónika	Cím	Évszám	korábbi név
Anonymus	A magyarok cselekedetei	1210 k. [856]	szkíták
Kézai Simon		1282 k.	hunok
Kálti Márk	Képes Krónika	1358	

Kézai Simon krónikáját Gyóni az 1280-as évekre keltezi [857]

2. tény: A legrégebbi európai történetírók szerint a magyarok ősei a szkíták és hunok

”A régi magyar történelmi hagyomány III. Béla jegyzőjétől kezdve Kálti Márkig őstörténetünket a hunokkal, az európai historikusok, mint például az ókori illetve késő antik szerzők közül Josephus Flavius és Jordanes, a középkori krónikások közül pedig többek között Freisingi Ottó, Spalatói Tamás, valamint Regino prümi apát a szkítákkal kapcsolja össze. … A magyar őstörténet legrégebbi hagyománya szkíta-, illetve hun-magyar rokonságról ír. Anonymus és Kézai Simon korában a magyarokat még a szkítáktól, illetve a hunoktól származtatták.” [858]

2. A szkíta hitvilág, 4 adat

1. tény: A lóáldozat a szkítákra és Árpád népére is jellemző

1. A szkíták ”Áldoznak pedig más állatokat is, de kivált lovakat.” [859]

2. Anonymus így ír Tarcal hegyéről - a mai Tokaji-hegyről: ”Akkor Ónd, Ketel és Tarcal … felértek egy magas hegy csúcsára. … Ott pogány szokás szerint leöltek egy kövér lovat és nagy áldomást tartottak.” [860]

2. tény: A szkíták ismerték a csodaszarvas-mondát, a fehérló-áldozatot és a részleges lovastemetkezést

A szkítákról írják, hogy „Ismerték a csodaszarvas-mondát, a fehérló-áldozatot és a részleges lótemetkezést.” [861]

3. tény: A szarvaskultusz a szkíták megjelenésekor széles körben elterjed a Pusztán. A szarvaskultusz a szkíta hagyományát Attila és Árpád népe is fenntartotta.

1. A szarvaskultusz **Árpád** népének is hagyománya. "A Kézai-krónikában megőrződött ún. csodaszarvasmonda a magyarság ősi eredethagyománya. ... A tárgyi ábrázolásokban megje-

---

[852] Szabados György: A régi magyar szállásterületekről. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette Sudár. Budapest, Helikon, 2015. p.: 127.
[853] Anonymus: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 13.
[854] Uo. p.: 13.
[855] Uo. p.: 10.
[856] Gyóni Gábor, 2009. p.: 28.
[857] Uo. p.: 28.
[858] Elter Tamás: Tudománytörténeti tévedés lehet a magyarok finnugor eredete; Origo, 2018.02.23. Világháló.
[859] Hérodotosz 4. könyv, 61. szakasz, in. szkíta szokások, Wikipedia
[860] Anonymus / Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 21.
[861] Kiszely István, 2007. p.: 193.

lent szarvas kultusza a Kr. e. VIII. századot követő időszakban széles körben elterjedtnek számított Eurázsiában, többek között a **szkítáknál** és a szarmatáknál. Egyes vélemények szerint a szarvas lehetett a szkíták totemisztikus állatőse …" [862]

2. A csodaszarvasmondáról írják, hogy "… minden bizonnyal az eredeti magyar hagyomány része volt, s nem egy klerikus költötte, vagy jegyzetelte ki máshonnan. Ezt két tényből lehet sejteni. Egyfelől az egyházi kötelékbe tartozó középkori írástudóknak nem volt szokása pogány eredetmítoszokat gyártani. /A monda fontossága éppen azt jelzi, hogy pogány mivolta ellenére helyet vívott ki magának a krónikák lapjain./ Másfelől a szarvasűzés mondája olyan keleti népek ajkán is élt, akiknek nyelvét egyetlen krónikásunk sem ismerhette. A mitikus 'őstörténeti tér' tehát 'Perzsia vidéke' és a Meótiszi mocsarak, azaz a Kaukázustól északnyugatra elterülő kelet-európai sztyeppe." [863]

3. "A csodaszarvas-üldözést Jordanes Geticájában /6. század/ is megtaláljuk, mint **hun** eredetmondát." [864]

4. A csodaszarvas monda sokhelyütt feltűnik

Terek-Kubán-sík: A Csodaszarvas monda egyik mienkéhez legközelebbi változatát a karacsájoknál jegyezték le.

Kaukázusok köze / Azerbajdzsán: "Csodaszravas-történetek … Movses Dasxuranc'i: A kaukázusi Albánia története, 10. század /?/ [865]

Észak-Pakisztán: "2001-ben pedig **Észak-Pakisztán**ban, az afgán és a kínai határ közelében élő hunzakutok között járván jegyeztem le a Girkis és Moglot, két mitikus vadász esetét, akik itt kőszáli kecskét űzve jutottak el a Hunza folyó völgyének medenceszerűen kiszélesedő, termékeny völgyébe az irdatlan hágókon túlra, és ott ők is összeházasodtak a helybeliek leányaival, majd pedig megtelepedtek, és létrehozták a két testvérállamot: **Hunzát és Nagart**. Az őslakos burusókról elnevezett Bru-za avagy Buruza valóban a Kr. u. VI-VII. /tehát Kr. u. 600 k./ század folyamán Hun-za elnevezésre változik, amely szó egyik magyarázata a 'hun zamin', azaz a '**hunok** földje' jelentés …" [866]

4. tény: A griff jelkép a hun, árpádi, magyar népi, valamint a belső-ázsiai török hagyomány része

1. Keleti hun, magyar népi, Belső-ázsiai török: "'A kínai krónikák gyakran tesznek említést a '**barbárok**' totemállatjairól, a 'szárnyas tigrisről'' – ezeknek ábrázolásait ott találjuk az altaji leleteken, a hunok, a szkíták vagy az avarok fémjein, textiljein, de a magyar királyi jogaron, a koronázási palást szélén, az Árpád-kori magyar pénzeken éppúgy szerepelnek, mint Belső-Ázsiában. A **magyar népmesékben** a griff, griffmadár, nagy madár elnevezések gyakran szerepelnek. … A **belső-ázsiai török** népek meséiben és mondáiban a szimurg, smaragd anka vagy zülölő madár nevekkel illetik ezt a nagy madarat …" [867]

2. Keleti hun és magyar népi hagyomány: "A **hunok művészetének** … gyakran visszatérő alakja a griff … a **magyar mesevilágban** is megvan, például a Fehérlófia című jól ismert mesében szerepel a hőst repítő griffmadár. … A griffről megjelent egy kitűnő, úttörő könyv: Horváth Izabella A griffek útja Belső-Ázsiától a Kárpátokig, Folklór és etnográfia sorozat, No. 66, Debrecen, Kossuth Lajos Tudományegyetem kiadása, 1992." [868]

---

[862] Csorba Csaba, 1997. p.: 29.
[863] Szabados György: A régi magyar szállásterületekről. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette Sudár. Budapest, Helikon, 2015. p.: 128.
[864] Landgraf Ildikó: A magyar honfoglalás mondaköre és annak utóélete. In. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár. Budapest, Helikon, 2018. p.: 82.
[865] Uo. p.: 85.
[866] Veres Péter, 2009. p.: 30.
[867] Kiszely István, 2000. p.: 893.
[868] Érdy Miklós, 2010. p.: 256.

3. Szkíta kultúra, 4 adat

1. tény: A vérszerződés a szkíta, hun és árpádi magyar hagyomány is

1. A vérszerződés a népek kis részére jellemző, köztük a szkítákra és hunokra.

2. Szkítáknál: ”A vérszerződéssel megpecsételt szövetség az ókortól fogva ismert sztyeppei szokás: Hérodotosz például a szkítákról jegyzi ezt fel.” [869] Hérodotosz szerint ”Esküt a következőképpen tesznek egymásnak a szküthák. Az eskütevők megszúrják magukat árral, vagy kis sebet vágnak a testükön tőrrel, és vérüket egy nagy agyagcsészében borral keverik.” [870]

3. Árpád népénél: ”Akkor az említett férfiúk megerősítették Álmos fejedelemnek tett esküjüket: pogány módra vérüket egy edénybe folyatták.” [871]

4. További szkíta és hun hagyomány a kard tisztelet és zászló használat.

2. tény: Népmeséink sarkított kezdésének kapcsolatai vannak a Pusztán

Belső-Ázsiában és a Kaukázusban: ”Az újabb nemzetközi kutatásokból kiderült, hogy a ’poláris’ mesekedzés /’volt-nem volt’/ gyakorlatilag ismeretlen a finnugor népek mesekincsében. Belső-Ázsiában és a Kaukázusban azonban egy ehhez kapcsolódó formula is megjelent: ’egyszer volt – egyszer nem volt’”. [872]

3. tény: Népmondáink szkíta hasonlósága

Makkay János László Gyulát idézve írja, hogy ”… a Szent László … mondáink **magyarázatakor** annyi **szkíta** példát, előzményt idézhettünk.” [873]

4. tény: Népzenénknek erős kapcsolatai vannak a Puszta térségében

Megjegyzendő, hogy a jelenség nem csak a szkíták-hunok, hanem a Felföldről kitelepülő élelemtermelők hatása is lehet.

1. A Pusztán, általában: ”A magyar népzene jellemző alakzatainak összehasonlító vizsgálata alapján kimutatható, hogy zenefolklórunk dallamrepertoárjának törzsanyaga leginkább az eurázsiai füves **puszta** kultúráiban, és itt is elsősorban a **türk** nyelveket beszélő népcsoportok körében feltárt zenei hagyománnyal mutat rokonságot.” [874]

2. Belső-Ázsiában

1. Kis hangterjedelmű, ötfokú régi népdalaink (pl. Kesereg egy árva madár) rétegéről írják, hogy ”rokonait a Volga-Káma-köz és Belső-Ázsia zenéjében találjuk meg: csuvasoknál, cseremiszeknél és a hori-burjátoknál a **Bajkál-tó környékén**.” [875]

2. A kanszui sárga ujgurok / yugurok népzenéjéről → lásd: Keleti hunok

3. A Turáni-síktól délre

Megtalálhatók ”a nagy ívű, lá végződésű kvintváltós /és kvartváltós/ pentaton népdalok például az afganisztáni és észak-pakisztáni kovárok népzenéjében is.” [876]

4. A Terek-Kubán-sík térségében

1. Nogaj: ”… a nogaj népzene általunk ez idáig feltárt dallamrepertoárjának közel 70 százaléka mutatja a magyar népzene morfológiai jegyeit. Az esetek jelentős részében azonban nem is csak puszta szerkezeti párhuzamokról beszélhetünk. Kijelenthetjük, hogy a nogajok zenei

---

[869] Szabados György: A korai magyar államiságról. In. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette Sudár. Budapest, Helikon, 2015. p.: 167.
[870] Trogmayer Ottó, 2005. p.: 142.
[871] Anonymus / Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 13.
[872] Voigt Vilmos: A magyar népmesekincs eredete és rétegei. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár. Budapest, Helikon, 2018. p.: 79.
[873] László Gyula, 1999. p.: 621.
[874] Neparáczki Endre, 2020. p.: 82.
[875] Paksa Katalin: A magyar népzene korai rétegei. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár. Budapest, Helikon, 2018. p.: 115.
[876] Csáji László Koppány, 2007. p.: 70.

hagyományában feltűnően magas az olyan dallamoknak az aránya, amelyek a magyar népzene egyes ismert dallamtípusai közeli változatainak tekinthetők.” [877]

2. Karacsáj-balkár

2.1. ”Az eddig elvégzett összehasonlító vizsgálatok elemzései azt mutatják, hogy a **karacsáj-balkár** népzene általunk feltárt dallamtípusainak 35-40 százaléka magán viseli a magyar népzenei dallamrepertoár jellemző szerkezeti vonásait. Többségüknél a hasonlóság olyan szembetűnő, hogy az adott karacsáj vagy balkár dallamnak meg tudjuk határozni a magyar megfelelőjét.” [878]

2.2. ”A **balkárok** folklórjában például olyan ölbeli játékokra is rábukkantunk, melyek a magyar nyelvterületen általánosságban ismertek, de a szomszédnépek hagyományából hiányoznak. Ilyen például a ’Csip-csip csóka...’ kezdetű, melyet a balkárok falvaiban „Csu-csu, csu-ala...” szövegkezdettel, s a magyar anyagból ismert mozgásos játékcselekménnyel együtt sikerült rögzíteni.” [879]

2.3. ”… a **karacsájok** köréből … a magyar népzene legközelebbi párhuzamait /sőt bizonyos dallamok teljes egybeesését/ szintén itt gyűjtötte Agócs Gergely népzene kutató.” [880]

3. Kumük: ”…A kumuk népzenében több, a magyar népzenéből ismert vonást is identifikálhatunk.” [881]

5. Magna Hungária közelében → lásd: Árpád népe

4. A szkíták hanyatlása, 7 adat

1. vélemény: Diodórosz szerint a szarmaták Médiából indultak el

”Diodórosz ókori görög történetíró szerint a ’sauromaták’ Médiából indultak el.” [882]

2. tény: ".. a szkíták alkonya a Kr.e. 4. században kezdődött el.” [883]

3. tény: A szkíták és hunok rendszerszerű ellenségei az irániak

szkíták / hunok	iráni ellenség	mikor, hol, megjegyzés
déli szkíták	masszagéták	Kr.e. 800 k. Araksz folyó, Hérodotosz
nyugati szkíták	szarmaták	Kr.e. 350 k. Dnyeper
keleti hunok	jüecsik	Kr.u. 207 Modu [884] Kr.u. 174, Sárga-folyó, Laoshang, ivókupa
kidarita hunok / Griff népe	kusánok	Kr.u. 350 k. Amu-darja
európai hunok / Attila népe	alánok	Kr.u. 373 k. Volga

4. tény: Herodotos szerint az igazi szkíták kevesen voltak

Kr. e. 450 körül jár Hérodotosz a fekete-tengeri Olbiában (a Déli-Bug torkolatánál, Herszon közelében).

"Herodotos érdeklődése kiterjedt a szkíták számára is. 'A szkíták számáról - írja IV. 81. - nem tudhattam meg bizonyosat, mert azt is mondják, hogy igen sokan vannak, azt is, hogy **kevesen** - már t. i. az **igazi** szkíták.'" [885]

5. tény: A szarmaták Kr.e. 300 k. leverték a dél-oroszországi szkítákat, s elfoglalták helyüket.

---

[877] Agócs Gergely: A Kaukázus szérűjében. Az észak-kaukázusi türk népek zenefolklórjának magyar őstörténeti vonatkozásairól. In. Magyar őstörténeti műhelybeszélgetés, MKI, Neparáczki, 2020. p.: 99.
[878] Uo. p.: 92.
[879] Uo. p.: 92.
[880] Bíró András Zsolt: info@magyar-turan.hu
[881] Agócs Gergely: A Kaukázus szérűjében. Az észak-kaukázusi türk népek zenefolklórjának magyar őstörténeti vonatkozásairól. In. Magyar őstörténeti műhelybeszélgetés, MKI, Neparáczki, 2020. p.: 97.
[882] Grandpierre Attila, 2019. p.: 214.
[883] Vásáry István, 1993.
[884] Benjamin Craig, A hunok és a yuezhik hadászati kapcsolatai Kr. e. 220-162 között. In. A hunok öröksége. Szerkesztette: Marácz és Obrusánszky. Hun-idea, 2009. p.: 44.
[885] Csuray Károly, p.: 40.

„A szarmaták Krisztus előtt 300 táján leverték a dél-oroszországi szkítákat, s elfoglalták helyüket.” [886]

6. vélemény: A szarmatákról szóló számos forrás egyike sem tekinti őket a magyarok őseinek

„A szarmatákról elég sok antik forrás szól” [887]

7. tény: A lengyel nemesség a szarmatákat tekintette őseinek

„A szarmatizmus a **Lengyel**-Litván Unió (Két Nemzet Köztársasága) fennállása idején, a 16. és 18. század közötti időszak ideológiája és életstílusa. Az ó- és középkorban a Volga és a Visztula között élő iráni eredetű nomád **szarmatákat** tekintette **őseinek** a **lengyel** nemesség (szlachta).” [888]

3.3. Keleti hunok, 19 adat

1. A keleti hunok elődei és utódai, 5 adat

1. vélemény: A keleti szkíták névváltással lettek a hunok

"Szkíta = hun ... Arra a kérdésre, - amely az eddigiek alapján szinte felesleges - hogy hol voltak eddig a hunok és hogy hová lettek ettől kezdve a szkíthák, minden logika és a bizonyítékok tömege alapján csak egyetlen felelet lehetséges: az egymást felváltott két elnevezés ugyanazon népcsalád népeit jelenti ..." [889]

2. tény: Az ázsiai és európai hun vezető réteg azonos volt

1. "Kr. u. 375-ben egy addig a Nyugat számára ismeretlen nép lépte át a Volgát. ... Őket hívták hunnak. ... bizonyos, hogy a Kína szomszédságából nyugatra távozott hsziungnuk és az évszázadokkal később Európában megjelenő hunok vezető rétege azonos volt ... A hunok ... 400 körül elfoglalták a Kárpát-medencét." [890]

2. "... a kutatás újabban elfogadja a hiung-nu-hun azonosságot..." [891]

3. tény: A magyarokat hunoknak tartják a kínaiak, mongolok, ujgurok és üzbégek

1. Érdy Miklós személyes beszélgetésekben gyakran vette észre, hogy ”… a **magyarokat hunoknak** tartják az **özbégek** az Aral-tónál, **ujgurok** Xinjiangban, **mongolok** Mongóliában, de főleg a **kínaiak**.” Érdy az információt a népemlékezetnek tulajdonítja. [892]

2. ”Az **ujgurok** a **magyar** népet testvéreiknek tekintik, közös ősüknek a **hunokat** tartják.” [893]

4. tény: A magyarokat rokonuknak tartják a mongolok, ujgurok és a török néphagyomány

1.1. „… a **mongolok** most is úgy tekintenek a magyarokra, mintha bennük a rokonaikat tisztelhetnék a távoli európai kontinensen.” [894]

1.2. „**Mongóliában** főleg az öregek, nomád pásztorok szoktak mesélni a magyar rokonságról” [895]

2. ”Az **ujgurok** a magyar népet testvéreiknek tekintik, közös ősüknek a hunokat tartják.” [896]

---

[886] László Gyula, 1999. p.: 104.
[887] Uo. p.: 104.
[888] Wikipedia: Szarmatizmus
[889] Csuray Károly, p.: 43.
[890] Róna-Tas András, 2007. p.: 25.
[891] Vékony Gábor: A rézkortól a hunokig. Budapest, Nap Kiadó Kft. 2007. p.: 141.
[892] Érdy Miklós, 2001. p.: 125.
[893] Grandpierre Attila, 2019. p.: 405.
[894] Tserennadmid Darjaa mongol költő, a Cogtu Tajdzsi Palotája Alapítvány elnöke, In. Magyar Nemzet 2022.11.05. Lugas, 13. oldal
[895] Visnovitz Péter: Nekem is van Matolcsy-pöttyöm, 2012.11.20. Origo.
[896] Grandpierre Attila, 2019. p.: 405.

3. ”A **török** néphagyományban – a kazakoktól a türkméneken át a macedóniai törökökig – él a magyarokkal való testvériség legendája.” [897]

5. tény: Belső-Ázsiából származtak a magyarok a muszlim források szerint

"... a muszlim felfogás szerint a magyarság Belső-Ázsiából származott." [898]

2. A keleti hunok kultúrája, 7 adat

1. tény: A yugurok különlegessége

1. A yugur mn. sárga ujgur /sharigh uyghur/ nép az ujgurok keleti csoportja. Az ujgurok magukat a **hunok utódainak** tartják. [899]
2. Nevükben a ”sárga” jelző valószínűleg arra utal, hogy az egykori **vezértörzs** utódai. [900]
3. Nyugati csoportjuk az **ótürk** nyelv számos elemét őrzi. [901]
4. A Csilien / Qilian-hegység **elzárt** völgyeiben, fennsíkjain és lefolyástalan kismedencéiben élnek. [902] Ősi **hagyományokat** őriznek. A kínai kutatók ”élő néprajzi múzeumnak” tekintik területeiket. [903]

2. tény: A yugurok népzenéje hasonlít a magyarra

1. ”A yugurok azonban mindenekelőtt különleges népzenéjükről ismertek. A **pentatonikus** hangskálára felépülő, **ereszkedő** dallamvonalú **kvintváltós** népdalaiknak csak a nagy népvándorlás nyugati végpontjában, a Kárpát-medencében található rokona: a magyar népdalokban. Erre már Bartók Béla és Kodály Zoltán is felfigyelt, de még nem állott módjukban elmélyültebb vizsgálatokat végezni. Erről a különlegesen fontos tárgykörről a nyolcvanas évek második felétől jelennek meg kínai zenekutatók tanulmányai, majd nyomukban magyar szerzők közlései.” Lábjegyzet a kínai; majd a magyar szerzőkről: ”Du Yaxiong /1982 és a következő években folyamatosan/, Chang Rei /1989/; a legelső /magyar/ közlések időrendi sorrendben Bárdi Judit és Bárdi László /1986, 1987/, majd Kiszely István /1989/ nevéhez fűződtek. Napjainkra Csajághy György /1998, 2001/ sokoldalú és alapos elemző vizsgálatai kerültek az élvonalba. E tárgykörben dolgozik még Kozák József és Sipos János is.” [904]
2. A yugur népdalokra jellemző az ”… **ereszkedő** dallamvonalú **pentatonikus** szerkezet vagy **kvintváltós** dallamfelépítés … Du Yaxiong kínai zenetudós összehasonlító tanulmányai rendkívül fontos magyar-yugur zenei párhuzamokra utalnak, s ő a közös gyökereket a hun zenei világból eredezteti.” [905]
3. ”Dallamviláguk kísértetiesen hasonló a magyar népdalok ősrétegének pentaton dalaihoz, és sok esetben ezek előképeit mutatják.” [906]

3. tény: A yugur népviselet és díszítőművészet hasonlít a magyarra

”A yugur népviselet és díszítőművészet számunkra oly ismerősnek tűnő stílusát, színvilágát, a fekete alapon elhelyezett színes virágmotívumokat a képek sokkal meggyőzőbben érzékeltetik, mint a száraz szavak.” [907]

---

[897] Uo. 2019. p.: 332.
[898] Zimonyi István, 2005. p.: 81.
[899] Bárdi László: Az ujgurok története. In. Magyarságtudományi tanulmányok. Hun-ieda Szellemi Hagyományőrző Műhely, 2008. p.: 81.
[900] Bárdi László: Az ősi selyemút világa. Budapest, Masszi Kiadó, 2003. p.: 70.
[901] Kiszely István, 2000. p.: 214.
[902] Bárdi László: Az ujgurok története. In. Magyarságtudományi tanulmányok. Hun-ieda Szellemi Hagyományőrző Műhely, 2008. p.: 81.
[903] Bárdi László: Az ősi selyemút világa. 2003. p.: 72.
[904] Uo. p.: 74-75.
[905] Bárdi László: Az ujgurok története. In. Magyarságtudományi tanulmányok. Hun-ieda Szellemi Hagyományőrző Műhely, 2008. p.: 88.
[906] Csajághy György: Pentaton dallamok. A magyar népdalok jellegzetes ritmikai elemeiről. In. Magyarságtudományi tanulmányok. Hun-ieda Szellemi Hagyományőrző Műhely, 2008. p.: 190.
[907] Bárdi László: Az ősi selyemút világa. 2003. p.: 75.

4. tény: Egy yugur temetési szokás Attila népénél és a székelyeknél is felbukkant

A yugurok ”Sok helyütt gyakorolják azt az ősi – a nomád pásztor időkből örökölt – szokást, hogy a tetem sírba helyezése előtt belenyilaznak a kiásott gödörbe. … Lehetetlen nem gondolnunk arra, ahogyan az európai hunokkal kapcsolatosan **Attila** temetését leírja Priszkosz rétor, s beszámolójában pontosan ugyanilyen szokást jegyez fel. Közvetlen magyar párhuzamként idézhetjük Benedek Eleket, aki így ír: ’A 18-ik század utóljén, mielőtt a koporsót a sírba leeresztették, háromszor lőttek bele. Ugyanígy tettek hajdan a **székelyek** is.’” [908]

5. tény: Egy yugur házassági szokás a magyar néphagyományban is felbukkan

A yuguroknál ”A menyasszonyt az esküvő előtt – amit gyakran holdtölte időpontjára rögzítenek – legidősebb leánybarátja fésüli meg, majd másnap ugyanígy átigazítja a haját, amit egyes magyar vidékeken ’f**elkontyolásnak**’ neveznek.” [909]

6. tény: A csőrös ló aganccsal az Ordosztól az Urálig a hun hagyaték része

”… a csőrös ló aganccsal … a motívum végigkövethető Keleten, az Ordosz-puszstától, a hunok egyik legősibb területétől, északon a Bajkál-tó menti és észak-mongóliai hun térségig, majd Pazirikon át, nyugaton az Urál-hegységig, azaz Nagy Péter cár szibériai aranykincséig.” [910]

7. tény: Sarkított mesekezdés Belső-Ázsiában és a Kaukázusban

”Az újabb nemzetközi kutatásokból kiderült, hogy a ’poláris’ mesekezdés /’volt-nem volt’/ gyakorlatilag **ismeretlen a finnugor** népek mesekincsében. **Belső-Ázsiában és a Kaukázusban** azonban egy ehhez kapcsolódó formula is megjelent: ’egyszer volt – egyszer nem volt’”. [911]

3. A keleti hunok állama, 3 adat

1. tény: A keleti hunok megalapították az első ismert nomád államot

„Az ázsiai hunok alapították az első nomád államot. Annyira jól sikerült, hogy később minden nomád őket utánozta.” [912]

2. tény: A Belső-Ázsiai nomád birodalmak hun mintára épültek ki Kr. u. 840-ig

"A hun társadalomszerveződési elemeket az összes többi későbbi lovasnomád nép továbbvitte, minden pusztai államnak a hun állam volt az alapvető szervezési keret." [913]

Véleményem szerint ezért nevezték Árpád népét türknek a korabeli források.

3. tény: A keleti Hun Birodalomban Maotun idején 29 nép élt

”A hsziungnu birodalom sokféle népből állt. Fennmaradt Maotunnak egy Kr.e. 177-ben a kínai császárnak írt levele, amely az uralma alá hajtott huszonkilenc különböző népet sorol fel. ’Ezek most mind hunok, és valamennyi újfeszítő nép egyesült’ – írta. … A hsziungnu birodalomban számos nyelvet beszéltek.” [914]

4. A keleti hunok nyugatra vonulása, 3 adat

1. tény: A főkirály Kobdóba menekül 89-ben

Kobdó = Hovd: Észak-Mongólia nyugati részének főhelye.

"Kr. u. 89-ben … a főkirály Khobdóba menekül..." [915]

2. tény: A hunok Kr.u. 151-ben Dzsungária K-i részén hadakoznak

---

[908] Uo. p.: 74.

[909] Bárdi László: Az ősi selyemút világa. 2003. p.: 73. lábjegyzet: ”V.ö. Harangozó Imre /2000/: ’Két fa között besütött a holdvilág’; In: Turán, /Új/ III. évf. 6. sz. Budapest, 144-152. o./”

[910] Érdy Miklós, 2010. p.: 256.

[911] Voigt Vilmos: A magyar népmesekincs eredete és rétegei. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár. Budapest, Helikon, 2018. p.: 79-80.

[912] Zergenyei: Keletre magyar! A sanjük birodalma. Nyest.hu. 2020.02.25.

[913] Obrusánszky Borbála: A hunok kultúrtörténete. p.: 28-29.

[914] Róna-Tas András, 2007. p.: 22-23.

[915] Szász Béla, 1934 / 2001. p.: 83.

Yivu a Bar-tó mellett található [916]. "151-ben a Hu-yen király Yi-vut felperzseli és 3000 lovasa élén Mao K'ai kínai tábornokot megveri. Tun-huang kormányzója vonul fel ellene, de bár a Barkul-tó környékéig üldözi, a végén mégis kénytelen minden eredmény nélkül székhelyére visszatérni." [917]

3. tény: A Tárim-medence É-i része Kr.u. 153-ban a hun fennhatóságot ismeri el

Kucsa a Tárim-medence északi részének közepén található [918]: "153-ban Ku-csa királya ismét a hún tan-hu fennhatóságát ismeri el." [919]

5. A keleti hunok és utódaik harcai, 1 adat

1. tény: A hunok rendszerszerű ellenségei a törökök, a testvérharc ritka

1. A hunok rendszerszerű ellenségei a törökök

nemzettag / levált nemzettag	ellen-ség	mikor, hol, megjegyzés
korai Griff népe – szabirok	bolgá-rok	463 Terek-Kubán-sík, Bizáncban mesélik
Baján népe – heftaliták	türkök	555-567, Oázisfüzér, I. Türk Kaganátus
	bolgá-rok	569, egy csoport Baján népe elől Itáliába [920]
avarok	türkök	598 Baján népéhez menekülő tarniach, kotzagir és zabender törzsek [921]
	bolgá-rok	630 k. levert puccs a Medencében
	bolgá-rok	635 Kuvrat sikeres lázadása a Vadmezőn
kései Griff népe – kazárok	bolgá-rok	665 k. Vadmező, Nagy Bulgáriát szétverik
kései Griff népe – Medence	bolgá-rok	803 Az Avar Kaganátus uralmát a Medence keleti részén is felszámolják
Árpád-népe	bese-nyők	750 - 900 között: Szabíria, Árpád-népének Ny-ra vonulása
	bolgá-rok	894 Dunai Bolgárok Árpád népének bejövetelekor

2. Testvérharc

A keleti hunok Kr.e. 50 k. északi és déli részre váltak. A déli rész kínai fennhatóság alá került. Ezután voltak közöttük összecsapások.

Attila népe viszont harc nélkül vonta függőségbe az Oázisfüzérből a Terek-Kubán-síkra frissen érkező Griff népét. Attila Ellák fiát rendeli föléjük.

A Korai Griff népében, amikor a Terek-Kubán-síkon tartózkodtak, voltak belharcok a perzsa és bizánci párt között.

Baján népe felszámolta a Griff népnek uralmát, egyrészt a perzsákkal összefogva az iráni területen, másrész a Terek-Kubán-síkon és a Vadmezőn.

3.4. Attila népe, 7 adat

1. vélemény: Körösi Csoma Sándor szerint a magyarság Attila népe.

---

[916] Nagy Világatlasz. Budapest, Kartográfiai Vállalat, 1987. p.: 84. F3
[917] Szász Béla, 1934 / 2001. p.: 86.
[918] Nagy Világatlasz. Budapest, Kartográfiai Vállalat, 1987. p.: 84. D3
[919] Szász Béla, 1934 / 2001. p.: 86.
[920] Gyóni Gábor, 2009. p.: 160.
[921] László Gyula, 1999. p.: 446.

„Így ér véget majd küldetésem, ha egyszer be tudom majd bizonyítani, hogy ellentétben a finnmagyar elmélet mellett kardoskodók megnyilatkozásaival, a **magyar** nép igenis **Atilla népe**.” Kőrösi Csoma Sándor [922]

2. tény: Attila népe Kr.u. 150 körülre elérte az Uralt.

1. "A régészeti források és az antik térképek tanúsága szerint már a Kr.u. 2. század közepén elérték az Ural-hegységet és a Kaszpi-tenger vonalát. [923]

2. "A hunok nyugatra, a mai Kazahsztán területére történő mozgásának kezdete már a 2. század elején feltehető. Ekkor tűnnek fel először írásos forrásokban a hunok, a Kaszpi-tenger környékén, az alexandriai Dionüszosz Periégétesz rímes földleírásában.” [924]

3. tény: Attila népe 373 k. indult az európai hadjáratra

„Az Úr megtestesülését követő háromszázhetvenharmadik évben .. elhatározták, hogy rátámadnak a nyugati vidékre.” [925]

4. tény: Attila népe a katonai elit birodalomalkotásának iskolapéldája

„a hunok iskolapéldái a nagyon sikeres katonai elitnek, akik a környező, illetve legyőzött népeket csatlakozásra tudták bírni” [926]

5. tény: Attila népe 400 k. érkezik a Medence keleti részébe

„A hunok i. sz. 375-ben tűntek fel Európában, midőn megtámadták a Don vidékén élő alánokat. Később a keleti és a nyugati gótokra is sort kerítettek. A hadra fogható férfiakat besorozták a seregükbe és haladtak tovább nyugat felé. A század végén már a Kárpát-medencében voltak.” [927]

6. tény: Attila és Árpád népének kapcsolata

Attila Ellak nevezetű fiának nevéről írják: „*Meglepődve* fedezhetjük fel, hogy a honfoglaló Árpád vezér egyik fiát szintén így nevezték: Bíborbanszületett Konstantin császár átírása szerint Ielekhnek.” [928]

7. tény: A Medencébe való visszatérésről csak az Attila utáni hunok esetében van szó

Anonymus és a Tárih-i Üngürüsz szkíta vagy hun visszatérésről nem ír.

Kézai Simon Krónikája a rövid előszó után a „Kezdődnek a hunok viselt dolgai” [929] c. fejezetben a hunok legtávolibb őseként a Felföldhöz kötődő Noét adja meg. Ezután a fejezet 7-23. részeiben részletesen ír Attila népéről. A következő fejezet első mondatában szerepel a visszatérés – ami a szövegösszefüggésből adódón Attila népének utódairól, Árpád népéről szól. Egy szó sincs arról, hogy a hunok a Medencéből eredtek volna.

3. 5. Korai Griff népe, 6 adat

1. vélemény: A hunok egyik ága Belső-Ázsiából az Oázisfüzérbe költözött

A mai Almati, a régi Alma Ata térségébe, Iliába, az Ili folyó vízvidékére: "A hunok ... kényszerűségből elhagyták a Bajkál alatti vidéket, és először az Ili folyó völgyébe, majd a Káspi- és a Balhas-tavak közé költöztek..." [930]

2. vélemény: Kr.u. 100 k. Szogdiába költöztek

"Kr. u. I-II. században Belső-Ázsia felől Közép-Ázsiába, tehát nyugatra húzódó hun csoportok özönlik el a mai kazak sztyeppét, és veszik át a hatalmat a Szir-darja és az Amu-darja közén”. [931]

---

[922] Neparáczki Endre, 2017.
[923] Obrusánszky Borbála: Hunok a Selyemúton, 2009. p.: 29.
[924] Kljastornüj 2002, 138; Szaszeckaja 2002, 141. In. Gyóni, 2009. p.: 103.
[925] Képes Krónika. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. p.: 13.
[926] Az ELTE Régészeti Intézetének munkatársaival, Szabó Gáborral és Koncz Istvánnal beszélgettünk; Migrációs kavalkád a vaskori Kárpát-medencében, Varga Máté, 4! Blogok, Impakták, 2017.01.18.
[927] Zergenyei, 2020.02.25. Nyest.hu
[928] Vásáry István, 1993. p.: 109.
[929] Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 90.
[930] Érdy Miklós, 2010. p.: 27.
[931] Veres Péter, 2009. p.: 71.

Véleményem szerint uralkodó helyzetben erre csak 350 k. került sor.

3. tény: A szabír név Belső-Ázsiában is feltűnik

”A szabir /szavir/ nép a 450-es évek körül tűnik fel a történeti forrásokban, amint éppen az avarokkal szövetségben támadják azok egyik lázadó törzsét Belső-Ázsiában.” [932]

4. tény: Kelet-Iránból vándoroltak ki a magyarok Al-Bakri szerint

"Al-Bakri ’Az országok és utak könyve’ c. műve szerint a magyarok /al-Unqalus, nyilvánvalóan a magyar népnév Ungarus formájából magyarázható arab név/ ’Khoraszánból vándoroltak ki' a Kárpát-medencébe /Kmoskó 2000, 257-258./ [933] ".. Kelet-Irán, azaz Horaszán.." [934]

5. tény: 558-ban Baján népe megdönti a Szabir Birodalmat

”… a keletről érkező avarok 558-ban megdöntötték a birodalmukat.” [935]

6. tény: Al Maszúdi szerint szabír = kazár

1. ”Egy arab történetíró, al-Maszúdi pedig úgy vélte, hogy a kazárok török neve a szabír.” [936]
2. ”A kazárok maguk is lehettek a szabirok egyik törzse.” [937]

3.6. Baján népe, 13 adat

1. tény: Az Oázisfüzért 500 k. a heftaliták uralták

2. tény: Baján népének vezető rétege a heftalitákból szakadt ki

1. ”A görög Theophylaktosz Simocatta /7. század első fele/ … Világtörténetében írta: „Midőn Iustinianos császár (527-565) gyakorolta a hatalmat, eme var és chunni népekből az ősi törzs egy kicsiny része elfutott és Európába vándorolt át. Ezek avaroknak nevezték el magukat s vezérüket a kagán címmel tüntetik ki.” [938]
2. ”Czeglédy Károly ugyanis a pannóniai avarok őseit azonosítani tudta a keleti heftaliták uar és xyon törzsével.” [939]

3. tény: Baján népének leletei között szogd nyelvű írásos emlékek is vannak

”szogd: kihalt iráni nyelv. … A szogdok az iráni népek északkeleti csoportjához tartoztak, lakóterületük Közép-Ázsiában, a Zerafsán folyó völgyében feküdt, de legnagyobb városaik, **Szamarkand**, és Bokhara /**Bukhara**/ már a folyó síkvidéki szakaszán épültek. … kerültek elő szogd írásos emlékek K-Európában, sőt még a magyarországi avar leletanyagban is.” [940]

4. tény: 500 k. kézben tartották India ÉNy-i részét

5. tény: Indiában ma is élnek hun származás tudatúak

1. ”A hun származás tudata jelen van a rádzsputok és a gudzsarátok között /Chohan 1998/.” [941] Nevezetes fészkük volt a radzsasztáni Chittaurgarh városa (Delhi és Mumbai közt félúton).
2. ”… ma **Pandzsábban** vannak olyan falvak, ahol ötfokú dalokat énekelnek, őrzik a hun származás hagyományát és nem hasonlítanak a bennszülött indiaiakhoz.” [942]

6. tény: A Baján népét alkotó szövetségesek neve Irán határán tűnik fel

---

[932] Sudár Balázs: A szabirok. In. Magyarok a honfoglalás korában. Budapest, Helikon, 2015. p.: 155.
[933] Kmoskó Mihály, 2000, 258. In. Zimonyi 2005. p.: 81; Grandpierre 2019. p.: 214. és 240.
[934] Vásáry István, 1993. p.: 108.
[935] Sudár Balázs: A szabirok. In. Magyarok a honfoglalás korában. Budapest, Helikon, 2015. p.: 155.
[936] Uo. p.: 155.
[937] Erdélyi István, 2002. p.: 27.
[938] Czakó Gábor: Legrégibb nyelvemlékünk, Magyar Hirlap, 2017.05.06.
[939] Czeglédy K.: IV-IX. századi népmozgalmak a steppén. Budapest, 1954, MNyT. 84. In. László 1999.
[940] Harmatta János: szogd szócikk. In. A világ nyelvei. Főszerkesztő Fodor István. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 1339.
[941] Grandpierre Attila, 2019. p.: 405.
[942] Mesterházy Zsolt, 2003. p.: 202.

Baján népéről írják, hogy ”két törzs szövetségét alkották, a két törzs neve: ’var’ és a ’chunni’ … Czeglédy Károlyé az érdem, hogy a bizánci források emlegette két törzs nyomait megtalálta, méghozzá **Észak-Irán** határán …” [943]

7. tény: Egy időben Baján népének egy része a Kaszpi-tó DK-i szegleténél tanyázott

1. ”Theophilaktosz megemlítette, hogy az avar törzsek több tagja **Perzsia északkeleti** határán tanyázott. Ugyancsak ilyen földrajzi megjelölést nyújtott Tabari, aki ekkortájt az **Oxus** folyó **túlsó** oldalára helyezte a keleti Avar Birodalom magvát.” [944]

2. Hyrkania történeti táj, melyet a mai Mázenderán és Gulisztán tartomány között osztottak fel. A Kaszpi-tó DK-i szegletében, az Elburz lábánál, a mai Gorgan térségében terül el.

8. vélemény: Altheim szerint az avarok a déli úton érkeztek Európába

Lásd: Magyar őstörténeti tér / Kaszpi kapu / Jelentősége.

9. vélemény: A Dagesztáni avarok közé olvadhatott be Baján népének levált tagja

”De úgy látszik, hogy kisebb avar csoportok hátra maradhattak a Kaukázusban, mint ez a nomád népek vándorlásánál gyakran megesik. Talán az ő emléküket őrzi a **dagesztáni avarok** népe. A dagesztáni avarok ma egy tipikus kelet-kaukázusi nyelvet beszélnek, amely Dagesztánban afféle lingua francaként használatos. Az avarok **nevüket** adhatták a kaukázusi népnek, megszervezték őket, s nyelvileg beléjük olvadtak.” [945] Dagesztán, a Hegyek országa: A Kaukázus délkeleti csücskének északi része, fővárosa Mahacskala.

10. tény: 555-ben már a Terek-Kubán-síkon vannak az abarok, 557-ben pedig Baján népe

1. "555-ben már egy szír forrás a Kaukázustól északra élő nomád népek között sorolja fel őket 'abar' néven." [946]

2. "A türkök elől menekülő, 552 táján a Belső-Ázsia feletti hatalomból kiszorított avarok és velük összeolvadt szövetségeseik, a szintén türkök elől menekülő közép-ázsiai heftalita hunok 557 végén érkeztek a Kaukázus északi előterébe." [947]

11. tény: Az avar támadások következtében kerültek a Balkánra a délszláv tömegek

Az avarokról írják, hogy ”Támadásaik egyik fontos következménye a majdani szerbek és horvátok őseinek, illetve a bolgár etnogenezisben később fontos szerepet játszó szlávságnak a beözönlése lett a Balkán-félszigetre.” [948]

12. tény: Baján népének 600 k. a Bizánci Birodalom évi 4 mázsa aranyat fizet

Az V. századról írják, hogy ”… a század végén Bizánc már évi százhúszezer aranyat fizetett a vélt béke fejében. … Több mint négy mázsa arany évente!” [949]

13. tény: A Medencében 630 k. levernek egy török (bolgár) puccsot

"630 táján az addig avaroknak alávetett bolgárok is megpróbálják magukhoz ragadni az Avar Birodalom vezetését, ez azonban nem sikerül neki, s egy részük bajor földre menekül. Itt a mintegy 9000 bolgár család nagy részét éjnek idején Dagobert frank király /628-638/ a szállásaikon lemészárolja." [950]

3.7. Kései Griff népe, 5 adat

1. tény: Ulu Madzsar és Kicsi Madzsar felépítése 560 körül

---

[943] László Gyula, 1999. p.: 125.
[944] Kovács László: Őstörténeti időrend. Székelypálfalva, 2021. p.: 179.
[945] Vásáry István, 1993. p.: 72.
[946] Csorba Csaba, 1997. p.: 33.
[947] Erdélyi István, 2004. p.: 159.
[948] Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In. Honfoglalás és letelepedés, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 20.
[949] Trogmayer Ottó, 2005. p.: 103.
[950] Varga Géza, 1998. p.: 116. Lásd még: F. Gulyás Nikolett és Gulyás Bence: Nyelvek az eurázsiai sztyeppén. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 13.

”Valamikor, talán a 12. században született … Derbend náme … szerint Hoszrau Anúsírván szászánida király /531-579/ a turániak ellen számos erődített várost épített, köztük Ulu /’Nagy’/ Madzsart és Kicsi /’Kis’/ Madzsart. A leírás ugyan földrajzi fogódzókat nem nyújt, de a felsorolás ismert települései Derbendt városától északra, a Kaukázus keleti oldalán helyezkednek el, a mai Dagesztánban.” [951]

2. tény: Kálti Márk szerint 677 k. magyarok jöttek a Medencébe, Szkítiából

Kálti Márk így ír: "Atyla meghalt az Úr megtestesülésének négyszáznegyvenötödik évében ... az Úr megtestesülésétől számított **hatszázhetvenhetedik** évben, száznégy évvel Atyla magyar király halála után a magyarok másodszor jöttek ki Scythiából." [952]

3. vélemény: A Griff népének bukása után a frank birodalom a mai Őrvidékig nyomult előre

”A frank birodalom feudális szervezete a Kárpát-medencében nagyjából a mai **osztrák-magyar határig** terjedt keleten, amint erről a birtokviszonyokat rögzítő oklevelek tanúskodnak.” [953]

Sokatmondó, hogy nincsenek (és nem is lesznek) ilyen okleveles adatok a sokkal termékenyebb Mezőföldről.

4. vélemény: Az Alföld sűrűn lakott volt a Griff népének politikai bukása után is

Az Alföldről ”a bajor krónika az avar hatalom bukása utáni években azt írta, hogy hatalmas terület és sűrű lakossága van.” [954]

3.8. Árpád népe

1. Árpád népe Kelet-Szabíriában, 4 adat

1. vélemény: Kr. u. 410-ig Nyugat-Mongóliában hunok éltek, a mai Hovd térségében

"Batszajhan kutatásaiból kiderül, hogy a mai Mongólia területén ... a hunok ... egészen a zsuanzsuanok támadásáig, egészen 410-ig önálló államuk volt. … " [955] „A mongol kutató régészeti leletekkel, valamint a kínai történeti forrásokkal igazolja állítását.” [956]

2. tény: Kelet-szabíriai homály 463-800 között

Vásáry István írja, hogy "A 463 és 800 közötti időszak **Délnyugat-Szibériában teljes homályban** van. ... Belső-Ázsiának ez az északnyugati stepperésze 'néma övezet' történetileg a X. század előtt ..." [957]

3. tény: Árpád népét annak Medencébe érkezése előtt nem ismerték

Vékony Gábor szerint Árpád népét ”a Szent Bertin-kolostor évkönyve azelőtt ismeretlen népnek mondja … ugyanezt írja Regino prümi apát is a X. század elején, és egy ismeretlen szerző oly népként beszél róluk, akikről azelőtt semmit sem lehetett hallani.” [958] Mivel Vékony Gábor szerint a korabeli európai írók tudtak a Kazár Kaganátus eseményeiről és általában tudtak Kelet-Európáról, ez a terület szerinte is az Uraltól keletre volt.

4. vélemény: Szabiriában szuvár, saber és sybir népnév a közelmúltig fennmaradt

1. Kelet-Szabiriában sapernek nezvetek egy korábbi népet a hantik: "... a vogulok és osztyákok között is megmaradt a Saber, Saper, ect. név, és az osztyák hagyomány nagy tisztelettel

---

[951] Sudár Balázs: Ulu Madzsar, Kicsi Madzsar. In. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 157.
[952] Szondi Miklós, 2009. p.: 41.
[953] Vékony Gábor, 2002 / 2005. p.: 186.
[954] Makkay János, 2009. p.: 123.
[955] Obrusánszky Borbála: Az ogur kérdésről a Kaukázusban. In. A hunok öröksége. Szerkesztette: Marácz László és Obrusánszky Borbála. Hun-idea, 2009. p.: 172.
[956] Batszajhan, 2006. In. A hunok öröksége. Szerkesztette: Marácz László és Obrusánszky Borbála. Hun-idea, 2009. p.: 172. 8. lábjegyzet.
[957] Vásáry István: Magyar őshazák és magyar őstörténészek. A Szegedi Tudományegyetem Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. Budapest, Balassi Kiadó, 2008. p.: 81-82.
[958] Vékony Gábor, 2002 / 2005. p.: 207.

szól a szabírokról, 'mint magasabb rendű fajról'. A vogulok az oroszokat, későbbi uraikat is saper-nek nevezik." [959]

2. Sybirnek nevezték a tobolszki tatárok a terület őslakóit:

"... Sibir ... a Tobol és Irtis /folyó/ összetalálkozásánál terül el. Fővárosának /szintén Sibir/ romjai a mai Tobolszk környékén mai napig is láthatók. Németh Gyula - mint különösen fontos dologra - hívja fel a figyelmünket, hogy Patkanov szerint 'a tobolszki terület déli részén lakó tatárok sybyr, syvyr névvel jelzik az ország őslakóit és nekik tulajdonítanak csaknem minden fennmaradt régiséget. ...' 'A mongol korszakban a mohamedán forrásokban, pl. Rasideddinnél, Sibir /Ibir-Siibir/ a neve egy területnek Nyugatszibériában, az Irtis vidékén.'" [960]

3. Volgai Bulgária egyik nagyvárosa Szuvár volt.

2. Árpád népe és a besenyők, 5 adat

1. tény: A keleti besenyők nyugati határa 750 k. az Irtisi-kapunál volt

A keleti besenyők szállásterületének nyugati határa 750 körül még az Irtisi-kapunál, Belső-Ázsia peremén volt.

1. "… a besenyők 8. századi szállásterülete … a **Tarabagataj hegységtől északra**, az **Irtis felső** folyásánál lehetett …" [961]

2. "A besenyőkről pedig tudjuk, hogy a **VIII. század közepén** a Balhas-tótól keletre, az **Irtis** folyó **forrásvidékén** laknak, ezt a szállásterületeüket a VIII. század második fele és 821 között hagyják el." [962]

2. tény: A kipcsakok 750 k. a kimek törzsszövetség egyik törzsét alkották

"Amennyiben a sine-usui feliraton szereplő alakot kétes olvasata miatt nem számítjuk /Akhinzsanov, 1989, 40-42; Keller 2001, 138./ akkor a legkorábbi muszlim forrásokban megjelenő török nyelvű kipcsakokról annyit állapíthatunk meg, hogy **a 8. században** a **kimek** törzszsövetség egyik **törzsét** alkották." [963]

3. tény: A keleti besenyőktől nyugatra élt népről 750 k. azt írták: "hatalmas és boldog"

A "Ha-la-yun-log" nép egy "8. századi tibeti nyelvű ujgur kémjelentésben" szerepel. A besenyőkről írják, hogy "… ötezer harcosuk van. Háborúskodtak a horokkal /az azaz ujgurokkal/. Tőlük nyugatra a dru-gu /azaz török/ Ha-la-yun-log törzs van. Hatalmas és boldog. A jó dru-gu /török/ lovak tőlük származnak. …' a Ha-la-yun-log … országa az Ob, Irtis és Isim területén" [964] [965] van.

Az említett törzs ÉK-en határos a Felső-Jenyiszej menti kirgizekkel, DK-en pedig a Felső-Irtis menti besenyőkkel. A szöveg lejegyzése 750 k. történik: tehát ekkor a besenyők még az Irtisi-kapuban vannak.

4. vélemény: A déli besenyők az Aral-tó térségéből jöttek, 850 körül

1. A besenyőknek két ága volt, mely az Ural hegység déli részénél találkozott. A számosabb, de szegényebb keleti besenyők az Irtisi-kapuból indultak nyugat felé, a déli, más néven kangar besenyők pedig az Aral-tótól.

2. A kangar nevet a régiségben több népcsoport viselte, többek között szogdiai iráni és kaukázusi hun csoportok. A besenyők történetében szerepet játszó kangarok egy tudósítás

---

[959] Németh Gyula, A honfoglaló magyarság kialakulása. 2. kiadás. Közzéteszi: Berta Árpád. Budapest, Akadémiai Kiadó. 1991, 150. In. Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai II. Miskolci Bölcsész Egyesület. 1998. p.: 29.

[960] Bendefy László: A magyarság és a Középkelet. Reprint kiadás, Budapest, 2000. p.: 93.

[961] Katona Kiss Attila: A besenyők korai története. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 109.

[962] Vékony Gábor, 2002 / 2005. p.: 206.

[963] Rédei Károly, 2003. p.: 139.

[964] Zimonyi István, 2005. pp.: 57-58.

[965] Kiszely István, 2000. pp.: 15-16.

szerint a mai Biskek és Taskent közötti térségben 692-ben, a kipcsakokkal élnek együtt. Ez a déli besenyők, azaz kangarok néppé formálódásának ideje. 850 k. (vagy 825 körül?) az oguzok az Aral-tó mellől a Mugodzsar vidékére űzik őket.

3. ”692-es adat szerint a kangar törzsek kipcsak törzsekkel élnek együtt a Fekete Irtis és a Szir-Darja között /azaz a mai Kazahsztán területén/. Ez az az időszak, amikorra a besenyő törzsszövetség kialakulása datálható.” [966]

4. Véleményem szerint itt és ezután zajlanak Árpád népének a déli besenyőkkel vívott csatái. "... V. F. Gening azt bizonygatta az írásos források általa értelmezett adatai alapján, hogy 'Árpád magyarjai' a IX. sz. második felében a Kaszpi-tenger északi vidékén és az Aral-tó melletti háború részesei voltak, onnan érkeztek Európába. /u. o. 235-236./." [967]

5. vélemény: A besenyőkkel való későbbi harcok sem a Medence közelében voltak

”A besenyők tehát csak évtizedekkel a honfoglalás után szállták meg a korábbi magyar szállásterületet. Amikor a bizánciak 917-ben először akarták őket a bolgárok ellen segédcsapatokként felhasználni, még akkor is a Krím félszigeten keresztül vették fel velük a kapcsolatot.” [968] Véleményem szerint a korábbi magyar szállásterület alatt itt Etelközt értik.

3. Árpád népe Magna Hungáriában, 12 adat

1. valószínűség: a baskír helynévrajzban magyar alréteg van

”A baskíriai, toponímiával foglalkozó kutatók többsége úgy véli, a köztársaság területén kimutatható magyar eredetű földrajzi helynévanyag.” [969]

2. valószínűség: Gyarmat és Jenő

”… Baskíriában … nagy bizonyossággal csak a **Gyarmat** /Jurmati/ és a **Jenő** /Jenej/ baskíriai ’párjai’ regisztrálhatók.” [970]

3. tény: A baskír néphagyományban fennmaradt az Uralban élő - keleti - magyarok emléke [971]

4. valószínűség: népdal hasonlóság Magna Hungária közelében

1. Kis hangterjedelmű, ötfokú régi népdalaink (pl. Kesereg egy árva madár) rétegéről írják, hogy ”rokonait a Volga-Káma-köz és Belső-Ázsia zenéjében találjuk meg: **csuvasoknál**, **cseremiszeknél** és a hori-burjátoknál a Bajkál-tó környékén.” [972]

2. Nagy ívű, ereszkedő, ötfokú régi népdalaink (pl. Röpülj, páva, röpülj) rétegéről írják, hogy ”cseremisz és csuvas dallampárhuzamok sora” figyelhető meg, de ”ez a stílus sem a cseremisz, sem a csuvas népnek **nem általános** hagyománya, hanem csak egy szűkebb földrajzi körzeté a Volga mentén, a **cseremisz-csuvas nyelvhatáron**. Behatóbb elemzések valószínűsítették, hogy … a **magyarság adta** át környezetének. Az átadók pedig azok a magyarok lehettek, akik nem vettek részt a honfoglalásban, hanem a besenyő támadás után északra húzódtak.” [973]

3. **”… a** márik /avagy cseremiszek/ népzenéjében fellelhető, a magyar zenefolklór egyes morfológiai jegyeit mutató sajátosságok **újabb fejleménynek** tekinthetők, hiszen jelenlétük valószínűleg annak köszönhető, hogy ez a népcsoport szoros interetnikus kapcsolatban áll a szomszédos, türk nyelvű baskírokkal és tatárokkal. Ez a kapcsolat a mordvinok és udmurtok településterületén azonban nem áll fenn, és az ő népzenéjükből talán ezért is hiányozhatnak,

---

[966] Wikipedia: besenyők
[967] Erdélyi István, 2004. p.: 103.
[968] Harmatta János, 2001. In.: Grandpierre, 2019. p.: 41.
[969] Gyóni Gábor, 2009. p.: 142.
[970] Uo. p.: 155.
[971] Uo. p.: 142.
[972] Paksa Katalin: A magyar népzene korai rétegei. In. A honfoglalók műveltsége, szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 115.
[973] Uo. pp.: 116-117.

vagy legalábbis abban emiatt is sokkal kevésbé mutatkoznak a **magyar dallamhagyomány** törzsanyagát karakterizáló jellemzők.” [974]

5. tény: A Magna Hungáriából induló utazásról Anonymus teljesen hihető részleteket ír

”Anonymus sorai tele vannak életszerű, teljesen hihető részletekkel a volgai átkelésről, a lakatlan tájakról, a kijevi tartózkodásról.” [975]

6. tény: al-Balkhí 921-ben a medencei magyarokat is baskírnak nevezi

”… egyes arab szerzők –a 921-ben író al-Balkhí, később ibn Haukal, al-Isztarhí és al-Garnáti – a magyarokat baskírnak /basdzsirt/ nevezik, és tudnak róla, hogy e néven két közösség létezik: az egyik az Urálnál, a másik pedig a besenyők szomszédságában. Ez több okból is különös: egyrészt azért, mert Julianus és a nyomában járó ferencesek Baskíriában találják meg a magyarokat. Másrészt Kézai Simon krónikájában a magyarok egyik szállásterületét Bascardiának nevezi. Harmadrészt éppen a baskír törzsnevek kapcsán merült fel, hogy kapcsolatban állhatnak a magyar nevekkel. Mindennek ellenére a baskír-magyar kapcsolatok mibenlétét nem ismerjük.” [976]

7. tény: Yaqut 1225 k. a medencei magyarokat basgirdnak nevezi

1. ”Én magam Aleppó városában egy nagy törzset találtam, amelynek neve al-basgirdiya … kérdést intéztem országukról és állapotukról. Válaszolta: ’Ami országunkat illeti, az Konstantinápolyon túl /mögött/ van, a frankok egyik nemzetének birodalmában, akiknek neve al-hunkar.”
2. ”Yaqut szerint tehát **a basgird a magyarokkal** /hunkar/ **azonos nép**, vö. Qazwini II, 411; Abu-l-Fida, ed. Reinaud, 206, 221, 223./” [977]
3. Yaqut 1219 után menekül a Turáni-síkról a Közel-Keletre, ahol Aleppóban telepszik le.

8. vélemény: Gyula barát népének helye

1. ”A legismertebb forrás persze a Julianus barát útjáról /1236/ szóló Riccardus jelentés, mely szerint a magyar szerzetes az Etil folyó mellett, a volgai bolgár állam közelében, vagy esetleg annak a területén találta meg a keleti magyarokat.” [978]
2. ”… a forrás leírása alapján nagy valószínűséggel gondolhatunk a középső Volga vidékére, a mai Kazánytól délre, nem nagy távolságban az egykori bolgár fővárostól, Bulgártól, mely a Volga bal partján feküdt.” [979]
3. ”1237 elején újabb 4 domonkos szerzetes indult Magna Hungariába, ahogyan a keleti magyarok országát itthon elnevezték. Közülük 2 Rjazanyig jutott, 2-nek nyoma veszett. Eközben a Rómából visszatért Julianus barát is újra elindult Magna Hungaria felé 3 társával, de csak Szuzdalig jutottak …” [980] Ezen utak végpontja – Szuzdal és Rjazany – egyértelműen kijelöli a Káma volgai torkolatának térségét, mint úticélt.

9. tény: későbbi utazók, 1255-től: ”Baskíriából, azaz Magna Hungáriából”

1. ”’Wilhelm Rubruk a mongolok ruháiról: ”… Oroszországból, Moksa /mordvin/ - földről, Nagy-Bolgárországból, **Baskíriából, azaz Nagy-Magyarországból** és a kirgizektől – ez

---

[974] Agócs Gergely: A Kaukázus szérűjében. Az észak-kaukázusi türk népek zenefolklórjának magyar őstörténeti vonatkozásairól. In. Neparáczki Endre szerkesztő, Magyarságkutató Intézet Kiadványai 20., Magyar őstörténeti műhelybeszélgetés, Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2020.
[975] Makkay János, 2009. p.: 75.
[976] Sudár Balázs: A magyarok neveiről. In. Magyarok a honfoglalás korában, Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. pp.: 122-123.
[977] Kmoskó Mihály: Mohamedán írók a steppe népeiről. Budapest, Balassi Kiadó, 2007. p.: 18.
[978] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2014. p.: 35.
[979] Vásáry István: A ’keleti’ magyarok problémaköre. In. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 148.
[980] Magyar Katolikus Lexikon: Julianus barát címszó

csupa erdő borította északi tartomány – és még sok másik nekik hódoló, északi fekvésű országból szállítják a különféle értékes **szőrméket**, amilyeneket soha nem láttam a mi tájainkon; ezeket hordják télidőben.' Wilhelm Rubruk a mongolok ruháiról, 1255 körül" [981]

2. "… Rubruk /1255/ feljegyzései … szerint **Ungaria maior Baskíriával** azonos." [982]

3. "… Planio Caprini, Benedictus Polonus, Rubruk „, szerint a **magyarok** által lakott terület **Baskíriával** azonos." [983]

10. valószínűség: Kézai: Bascardia

1. Kézai szerint a magyarok ősei Szkítiából érkeztek a Medencébe. "A szkíták országa ugyan területileg egységet alkot, de kormányzás tekintetében három részre oszlik: Barsatiára, Denciára és Mogoriára." [984]

2. Magyarázó jegyzet Barsatiáról: "Valószínűleg Bascardia, baskír föld nevéből…" [985]

1. tény: Magna Hungáriában 1311-ben „Magyar" nevű sírfelirat készült

"… a tatarsztani, Kámától délre fekvő Csisztopolban került elő egy 1311-es muszlim sírfelirat, amely bizonyos Iszmailnak állított emléket. Iszmail apját Madzsar Redzsepnek hívták, amely név kétségtelenül a magyar népnévből ered." [986]

12. valószínűség: Mozsarok

A Volga vidéki magyarokról írják, hogy "A mongol kor szétszórta a Volga vidéki népcsoportokat is, többségük a Volga jobb partjára, nyugatabbra sodródott. … A 15. és 16. században szerepelnek az orosz forrásokban mint egy mozsar/mocsar nevű népcsoport, mely az Arany Horda tatár államának fennhatósága alatt élt. Az egykori rjazanyi, tambovi, nyizsnyij-novgorodi, penzai, szimbirszki és kazányi kormányzóságok területén a mai napig Mozsarü, Mozsarki és Mozsarovo helynevek őzik a volgai magyarság széttelepülésének az emlékét. … 1551-ben szerepelnek az orosz évkönyvekben, a csuvasok, cseremiszek és mordvinok társaságában. Teljes beolvadásuk … a 17. századra tehető." [987] A megadott helynevek területét lényegében az Ufa, Izsevszk, Nyizsnyij-Novgorod, Rjazany, Voronyezs, Penza, Uljanovszk városok vonala határolja.

4. Árpád népének Medencébe érkezése, 3 adat

1. valószínűség: Árpád népe kisszámú volt

1. "… ereinkben valószínűleg nagyon kevés csordogál Árpád népének véréből." [988]

2. "A História című folyóirat szerkesztői az 1996. évi számot ... a honfoglalásnak szentelték. Ebben ezt olvashatjuk ... "Akárhogy csűrjük-csavarjuk a tényeket, kétségtelen, hogy a fennmaradt késő avar népesség falulakó, földműves tömegei legalább tízszeresét alkották Árpád magyarjainak. A földmívelő falusiak, a későbbi jobbágyok, elnyelték nyelvileg Árpád győztes seregét, akik alapját alkották a későbbi nemességnek.'" [989]

---

[981] Boldog Zoltán: A honfoglalás kori viselet. In. A honfoglalók viselete, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2014. p.: 172.
[982] Türk Attila: A Kárpátoktól keletre: a korai magyarság régészeti kutatása az utóbbi évtizedekben. In. A honfoglalók viselete, szerkesztette Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2014. p.: 35.
[983] Anonymus / Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 128. 52. jegyzet.
[984] Uo. p.: 93.
[985] Uo. p.: 128. 52. jegyzet.
[986] Gyóni Gábor, 2009. p.: 225.
[987] Vásáry István: A 'keleti' magyarok problémaköre. In. Magyarok a honfoglalás korában, szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 149.
[988] Sudár Balázs: Előszó. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 8.
[989] Tóth Imre, 2009. p.: 17.

2. valószínűség: Az árpád-kori népesség nagyszámú volt

Az Árpád-kori hely- és személynevek túlnyomóan magyarok. És "… az Árpád-kori oklevelekben megőrződött hely- illetve személynevek sem egy kis lélekszámú népességre utalnak, az adott forrástípus igencsak hiányos megmaradása ellenére sem." [990]

3. tény: Anonymus szerint Árpád népe „lakomásan" foglal hont.

Ezalatt azt értem, hogy általában 'jó szóval, harc nélkül' nyomul előre és keveset harcol.

1. Árpád népének honfoglalásáról Anonymus így ír: "Miután Szovárd, Kadocsa meg Huba, akinek leszármazottja az okos Szemere, mikor látták, hogy az a sok nép minden háború nélkül meghódolt nekik, nagy lakomát csaptak; majd az előkelőbb lakosoknak, akik fiaikat kezesül adták, különböző ajándékokat osztogattak, s őket jó szóval, harc nélkül, Árpád vezér hatalma alá vonták, sőt hadjáratukra is magukkal vitték, kezesül kapott fiaikat pedig többféle ajándékkal egyetemben Árpád vezérhez küldötték. A vezér és a nemesei igen nagyon megörültek ezen, s az örömhír hozóinak sok ajándékot adtak." [991]

2. "… úgyszólván lépten-nyomon sor kerülhet a napokig vagy éppen hetekig tartó lakomákra, áldomásokra … összesen 12 esetben." [992]

3. KÖVETKEZTETÉSEK

1. AZ EDDIGI ELMÉLETEK ELLENTMONDÁSAI

„Sherlock Holmes pedig azt mondta: ha minden más lehetőséget egyértelműen ki lehet zárni, az igazság az, ami fennmarad."
Fehér Bence, MKI

1. Finnféle elmélet

1. Összefoglalása

„Őstörténettel foglalkozó nyelvészeink, régészeink, néprajzkutatóink jelentős része legkorábbi szállásterületeinket az Urál hegység közepe táján, attól északra, nyugatra, délre, keletre keresi néhány száz kilométernyire. Eurázsiai méretekben szemlélve ezeket az 'őshazákat', nagyjából megegyeznek." [993]

Az alábbi leírás Fodor István (2009 / 2012) álláspontját foglalja össze.

Az **uráli** korról nem tudni, mikor kezdődött, csak azt, hogy a magyarok, finnfélék, obiak és szamojédek ősei az újkőkorban már az **Urál** két oldalánál voltak. A kor Kr.e. „4000 táján vagy valamivel az előtt" [994] ért véget (biztos, hogy Kr.e. 6000 után). Szállásterületük az erdős pusztától az északi sarkkörig, az Oka folyó volgai torkolatától az Irtisig terjedt. Déli ívét Európában a mai Nyizsnyij-Novgorod, Kazán, Ufa; Ázsiában pedig Magnyitogorszk és Omszk városok adták. [995] Ezen a területen van a mai Európának az a települése, ahol eddig a legnagyobb hideget mérték (Uszty-Scsugor, - 58 oC /1978/). A kor végén a szamojédek kelet felé távoztak.

---

[990] Takács Miklós: Hányan lehettek a honfoglalók. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 121.
[991] Pais Dezső fordítása
[992] Grandpierre Attila, 2019. p.: 39.
[993] László Gyula, 1989 / 1991. p.: 12.
[994] Fodor István: Őstörténet és honfoglalás / Magyarország története sorozat. Főszerkesztő: Romsics Ignác. Budapest, Kossuth Kiadó, 2009. p.: 20.
[995] Uo. p.: 17-18, térképpel

A **finnugor** korban, Kr.e. 4000-3000 között a magyarok ősei az obiakkal együtt az Urál ázsiai oldalán laktak. A finnfélék az Urál európai oldalán éltek, és egyes csoportjaik a Balti-tengerig vándoroltak.

Az **ugor** kor Kr.e. 3000-750 között (Kr.e. 3500/3000-1000/500 között) tartott. Ekkor a magyarok és obiak ősei az Irtis-folyó és az Ural-hegység, a mai Nyizsnyij Tagil és Omszk városok között helyezkedtek el. [996] A kor végén az obiak és magyarok egymástól külön váltak.

Az **ősmagyar** kor Kr.e. 750 – Kr.u. 900 között tartott. Az idősáv több mint 80%-ban a magyarok helyben maradtak. Ezután vándorolni kezdtek: Kr.u. 550 k. Magna Hungáriába → 750 k. Dentümogerbe → 860 k. Etelközbe → 895-900 között a Medencébe.

2. Vonatkozó adatok

1. Öröklődéstan

1. Kövek népe

1.2.3. tény: A finnfélékre leginkább jellemző apai haplocsoport aránya a magyaroknál 1% körüli

1.2.4. tény: Öröklődéstanilag a magyar és finnféle népesség szinte teljesen elkülönül egymástól

1.2.5. tény: Sok gént tekintve a portugálok és svédek közelibb vérrokonaink, mint a finnek

1.2.6. tény: Az n-DNS-t tekintve a finnek legközelebbi vérrokonai a germánok

1.3.1. tény: Az n-DNS vizsgálatok szerint az obiak a finneknél is távolabbi vérrokonaink

2. Magvetők népe

2.1.1. tény: A mai magyarság öröklődéstanilag a környező európai népekhez hasonlít

2.2.2. tény: A mai magyarok 60%-nak apai ősei a jégkor után érkeztek a Medencébe

2. Alkattan

1. Kövek népe

1.1. tény: a magyarok alkata alapvetően más, mint a finneké és obiaké

3. Nyelv

12. A Medence magyar nyelve

12.2.6. Az Árpád-kori szolganevek döntően magyarok

12.2.7. Az Árpád-kori helynevek magyarok

4. Tárgyi hagyaték

3. Puszták népe

2.7.3. tény: A Medence köznépe 750-900 között lényegében nem változott meg

2.7.4. tény: A régészeti adatok szerint alig volt szláv lakosság az Alföldön a 9. században

5. Szellemi hagyaték

1. Kövek népe

1.3. tény: A magyar néphit nem finnféle

1.4. tény: A magyar népzene nem finnféle

1.5. tény: Nem érezzük magunkat finnugornak

1.6. tény: Nincsnek a finnfélékkel közös emlékeink.

3. Ellentmondásai

1. ellentmondás

A finnfélék és obiak **öröklődéstani** és **alkattani** szempontból nagyon távol állnak a mai magyarságtól, tehát vér szerint nagyon távoli rokonok (az n-DNS vizsgálat szerint közelebbiek a portugálok és svédek). Emellett „… a IX-XIII. században nyoma vész a sztyeppén és a ligetes mezőkön annak **régészeti** anyagnak, amely Árpád magyarjait jellemzi. Tehát nemhogy évezredek távolába, de néhány száz évre sem jutunk visszafélé ezzel a kísérlettel.” [997] Tehát a

[996] História folyóirat, XXXIV. évfolyam, 2017. 7. szám. p.: 7-8, térképpel.

[997] László Gyula, Őseinkről, 1989 / 1990. p.: 11.

finnféle-obi népek őseivel világos régészeti kapcsolat sincs (más kérdés, hogy az árpádi hagyaték valójában a keleti hun hagyatékból fejlődött ki). Van-e a magyar **szellemi** hagyatéknak jelentős közössége a finnfélékkel? A magyar néphit és népzene nem finnféle. Nem érezzük magunkat finnugornak és nincsnek a finnfélékkel közös emlékeink. Ezért a finnfélékre semmiféle **őstörténet nem** alapozható – legfeljebb **nyelvtörténet**. De – amint az alábbiakból kiderül - az sem.

2. ellentmondás

A magyar-finnféle nyelvek beszélőinek abszolút többsége magyar. Ezért a magyarok eredetét kell megismerni ahhoz, hogy a magyar-finnféle nyelvcsalád abszolút többségének eredetét megtudjuk. A magyarok eredetével kapcsolatban leírják, hogy „… Európa, így hazánk benépesedése az egymással kétségtelenül genetikai rokon europid csoportok részéről több hullámban éppen **Elő-Ázsiából** történt … /Cavalli-Sforza 2002/.” [998]

Tehát a magyar-finnféle nyelvcsalád beszélőinek abszolút többsége Előázsiából származik, nem pedig az Urál vidékéről.

3. ellentmondás

Attila népének európai politikai bukása után térképformáló erővel indul meg a szláv nyelv terjedése. A szlávok döntően földművesek voltak. Keresték a jó talajokat, ezért a Balkánon a folyóvölgyeket szállták meg, felszorítván a hegyekbe a korábbi, vlach lakosságot (utódaik jól ismertek, a Pindosz-hegységtől az Isztriáig). Ha a medence – akárcsak néhány évtizedre – lakatlanná / ritkán lakottá vált volna, akkor termékeny talajai miatt ide került volna a szlávok népességi súlypontja. Ehelyett a szláv nyelvterület szempontjából a Medence legtermékenyebb belseje úgy jelentkezik, mint egy lyuk. Tehát a Medence a szláv terjeszkedés idején nem volt sem üres, sem ritkán lakott.

4. ellentmondás

Az egész elmélet arra alapoz, hogy Árpád népe valahonnan az Uráli őshaza térségéből ered. Árpád népe azonban a mai magyarságnak mindössze **3 %**-át adja. Az írásbeliség elterjedésével (Tihanyi alapítólevél 1055, erdélyi sószállítók nevei 1092, stb.) a Medence népe egyértelműen magyar nyelvűnek mutatkozik. Az árpádi bevonulás és az első írásos nyelvemlékek közötti százötven-kétszáz év alatt egy 3 %-os kisebbség nem erőltethette rá a nyelvét a 97 %-os többségre úgy, hogy annak az alapszókincsben ennek nincs nyoma (mivel az magyar-finnféle).

5. ellentmondás

Országrésznyi területeken alig került elő lelete Árpád népének (vö. Dunántúl-jelenség [999]). Az írásbeliség elterjedésével azonban a Medence népe ott is magyarul szólal meg. Ez arra utal, hogy nem Árpád népe hozta a Medencébe a magyar nyelvet.

2. Szkíta-hun elmélet

1. Összefoglalása

A magyarok ősei a **Pusztáról** érkeztek a Kárpát-medencébe, . Van, aki szerint a mint szkíták és hunok, mások szerint ezek mellett/helyett más pusztai népek is.

2. Vonatkozó adatok

2. Alkattan

3. Puszták népe

3.6.4. tény: A szegények sírjaiban lévő alkatok nem változtak meg Baján népének érkezése

3.7.1. tény: a Griff népének idejére jellemző alkatokat Árpád népének érkezése nem változtatta meg

---

[998] Veres Péter, 2009. p.: 21.

[999] Petkes Zsolt: A Dunántúl jelenség. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. pp: 134-135.

3.8.5. tény: Árpád népének érkezésével az embertani kép nem változik meg
3. Tárgyi hagyaték
2.3. Hódoltságok népe
2.3.5. valószínűség: A betelepedő szkíták kevesen voltak a föld népéhez képest
3.2. Szkíták
3.2.1. tény: A lovastemetkezés összeköti a szkítákat és Árpád népét
3.2.2. tény: A részleges lovastemetkezés szokása nem iráni és nem török.
3.2.13. tény: A szkíták bevándorlása a Medencébe nem volt tömeges
3.3. Keleti hunok
3.3.1. tény: A keleti hunok vékony úri réteget alkottak
3.4. Attila népe
3.4.4. tény: Attila népének alig van régészeti nyoma
3.8. Árpád népe
3.8.5.2. tény: Árpád népe kisszámú volt.
3. Ellentmondásai
1. ellentmondás
1. Minden fellelhető öröklődéstani, alkattani és régészeti adat azt mutatja, hogy a szkíták és a hunok minden csoportja (Attila, Baján, a Griff és Árpád népe) **törpe kisebbség** volt a Medence földműves többségéhez képest. Árpád népének aránya pl. a mai magyarságban 3 % körüli.
2. A Medencében a szkíta jelenlét / uralom idősávja mintegy 450 év (Kr.e. 750-300). Utána **jóval hosszabb** időn át, mintegy 700 évig indoeurópai (iráni, latin, germán) nyelvű népek voltak uralmi helyzetben. Ha a szkíták hozták a magyar nyelvet, akkor a későbbiek miért nem hoztak indoeurópait?
3. A Dunai Bulgáriát megalapító bolgár-törökök pl. legfeljebb **kétszáz éven** belül beolvadtak a földműves szlávok közé. „A Dunai Bolgár Birodalomban kezdettől fogva a szláv elem volt túlsúlyban, s a vezető bolgár-török réteg a 9. századra teljesen elszlávosodott.” [1000]
2. ellentmondás
1. A Kaukázustól északra és a Volgától nyugatra (a Volgakönyök kivételével) lévő területeken 1783-ig uralkodtak pusztai népek. A Kr.e. 400-tól 1783-ig terjedő 2183 évnyi idősáv több mint **háromnegyedében nem magyarul** beszéltek. Szarmaták/irániak és gótok Kr.e. 400 – Kr.u. 373 = 773 év. Besenyők, úzok, kunok, tatárok Kr.u. 895-1783 = 888 év. Összesen 1661 év. 1661 : 2183 = 0.76. Miért pont a jóval rövidebb idősávban beszélt magyar kerület el ezt a sorsot?
2. A hun-magyar nyelvi jelenlét Attila (373-463), Baján (552-567) és Árpád népének (840-895) esetében összesen 160 év volt. A Griff népével más a helyzet. Első csoportjaik már 445 k. megérkeztek a Terek-Kubán-síkra és 965-ig - időnként - uralmi helyzetben is voltak. De az adatok azonban ebben a hosszú idősávban semmiféle jelét nem adják a magyar nyelvi hegemóniának – bár jelenlétére utalnak.
3. ellentmondás
A fent említett, nem magyar pusztai népek túlnyomó része nyelvileg beolvadt a környező népek közé. 1897-ben kevesebb mint egymillió fő beszélte az eredeti, pusztai nyelvet. Ez a csekély maradék hatalmas területen, szétszórtan élt: a Kelet-európai-síkvidéken, a Pusztán és a Kaukázusban, mintegy 3 milllió km^2-en. Ugyanekkor a Medence **tizedakkora** területén **tízszer** annyi volt a magyarajkú magyarok száma. Ezen adatok szerint a magyarság kirí a pusztai népek sorából.

[1000] Vásáry István, 1993. p.: 135.

3. Pusztai elmélet

1. Összefoglalása

A magyarok ősei a **Pusztáról** érkeztek a Kárpát-medencébe, de nem, vagy nem csak mint szkíták és hunok.

2. Vonatkozó adatok

Öröklődéstan

Magvetők népe

2.1.1. tény: A mai magyarság öröklődéstanilag a környező európai népekhez hasonlít

Nyelv

Vélemény: A magyar nyelv gyökrendszerének kialakulásához tartósan letelepedett életmódra volt szükség. Egy ilyen nagymértékben egységes nyelv – ahol minden mindennel összefügg – nem származhat a Pusztáról egy vagy több hullámban érkező népektől.

Tárgyi hagyaték

2.2. Nimród népe

2.2.4. tény: A késő-rézkorban a Medence nem kurganizálódott

Szellemi hagyaték

3.2. Szkíták

3.2.11. tény: Legrégebbi írásaink szerint a magyarok ősei a szkíták és hunok.

3. Ellentmondásai

1. ellentmondás

A magyar krónikák a szkíták és hunok mellett egyetlen pusztai népről sem állítják, hogy őseink lettek volna. Miért pont ez a kettő – időrendben szépen egymás után következő – csoportról írják ezt?

2. ellentmondás

A földműves térségekhez képest ritka lakosságú Puszta nyelve biztos, hogy nem csak magyar volt. Az Oxus-kultúrát feszámoló, északias irányból érkező pusztai nép indoárja nyelvű volt.

A keleti hunok birodalmában a legfőbb meghódított alapnép a lapsíroroké (Lapsíros, an. Slab Grave kultúra népe) volt. A lapsíros nép régészeti folytatása a mai mongolokig ér. Az 552-ben létrejött Türk birodalom vezérnépe török volt, és utódnépeik is azok. A bolgárok, besenyők, úzok és kunok török nyelvűek voltak. A bolgárok a Dunánál és Volgánál alapítottak államot.

A kimmerek a szkíták ellenségei voltak, akárcsak a szkítákat elgyőző szarmaták. A szarmaták iráni nyelvűek voltak. Erről a Fekete-tengeri kikötővárosok görög feliratai és a máig élő oszét nyelv tanúskodik. Az iráninak tartott Szaltovói kultúrának az árpádi hagyatékhoz vajmi kevés köze van.

4. Kárpátia elmélet

1. Összefoglalása

Magyar Adorján szerint, mi magyarok *”nem jöttünk sehonnan, a magyarok őshazája a Kárpát-medence”. Az elmélet magas szintű, részletes kidolgozása Cser Ferenc és Darai Lajos munkája. Szerintük ”a mai magyar nép és nyelv eredeti, önálló emberi alkotás, a Kárpát-medencében született. … bizonyosság e nép és nyelv folytonos jelenléte, élete és működése a Kárpát-medencében és környékén az őskőkor óta.”* [1001]

2. Vonatkozó adatok

1. Öröklődéstan

2. Magvetők népe

2.2.1. tény: Csak húsz százalék körüli az újkőkori földművesek utódainak aránya Európában

2.2.2. tény: A mai magyarok 60%-nak apai ősei az újkőkor után érkeztek a Medencébe

[1001] Cser Ferenc és Darai Lajos: 2008. h*átsó borító*

2.2.3. tény: Európa génállománya döntően a kora bronzkorban alakult ki, és az átmeneti kőkori népessége arányaiban visszaszorult

Alkattan

2. Magvetők népe

2.1.4. tény: A Medencében a középső rézkorig a hosszúfejűség az uralkodó, tehát Kr.e. 3600-ig

2.4.2. tény: A Medencében a késő rézkorban tűnik fel a tömeges kerekfejűség, tehát Kr.e. 3600-2800 között

2.4.4. tény: A Medence bronzkorában jelenik meg a tömeges kerekfejűség, tehát Kr.e. 2800-tól

2.5.2. tény: A mai magyarok kerekfejűek

2.5.3. tény: Az európai kerekfejű tömb súlypontja a Medencében van

Nyelv

13.8. Árpád népe

13.8.1. Gyula barát értette Árpád népét

Szellemi hagyaték

1-2. A korai magvetők és Nimród népe

7. tény: Népművészeti hasonlóság a khorezmiekkel és a szkítákkal.

3. Ellentmondásai

1. ellentmondás

A ”nem jöttünk sehonnan” állítás kimondatlanul ugyan, de arra épül, hogy az emberréválás központja a Medence volt. Ez esetben itt a történeti öröklődéstani vizsgálatoknak egy lényegében folyamatos örökléstani fejlődési sort kellene találniuk – de nem ez a helyzet.

2. ellentmondás

A Medencében Kr.e. 40 000 k. jelenik meg a mai ember, a Közel-Keleten pedig 100 000 éve. Az európai mai emberre jellemző aurignaci kultúra is korábban jelenik meg a Közel-Keleten, majd a Balkánon, mint Európában.

3. ellentmondás

A puszta térségében élő népek szellemi hagyatéka nagy arányban tartalmaz a magyarral azonos / rokon elemeket. Ezt az elmélet nem tudja magyarázni.

4. ellentmondás

Ez olvasható a Gyula barát útjáról írt jelentésben: ”Megtalálta pedig őket a nagy Etil folyó mellett. … **teljesen magyar** a nyelvük: megértették őt, és ő is azokat.” [1002] A helyet a kutatók túlnyomó többsége a Volga-Káma szegletében lévő Magna Hungáriával azonosítja. Tehát a Medencétől jó kétezer kilométerre volt egy jelentős magyar nyelvű közösség.

Ugyanebben a térségben van a honfoglaló magyarok eddigi legbiztosabb és legtömegesebb kapcsolata az őstörténet adatforrásai szerint. Öröklődéstan: Árpád népének legközelebbi rokonai a volgai tatárok és baskírok között lelhetők fel. Nyelv: permi és obi kapcsolat, törzsnevek, Gyula barát felismerése mellett. Tárgyi hagyaték: kusnarenkovó-karajakupovói kultúra hasonlósága az árpádi hagyatékkal. Szellemi hagyaték: népdalok.

Ezt az elmélet úgy magyarázhatja, hogy a magyar nyelv két helyen, véletlenül alakult az érthetőségig menően hasonlóvá, vagy egykor a Medencéből indultak el Gyula barát népének magyar ajkú ősei. Az első lehetőségre az emberiség történetében nincs példa. A második lehetőséget a Kárpátia és Szkítia elmélet tartalmazza.

[1002] Száray Miklós, 2006. p.: 208.

5. Kárpátia és Szkítia elmélet

1. Összefoglalása

A magyar nép … ” Több mint egymillió évvel ezelőtt … a Kárpát-medencében született. … a szkíta-hun nyelv azon változatát beszélte, amely felismerhetően közeli a magyarhoz. … Az őskőkorban egy jelentős része a Pusztára települt ki.” [1003] Így lett a magyar nép ”másodlagos őshazája a Puszta” [1004], mely az Ordosig tartott. A Medencébe érkező szkíták és hunok ezért valójában visszatérők. A Medencében az őskőkor legkésőbb Kr.e. 10 000 k. ért véget.

2. Vonatkozó adatok

1. Örökléstan

1. Kövek népe

1.1.1. tény: A mai magyar népességben nincs kimutatható arányban utóda a Kr.e. 100 000 előtt élő nőknek és az 50 000 évvel ezelőtt élő férfiaknak.

1.1.2. tény: A legkorábbinak tartott európai mai embereknek Y-haplocsoportja a Medencéből teljesen eltűnt.

1.1.3. tény: A legkorábbi mt-haplocsoport aránya a mai magyarságban 0.4 %-ra csökkent /Gen-119./

1.1.4. tény: Tíz százalék alatti az őskőkori népesség utódainak aránya Európában

1.1.5. tény: A Medencében a vadász-gyűjtögetőket kiszorították a korai élelemtermelők

1.1.6. tény: Tizedannyian voltak a Medencében a vadász-gyűjtögetők az anatóliai eredetű földművesekhez képest

2. Magvetők népe

2.1.1. tény: A mai magyarság öröklődéstanilag a környező európai népekhez hasonlít

2.2.2. tény: A mai magyarok 60%-nak apai ősei az újkőkor után érkeztek a Medencébe

2.2.3. tény: Európa génállománya döntően a kora bronzkorban alakult ki, és az átmeneti kőkori népessége arányaiban visszaszorult

4. Tárgyi hagyaték

Egyrészt közismert, hogy a szűk értelemben szkítának nevezett kultúra nem a Medencéből indult. Másrészt a szkíta díszítőelemek csak a történetileg szkítának vagy hunnak ismert térbeli és időbeli helyzetben gyakoriak, nem pedig általában az egész Pusztán. Pl. nagyon mások az ún. permi bronzok. A Medencében használatos díszítő elemekhez mégis rendkívül közel áll a szkítáké. Ez a medencebeli és szkíta díszítőelemek közös, de nem medencebeli forrására utal.

5. Szellemi hagyaték

3.4. Attila népe

3.4.7. tény: A Medencébe való visszatérésről csak az Attila utáni hunok esetében van szó

3. Ellentmondásai

1. ellentmondás

Az őskőkorban nincsenek jelen a Medencében a mai magyarság túlnyomó részére jellemző haplocsoportok. Így azokkal sem a Pusztáról, sem máshonnan nem telepedhettek *vissza* sem a magyarokkal, sem másokkal.

2. ellentmondás

Az elmélet ”több mint egymillió év”-et fog át. Ha ebből csak egymillió évet tekintünk, akkor is az idősáv 96 %-ában (Kr.e. 1 000 000 – 40 000 éve) csak homo heidelbergiensis és homo neanderthalensis leletek vannak Európában. Ezek a csoportok embertani jegyeikben **távolabb** állnak a mai magyarságtól, mint az európai népek átlagától.

Az aggyal leginkább kapcsolatban álló fejjelező esetében pedig a mai Magyarország és Albánia népe távolabb áll ezen ősi emberektől, mint bármely más európai ország népe.

[1003] Grandpierre, 2019. p.: 435.
[1004] Uo. p.: 435.

2. A FELFÖLDI EREDET

„Hol lesznek legyalázóink? / Merülnek: törlődnek. … Hol lesznek földicsérőink? / Szavunk sokszorozzák. / Sarjadó vetés fölött ring, / repül előre velünk örök ország.”

Illyés Gyula: Hol lesznek

1. A nemzettagok általában

1. A nemzettagok fogalma

Vér szerinti őseink szállásterülete az elmúlt 10 ezer évben összesen mintegy 10 millió km2-re terjedt ki, az Eufrátesz, Duna és a Sárga-folyó közötti térben. Az időmélység, a terület - és az érthetőség, áttekinthetőség, egyszerű hivatkozhatóság - igénye szükségessé teszi a nemzettag fogalmának bevezetését.

Az egykori **nemzettagok** vér szerinti őseink azon csoportjai, akik egy meghatározott földrajzi térben és meghatározott történelmi időszakban nyelvünk korai változatát beszélték. Két csoportjuk van. Az **élő** nemzettagok utódai manapság túlnyomóan a Medencében élnek és magyarul beszélnek. A **levált** nemzettagok egykor a magyar nyelv korai változatát beszélték, de nem jutottak el a Medencébe és hosszabb-rövidebb idő alatt nyelvileg beolvadtak a környező népekbe. A fennmaradt nemzettagok közül legismertebbé Árpád népe, a leváltak közül pedig Gyula (Julianus) barát népe vált. Ezen írás őstörténetünket tizenkét nemzettag által tekinti át.

2. A nemzettagok időtáblázata

Nemzettag	Időszak	
1. **Kövek** népe (1)	Kr.e. 100e	Kr.e. 6200
2. **Magvetők** népe (3)	Kr.e. 6200	Kru. 895
2.1. Korai magvetők	Kr.e. 6200	Kr.u. 3600
2.2. Nimród népe	Kr.e. 3600	Kr.u. 1300
2.3. Hódoltságok népe	Kr.e. 1300	Kr.u. 895
3. **Puszták** népe (8)	Kr.e. 2500	Kr.u. 895
3.1. Szkíták elődei	Kr.e. 2500	Kr.u. 800
3.2. Szkíták	Kr.e. 800	Kr.e. 450
3.3. Keleti hunok	Kr.e. 450	Kr.u. 410
3.4. Attila népe	Kr.u. 1	Kr.u. 463
3.5. Korai Griff népe	Kr.u. 1	Kr.u. 677
3.6. Baján népe	Kr.u. 100	Kr.u. 677
3.7. Kései Griff népe	Kr.u. 677	Kr.u. 895
3.8. Árpád népe	Kr.u. 463	Kr.u. 895

3. A nemzettagok területe

A nemzettagok és levált tagok esetében is szükséges lehet megkülönböztetni a belső és külső uralmi területet.

A **belső uralmi terület** mn. központi terület a pusztai nép uralta területnek azon része, amelyet az adott nemzettag a legbiztosabban birtokol és a hanyatlás idején utoljára veszít el. Ilyen volt pl. a keleti hunoknak Külső-Mongólia nyugati része (Kobdó/Hovd térsége), Attila és Árpád népének pedig Szabíria (a Volga és Szaján hegység közötti terület). A belső uralmi területen volt valahol a birodalom vezérnépének **településterülete**, ahol jelentős arányban éltek a korai magyar nyelvet beszélők.

A **külső uralmi területen** elenyésző számban éltek a korai magyart beszélők, de azt hol szorosabban, hol lazábban fennhatóságuk alatt tartották. A külső uralmi terület lehet adóztatott

terület, alávetett nép területe vagy gyepű. Adóztatott területe volt pl. a keleti hunoknak Kína, Attila népének Bizánc, Baján népének Perzsia majd Bizánc, Árpád népének pedig Bizánc, Észak-Itália és a Rajnáig terjedő európai térség. Az alávetett nép nem vagy nem csak adót, hanem katonát is ad. Általában túszok által tartják függőségben. A gyepű célja a védelem volt, és tiltották az oda való betelepedést.

Például Baján népének belső uralmi területe 568 után a Medence déli része volt – de ott is elenyésző kisebbséget alkottak. Külső uralmi területe ereje teljében a Balti-tengertől az Adriáig és a Don folyótól a Száváig terjedt.

2. A nemzettagok bemutatása

1. Kövek népe

A Medence első ismert embere a 350 e éves Vértesszőlősi ember. Embertanilag a **Homo heidelbergiensis** és a neandervölgyi közötti átmenet [1005] A **neandervölgyi** embernek már jól megfogható örökléstani nyoma is van: a mai európai emberek kb. **2%**-ban tartalmazzák testi örökítő anyagukat. A magyarok között a legősibb, kimutatott mt-haplocsoport az L2 [1006], mely kb. Kr.e. 95 000 éve vált le a fejlődés fő ágáról [1007]. A legősibb, kimutatott Y-haplocsoport (a C [1008]) pedig Kr.e. 46 000 k. [1009].

A jégkor utolsó hidegrohamát (Kr.e. 24 500 – 17 500) követően a Közel-Keletről indultak azok a közösségek, melyek felhozták Európába a középső kőkort, tn. mezolitikumot. Európa középső és keleti részén a legnagyobb hatású középső kőkori kultúra a kb. **Kr.e. 10 000**-től feltűnő Szvidéri kultúra volt. A jelenleg ismert adatok szerint a Medence északi peremétől és előteréből sugárzott ki észak és kelet felé. Kulcsszerepe volt az új kőeszközök és egy számunkra fontos nyelvi állapot elterjesztésében. A műveltség hordozói korai finnféle nyelvet beszéltek, mely a korai magyar egyik peremnyelve volt. Ide megy vissza a magyar nyelv finnféle rokonsága. A magyar nyelv nem finnféle (finnugor) eredetű. A finnféle nyelvek magyar eredetűek.

A korai magyar és finnféle nyelvtömb közötti kapcsolat a hajlító nyelvű Tölcséredényes kultúra közbejöttével szakadt meg **Kr.e. 4300**-tól. A rénszarvasok népe a felmelegedés miatt távozó rénszarvasokkal nagyrészt kivonult a Medencéből. Akik maradtak, békésen beolvadtak a korai földművesek népébe.

Kr.e. **6200** k. megérkeztek az első élelemtermelők a Medence peremére → lásd: Magvetők érkezésével nevet vált.

2.1. Korai földművesek, Kr.e. 6200-3600

A magyar nemzet ősei ez időben – és ez megelőzően, időtlen idők óta – a Felföldön, az Ararát, mn. Üveghegy lábánál életek. Ez a terület volt a kerekfejűek kialakulásának, a kőiparok fejlődésének, az élelemtermelés, valamint a réz- és bronzöntés kifejlesztésének gyújtópontja. Az élelemtermelés Kr.e. 10 000-től gyors népességnövekedést eredményezett. A népességnyomás hatására kitelepedők **Kr.e. 6200** k. érkeztek meg a Közel-Keletről Kisázsián és a Balkánon át a Kárpát-medence déli peremére. Az élelemtermelést a belőle élő néptömegek terjesztették el, nem kulturális átvétel volt tehát. Búzát és árpát termesztettek, juhot és kecskét tartottak.

„Gyökeres változás az újkőkorszak beköszöntével (Kr. e. VIII-VII. évezred) következett be, amikor az Alföldet érő utolsó jégkorszak után a Balkán felől érkező népek szállták meg vidékünket. E népek eredetét a tudomány Kisázsiában keresi … Az árterek kiemelkedő hátságain

[1005] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, 2017. p.: 96.
[1006] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2006. p.: 118.
[1007] Wikipedia: Haplogroup L2
[1008] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2006. p.: 118.
[1009] Uo. p.: 86.

és a kisebb folyók mellé épített településeik házainak felmenő falait sárral besimított vesszőfonadék alkotta, amikre nyeregtetőt helyeztek. Kőbaltákkal végezték a nyeregtető gerendáinak csapolását. Vallási kultuszuk középpontjában a termékenység tisztelete állt. E civilizáció a Körös kultúra nevet kapta” [1010]

Nevezéktanomban a Medence korábbi lakossága Nimród népének érkezésével nevet vált.

2.2. Nimród népe, Kr.e. 3600-1300

Így nevezem késő rézkori és kora bronzkori betelepedőket, akik a korai földművesek nyomába lépve, de már szekéren, **Kr.e. 3600**-2800-ig (Péceli kultúra), majd a bronzöntés tudományával, **Kr.e. 2500**-2000 között érkeztek a Felföldről a Medencébe. Nekik köszönhető a medencebeli fejformák nagymértékű kerekedése.

Vsz. ugyanazon felföldi népnek egy másik ága a Felföldről dél felé indult és sumer néven került a térképre Dél-Mezopotámiában (régészetileg: Uruk időszak, Kr. e. 4000-3100, írás kb. Kr.e. 3500-tól). Ott megalapították az emberiség történelmének első ismert államát és magaskultúrát hoztak létre. Számbelileg csekély kisebbséget jelentettek az Ubaid-néphez képest. Őseik Nimród népének testvérnépe. A magyarok nem sumer eredetűek. A sumerek magyar eredetűek.

Ez a társaság képes volt megvédeni magát és nyelvét a hajlító nyelvű pusztai népektől.

„Tudjuk azt is, hogy Közép- és Délkelet-Európa népei, beleszámítva a Balkán keleti és középső részét is, a kései újkőkor, illetve rézkor idején éppen hogy nem kurganizálódtak az inváziók idején, hanem szinte egységre törekedve mintegy védekeztek ellenük, méghozzá sikerrel.” [1011]

A Táríh-i Üngürüsz szerint Nimród népét értette Attila népe (ott nem különböztetik meg a hódoltságok népét).

A Medencében a Felföldről érkező néphullámok nyelve zavartalanul egymásra épült. "Felállíthatom tehát a nagy nyelvalakulási igazságot, amely szerint az a nyelv, amelyet mi most beszélünk, és magyar nyelvnek nevezünk tulajdonképpen az az ősi nyelv, amely a Duna-medencében már ősidőktől egymásra rakódott néprétegek nyelvéből alakult ki..." [1012]

2.3. Hódoltságok népe, Kr.e. 1300 – Kr.u. 895

A késő bronzkorban, **Kr. e. 1300** körül a Kárpát-medence népére kis létszámban, északnyugati irányból érkező, idegen ajkú halomsíros hódítók telepedtek. Ettől kezdve e népet a hódoltságok népének nevezem, annak ellenére, hogy a szkítákat és hunokat magyar ajkúnak tartom. A halomsírosokat az urnamezős hódítók követték.

"'A Kárpát-medencében az ősi nyelvet az évezredek viharai azért nem tudták elseperni, mert a mindenkor magas népsűrűség ezt kizárta.'" [1013]

Hódítók a szkíták után: kelták, dákok, rómaiak, kvádok, szarmaták, gótok, gepidák, longobárdok.

3.1. Szkíták elődei, Kr.e. 2500 – 800

A „szkíta elődök” szóhasználatomban azokat az embereket jelöli a Felföld és az Oázisfüzér között, az Észak-iráni vonulóút téréségben, akik még nem szkíták, de majdan azok lesznek.

Kr. e. 2000 k. lecsendesedtek a Közel-Keletről a Kárpát-medencébe vezető nagy népmozgások a kisázsiai-balkáni úton. A magyarajkú betelepülések folyamata a szkíták érkezéséig (Kr.e. 750) megszakadt. Honnan erednek a szkíták?

A felföldi fejlődés hatására északkelet felé, a dél-turáni Oázisfüzérbe Kr.e. 7200 óta érkeztek az egyre fejlettebb technikát hozó telepesek. A kultúrák mintegy ötezer éven át békésen fejlődnek át egymásba. A folyamat az Oxus kultúrában teljesedik ki. Ez a középső bronzkori

---

[1010] Blazovich László: Szeged rövid története / A névtelenek. Szeged, 2007.
[1011] Makkay János: 1998. p.: 274.
[1012] Nagy Sándor, 1968 / 2003. p.: 22.
[1013] Radics Géza, In. Szondi Miklós, 2009. p.: 13.

kultúra Máriában és Baktriában már városias jelleget öltött. A kultúra népe összeütközésbe került az indoirániakkal. Teljes alávetésük – az Indus-völggyel ellentétben - nem sikerült. Ebben a küzdelemben születtek meg a szkíták, hasonlóan, mint egykor a habiruk és majdan a kozákok és hajdúk.

„'Maga Hérodotosz is határozottan állítja, hogy 'az Ázsiában lakó nomád szkíták a massza-gétáktól háborúra kényszerítve az **Arax** folyamon **átkeltek** és Kimméria földjére vándoroltak.' Hérodotosz hangsúlyozza, hogy a Fekete-tenger partjain korábban kimmerek laktak, akiket a szkíták űztek el." [1014] Valójában ezt az eredetet tartotta leginkább valószínűnek.

3.2. Szkíták, Kr.e. 800-318

A szkítákról így ír Anonymus: "A szkíta nép nagyon bölcs és szelíd volt … Később azonban az említett nép, belefásulván a háborúkba … kegyetlenné vált …" [1015] Vezérnépük, akárcsak a belőlük lett keleti hunoké, magyar ajkú volt. A szkíták a Közel-Keletről a Kaszpi-kapun vonultak északra. Nyugati águk – kis számban - betelepedett a Medencébe. Keleti águk pedig hun nevezet alatt az eurázsiai történelem főszereplője maradt.

Kr.e.

774-ben említi őket először egy felföldi, urartui forrás

611-ben egy seregtestük Egyiptom határáig jutott. Ezt megelőzően részt vettek az Asszír birodalom szétverése körüli harcokban

513-ban Dareiosz hadjáratot vezet ellenük [1016]. Ez Anonymusnál is szerepel: „Nem futamították-e meg a szkíták a perzsák királyát, Dariust, aki félelmében csúfosan megfutott Perzsiába és elveszítette 80 ezer emberét?" [1017]

500 k. uralkodtak a Duna és a Sárga-folyó között

450 k. szövetségi rendszerük felbomlott

346-ban a nyugati szkíták utolsó csoportja is átköltözik a Don nyugati partjára [1018] A szkíták ellenségei, az iráni nyelvű szarmaták tehát először valahol a Dontól keletre ragadták meg a hatalmat.

318-ban a kínai forrásokban feltűnik a hsziungnu név → lásd: Keleti hunok.

3.3. Keleti hunok, Kre. 318 - Kr.u. 400

Kr.e.

318-ban a kínai forrásokban feltűnik a hun, p. hsziungnu név

256-ban először említi a nagykirályi méltóságot a a kínai forrás

198-135 között intézményesített adót szednek Kínából

60 k. megszűnik az egységük [1019]

48-ban birodalmuk szétesik [1020] A helyben maradásuk által levált déli hunok és az északról délre vándorlók behódoltak Kínának. A déli hunok idővel beolvadtak.

Kr.u.

1 k. megérkeznek az első hun kötelékek - az Altáj vidékén át (azt délről és északról megkerülve, valamint a hegységen átkelve - Szabíria keleti peremére → lásd: Attila népe; és Dzsungáriából Iliába → lásd: a Griff és Baján népe.

89-ben nagykirályi székhely lesz Kelet-Mongólia, Kobdó / Hovd térsége [1021]

91-ben nagykirályi székhely lesz Ilia, Almati térsége [1022]

[1014] Hérodotosz IV. 11. és I. 15, I. 1. In. Bakay Kornél, 2004. p.: 74.
[1015] Anonymus / Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Osiris, Budapest, 2004. p.: 11.
[1016] Salamon Konrád főszerkesztő. Kronológia, In. Világtörténet.p. 1216.
[1017] Anonymus / Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Osiris, Budapest, 2004. p.: 15.
[1018] Bihari Gábor: A népek országútján. Nyíregyháza, Szkíta Szarvas Könyvkiadó, 2004. p.: 54.
[1019] Obrusánszky Borbála, 2008. p.: 42.
[1020] Uo. p.: 57.
[1021] Szász Béla, 1943 / 2001. p.: 83.
[1022] Obrusánszky Borbála, 2008. p.: 57.

151-ben a Bar-tónál /Barköl, Dzsungária keleti szegletében/ csatáznak
153-ban a Tárim-medence északi részén lévő Kucsa (a mai Aksu és Korla között, félúton) királya elismeri fennhatóságukat. [1023]
155 k. a hun uralom kiszorult Észak-Mongólia középső részéből, a mai Ulánbátor térségéből
400 k. a zsuanzsuanok meghódítják Kelet-Mongóliát [1024].

3.4. Attila népe, Kr. u. 1 – 463

Azt a nemzettagot, amely Kr. u. 1 és 410 között Belső-Ázsiából az Altáj északi és déli peremét követve a Nyugat-szibériai-alföldre telepedett, Attila népének nevezem.

1 k. megjelennek Szabíria nyugati peremén. Egyre nyugatabbra szorítják az iráni, szarmata népet. Hagyatékuk a Felső-Szargatka kultúra.
150 k. elérték az Urált [1025], mások szerint már a Volgát is [1026].
373 k. a hadinép átlépte a Volgát. Ettől kezdve európai hunnak nevezi őket a történetírás.
376-ban tönkre verték a keleti gótokat és a nyugati gótok alávetése után a Dunáig hatoltak.
378 „Hadrianapolisznál megsemmisítő vereség a gótoktól” [1027] A bizánci sereget győzték le.
395 „A Római Birodalom kettészakadása” [1028]
400 k. Attila népe betelepedett a Medence keleti részére
405 „A hunok elől menekülő germán népcsoportok áttörik a dunai határt” [1029]
406 „Összeomlik a rajnai határ.” [1030]
433 Attila népnek kezére került a Dunántúl is
451 Attila és Aetius csatája Mauricaum mellett [1031]
452-ben Itáliába vezet hadjáratot
453-ban Attila meghalt
463-ban a bolgárok bizánci követjárása a Vadmezőn önálló külpolitikát jelez
A Volga és Altáj közötti területet azonban továbbra is uralták → lásd: Árpád népe.

3.5. Korai Griff népe, Kr.u. 1-677

A Griff népe a László Gyula által griffes-indásnak nevezett, 677 körül a Medencébe érkező néppel azonos, akiket kései avaroknak is hívnak. Kr.u.

1 körül kezdenek tömegesen kivonulni Belső-Ázsiából az Ili völgyébe.
360-ban megdöntötték II. Varahan kusánsah - perzsa alattvalóvá lett kusán fejedelem - uralmát. A déli úton haladva, több csoportban – az elsők még az európai hunok uralma alatt - érkeztek a Kaukázus előterébe. Itt szabír és kazár nevezet alatt itt hosszasan időztek.
445 k. első kötelékeik megérkeznek az Észak-iráni vonulóúton a Terek-Kubán-síkra
463 kitúrják helyéről a bolgár-török vezető réteget, amit azok Konstantinápolyban elpanaszolnak
506-tól kezdve Kelet-Európában birodalmat építettek (valószínűleg alávetették a vadmezei bolgárokat).
515-ben a Felföld peremén hadakoztak Bizánccal.

[1023] Szász Béla, 1943 / 2001. pp.: 86-87.
[1024] Obrusánszky Borbála, 2008. p.: 58.
[1025] Róna-Tas, 2007. p.: 82.
[1026] Obrusánszky Borbála, 2008. p.: 150.
[1027] Salamon Konrád főszerkesztő. Kronológia, In. Világtörténet. p. 1222.
[1028] Uo. 1222.
[1029] Uo. 1222.
[1030] Uo. 1222.
[1031] Uo. 1222.

558-ban Baján népe megdöntötte uralmukat [1032], miközben területükön át vonult át a Medence felé. Ezután a türk birodalmak részesei (581-ig I. Türk Birodalom, utána Nyugati Türk Birodalom).

630-ban a Nyugati-türk birodalom is megszűnt. Sokak szerint ennek rögtön nyomába lépett a Kazár kaganátus, melynek magterülete a Terek-Kubán-sík volt.

652 / 653-ból ismeretes először a kazár kagáni cím és ekkor már biztosan létezett az önálló kazár állam.

665 k. [1033] a Griff népe szétveri Nagy Bulgáriát, ahonnan a bolgár vezető réteg négy felé spriccel szét (Itália, Dalmácia, Kárpát-medence, Északkelet-Balkán), a helyben maradottak pedig behódolnak. A menekülők közöl a legnevezetesebb Aszparuch népe lesz, mely fegyverrel a kézben hátrál nyugatra, a Duna felé.

670 k. „a bolgár-törökök átkelnek a Dunán." [1034] Dobrudzsából bizánci területre kitörve megalapítják Dunai Bulgáriát, melyet Bizánc 681-től ismer el [1035].

667 k. a Griff népe a Medencébe vonul → a továbbiakat lásd: Kései Griff népe.

3.6. Baján népe, 100-677

Baján népe a turáni oázisokban fehér hun mn. heftailta néven volt ismeretes. A Kárpát-medencében avaroknak, később, a Griff népének érkezése miatt, korai avaroknak nevezik őket. Népüket a Naptól eredeztették, szent állatuk a sólyom volt [1036].

100 körül vonultak ki Belső-Ázsiából az Ili völgyébe.

400 k. kapcsolatba kerülnek a perzsákkal. Fidrauszi perzsa író turk; heftailita, eftalita, naftalita, haytal néven említi őket [1037]. Vö. hepta ~ hefta = 7

425-ben elfoglalták Baktriát [1038]. 430-ban veszítenek a heráti csatában Behram Gór perzsa nagykirállyal szemben.

455-ben egy belviszályt kihasználva Punjabba törnek, de ekkor még Szkanda Gupta legyőzte őket [1039].

457-ben Behram Gór unokáját, Firozt (457-474) már ők tették trónkövetelőből perzsa nagykirállyá.

460-ban uralkodójuk már Kabulban székel és a királyok királyának nevezi magát [1040].

474-ben a perzsa nagykirály ellenük fordult és megölték (mások szerint csak 484-ben [1041].). Ezután Perzsiától évtizedeken át intézményesített adót szedtek.

"A Kr. u. V. sz. végén és a VI. sz. első felében a heftalita dinasztia még a hatalmas szászánida Perzsiát is vazallusává teszi, az Aral-tótól a Taklamakán-sivatagban lévő nagy múltú városállamokig /Khotán, Kucsa, Kasgár/ terjedő birodalom indiai területei Közép-Indiáig és a Gangesz középső folyásvidékéig, Mathuráig tartanak..." [1042]

Birodalmuk "területe: 3,5 millió km2" [1043]

[1032] Nagy Kornél: A kaukázusi magyarok kérdése. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 155.
[1033] Zimonyi István, 2005. p.: 191.
[1034] Salamon Konrád főszerkesztő. Kronológia, In. Világtörténet. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 1224.
[1035] Uo. p.: 1224.
[1036] Aradi Éva: Yuezhik, kusánok és heftaliták. In. A hunok öröksége. Szerkesztette Marácz László és Obrusánszky Borbála. p.: 121.
[1037] Aradi Éva: A hunok Indiában. Budapest, Hun-idea Szellemi Hagyományőrző Műhely, 2005. p.: 45.
[1038] Uo. p.: 45.
[1039] Uo. p.: 47, 49.
[1040] Grandpierre Attila, 2006. p.: 102.
[1041] Geoffrey Barrachlough és Normann Stone: The Times Atlasz. p.: 94.
[1042] Csáji László Koppány, 2007. p.: 54.
[1043] Marácz László és Obrusánszky Borbála szerkesztők: Hun dinasztiák. In. A hunok öröksége. p.: 477.

552-ben egy északnyugatnak tartó csoportjuk az Oázisfüzérből indulva megérkezett Európába [1044] - nyolc évvel a török és perzsa szövetség (557 [1045]) harapófogójának bezárulta (560 [1046]) előtt.
558-ban megdöntötték a szabírok kelet-európai birodalmát [1047]
562 „Az avarok megjelenése az Al-Dunánál.” [1048]
567 „A langobardok döntő győzelmet aratnak az avarok segítségével a gepidák fölött.” [1049] Baján népe bevonul a Medence keleti részére. A gepida királyság bukása [1050].
568-ban a longobárdok előlük menekülnek Itáliába, ahol nevet adnak Lombardiának. Ezzel a Medence egésze uralmi Baján népének kezére került.
582-ben, egy három éves ostrom végén beveszik Szávaszentdemetert (579-582).
602-re szétverték a Bizánci birodalom dunai végvárvonalát és a Dnyeperig hódítottak [1051].
626-ban, utolsó támadó hadjáratukkal Konstantinápolyt sikertelenül ostromolták [1052].
630-ban sikerrel verik le a kagáni udvarral szembeszegülő bolgárokat [1053].
635 k. önállósul a Kuvrat országa (Magna Bulgaria) és az alpesi szlávok is lázadoztak [1054].
677 körül szövetségre lépnek a békésen beköltöző Griff népével.

3.7. Kései Griff népe, 677-895

677 körül a Griff népe beköltözik a Medencébe. Az avar uralmi terület nyugat felé is kiterjedt. A helyben maradása által levált tag továbbra is jelentős szerepet játszott a 965-ig fennálló Kazár Birodalomban. A birodalom uralmi területe 850 k. északon Kijev és Bolgari (a mai Kazán közelében) városáig, délen pedig a Van és Aral tavakig terjedt.
680 k. elfoglalták Lauriacum / Lorch városát és beállították az Enns-határt.
681 A bolgár töredékek egyike létrehozza dunai Bulgáriát [1055]
713-ban a bajor herceg az avarok erős népéről beszél.
740-ben a Dráva és Száva forrásvidékéről a bajorok elűzik az avarokat.
750 körül már a thüringiaiak is megtagadják az adófizetést [1056]
773 / 774 Nagy Károly „a langobard királyságot birodalmához kapcsolta” [1057] Az avarokhoz langobard nemesek menekülnek.
791 „Avar-frank háború.” [1058] A Griff népe a Bécsi-medencében csatát veszít Nagy Károly seregével szemben, mely azonban a legyőzésükkel mégis kudarcot vall. Győrig jut, majd sikertelenül hazatér.

[1044] Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 19.
[1045] Puskás-Kolozsvári Frederic: A székelyek eredetének kérdéséről. In. A hunok öröksége. Szerkesztette Marácz László és Obrusánszky Borbála. p.: 323.
[1046] Grandpierre Attila, 2019. p.: 217.
[1047] Sudár Balázs: A szabirok. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015.
[1048] Salamon Konrád főszerkesztő: Kronológia. In. Világtörténet, 2006. p.: 1223.
[1049] Uo. p.: 1223.
[1050] Salamon Konrád főszerkesztő. Kronológia, In. Világtörténet, 2006. p.: 1223.
[1051] Gyóni Gábor: Szlávok Kelet-Európában. In. Magyarok a honfoglalás korában. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2015. p.: 77. nyomán.
[1052] Szentpéteri József: Avarok a 6-9. századi Kárpát-medencében. In. Honfoglalás és megtelepedés. Szerkesztette: Sudár Balázs és Petkes Zsolt. Budapest, Helikon, 2016. p.: 20.
[1053] F. Gulyás Nikolett és Gulyás Bence: Nyelvek az eurázsiai sztyeppén. In. A Honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 13.
[1054] Uo. p.: 20.
[1055] Uo. p.: 20.
[1056] László Gyula, 1999. p.: 747.
[1057] Szőke Béla Miklós: Plaga Orientalis. In. Honfoglaló őseink. Szerkesztette: Veszprémy László. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1996. p.: 16.
[1058] Salamon Konrád főszerkesztő. Kronológia, In. Világtörténet, 2006. p. 1225.

792-ben a frank király belekezd a Duna-Majna-csatorna építésébe, hogy a keleti hadjáratot vízi úton jobban hadtápolni tudja és kiköszörülje a hírnevén tavaly esett csorbát.
795-ben és 796-ban belharcaik miatt frankok két különálló becsapással a kagáni székhelyet fosztogatták.
A belharcok következtében a Medence nyugati peremvidéke – Pozsony, Hainburg, Szombathely, Ptuj és Sisak központokkal - tényleges frank befolyás alá került.
800-ban Nagy Károlyt római császárrá koronázzák.
803-ban a bolgár Krum támadása vetett véget a bajáni nép uralmának (mások szerint 805-ben [1059]). A bolgárok megszerezték a Szerémséget és ellenőrizték Gyulafehérvár környékét.

3.8. Árpád népe, 463-895

A vadmezei bolgárok önállósulásakor a Volga és Altáj közötti fennmaradt uralmi terület szóhasználatom szerint nevet vált: hunjait ettől kezdve Árpád népének nevezem.
750 k. vsz. egyre súlyosabb harcokat vívtak a Belső-Ázsiából az Irtisi-kapun (Öszkemen térsége) kitörő törzsszövetséggel, melynek legnyugatabbra jutott csoportja besenyő néven vált ismertté.
833 A kazárok bizánci segítséggel felépítik Sarkel erődjét (833-34) [1060]
884 körül az Anonymus által leírt árpádi népnek már a Tobol volt a nyugati határa, majd ekkor délnyugatra indulva ”az Etil /Volga/ folyón pogány módra tömlőn ülve keltek át”. Lényegében a mai Moszkva-Kijev főúton haladtak. Egy évtized múlva már a medence keleti kapuiban álltak.
894 „Az úzok megtámadják a besenyőket.” [1061]
895-ben a fősereg is bevonult a Medencébe. Teljes népük számát 30 000 főre becsülöm.

3. Levált nemzettagok táblázata

Élő nemzettag	Levált nemzettag	Tér	Idő
Kövek népe	finnféle nyelvrokonok	Lengyel-alföld, Baltikum	6200-máig
Korai magvetők	vonaldíszesek	Balkán, Európa törzse	4300-
Nimród népe	szubartuiak / hurrik	Felföld, Termékeny Fh.	2500-1250
Keleti hunok	Helian Bobo népe	Ordosz	*407*-425
Baján népe	Toramana népe	India	475-630
Griff népe	Jeretány népe	Kaukázus	1329
Árpád népe	Gyula barát népe Mozsarok	Magna Hungária Kelet-európai-síkvidék	884-1236 1236-1650

Fh. = félhold. Az első Krisztus utáni évszám dőlten szedve.
„… a XI. században a Magyar Királyságon kívül legalább három területen éltek magyarok: a később Julianus által megtalált **Magna Hungária**ban, mások a **Kaukázus**ban, harmadik csoportjuk pedig az Etelközben maradt magyaroké, ez utóbbiak a későbbi csángók /ők később Kárpát-medencei csoportokkal is kiegészültek./.” [1062] A csángók élő, nem pedig levált nemzettagot jelentenek. Véleményem szerint döntően a Magvetők népének maradékai, nem pedig a Puszták népéé (amire Etelköz említése utal).

4. Amit nem tudok pontosan

Természetesen sok ilyen részletkérdés van - de ezek a tér- és idő rendszer alapját nem érintik.

[1059] Uo. p.: 1225.
[1060] Uo. p.: 1225.
[1061] Salamon Konrád főszerkesztő. Kronológia, In. Világtörténet, 2006. p. 1225.
[1062] Csáji, 2007. p.: 7.

A tér- és idő rendszer alapja a Magyar Őstörténeti Tér (Felföld, Medence, Puszta) és a nemzettagok (Kövek, Magvetők és Puszták népe) időben összeillő hármasa.

Ebben a részben hozom azokat a dolgokat is, melyeket a kisfilm nem egészen pontosan mutat be.

1. Korai magvetők népe

1. Feltételezem, hogy elődeik a távoli múltban a Felföldről indultak. Ezt feltételezem annak ellenére, hogy történeti örökléstan eddig még csak anatóliai eredetet mutatott ki.

2. Nimród népe

1. A Péceli kultúra népében jelentős volt az előázsiai bevándorlók aránya. Egy történeti örökléstani vizsgálat helyi eredetűnek mutatta őket. Feltételezem, hogy hogy ha több lesz az adat, láthatóvá válik a **bevándorlás**.

2. Az előázsiai bevándorlásnak a puszták felől a Balkánra törő hajlító nyelvű népesség vetett véget. Feltételezem, hogy az út a kora **bronzkorban**, de lehet, hogy csak a középső bronzkorban szakadt meg. Ez az esemény azonban nem jelentette egyből a bevándorlás megszűnését, mivel ezek az emberek a Balkán északi részén nem kerültek egyből erős hajlító nyelvi befolyás alá. Tehát elvileg a középső bronzkor utáni érkezés sem zárható ki. Olyan ez, mint amikor elzárjuk egy hosszú, lejtősen helyezkedő kerti locsolócső csapját és a víz egy darabig még folyik.

3.1. Szkíta elődök

Tudom, hogy a szkíta elődök az Oázisfüzér és a Felföld között éltek, az Észak-iráni vonulóút térségében. Azt azonban nem, hogy magyarajkúnak megmaradó kötelékeik pontosan mikor kezdtek kilépni a Kaszpi-kapun a Terek-Kubán-síkra. Feltételezem, hogy legkésőbb **Kr.e. 800**-ig.

3.2. Szkíták

1. Tudom, hogy a részleges lovastemetkezés már Kr.e. 800 k. jelentkezik Peking térségében (Dél-Mongóliában). Ezt a jelenséget a szkíták érkezésének tulajdonítom. Feltételezem, hogy a Terek-Kubán-síkról tovább terjeszkedő szkíták **Kr.e. 750** k. érkeztek Szabíriába és **Kr.e. 700** k. Mongóliába.

2. Tudom, hogy Kr.e. 500 k. még fennált a szkíta szövetségi rendszer, Kr.e. 346 után viszont, a Dontól keletre már szarmata uralom volt. Feltételezem, hogy a szkíta szövetségi rendszernek a szarmaták felemelkedése **Kr.e. 450** k. vetett véget.

2. Feltételezem, hogy a szarmaták felemelkedését egy olyan iráni csoport hozta el, mely a Kaszpi-kapun vonult ki Előázsiából, a Felföldről és Iránból. Ők használták a hadviselésben először a döfődárdát.

3. Nem tudom pontosan, hogy a szarmata és tohár uralom hogyan terjedt kelet felé. De azt igen, hogy a hunok ellenségei, a tohárok a Kanszu-folyosóig terjeszkedtek, az Alsó-Szargatka kultúra iráni népe pedig Szabíriát szállta meg részben vagy egészben. Nem tudom, hogy **Szabíria keleti** részére ténylegesen kiterjedt-e az iráni (esetleg: és/vagy tohár) uralom.

3.3. Keleti hunok

Csicsi népének nyugatra költözését a kisfilm nem jelöli.

3.5. Baján népe

Nem tudom

3.6. Baján népe

Baján népének legfőbb vezetőiről a MKI kimutatta, hogy közvetlenül a Mongólia központú Zsuanzsuan birodalomból érkeztek. Azt gondolom, hogy népük zöme nem onnan, hanem az **Oázisfüzérből** jött és csatlakozott hozzájuk.

3.8. Árpád népe

1. Feltételezem, hogy a Volga és Tobol közötti területről érkező legfőbb csoport mellett más, jelentős kötelékek is részeivé váltak az árpádi honfoglalóknak, tk. a Kubáni-alföldről érkező **kabarok**. Mivel ennek tér- és időbeli körülményeit nem ismerem, a kisfilmben ez nem szerepel.

2. A kisfilm nem helyes abból a szempontból, hogy 838-895 között nem jelöli a Dnyeper és Prut közén **Etelköz** / Szubbotyici-horizont árpádi magyar népét. Ez a csoport vsz. a legfőbb csoporttal azonos helyről, Magna Hungáriából indult.

3. A kisfilm a Volga-Tobol közéről érkező nemzettag útját sem mutatja pontosan. Ez az árpádi csoport 884-895 között a mai Kazán – Nyizsnyij-Novgorod – **Moszkva – Kijev** útvonalon érkezett a Vereckei-hágó térségébe.

4. Mozgóképes összefoglalás

https://www.youtube.com/watch?v=w9CxFArxeC0

5. Jelentőség

1. Kárpátia

Ha a magyarság az ősidőkben a Kárpát-medencében jött létre, akkor annak **kárpát-medencei** jelentősége van. Megmutatja a trianoni országcsonkítás végletes igazságtalanságát, hisz bebizonyosodik: mi voltunk itt előbb, még pedig sokkal előbb.

2. Európa

Adatok / Öröklődéstan / 2. Magvetők népe / 1. tény: A mai magyarság öröklődéstanilag a környező európai népekhez hasonlít. Ebből következően a magyar őstörténet egyben a „környező európai népek" őstörténete is egyben.

Ha a Vonaldíszes tömb nyelve magyar volt, akkor annak már - az előzőt magában foglalva - **európai** jelentősége is van. Mi voltunk Európa törzse, és vér szerint ma is: "Európa mi vagyunk".

Utóragozó nyelvünkkel Európa szívében olyanok vagyunk, mint egy kicsi, hullámverésben porló **szikla** az indoeurópainak mondott népek zajló tengerén. Mégis, az európai őstörténetben „**Mi vagyunk** a homok a gépezetben, a bot a küllők között, a tüske a köröm alatt. Mi vagyunk az a Dávid, akit …" - már nem tud elkerülni Góliát.

3. Felföld

Ha a felföldi eredet az igaz, akkor annak az előbbieket is magában foglalva, de azokat meghaladóan **világtörténelmi** jelentősége van. Végig ott álltunk az emberiség bölcsőjénél – ami nem Afrikában, hanem itt, a Felföldön volt → adatok a következő pontban. Tőlünk ered az élelemtermelés, melynek köszönhetően az emberiség lélekszáma közel ezerszeresére nőhetett. Őseink alapították az első államot (Nimród népének testvér népe, a kultúrahozó sumer kisebbség) és az első pusztai államot is (keleti hunok).

A nagyságot nem helyes kicsiségnek hazudni – a nagyságot elfogadni kell és alázattal, méltósággal megfelelni neki.

Ha a felföldi eredet igaz, akkor annak **transzcendentális** jelentősége is van, mert itt erednek az Éden folyói, és itt magasodik az Ararát hegye – ahol a vízözön után felragyogott az Isten és ember közötti örök szövetség szivárványa és ahol az ember az Istentől törvényt kapott.

És a Felföld déli pereméről indult el egy férfi, Sárával az oldalán, délnyugat felé.

5. SZEMELVÉNYEK

1. AZ AFRIKAI ÁFIUM ELLENI ORVOSSÁG

„A kutatás kitaposott útjai gyakran zsákutcába vezetnek, és az alapkérdések felderítésének egyetlen helyes módszere, ha ezeket a problémákat az alapismeretek szintjéről támadjuk meg.” Szent-Györgyi Albert

Ebben a részben az emberiség felföldi eredete mellett, és az afrikai eredet ellenében fogok érvelni.

1. Szigetek

1. Szárazföld

Bár az élet egykor vizes közegben fejlődött ki, mára a szárazföldi **fajsűrűség** (területegységre jutó fajok száma) a tengerinek **hétszerese**. Ebből arra következtetek, hogy a fajok számát megnövelte egyrészt a **szárazföldi** életmódhoz való alkalmazkodás többféle lehetősége (nyálka, kitin, mész, szaru), másrészt pedig az, hogy a szárazföldek változatosabb életteret jelentenek, mint a tenger. Ezért a szárazföld meghódításával a fejlődés központja is ide került. De a szárazföldek mely részén lehetett leggyorsabb a fejlődés?

2. Nagy szárazföld

Általánosan igaz, hogy egy **nagy** szigeten több faj van, mint egy hasonló adottságú kicsin. Ezt mutatja pl. a hüllő fajok számának összehasonlítása Új-Zélandon (20), Új-Guineában (240) és Ausztráliában (380). Végső soron a földrészek is szigetek. A legnagyobb földrész Ázsia, mely Európával már 300 millió éve, az Összföld tn. Pangea kialakulása óta, széles sávban összefügg. Ezzel szemben Észak-Amerikával a Bering földhíd által csak 55 m éve egyesült (55-2 m év között, valamint a pleisztocén jégkorszakok során, utoljára Kr. e. 12 000-ig), Afrikával pedig csak 25 millió éve. Dél- és Észak-Amerika 5 millió éve kapcsolódott össze. Ausztrália és Antarktika pedig már igen régen elszakadt társaitól.

3. Nagy északi szárazföld

Mivel a három déli földrészen sokáig csak erszényesek éltek, ezek a területek véleményem szerint kizárhatók a fejlődés központi térségét keresve. Dél- és Észak-Amerika 5 millió évvel ezelőtti találkozásakor a fejlettebb északi méhlepényes emlősök nagyrészt kiszorították a déli erszényeseket. Van kivétel - pl. oposszumok - de nem sok.

2. Zsákok

1. Anglia

Az Angol-sziget olyan, mint egy zsák, melynek szája délre nyílik. Ebben a zsákban három ismert nyelvi réteg volt. Az első a sziget legrégibb, ismert nyelve a **pikt**. Ezt a nyelvet a zsák alján, a mai Skócia területén, tehát legészakabbra beszélték. Még a középkorban kihalt. A **kelta** nyelvek máig fennmaradtak a sziget silány talajú, hegyvidéki tájain (északon és nyugaton, a walesi és a skót, és a közelmúltig a cornish a Cornwall-félszigeten). A germán eredetű **angolszász** hódítók érkeztek utoljára, Kr.u. 400-tól. Vér szerinti utódaik a lakosság csekély töredékét alkotják. Kis lélekszámuk ellenére képesek voltak nyelvileg úgy átalakítani a szigetet, hogy a keltát már csak nyomokban beszélik.

A piktek a legősibbek, de természetesen nem belőlük származtak a kelták és angolszászok.

2. India

India olyan, mint egy szájával északra néző zsák. Ebben a zsákban hat réteg van. A legrégibb, **negrito** lakosság kiszorult a környező apró szigetekre (Andamán-sztk.). Srí Lanka és a

félsziget déli részének hegyei adnak a **veddáknak** menedéket. Az ausztroázsiai eredetű, rizstermesztő **mundákat** az Indus kultúrát is megalkotó **dravidák** követték. Utoljára az **indoárják** jöttek, de ma már a lakosság ¾-e az ő nyelvüket beszéli. A későbbi iráni, görög, tokhár, hun, arab és török hódítóknak már nem volt számottevő genetikai vagy nyelvi szerepe. Az északi, termékeny síkságokon viszont általuk terjedt el keleten és nyugaton az **iszlám** hit (Banglades, Pakisztán).

A negritók a legősibbek, de természetesen nem tőlük származnak a veddák, mundák, dravidák és indoárják.

3. Afrika

Afrika legősibb népe a **szan**, amely mára Dél-Afrika sivatagos tájaira szorult. A Kongó-medence **pigmeus** ősnépe apró termetéről híres.

Az alkattan számára az is lényeges, hogy a negritók között találhatók az egész földrészen a legkerekebb fejű emberek. S mi több: a később érkező hosszú fejű lakosság rájuk rétegződése is megfigyelhető, mivel az esőerdő legeldugottabb zugaiból a termékeny szavanna felé haladva a fej egyre hosszúkásabb lesz, az alábbi soron. Pigmeus < bambutid / erdei néger < bantu < szudáni (alkat).

A **pigmeusok** nyelve nem maradt fenn, a **bantu** és **szudáni** viszont a földrész legelterjedtebb nyelvcsaládja. Észak felé haladva a **nílus-szaharai** nyelvek sávja következik, ide tartozik pl. a maszáj. Végezetül a Szaharától északra lévő Fehér-Afrikában **sémi-hámi** nyelveket beszélnek, melyek közül a legfőbb az arab. Afrika olyan, mint India, de zsákjának szája azzal ellentétes (és az Angol-szigetével egyező) és nagyobb.

A szanok és negritók a legősibbek, de természetesen nem tőlük származnak a bambutidok, bantuk, szudániak, valamint a nílus-szaharai és sémi-hámi nyelvet beszélők.

3. Emberszabásúak

Véleményem szerint az emberi faj a Felföldön alakult ki és onnan terjedt szét. Nem jött a mai ember Afrikából.

Az eocén időszakban a szárazföldeket trópusi esőerdők borították. Az emberszabásúak fogókeze elsődlegesen az ágak megragadására szolgált. Lételemük az erdő. Az erdők vonala az északi féltekén északról dél felé hátrált. A mai Góbi-sivatag és a Szahara közötti száraz térség mintegy 30 millió éve jelent meg. Ennek kiterjedésével szorultak be az emberszabású majmok Belső-Afrikába és Délkelet-Ázsiába.

Ma az emberszabásúaknak Afrikában 3, Ázsiában 23 **fajuk** van. Ez arra utal, hogy az ázsiai emberszabásúak hamarabb elszigetelődtek a többitől. Ennek pedig az a magyarázata, hogy messzebb vannak a Felföldtől, mint Belső-Afrika (ahol ma csimpánzok és a gorilla él).

4. Homo erectus

A Homo erectus a jelen adatok szerint nagyjából egyidőben tűnik fel a Felföldön (Dmanisi, 1.8 m éve), Délkelet-Ázsiában és Afrikában.

A fejlettebb fajok, alfajok elterjedése alapvetően hullámszerűen történik, mint ahogyan egy vízbe dobott kavics veti a hullámokat.

A felföldi eredet esetén ezek a hullámok **feleakkora** átmérőjűek, mint az afrikai eredet esetén.

5. Homo heidelbergiensis

A legősibb mai embereknek sokan a finom csontozatú szanokat és pigmeusokat tartják. A mai ember legközelebbi rokonai a durva csontozatú neandervölgyi és denisovai emberek voltak. Ezek embertani alkata azonban a szanok és pigmeusok alkatának szöges ellentéte.

Vsz. ez az állapot úgy jött létre, hogy a szan-pigmeus ősök fejlődése a homo heidelbergiensis szintjén elvált egymástól.

660 000 éve [1063] elvált a neandervölgyi-denisovaiakétól és azoktól földrajzilag elkülönülve, azok ősi alkatától egészen eltérővé vált. Ez a különállóvá fejlődés a Felföldön ment végbe. Az így létrejött finom csontozatú testalkatú csoportot *korai felföldiek*nek nevezem. Ők lettek a mai emberek egyenes ágú ősei. Az embertan kutatói arra következtettek, hogy "... a Kaukázus vidéke lehetett ... a kerek koponyájú népek őshazája..." [1064]

235 000 éve [1065] a korai felföldiek egyes csoportjai az ősi alkatú emberekkel való minimális keveredéssel elkezdtek kivándorolni Afrikába. Ők lettek a mai szanok és pigmeusok ősei.

Vsz. a szan / pigmeus testalkatnak feleltek meg a maláj-szigetvilági negritók és az ausztráliai tasmanidok ősei. Eredetileg kerekfejűek és finom csontozatúak voltak. Ausztráliában „az idősebb leletek csak gracilis jellegeket viselnek" [1066]

6. Mai emberek

1. Mintegy **100 000 éve** a korai felföld az Y-kromoszómás és mitokondriális örökítő anyag tekintetében a korai felföldiek örökítő anyaga minden eddig ismert ma élő ember esetében elkezdte kiszorítani és végül tejesen kiszorította az ősibb, neandervölgyi-gyenyiszovai örökítő anyagot. A testalkatot meghatározó génekkel viszont ez csak részlegesen történt meg. Az ősi embertani alkatok úgy maradtak fenn, hogy a korai felföldiek Y-kromoszómás és mitokondriális örökítő anyaga mintegy belebújt a neandervölgyi-denisovai emberek ősi alkatába, testébe, „bőrébe". A későbbi, fejlettebb, kerekfejű alkatok esetében az ősi alkatokkal való keveredés csekély volt, ezért testalkatuk finomabb maradt.

2. Az Y-kromoszóma és a mt. DNS törzsfái fésűs rendszerűek. Ez az egy központból való fejlődés bizonyítéka. A két törzsfa kb. 200 000 éve, lényegében egyszerre kezdett fejlődni – vsz. nem Afrikában, hanem a Felföldön.

3. Az emberiség többsége a kaukazoid mn. europid nagyrasszba tartozik. A kaukazoid elnevezés a Felföld térségére utal.

4. A mai emberrel terjedő aurignaci kultúra a Felföld közelében kerül a térképre, és onnan terjed tovább Európába, Afrikába és Ázsia keletibb térségeibe. Semmiféle afrikai gyökere nincs.

7. Szanok

1.1. Öröklődéstan – apai ág

Az Y kromoszóma A haplocsoportja „… a **legősibb** csoport, kismértékben **Afrika-szerte** előfordul, főként a **busmanok** között, Etiópiában, valamint a Nílus felső folyásánál élő nílóták körében. A legősibb, kameruni 'A00' csoport leválása a többi ma élő férfi ősétől jelenlegi ismereteink szerint 235 ezer évvel ezelőttre tehető." [1067]

Az Y kromoszóma B haplocsoportja „… az A-hoz hasonlóan, csak Afriában fordul elő, esősorban a **pigmeusok és busmanok** között. Elválása a többi csoport közös ősének számító CT csoporttól 84 ezer évvel ezelőttre tehető." [1068]

1.2. Öröklődéstan – anyai ág

A mitokondriális DNS L haplocsoportja „… (L0, L1, L2, L3, L4, L5, L6): … a legkorábbi női ágak … Nagyon ritkán előfordulnak ***Afrikán kívül*** is ***elszigetelt hegyi népességekben***. A

[1063] Stringer 2012a, 2012b. In. Gyenis és Hajdu, 2017. p.: 129.
[1064] Mesterházy Zsolt, 2003. p.: 215.
[1065] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 76.
[1066] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, p.: 124.
[1067] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2006. p.: 76.
[1068] Uo. pp.: 76-77.

ma élő összes női vonal közös őse, 'mtDNS Éva' 177 ezer éve élt. Az Afrikán kívül elterjedt M és N csoportok … az L3-as alcsoportból váltak ki, amely 67 ezer éve jelent meg." [1069]

„Az emberi mitokondriális DNS (mtDNS) törzsének legmélyebben gyökerező kládjai közé tartoznak az L0d és L0k haplocsoportok, amelyek elsősorban Dél-Afrikában találhatók. Ezek a leszármazási vonalak jellemzően nagy gyakorisággal vannak jelen a nem bantu nyelveket beszélő vadászó-gyűjtögetők és pásztorok úgynevezett **khoisan** populációiban …" [1070]

Tehát a legkorábbi anyai L haplocsoportok nagy gyakorisággal a koi**szan**okra jellemzőek.

A hegyek jellegzetes menedékhelyek. Rossz adottságuk miatt a teret foglaló fejlettebb gazdaságú csoportok számára kevésbé érdekesek. Ezért a maradványnépek ott találnak menedéket. Véleményem szerint ez történt az anyai L haplocspoport esetében is. Egykor ***Afrikán kívül is általános volt!***

A szanok mára visszaszorított helyzetbe kerültek. A Namíb-sivatagba, a pigmeusok a Kongó-medence hegyvidékeire szorultak.

2. Alkattan

„Azt is érdemes megjegyezni, hogy a koiszanok némiképp külső megjelenésükben is hasonlítanak a kelet-ázsiaikhoz, nevezetesen nekik is elnyújtott szemrésük és nagy kerek fejük van." [1071] A szanok és pigmeusok a **kerekfejűség** tendenciáját máig megőrizték - az Óvilág leginkább hosszúfejűek lakta földrészén. A pigmeusokra rétegződtek az erdei négerek tn. bambutidok, akik fejhossza a pigmeusokénál nagyobb, a többi négernél viszont kisebb.

Kiemelendő, hogy a szanok embertanilag annyira különböznek a négerektől, amennyire csak lehet (magasság, testalkat, fejjelző, zsírfarúság).

3. Nyelv

A nyelvcsaládokról írják, hogy „a koiszant tartják a legöregebbnek." [1072]

4. Tárgyi hagyaték

Afrika legdélibb részére még az európai hódítók érkezéséig sem ért el az élelemtermelés mn. újkőkor tn. neolitikum.

"Egy központból terjedtek el a **Közel-Keletről** a **geometrikus kőpengeformák**..." [1073]

A koiszanok az európai gyarmatosítók érkezésekor még vadász-gyűjtögetők voltak és a Wilton-iparhoz tartozó pengéket használtak.

A Wilton-kultúra egy átmeneti kőkori tn. mezolitikus, tehát mikrolitokat készítő kultúra volt.

„… a Wilton-hagyományt követő **mikrolit** iparokat voltaképpen még akkor is űzték, amikor az európai hatások kezdtek behatolni Dél-Afrikába." [1074].

„A busmanok életmódja alapjában véve ugyanaz, mint amire a régészet a Wilton-népet illetően enged következtetni. …" [1075]

8. Későbbi népvándorlások

Afrikában a jelentős és önkéntes **népvándorlások** mindig északról dél felé, vagy a tengerparttól a belső vidékek felé vezettek. Egyetlen jelentős önkéntes népmozgás sem volt ellenkező irányba.

[1069] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2006. p.: 104.

[1070] National Libray of Medicinal, 2011, Ancient Substructure in Early mtDNA Lineages of Southern Africa, Chiara Barbieri et al.

[1071] Luigi Luca Cavalli-Sforza, p.: 162.

[1072] Uo. p.: 173.

[1073] Erdélyi István: Dél és észak. Budapest, Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, 2011. p.: 32.

[1074] Grahame Clark: World prehistory / A világ őstörténete. Budapest, Gondolat, 1969 / 1976. p.: 239.

[1075] Uo. p.: 239.

1. A Közel-Kelet felől érkező újkőkori földművesek szétáramlottak szinte Afrikába. Az arányuk „… Északkelet-Afrika korabeli népességének akár negyedét is kitehette.” [1076] Emellett innen ered „… a kontinens nyugati és déli vidékein lakók genomjának is legalább 5 százaléka …” [1077] és ez az összetevő „még a dél-afrikai khoi-sanidokban és a Kongó-medencei pigmeusokban is megtalálható.” [1078]

2. Északról mentek dél felé a bantuk, kusiták (pl. irakuk) és maszájok. Ezen népmozgások összefüggése az fent említett újkőkori földművesekkel általam nem ismert, ezért külön tárgyalom őket.

„A bantu nyelv térhódításával összefüggésben terjedt dél felé a vasművesség, a szarvasmarha- majd a juhtartás. [1079]

Kr.e. 1000: „A **szarvasmarha** /és valószínűleg a juh/ tenyésztése az ezredfordulón jutott el Dél-Afrikába, s ekkor már ismerték a kerámiakészítés technikáját is. A kontinens szárazabb, délnyugati részére szorult vissza a vadászat és gyűjtögetés.” [1080]

Kr.u. 1: „A bantuk csak Kr. u. 1 körül érték el az Uganda és Kenya területén fekvő tóvidéket. … régészeti leletek bizonyítják a bantuk erőteljes vashasználatát. … A bantuk szemlátomást már csak néhány száz kilométerre voltak a Jóreménység fokától, amikor 1650 körül a hollandok partra szálltak.” [1081]

3. Tengeren érkeztek ausztronézek, az európai hódítók és az indiai munkások.

Afrikáról írják, hogy „… a keleti tengerpart vendéghajós csónakjait és az igen elterjedt xiolofonokat egyaránt a legkézenfekvőbben Délkelet-Ázsiából lehet származtatni, a madagaszkári malgas nyelvnek pedig maláj-polinéz rokonsága van.” [1082]

Tengeren érkeztek az európai hódítók / telepesek, pl. a franciák Algériába, a búrok Dél-Afrikába. Tengeren érkeztek Kelet- és Dél-Afrikába az indiaiak.

4. Fekete-Afrika Európához és Ázsiához képest lemaradt a fejlődésben. Ezért nem tudta minimálisan sem megvédeni magát. Az északra és a tengerpartok irányába tartó népmozgás nem önkéntes volt – a rabszolgakereskedelem által valósult meg.

9. Újítások

1. Késő-pleisztocén

„… Afrika a Földközi-tenger melléki parti övezettől eltekintve már a késő-pleisztocéntől … kezdve egyfajta kulturális **múzeum** maradt …” [1083] A múzeum olyan hely, ahol régi, ma már nem használatos tárgyakat állítanak ki.

2. Felső-őskőkor

„… ahogyan a **fejlett paleolitikus** kultúra nyomai Afrikának **Délnyugat-Ázsiához** legközelebb eső részeire korlátozódtak, úgy a **földművelés és állattenyésztés** legkorábbi afrikai nyomai is a Levantéhoz legközelebb eső szögletben összpontosultak.” [1084]

3. Ókori Egyiptom

„… a fáraók Egyiptoma … technikailag … **maradi** volt. …” [1085]

4. Növények és állatok

[1076] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, p.: 193.
[1077] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, p.: 192.
[1078] Uo. p.: 193.
[1079] Grahame Clark, 1969 / 1976. p.: 370.
[1080] Csorba Csaba, 2006. In. Világtörténet. Főszerkesztő: Salamon Konrád. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 79.
[1081] Grahame Clark, 1969 / 1976. p.: 260.
[1082] Uo. p.: 260.
[1083] Uo. p.: 235.
[1084] Uo. p.: 235.
[1085] Uo. p.: 254.

Afrikába a búza és árpa a Közel-Keletről érkezett. Ezeket Észak-Afrikába az ún. Szívkagylós tn. Cardium edények kultúrája hozta. Északkelet-Afrikáról írják, hogy „… a Közel-Keleten termesztett **búza és árpa** nagyjából 3000 évvel ezelőtt tűnt fel a kelet-afrikai termesztett növények között.” [1086]

„A rómaiaknak köszönhető, hogy az Arábiából származó, s a Kr. e. II. évezred közepén háziasított **tevét** meghonosították Afrikában.” [1087]

Szarvasmarha → lásd: bantuk

5. Fémek északról

Az egyenlítőtől délre lévő Afrikai területek annyira elmaradtak a fejlődésben, hogy önálló réz- és bronzkoruk sem volt. A réz és vas észak felől és együtt érkezett.

„A főníciaiak révén jutott el a **vas** ismerete Afrikába, a tengerpartról kiindulva terjedt el a Szaharától délre eső régiókban is.” [1088]

Afrikáról írják, hogy „A **réz és vas** feldolgozásának ismerete lényegében **együtt** terjedt el a déli övezetekben.” [1089]

6. Állam

A Közel-Kelethez képest az első, fekete-afrikai állam mintegy 3500 éves késéssel jött létre.

„Az ókorban és a középkor első századaiban Afrikának csupán viszonylag keskeny északi peremvidéke, valamint Egyiptom és Szudán volt az, amely szoros **kapcsolatban** állta az **európai és délnyugat-ázsiai** civilizációkkal. A hatalmas kontinens többi része élte a maga külön, **elszigetelt** életét.” [1090]

„ A legkorábbi független nyugat-afrikai állam valószínűleg a kedvező fekvésű Ghána lett.” [1091]

„… első igazi városa, Jenne-jeno.” [1092]. Ez a városias település a **Kr.u. 1. századból** való. [1093]

10. Nagyvadak

Afrikában ma is nagy számban élnek elefántok és patások (zebrák, orrszarvúak, gnúk, antilopok). Ezekből a nagyvadakból az Óvilág többi részén már alig van. Ennek két oka van. Egyrészt a népsűrűség a szavannák adottságaihoz képest kicsi maradt. Másrészt a juh és szarvasmarha tenyésztés viszonylag későn érkezett – még nem vették el a szavannát a házi állatoknak.

2. NYELVÉSZET

1. Magyar-finn nyelvcsalád

Az alábbi okok miatt használom a magyar-finn nyelvcsalád elnevezést a finnugor helyett.

1. Mai beszélők száma

[1086] Gyenis Gyula és Hajdu Tamás, p.: 193.
[1087] Csorba Csaba: A középkor. , 2006. In. Világtörténet. Főszerkesztő: Salamon Konrád. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 370.
[1088] Csorba Csaba, 2006. In. Világtörténet. Főszerkesztő: Salamon Konrád. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2006. p.: 79.
[1089] Uo. p.: 79.
[1090] Uo. p.: 432.
[1091] Uo. p.: 432.
[1092] Uo. p.: 432.
[1093] The Times Atlasz. Szerkesztette: Geoffrey Barrachlough és Normann Stone. 1992. p.: 45.

A beszélők abszolút többsége, **60 %-a** magyar, amint ezt az alábbi táblázat mutatja. [1094]

nyelv / adat	beszélők száma	aránya
magyar	12 500 000 fő	60.43 %
finnféle	8 184 000 fő	39.57 %
obi	10 540 fő	0.05 %

A „finnugor" és „uráli" nevezet közötti különbséget a mintegy 23 e főnyi szamojéd (nyenyec, enyec, nganaszan, szelkup) adja, aminek aránya a 21 milliós nyelvcsaládhoz kb. 1 : 1000-hez.
Ugyanez a helyzet az obiakkal (manysik és hantik), akik a táblázat szerint 10.5 ezren voltak a 12.5 millió magyar mellett, tehát a lélekszámok aránya ismét kb. 1 : 1000-hez.
Mindkét csoport nyelvi helyzete erősen vitatott. Ezért a tisztán látás és az érthetőség azt kívánja, hogy a két fő csoportot nevezzük meg, amely a magyar és finn.

2. Mai beszélők térbeli eloszlása

A mai beszélők földrajzi súlypontját úgy határoztam meg, hogy három csoportot képeztem. Az egyik volt a Medence magyar nyelve, a másik a balti finneké, a harmadik az egyéb csoportoké. Az egyes csoportokhoz hozzárendeltem a beszélők számát (%) és egy várost. Így az alábbi táblázathoz jutottam:

nyelvcsoport	arány	város
balti finn	32	Helsinki
egyéb	8	Kazán
magyar	60	Budapest

A Helsinki-Kazán légvonalbeli távolságot (1500 km) felosztottam a balti finn és az egyéb csoportok beszélőinek arányában (32 : 8 = 4 : 1). Így kb. Szentéptervárhoz jutottam.
A Budapest-Szentpétervár légvonalbeli távolságot (1560 km) felosztottam a magyar, és a nyelvcsaládhoz tartozó nem magyar nyelvek beszélőinek arányában (6 : 4). Így kb. a lengyel-fehérorosz-ukrán hármas határ közelében lévő **Breszt** városára találtam. Breszt tehát a mai magyar-uráli nyelvcsalád beszélőinek súlypontja.

3. Egykori beszélők térbeli eloszlása

„… a finnugor … őshaza kérdése … ma is megosztja a kutatókat." [1095]
Az uráli őshazával kapcsolatban eddig több mint 10 terület mellett érveltek. Ezek a területek Lengyelországtól Mandzsúriáig sorakoztak. Ez azt jelzi, hogy az őshaza helye **bizonytalan**.

3. Mag és perem

A magyar nyelv egységes. A finnfélék a 20 élő és 5 holt nyelvvel meglehetősen széttagoltak. Általában nem értik meg egymást. A kivételek közé tartozik a kölcsönös érthetőségű észt és finn. A lapp kb. 7 [1096], a szamojéd 5 nyelvet jelent. A hanti is összefoglaló név, ahová több nyelv tartozik [1097]. Vsz. a korai finnféle nyelvjárások / nyelvek a korai magyar nyelvtömb peremén jöttek létre. Tehát a magyar nyelv nem „finnugor eredetű" – a finnféle nyelvek magyar eredetűek.

2. A sumerek magyar-finnféle nyelve

„Simo Parpola a Helsinki Egyetem professor emeritusa. … Simo Parpola szerint a sumer nyelv az uráli nyelvcsaládba tartozik." [1098] Simo Parpola tanulmányait Helsinkiben, Rómában

[1094] A táblázat adatainak forrása: Szeverényi Sándor: A magyar nyelv finnugor kapcsolatrendszere. A honfoglalók műveltsége. Szerkesztette: Sudár Balázs. Budapest, Helikon, 2018. p.: 18.
[1095] Pamjav, Ferhér, Németh és Csáji, 2016. p.: 1.
[1096] Nagy Emília: lapp szócikk. In. A világ nyelvei. Főszerkesztő Fodor István. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. p.: 820.
[1097] Vékony Gábor, 2002 / 2005. p.: 55.
[1098] Zergenyei: Már a finnek is tudják. Sumer vagyok, sumernek születtem. Nyelv és Tudomány, 2016.09.02. nyest.hu; Világháló.

és Londonban végezte és Heidelbergben kedzett dolgozni. „1986 óta a Helsinki Egyetemen vezeti a *The Neo-Assyrian Text Corpus Projectet*, közben előadott és kurzusokat tartott Chicagóban, Padovában, Jeruzsálemben, részt vett régészeti expedíciókban is, valamint számos díj birtokosa és tudományos társaság tagja.” [1099]

Két művet publikált.

1. „2010-ben Simo Parpola már tanulmányt publikált e témakörben: *Sumerian: A Uralic Language (I),* in L. Kogan et al. (eds.), Language in the Ancient Near East. Proceedings of the 53 e Rencontre Assyriologique Internationale, Vol. I, Pt. 2 (Babel und Bibel 4/2, Winona Lake, Indiana): 181–210.”

2. „*Etymological Dictionary of the Sumerian Language*, by Simo Parpola. Winona Lake, Indiana: The Neo-Assyrian Text Corpus Project, 2016. Pp. xliv + 426; xxviii + 436. Cloth. $149.00.” Ez utóbbiban „nagy hangsúlyt kap az az állítás, hogy a sumer nyelv az uráli nyelvcsaládba tartozik” és „egy 11 tételes felsorolást találunk arról, hogy a sumer nyelv miért tartozik az uráli nyelvcsaládba:

1. A sumer–uráli szavak közös szavak és morfémák száma magasabb, mint az egyes uráli nyelvek közti közös szavak átlaga.
2. A sumer–uráli közös szavak a kőrézkor (eneolit) korszak kulturális és technikai szintjét tükrözik.
3. A sumer nyelvtani elemek megegyeznek az uráliakkal, sok közülük proto-uráli eredetű.
4. A sumer névmások több fajtája megegyezik az uráliakkal (pl. személyes és kérdő névmások)
5. A sumer nyelv legjellemzőbb tipológiai vonásai (pl. nincs szókezdő mássalhangzó torlódás, nincsenek nyelvtani nemek, tipikus az alany–tárgy–állítmány szórend) az uráli nyelvekre is jellemzőek.
6. A sumer esetragok, igei személyragok, a határozószók végződései, valamint a tőszámnevek 1-től 7-ig, a 10, a 20, és a 40 rendelkeznek uráli etimológiákkal.
7. A sumer nyelv is ablatívusszal fejezi ki az összehasonlítást.
8. A sumer nyelvtani rendszerben megfigyelhető kettőzés jellemző az uráli nyelvekre is, a tő megkettőzésével létrejött sumer igék és névszók közül több megtalálható az uráli nyelvekben is.
9. A sumerre és az uráli nyelvekre egyaránt jellemző, hogy a mondatokban igeneves szerkezetek fejezik ki az időbeli és ok-okozati viszonyokat.
10. A birtoklást jelölő ige ismeretlen a sumerben és az uráli nyelvekben, helyette a ’nekem van’ típusú szerkezettel fejezik ki a birtoklást.
11. A sumer szavaktól szabályos hangfejlődési folyamat vezet vissza a proto-uráli alakokig.

A lista bővíthető lenne Simo Parpola szerint, de nincs értelme, mert a sumer–uráli etimológiák nagy száma eldönti a kérdést: a sumer uráli nyelv. És ezen még az sem változtat, hogy amúgy a sumer számos területen viszont különbözik az uráli nyelvektől, mivel az uráli nyelvek egymástól is különböznek sok tulajdonságukban.” [1100]

3. A magyar-finnféle nyelvek átadásos terjedése

Az alábbiakban felsorolok néhány olyan tény, melyek azt igazolják, hogy az obi és a szamojéd nyelvek, valamint a jukagir nyelvben lévő magyar-finnféle szóréteg nyelvcsere / szóátadás eredményei. Az obi, szamojéd és jukagir nyelveket „keleti”, a nyelvcsalád beszélőinek zömét adó európai népeket pedig „nyugati” néven foglalom össze.

A magyar-finnféle nyelvcsalád alapszókincsében az élelemtermelő szavak már nem közösek. Ebből az következik, hogy a nyelvek közös alapvonásai az újkőkor előtt jöttek létre.

[1099] Uo.

[1100] Zergenyei: Már a finnek is tudják. Sumer vagyok, sumernek születtem. Nyelv és Tudomány, 2016.09.02. nyest.hu; Világháló

Az öröklődéstani tényeket itt csak megemlítem, ezeket az Öröklődéstani adatok c. részben fejtettem ki.

1. tény: Az n-DNS vizsgálatok szerint az obiak a finneknél is távolabbi vérrokonaink

2. tény: Egyes szamojéd csoportok vér szerinti rokonai a ketek, jukagirok és tunguzok

3. tény: A jukagirok apai és anyai vonalai egyaránt 100%-ban kelet-ázsiai eredetűek [1101]

4. tény: A jukagir nyelvben magyar-finnféle szóréteg van [1102]

Pl. [1103]

magyar	jukagir
ujj	uj
lop	olo
olvad	alaa

5. tény: A nyugati és keleti csoport beszélőinek aránya szélsőséges

A magyar-finnféle nyelvek beszélői között a „nyugati" és „keleti" csoport beszélőinek aránya 300 : 1 volt az első, pontos adatokat adó népszámlálás idején 1897-ben élt kb. 28 e obi, 16 e szamojéd és 1 e jukagir. Ugyanekkor élt kb. 8.6 millió magyar, 2.7 m finn, 200 e karél, 1 m észt, 14 e izsór, 26 e vepsze; 400 e udmurt, 400 e mari és 150 e komi, összesen mintegy 13.5 m fő.

A régészeti tények alapján világos, hogy a nyelvcsalád súlypontja már az újkőkorban Európában volt és ott is maradt.

Ebből nagy valószínűséggel az következik, hogy a keleti csoport eredetileg más nyelvet beszélt – mai, magyar-finnféle nyelvéhez nyelvcsere, szórétegéhez pedig átvétel útján jutott.

3. TÁRGYI HAGYATÉK

1. Kőkor, bronzkor

Jó ideig nem találtak átmeneti kőkori tn. mezolitikus régészeti anyagot a Meddencében. Mivel környezetünkben volt, biztosak voltak abban, hogy nálunk is lesz.

„Nem volt bizonyíték arra, hogy ebben a korszakban emberek éltek a Kárpát-medencén belül, ezért mezolit hiátusról beszéltek. Az európai kutatások azonban arra utaltak, hogy lennie kell ebben a korszakban is lelőhelyeknek, ezért ennek hatására intenzív kutatómunka indult meg." [1104] És aztán meg is találták.

Napjainkban már tudják, hogy "… a mai Európa népesség-összetétele **döntő** mértékben a korai **bronzkor** … migrációs hullámai következtében alakult ki, a korábbi **mezolitikumi** népesség jelentős **eltűnésével /visszaszorulásával**/ párhuzamosan. A bronzkori európai régészeti kultúrák hordozóit jellemző **R1a és R1b** haplocsoportok alkotják együtt a mai **európai férfi** lakosság **többségét**." [1105] Amikor keresni kezdik a Medencébe tömegesen érkező betelepedőket, meg fogják találni azt is.

2. Tükörkultúrák a Vadmezőn – vsz.

[1101] Uo. p.: 154.
[1102] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. p.: 154.
[1103] Uo. p.: 154.
[1104] Horváth Tünde, PhD, régész: Vándorlás az őskorban – Helyzetjelentés hagyományos régészeti kutatások alapján Magyarországon. Magyar Tudomány.
[1105] Pamjav, Fehér, Németh és Csáji, 2016. pp.: 98-99.

A Vadmező új kultúrái hosszú időn át a Don torkolat, Rosztov térségében tűntek fel. Véleményem szerint azért, mert **előázsiai** kitelepedők vitték oda az új kultúrára jellemző fejlesztő elemeket, legalább az átmeneti kőkortól fogva, a szarmatákig.

Az aktuális új kultúra a **Kaszpi-kapun** és a **Terek-kubáni vonulóúton** érkezett a Don torkolatához, a Vadmezőre. Ott először átfejlesztette az ott talált kultúrát egy magasabb szintre. Így új kultúra jött éltre. Ezután ez az új kultúra keletre és nyugatra szorította a Vadmező régebbi tárgyi hagyatékát őrző népet. Olyan ez, mint amikor széthúzzák a függönyt az újabb fellépő előtt. A **függöny** két szárnya a visszaszoruló régi kultúra.

Így választotta a Gödörsírosokat /Yamna/ ketté a Katakombás kultúra, azt pedig a Gerendavázas. A kimmereket nyugati és keleti csoportra vágták a szkíták, majd pedig a őket a szarmaták. A folyamat hajtóereje a **Felföld** folyamatos fejlődése volt, mely megelőzte a Pusztát.

A tíz szétválasztást bemutató táblázat adatai alulról felfelé olvasandók (tehát a Rakuscheny Yar 6.9 – 5.0.-val kell kezdeni). A számok ezer éveket jelentenek. A legkorábbi, Rakuscheny leletek párhuzamai csak a Kaukázustól délre találhatók meg. Rövidítések a táblázat alatt.

Nyugat: Pontusi-puszta	Rosztov térsége	Kelet: V, Ny-Szbr, Oázisfzr
Nyugati szarmaták	(Keleti szarmaták ←)	Keleti szarmaták
Nyugati szkíták 0.65	Szarmaták 0.35	Keleti szkíták → K.i hunok
Nyugati Kimmerek 0.8	Szkíták 0.8	Keleti Kimmerek, 1.0-0.8
Belozerskaya 0.9-1.2	Kimmerek 1.0	kimutatott hatás
Monteoru-Mnogo.. 2.0 k.	Gerendavázasok 1.9 – 1.2	Andronovo 2.1-1.45
Ny. Gödörsírosok 2.6-2.8	Katakombások 2.6 – 1.9	Pol.Pot. 2.5
Nyugati Repin 3.3	Gödörsírosok 3.4 – 2.6	Afanasjevo 3.3 – 2.5
Sredny-Stog 4.5 – 3.5	Repin kultúra 3.95 – 3.4/3.2	Samara-Khvalynsk 4.9 – 3.5
Dnieper-Donets 5.7-4.7	Kőrézkor 5.5 – 4.9	Middle Volga, 6.2 – 4.5
Bug-Dniester 6.3-5.0	Későbbi újkőkor, 6.3 – 5.5	Elshanka 6.7 – 5.9 (R1b)
	Rakushechny Yar 6.9 – 5.0	

Kelet: Volgamente és/vagy Nyugat-Szibéria és/vagy Oázisfüzér

Ny: Nyugati. K: Keleti; Mnogo: Mnogovalikovaya; Pol.Pot: Poltavka-Potapovka.

Az ábra a **legalapvetőbb** hatást mutatja, de nem minden hatást. A bronzkor elején pl. volt visszacsapás a Puszta felől a Felföldre, és a Vadmezőt érte távoli, keleti hatás is.

Amikor pedig a keleti szkíták névváltással lett **keleti hun** utódai megindulnak vissza, nyugatnak, ezeket a keleti szarmatákat tolják maguk előtt a Nyugat-szibériai-alföldön és Volga-Urál-közén. Végül a Kaukázusi-előtérben is rájuk telepszenek, mielőtt Kru. 373-ban lerohannák a Volgától keletre lévő gótokat. A keleti hunok két ok miatt voltak képesek **megváltoztatni** a korábban fennálló, keletre vándorlásokat. Egyrészt az előázsiai puszták mozgóképes népességét ellenőrizni kezdték a létrejött államok. Másrészt élen jártak a haditechnikában – akárcsak szkíta őseik.

3. A szkíta-hun kapcsolatú régészeti kultúrák (12) vsz. az alábbiak:

Név	Tér	Idő	Hordozó
BMAC	Baktria-Mária	2.250 - 1.700	Szkíta elődök
Vekerzug	Alföld	750 - 250	Szkíta
Ananyino	Volgakönyök	750 - 250	Szkíta
Arzsan	Altáj	750 - 650	Szkíta
Pazirik	Altáj	550 - 250	Szkíta
Ordos	Folyóhurok	550 - 150	Keleti hun
Ogyinocovo	Felső-Ob mente	*150* - 350	Keleti-hun
Felső-Szargatka	Ural-Irtis erdős puszta	100 - 450	Attila népe

Kenkol	Kirgizia	250 - 450	Griff és Baján népe
Kusnarenkovói	Baskíria	550 - 750	Árpád népe
Karajakupovói	Baskíria	750 - 850	Árpád népe
Szubbotyici horizont	Prut-Dnyeper	850 k.	Árpád népe

A dőlten szedett évszám az első Kr.u-i adat.

A „kapcsoltságú" szó arra utal, hogy a szkíták és hunok általában kis létszámú vezérnépet alkottak az általuk uralt területen.

Az Ogyinocovoi kultúra dőlten szedett időkezdete azt jelzi, hogy az időadatok ettől kezdve Krisztus születése utániak.

A Felső-Szargatka elnevezés arra utal, hogy véleményem szerint a kultúra alsó része (Kre. 650 – Kr.u. 100) vezérnépét tekintve nem szkíta és nem hun, hanem iráni (szarmata-féle) volt.

4. SZELLEMI HAGYATÉK

1. A sumerek felföldi eredete

1. Szentírás

A Szentírás szerint az **Éden** a **Felföldön** van, mivel ott ered a Tirgis és Eufrátesz. Az Édennek **négy folyója** van. Noé bárkája pedig az **Ararát**-hegyein feneklett meg.

2. Egyiptomiak

Az egyiptomiak „A világ kormányzójának a … **Nap**istent tekintették." [1106]. A Nap volt tehát a legfőbb isten. „Nevének bővebb formája Ré-Harahti, 'Ré, a Fényhegyen lévő Hórusz'. Az ahet az a hely a **világ szélén**, ahol a Nap **felkel és lebukik** … a hireoglifa a **két hegy** között a napkorongot ábrázolja." [1107]

Az világ teremtésének kitüntetett helyén, a **Napot** egy **kétágú hegy** között ábrázolják. A hegy előterében **négy vízfolyás** vesz körül egy kertet.

Egyes papok azonosították a Napistent Ozirisszel. [1108] Ozirisz képjele egy három lépcsőjű trón, mellette egy szem jelével.

3. Sumerek

A **sumer** Gilgames-eposz főszereplője Uruk papkirálya. Egy alkalommal ***ősei földjére*** utazik. Az erről szóló rész földrajzi adatai a 9. és 11. táblán olvashatók [1109]. A 9. táblán egymás közelében szerepel a Masu-hegység és az istenek drágakő kerjte, a 11-en pedig a Niszir-hegy szerepel. A Masu-hegységről megtudjuk, hogy a világ végén van, őrködik a **Nap felkeltén és napnyugtán**, csúcsai az égboltozatig nyúlnak, gyökerei pedig leérnek az alvilágig. Örményül az **Ararát**ot Maszisznak nevezik, amiben felismerhető a Masu név. Az istenek drágakőkertje a Szentírási **Éden** fogalomkörébe tartozik. A Niszir-hegyen áll meg Út-napistim bárkája, aki a sumer Noé és egyben Gilgames őse. A bárka hegye a Szentírás alapján azonosítható az **Ararát**tal.

Egy sumer hengerpecsét lenyomatán **kétágú hegy** között kel fel a **Nap**isten (Utu). Mellette áll Enki és Isimud. Enki vállából **négy vízfolyás** ered. Isimud kétarcú – és így a római Janussal rokonítható.

4. Táblázatos összefoglalás

[1106] Kákosy László: Az ókori Egyiptom története és kultúrája. Budapest, Osiris, 2005. p.: 314.
[1107] Uo. p.: 314.
[1108] Uo. pp: 315-316.
[1109] Egyiptomi és mezopotámiai regék és mondák. Feldolgozta Dobrovits Aladár és Kákosy László. Második kiadás. Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1995 / 1998.

Rövidítések: Vöt: vízözön történet, vf = vízfolyás; 3s = hármas, k/ny: felkel és lenyugszik, sz/v = szélén vagy végén.

Kútfő/Adat	Fel-föld	Éden	Ara-rát	Vöt	4 vf	3s hegy	2 hegy	Nap	Nap-k/ny	Világ sz/v
Szentírás	+	+	+	+	+		+			
Sumer		+	+	+	+	+	+	+	+	+
Egyiptomi						+		+	+	+

A táblázat adatai azt mutatják, hogy itt ugyan arról területről, a felföldről van szó.

2. A szkíták és hunok felföldi eredete

Kézai szerint a magyarok ősei a hunok, a **hunok** őse Hunor és Magor, akiknek apja Ménrót, akinek apja Thana, aki Jáfet törzséből származott, Jáfet fia pedig Noé.

Noé mellett Ménrót is a **Felföldhöz** kötődik, mert „a nyelvzavar kezdete után Havilah földjére költözött…”, ez pedig azonos a szentírási
Havillaval, mely az Éden első folyójának, a Pisonnak a vízvidéke. „Az egyiknek a neve: Pison, : ez átfolyik Havilla egész földjén, ahol az arany található.” [1110]. Ménrót apja pedig Thana, szkíta király. Thana: „Justinius 1,1 és Isidorus: Ttymologiarum … 13, 21, 24 említ egy Tanaus nevű **szkíta** királyt. … Reginónál szerepel Szkítia földrajzi leírésében a Thanais folyó, aminek névadója Izidor szerint is Tanaus volt. /Györffy Gy.: Krónikáink …, 206. p.)” [1111]

3. Szabir és kazár – vsz.

1. A 722-ben írt Köli-Csor felirat nyugati oldalán olvashatjuk: „Amikor **Szagir** Csologun ellenséges lett, Köli Csor /rájuk/ ökörként támadott, /őket/ felnyársalta, megölte. Gyermekeiket, asszonyaikat foglyul ejtette.” [1112] Az itt szereplő „Szagir” szó a „szir”-ből fejlődhetett, úgy mint ahogy a kán → kagán lett; tehát szir → szagir.

2. „A Tonuquq felirat Mongóliában, Ulánbátortól mintegy 60 kilométerre keletre található Bayan Cogt mellett, a Tuul /Tola/ folyó felső folyásánál … A felirat keletkezésének ideje vitatott, valószínűsíthető dátumként 726-ra gondolhatunk.” [1113] Ez az évszám a „második Türk Kaganátus /680-740/” [1114] idejére esik. A feliratot egy négyoldalú kőhasábra vésték.

Az északi oldalon ezt olvashatjuk: „Türk Bilge kagán türk **szír** népet és az oguz népet gondozva uralkodik.” [1115]Az itt szereplő név egyrészt azonos azzal, ami az Amu-darja testvérfolyójának – a Szir-darjának – nevében szerepel. Másrészt közismert a Közel-Keleten.

3. Véleményem szerint a „szir” szó kétféle képen alakult tovább. Egyrészt hehezettel a szir → ha.szir → ka.zár soron. Másrészt szóbelseji triftongusból alakult bevézéssel, a szir → sz.au.ir → sza.*v*i.r → sza.bi.r népnévvé (úm. csűr → csavar).

[1110] Ószövetség, Teremtés könyve, 2 fejezet, 11. vers
[1111] Anonymus / Kézai Simon: Magyarok cselekedetei. Budapest, Osiris, 2004. p.: 121.
[1112] Bertha Árpád: Szavaimat jól halljátok. Szeged, Jatepress, 2004. p.: 19.
[1113] Uo. p.: 27.
[1114] Uo. p.: 27.
[1115] Uo. p.: 87.

5. FÜGGELÉK

1. NEVEZÉKTAN

1. Rövidítések

an. angol néven
e ezer (szám után)
hg. hegység
k. körül
kb. körülbelül
ln. latin néven
m magyarul
m millió (szám után)
mn. más néven
msz. mások szerint
p. pontosabban
r. rövidítve
rn. régi néven
tg. tenger
tn. tudományos néven
v. vagy
vsz. véleményem szerint.

2. Nyelvi nevezéktan

Magyar-finn nyelvcsalád, a finnugor és/vagy uráli helyett.
Obiak, obi ugorok helyett

3. Tárgyi hagyaték nevezéktan

Oxus kultúra, régészeti hagyatéka a Baktria-Margiana Archeological Complex r. BMAC.
Rézkor - kőrézkor tn. kalkolitikum helyett, mert egyszerűbb
Zóki kultúra a Vicsedál / Vuedol helyett.

4. Történelmi nevezéktan

Gyula barát, Julianus barát helyett. Ennek oka az, hogy a középkorban általában latin volt az írás nyelve, de már ez a szokás megváltozott.
Hun kor (400-895) a Medencében népvándorlás kora helyett. Ennek oka az, hogy a hunokat zömmel magyar ajkúnak tartom, és magyar emberként nem tartom helyesnek a kort másról elnevezni akkor, amikor az idősáv több mint felében - **59 %-ban** - hunok uralták a Medence zömét. Attila (400-455), Baján (567-677) és a Griff népe (677-803) összesen 291 éven át uralkodott. A kivételt a Gepida Királyság (455-567) és a Griff népének bukása (803-895) utáni időszak jelenti, mely összesen 204 évig tartott.

5. Nemzettagok

1. Kövek népe: Az a lakosság, amely már az élelemtermelés megérkezése előtt itt élt a Medencében.
2. Magvetők népe: Korai magvetők népe + Nimród népe + Hódoltságok népe

1.1. Korai magvetők népe: A Medence lakossága az itteni újkőkor elejétől a középső rézkor végéig. Körös-kultúra megjelenésétől a Bodrogkeresztúri kultúra végéig.
1.2. Nimród népe: A Medence lakossága a késő rézkor elejétől a középső bronzkor végéig. Kezdete a Péceli kultúra megjelenése.
1.3. Hódoltságok népe: A medence földműves rétege, a Halomsírosok betörésétől kezdve.
3. Puszták népe: A Pusztán lévő vagy onnan érkező nyolc nemzettag. Szkíta elődök, szkíták, keleti hunok, Attila népe, korai Griff népe, Baján népe, kései Griff népe, Árpád népe.
3.1. Szkíta elődök: A Felföldről indultak kelet felé, részt vettek az Oxus kultúra megalkotásában, az iráni terjeszkedés hatására egyre mozgékonyabbá váltak, az Észak-iráni-vonulóúton, majd a Kaszpi-kapun át jutottak ki a Terek-Kubán-síkra.
3.2. Szkíták: Előázsiából a Kaszpi-kapun kilépve jelennek meg. A Don torkolatánál nyugati és keleti ágra válnak. Nyugati águknak egy csoportja beköltözik a Medencébe. Keleti águk Kr.e. 450-től nevet vált.
3.3. Keleti hunok, kínai néven hsziungnuk: A keleti szkíták Kr.e. 450-es névváltással létrejött utódai. Mongóliából az északi és déli vonulóúton indultak nyugat felé. Az északi úton haladt Attila / Árpád népe; a délin pedig a Griff és Baján népe.
3.4. Attila népe: Az északi vonulóúton halad Mongóliából nyugat felé. Kr.u. 1-ben lép ki Szabíriába, és 150-re ér a Volgához. A Volgán túli európai térségben 373-463 között van meghatározó szerepe.
3.5. Korai Griff népe: A déli vonulóúton halad Mongóliából nyugat felé. Első csoportjaik 445-re jutnak ki a Terek-Kubán-síkra. 463-ra elűzik onnan a bolgár vezető réteget. 506-ra már a Vadmezőt is uralják. Uralmi helyzetüknek egy időre véget vet Baján népének átvonulása ezeken a tájakon (557-567).
3.6. Baján népe mn. korai avarok: A déli vonulóúton halad Mongóliából nyugat felé. 557-567 között vonul át a Terek-Kubán-síkon és a Vadmezőn a Medencébe. A Medencében beolvadnak a 677 k. érkező Kései Griff népébe.
3.7. Kései Griff népe, mn. késői avarok v. griffes-indások: A Terek-Kubán-síkról indulva 665-677 között átvonulnak a Vadmezőn a Medencébe, ahol 795/803-ig vannak uralmi helyzetben.
3.8. Árpád népe: Attila népének 463-as névváltással létrejött utódai. 750-884 között feladják Szabíriát, 840-900 között uralják a Vadmezőt, 862-től telepszenek be a Medencébe.

6. Földrajzi nevezéktan

1. Általában

Déli földrészek: Ausztrália, Antarktisz, Dél-Amerika
Éghajlati adatok: Alapvető forrás a Wikipedia. Az alábbi szövegben az adatok az itt megadott sorrendben tartalmazzák a januári átlaghőmérséklet (jn), évi középhőmérséklet (é), júliusi középhőmérséklet (jl), csapadék (cs), fagypont alatti átlaghőmérsékletű hónapok száma (f) adatait, a megadott rövidítések után. A hőmérsékletnél a oC adatokat egész számra, a csapadék esetében a mm/év adatot pedig tízesekre kerekítettem.
medence (általában): két része a medencealj és a hegységkeret. Nem csak a medence alját jelenti tehát.

2. Magyar Őstörténeti tér

1. Felföld: Örmény-felföld
Városokkal: Van, Jereván, Tebriz
2. Anatóliai-balkáni-vonulóút: A Pontus-hegység déli lábánál és a Balkán-félsziget tengelyében.
Városokkal: Erzerum, Isztambul, Edirne, Plovdiv, Szófia, Nis, Belgrád) vezet.
3. Medence: Kárpát-medence

4. Kaszpi-kapu
A Kaukázus keleti lába és Kaszpi-tó közötti átjáró, Baku és Mahacskala között.
5. Terek-Kubán-sík mn. a Kaukázus északi előtere
A Kaukázus, Fekete-tenger, Don és a Kaszpi-mélyföld közötti terület.
Városokkal: Groznij, Sztavropol, Krasznodár, Eliszta
6. Vadmező
Az Alduna és a Volga közötti füves puszta.
Városokkal: Chisinau, Harkiv, Voronyezs, Szaratov
7. Szabíria: A Volga és az Altáj közötti füves puszta (a Minuszinszki-medencéig).
Városokkal: Szimbirszk, Ufa, Cseljabinszk, Omszk, Novoszibirszk
8. Mongólia: Mongólia ország + Góbi-sivatag + Belső-Mongólia tartomány
Városokkal: Ulánbátor, -, Hohhot
9. Dzsungária: Északi határa a Góbi-Altáj, déli határa a Tiensan. Nagyvárosa Urumcsi.
10. Oázisfüzér: A Turáni-síkvidék déli peremvidéke.
A Tiensan, Hindukús és Kopet-dag északi lábánál sorakozó öntözhető életkamrák sorozata, az Ili folyó medencéjétől a Kaszpi-tóig.
Városokkal: Alamati, Biskek, Taskent, Mazari-Sarif, Mari, Asgabat.
11. Afgán-vonulóút: Mari és Iszlamabad között, a Hindukúst megkerülve
Városokkal: Mazari-Sarif, Herát, Kandahár, Gazni, Kabul, Iszlamabad
12. Észak-iráni-vonulóút
A Kopet-dag és Elburz déli, és az Ardabili-hegység délnyugati lábánál futó útvonal.
Városokkal: Meshed, Teherán, Baku.

3. Ázsia

Előázsia, Elő-Ázsia helyett, mivel használata gördülékenyebb.
Előázsia a Közel-Kelet északi, hegyvidéki része + az ún. Termékeny Félhold.
A 'Pallas Nagy Lexikona' szerint a Közel-Kelet - az Arab-félsziget kivételével: "Ázsia nyugati része, magában foglalja Kisázsiát, Örményországot, Sziriát, Palesztinát, a Sziriai-sivatagot, Perzsiát, Mezopotámiát, Afganisztánt és Beludsisztánt."
Ikerközpont: A Turfáni és Hámi mélyedés párosa
Kaszpi-tó Kaszpi-tenger helyett, mivel jelenleg már nincs kapcsolatban a Világóceánnal, és ezért nem tenger.
Kopet-dag
Szűk értelemben egy hegyvonulat Türkmeniszán és Irán határán.
Tágan értelmezem, hozzá számítva az Elburz folytatásában lévő Aladagh és Binauld hegységet is. Az így értelmezett kettős vonulat között található a Meshed városát is befogadó Horaszáni-árok.
Tiensan
Mintegy 2500 km hosszú hegységcsoport a Kizil-kum és a Pej-hegység között.
A továbbiakat lásd a tájbeosztásnál.
Turáni-síkvidék, melynek része a Száraz Közép →kiemelés

4. A Száraz Közép részei

1. Nyugaton (2)
1. Kaszpi-tó, a Föld legnagyobb területű tava.
2. Kaszpi-síkság: Alföld és mélyföld. A Kaszpi-mélyföld „Nagyobb része homoksivatag."[1116] Ilyen pl. a Volga és Urál közötti Rin-sivatag. Legfőbb nagyvárosa Asztrahány.
Asztrahány an. Astarkhan: Város a Volga-deltában, éghajlata mérsékelt övezeti félsivtagi éghajlat, éghajlati adatai: jn: -4 oC, é: 11 oC, jl: 26 oC, cs: 230 mm/év, f: 4 hónap.

[1116] Rudl József, 1999. p.: 304.

2. Középen (6)
1. Aral-kum: A kiszáradt Aral-tó medencéjében jött létre
2. Usztyurt-fennsík: A Kaszpi-és Aral-tavak között, „területének nagy részét agyag, illetve kősivatagok építik fel.” [1117]
3. Mugodzsar / Mugaldzsar: „Az átlag 200-300 m-re kiemelkedő /legmagasabb pontja 567 m/ dombvidék már a félsivatagi területhez tartozik.” [1118]
4. Arali-Kara-kum: Az egykori Aral-tó kiszáradása után, annak helyén jött létre
5. Kizil-kum, m. Vörös-homoksivatag: A Szir-darja és Amu-darja között
6. Kara-kum, m. Fekete-homoksivatag: Az Amu-darja és Kopet-dag között, Türkmenisztánban. Türkmenisztánról írják, hogy „a csapadék a síkságon 70-120 mm” [1119]. . „a Kara-kum homokfelszínén mértek már 79 ºC-ot is” [1120].

3. Keleten (5)
1. Szégyentelen-síkság mn. Betpak-Dala: A Kazah-hátság délnyugati pereme, melyet ”termékenytlensége miatt” [1121] neveztek el így a kazahok.
2. Mujun-kum m. Tevenyak-homoksivatag: Homoksivatag az Aj-tau - Zsol-tau és Kara-tau hegyláncok, valamint a Csu és Talasz folyók között
3. Hétfolyó-alföldje, törökül Dzsetiszu, oroszul Szemirecsje: A Balhas-tótól délre lévő homoksivatagos térség, melyet az Ili és a Dzsungár-alatau vizei öntöznek.
4. Balhas- mn. Balkas-tó
5. Kazah-hátság, an. Kazakh uplands, kazahul Szariarka: Csak a Tengizi-tótól és Karagandától délre lévő része a Száraz Közép része, mely túlnyomóan sivatag és félsivatag. Jellemző városa pl. a Kazahsztán mértani középpontjának közelében lévő Dzsezkazgan, an. Jezkazgan, éghajlati adatai: jn-13 ºC, é: 6 ºC, jl: 24 ºC, cs: 180 mm/év, f: 4 hónap. „… az ország belsejében, Dzsezkazgan környékén … mindössze 1.5 fő/km2 az átlagos népsűrűség.” [1122]

5. Afrika

Belső-Afrika: Azon terület, ahol ma az emberszabású majmok élnek. Ide tartozik a Kongó-medence, Nyugat-Guinea és Kelet-Afrika egy kicsiny része.

2. TÁJBEOSZTÁS

1. Bevezetés

Minden tájbeosztás tovább részletezhető, de a részletesség egy szint után lényegtelen. A túlzott részletességet úgy kerülöm el, hogy egy összetett táj esetén a legjellemzőbb táj nevét használom. Pl. elég közismert a ”Dunántúli-dombság a Mecsekkel” név helyett, egyszerűen használható a „Dunántúli-dombság”. Igaz, ez utóbbi tájnév nem csak egy dombságnak nem mondható középhegységet, hanem többek között egy méretes alföldet is tartalmaz (Belső-Somogy). Ezen az alapon pl. a Tiensan-vidéket úgy értelmezem, hogy nyugati vonulatai az Amu-darjáig érnek.

Ázsia esetében a kilenc óriástájra alapuló beosztás emberközpontú. A hegységeket tekinti határnak, mivel népsűrűségük környezetükhöz képest alacsony.

[1117] Uo. p.: 272.
[1118] Uo. p.: 304.
[1119] Uo. p.: 262.
[1120] Horváth Gergely, Simon Dénes és Nagy Balázs: Közép-Ázsia természeti viszonyai. In. Ázsia regionális földrajza. Szerkesztették: Horváth Gergely, Probáld Ferenc és Szabó Pál. p.: 100.
[1121] Rudl József, 1999. p.: 306.
[1122] Uo. p.: 310.

2. Európa

1. Fennoskandia
2. Kelet-európai-síkvidék
3. Brit-szigetek
4. Francia-Belga-rögvidék
5. Germán-Lengyel-alföld

Déli részén van a Kölni-, Vesztfáliai-, Lipcsei-, Sziléziai-öblözet, valamint a Sandomíri-alföld.

6. Közép-európai-rögvidék

Duna-Majna-csatorna

7. Ibér-félsziget
8. Appenninni-félsziget
9. Balkán-félsziget
10. Alpok-Kárpátok-vidéke.

3. Ázsia

Táblázat

Ázsia nagytájai egy 3x3-as sakktáblához hasonlítanak.

Sávok	Nyugati	Középső	Keleti
Északi	Nyugat-szibériai-alföld	Közép-szibériai-fennsík	Kelet-szibériai-hegyvidék
Középső	Turáni-síkvidék	Belső-Ázsia	Távol-Kelet
Déli	Közel-Kelet	India	Délkelet-Ázsia

Észak-Ázsia = Szibéria

Határai

Ural-hegység, Északi-jeges-óceán, Csendes-óceán, Sztanovoj-hg, Jablonovij-hg, Szaján, Altáj, Kazah-hátság.

Részei

Nyugat-szibériai-alföld, Közép-szibériai-fennsík, Kelet-szibériai-hegyvidék.

A szibériai óriástájakat a Jenyiszej és a Léna folyamok választják el egymástól.

Turáni-síkvidék

Határai

Kaszpi-tó, Sztavropoli-hát, Jergenyij-fennsík, Volga, Obscsij-szirt, Nyugat-szibériai-alföld, Altáj, Dzsungár-Alatau, Tiensan, Pamír, Hindukús, Kopet-dag.

Részei (3)

Nyugaton (2): Kaszpi-tó, Kaszpi-síkság

Középen (6): Aral-kum, Usztyurt-fennsík, Mugodzsar, Arali-Kara-kum, Kizil-kum, Kara-kum

Keleten (5): Betpak-Dala, Mujun-kum, Szemirecsje, Balhas-tó, Kazah-hátság

Belső-Ázsia

Határai

Altáj, Szaján, Jablonovij-hegység, Nagy-Hingan, Tajhang-hegység, Csin-hegység, Vörös-mn. Szecsuáni-medence, Himalája, Karakórum, Pamír, Nyugati-Tiensan, Dzsungár-Alatau, Tarabagataj-hegység.

Részei (6)

1. Mongólia, 2. Kínai-lösszfennsík, 3. Tibet, 4. Tarim-medence, 5. Ikerközpont: Turfáni és Hámi-oázisok, 6. Dzsungária.

Távol-Kelet

Határai

Sztanovoj-hg, Nagy-Hingan, Tajhang-hg, Tibet keleti pereme, Vörös-folyó, Csendes-óceán.
Részei (9)
1. Amúrmellék, 2. Mandzsúria, 3. Kínai-alföld, 4. Jangcse-medencék: Szecsuáni- mn. Vörös-medence, Vuhani-medence, Torkolati-félmedence, 5. Dél-kínai-hegyvidék, 6. Szahalin, 7. Japán-szigetek, 8. Koreai-félsziget, 9. Kínai-szigetek: Tajvan, Hajnan.

Közel-Kelet mn. Délnyugat-Ázsia
Határai
Fekete-tenger, Kaukázus, Kaszpi-tó; Kopet-dag, Hindukús, Arab-tenger, Vörös-tenger, Szuezi-csatorna, Földközi-tenger, Égei-tenger, Márvány-tenger.
Részei (3)
1. Északi hegyvidék (5): 1. Kisázsia. 2. Örmény-felföld. 3. Kaukázus-vidék: a Kaukázus és Kis-Kaukázus köze, kb. a mai Grúzia és Azerbajdzsán területe. 4. Iráni-medence. 5. Afgán-medence.
2. Termékeny-félhold an. Fertile Crescent: 1. Levantei-folyosó. 2. Mezopotámia: a Tirgis és Eufrátesz folyók köze és közvetlen partvidéke.
3. Sivatagos Arábia mn. Szir-Arab-sivatagok, valamint a Jemeni- és Ománi-hegyvidék

India p. Indiai szubkontinens mn. Dél-Ázsia
Határa
Nyugaton a Szulejmán-hg, északon a Himalája, keleten a Patkai- és Arakán-hg, délen a Bengál-öböl és az Arab-tg.
Részei
1. Észak-indiai-alfödlek
Indus-alföld: Punjab + Szind
Gangesz-Brahmaputra-alföld: Hindusztáni-alföld, Brahmaputra-alföld, Bengália
2. Dekkán-fennsík
3. Indiai-parti-síkságok: Malabár-part, Koromandel-part.

Délkelet-Ázsia
1. Indokína
2. Maláj-szigetvilág: Nagy-Szunda-szigetek: Borneó / Kalimantán, Szumátra, Jáva, Celebesz /Sulawesi. Kis-Szunda-szigetek. Molukkák / Maluku-szigetek. Fülöp-szigetek.

Tiensan
Határa
Északon: Kizil-kum, Mujun-kum, Szemirecsje, Dzsungár-Alatau, Dzsungáriai medencealj
Keleten: Pej-hegység, szétnyíló vonulatai között van az Ikerközpont
Délen: Takla-Makán, Pamír-hg, Amu-darja
Nyugaton: Kizil-kum.
Vizei: Innen ered nyugaton a Szir-darja, keleten pedig az Ili. Nagy tava az Isszik-kul, m. Meleg-tó.
Részei
Nyugati része a Zaravsán-Aláj-hegyvidék, melyet egyes szerzők a Tiensantól különállónak tekintenek. Ennek keleti része az Aláj-hegység, mely a Fergánai-medence és a Pamír között húzódik. Nyugati részének három vonulata van. Az északi a Turkesztáni-hegység a Nura-tau-val, a középső a Zeravsán-hegység, a déli pedig a Hisszár-hegység. Ez utóbbi hordozza Baktria és Szogdia határát.
Központi része a Fergánai-medence és a Középső-Ili-medence között húzódik. Itt magasodik, a kirgiz-kínai határon, a hegységcsoport legmagasabb csúcsa, a Dzsengisz Csokuszu, oroszul Pik Pobedi, m. Győzelem-csúcs (7439 m).
A Kizil-kum és Mujun-kum közötti Kara-tau adja Szogdia és Tarszia határát.
A Mujun-kum és a

Keleti része a kínai Hszincsiang-Ujgur Autonóm Terület keleti részén terül el, a Középső-Ili-medencétől északra és keletre. Három vonulata van. Az északi a Bogdo- és Barköl-hegység, a középső a Csol-hegység, a déli a Kuruk-hg. A két északibb vonulat között van a Ikerközpont.

3. Afrika

1. Atlasz-vidék
2. Szahara
3. Szudán
4. Nyugat-Guinea
5. Kongó-medence
6. Északkelet-Afrika: Etióp-lávafennsík + Szomáli-félsziget
7. Kelet-Afrika: Közép-afrikai-árok, Kelet-afrikai-fennsík, Kelet-afrikai-árok, Kelet-afrikai-lejtő
8. Dél-Afrika
9. Madagaszkár.

3. SZAKIRODALOM

Amelyik műnél két évszám szerepel, ott a megadott oldalszám a másodikra vonatkozik. Az első pedig a mű korábbi kiadásának évét adja meg.

Ajbolat Kuskumbajev: Magyarok keleten és nyugaton. Magyar-türk-kipcsak kapcsolatok a középkorban. Ómúltunk tára 8. Cédrus Művészeti Alapítvány - Napkút Kiadó. Budapest, 2011. ISBN 978 963 263 263 223 0. ISSN 1789-2023.

Amelie Khurt: Az ókori Közel-Kelet. Fordította: Mohay Gergely. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsésztudományi Kar, 2005. Studia Orientalia. Sorozatszerkesztő: Maróth Miklós. A fordítás alapjául szolgáló mű: A. Kuhrt: The Ancient Near East, c. 3000-300 BC I-II London. ISBN 963 9206 00 8. c /copyright/ Mohay Gergely.

Andrásfalvy Bertalan és munkatársai: Magyar Néprajzi Lexikon, első kötet, Főszerkesztő: Ortutay
Gyula. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1977. ISBN 963 05 1285 8. Elérhető a világhálón.

Anonymus / Kézai Simon: A magyarok cselekedetei. Osiris. Budapest, 2004. Milleniumi magyar története. Források. ISSN 1585-4264. Sorozatszerkesztő Benda Gyula, Bertényi Iván, Pótó János.
ISBN 963 389 606 1.

Antal, Csongor és Fodor: A világ nyelvei. Gondolat, Budapest, 1970.

Aradi Éva: A hunok Indiában. A heftaliták története. Hun-idea.

Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai I. Egyetemi tankönyv gyanánt. Felelős kiadó: László

Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület, Budapest, 1997. ISBN: 963 7528 32 6.

Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai II. Kornél. Egyetemi tankönyv gyanánt. Miskolci Bölcsész Egyesület, 1998. ISBN: 963 7528 40 7.

Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai III. Egyetemi tankönyv gyanánt. László Gyula Történelmi és Kulturális Egyesület. Budapest, 2005. ISBN 963 218 087 9.

Bakay Kornél: A magyar államalapítás. 2. kiadás. Budapest, Gondolat, 1981. Magyar História.
ISSN 0324-7716. ISBN 963 280 674 3. C Bakay Kornél 1978.

Bakay Kornél: Az árpádok országa. Őstörténetünk titkai. Budapest, 2002. Második kiadás. C Bakay Kornél. ISBN 963 7528 01 6.

Bakay Kornél: Magyarnak lenni: büszke gyönyörűség! Tanulmányok és előadások. II. javított kiadás. Kráter. Pomáz, 2004. C Bakay Kornél, 2004. C Kráter Műhely Egyesület, 2004. ISBN 963 9472 91 3.

Balázs Géza, Dr.; szerkesztő: **Magyar nyelv**. Új érettségi. Budapest, Corvina Kiadó Kft, 2005. 3. kiadás. ISBN 978 963 13 5610 6.

Balogh László és Keller László szerkesztők: Fegyveres nomádok, nomád fegyverek. Magyar Őstörténeti Könyvtár 21. A Szegedi Tudományegyetem Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. III. Szegedi Steppetörténeti Konferencia. Szeged, 2002. szeptember 9-10. Szerkesztette: Balogh László, Keller László. Balassi Kiadó, Budapest. C A Szerzők, 2004. ISSN 1215-4024. ISBN 963 506 554 X.

Bárdi László: Az ősi Selyemút világa**.** Masszi Kiadó, Budapest, 2003. ISBN 963 9454 38 9.

Bendefy László: A magyarság és a Középkelet. Reprint kiadás. Dr. Bendefy István. Budapest, 2000. ISBN: 963 640 945 5.

Bernard Comire, Stephen Matthews, Maria Polinsky: A nyelvek világatlasza. A világ nyelveinek eredete és fejlődése.. Kossuth Kiadó, 2006. A mű eredeti címe: The Atlas of languages, 2003. ISBN 963 09 4834 6.

Bertha Árpád: Szavaimat jól halljátok... ISBN 963 482 682 2. A türk és ujgur rovásírásos emlékek kritikai kiadása. Jatepress Szeged 2004. C SZTE BTK Altajisztika Tanészék - MTA-SZTE Turkológiai Kutatócsoport.

Bihari Gábor: A népek országútján I. rész Szkíták, szakák, székelyek. Szkíta Szarvas Könyvkiadó. Nyíregyháza, 2004. Copyright C 2004 Bihari Gábor. Copyright C 2004 Szkíta Szarvas Könyvkiadó. ISBN 963 216 716 3 ö. ISBN 963 216 717 1 (I. kötet).

Bíró József: A szabír-magyarok a "sumirok" tanítómesterei. A szerző kiadása. Budapest. 2002. C Bíró József.

Boda László: Avarok és székelyek. A történelmi fehér foltok filozófiai kutatásának tükrében. Püski, Budapest, 2004. C Boda László. ISBN: 963 9906 35 2.

Borsy Zoltán szerkesztő: Általános természetföldrajz. Szemelvények az általános természetföldrajz köréből. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Botos László főszerkesztő: Magyarságtudományi tanulmányok. Hun-idea Szellemi Hagyományőrző Műhely, 2008. ISBN 978-963-7014-28-4. C Hun-idea, 2008.

Bunyevácz Zsuzsa: A Szent Grál üzenete. Az eltitkolt magyar vonatkozások.

Cartographia: Középiskolai földrajzi atlasz, 2021. ISBN 978 963 262 562 1 CM.

Colin Renfrew et Paul Bahn: Régészet. Elmélet, módszer, gyakorlat. Osiris Kiadó. Budapest, 2005. ISBN 963 389 809 9.

Csáji László Koppány: A sztyeppei civilizáció és a magyarság. Ómúltunk tára 1. Cédrus Művészeti Alapítvány - Napkút Kiadó. Budapest, 2007. ISBN 978 963 8478 76 4.

Czuczor Gergely és Fogarasi János: A magyar nyelv szótára. 5. kötet. Pest, Emich Gusztav akademiai nyomdász, 1862.

Csányi Vilmos: 'Én is be fogom adatni'. Csányi Vilmos etológus a járványról és hosszú távú következményeiről. Magyar Narancs folyóirat, 2020.11.26. Elérhető az interneten.

Cser Ferenc és Darai Lajos: Magyar folytonosság a Kárpát-medencében. Avagy kőkori eredetünk és a sejti tulajdonság-örökítő kutatás. Fríg Kiadó. Szerkesztő: Varga Csaba. C Cser Ferenc - Darai Lajos, 2005. Minden jog fenntartva. ISBN 963 865 88 6 X.

Cser Ferenc és Darai Lajos: Kárpát-medence vagy Szkítia? Fríg Kiadó, 2008. C Cser Ferenc - Darai Lajos, 2008. ISBN: 978 963 9836 12 9.

Cser Ferenc és Darai Lajos: Európa mi vagyunk. I. kötet. Fríg Kiadó. Sorozatszerkesztő: Varga Csaba. C Cser Ferenc - Darai Lajos, 2008. Minden jog fenntartva. ISBN 978 963 9836 02 0.

Cser Ferenc és Darai Lajos: Kárpát-medencei magyar ősiség. Magyarságtudományi füzetek. Kiadja a Hun-idea Szellemi Hagyományőrző Műhely. Budapest, 2010. Kisenciklopédia 12. C Magyarok Világszövetsége. ISSN 2061-649X. ISBN 978-963-7014-55-0.

Csihák György szerkesztő: Magyar történelem. Tízezer év - ezer oldalról. Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. Zürich - Budapest, 2002. ISBN 963 86100 1 8.

Csorba Csaba: Árpád népe. Vince Kiadó Kft., 2000. C Csorba Csaba, 1997. Az első kiadás utánnyomása. ISBN 963 9192 29 5 / ISSN 1417-6114

Csuray Károly: A magyarság, mint faj és nemzet - Csuray Károly. Budapest, 1935. Madách Könyvkiadó. A magyar múlt eltitkolt évezredei című sorozat XII. kötete. A sorozatot szerkeszti: Babinecz László. ISBN 963865581-X.

Dobrovits Aladár és Kákosy László feldolgozása: Egyiptomi és Mezopotámiai regék és mondák. Móra Ferenc Könyvkiadó, Második kiadás. ISBN 963-11-7448-4.

Douglas Palmer, Dr.: Az ember eredete. Az ember fejlődésének képes története. Copyright c 2007.
New Holland Publishers /UK/ Ltd. A mű eredeti címe: The Origins of man. An illistrated history of
human evolution. Magyar kiadás: c Officina '96 Kiadó, 2007. 1088 Budapest, Szentkirályi utca 34.

D. W. Harding: Az őskori Európa. A múlt születése. Helikon Kiadó, 1986. A mű eredeti címe: Prehistoric Europe. Fordította és az utószót írta Makkay János. C Elsevier Publishing Projects Sa, Lausanne, 1978.

Engel Pál: Magyarok a világban. Beilleszkedés Európába a kezdetektől 1440-ig. Háttér Kft. – Téka, Budapest. 1990. ISBN 963 7403 85 X.

Erdélyi István: A magyar honfoglalás és előzményei. A magyar műveltség 1100 éve. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, Budapest, 2002. ISBN 963 8033 37 1. ISSN 1418-7035.

Erdélyi István: Őseink nyomában. A magyar őstörténet kutatása a XX. században. Masszi Kiadó, Budapest, 2004. C Erdélyi István, 2004. ISBN 963 9454 46 X.

Erdélyi István: Schtya Hungarica. A honfoglalás előtti magyarság régészeti emlékei. Mundus Magyar Egyetemi Kiadó. Budapest, 2008. ISBN 978 963 8033 43 7. ISSN 1417-7552.

Erdélyi István: Dél és észak. Régészeti emlékek. Cédrus Művészeti Alapítvány - Napkút Kiadó. Budapest, 2011. Ómultunk tára 7. C Erdélyi István, 2011 és Napkút Kiadó, 2011. ISSN 1789-2023. ISBN 978 963 263 1929.

Európa és a Szovjetunió. Üsd fel! Novotrade Kiadó, 1990. ISBN 963 585 103 0. A mű eredeti címe: „Slag nach!" Europa und Sowjetunion. Eredeti mű C Bibliographisches Institut AG, Mannheim, 1977
Fordította és átdolgozta Nemerkényi Antal, dr. Sárfalvi Béla.

Érdy Miklós: A hun lovastemetkezések. Magyar vonatkozásokkal. Magyarországért, Édes Hazánkért Kiadó. 2001. C Érdy Miklós, West New York. ISBN 963 00 7566 0. ISBN 963 00 7565 2. ISBN 963 00 7567 9.

Érdy Miklós: A magyarság keleti eredete és hun kapcsolata. Érdy Miklós. Kairosz Kiadó, Budapest, 2010. ISBN 978 963 662 369 2.

Fodor István: Verecke híres útján... A magyar nép őstörténete és a honfoglalás. Gondolat, 1975.
Magyar História. ISBN 963 280 241 1. C Fodor István 1975.

Fodor István főszerkesztő: A világ nyelvei. Főszerkesztő Fodor István. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1999. ISBN 963 05 7597 3 Első kiadás.

Fodor István: A világ nyelvei és nyelvcsaládjai. Tinta Könyvkiadó Budapest, 2004. Második, átdolgozott kiadás. C Fodor István. C Tinta Könyvkiadó. ISBN 963 7094 06 7.

Fodor István: Őstörténet és honfoglalás / Magyarország története sorozat. Írta: Fodor István. Főszerkesztő: Romsics Ignác. Kossuth Kiadó. C Kossuth Kiadó 2009. C Fodor István 2009. ISBN 978-963-09-5679-6.

Futó József, Dr. szerkesztő: Kontinensek földrajza I. Második kiadás. Tankönyvkiadó, Budapest, 1988. ISBN 963 18 1247 2.

Gábris Gyula szerkesztő: Európa regionális földrajza. Természetföldrajz. Elte Eötvös Kiadó, Budapest, 2007. ISBN 978 963 463 319 8.

Geoffrey Barrachlough és Normann Stone szerkesztő: Világtörténelem - The Times atlasz. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1992. A mű eredeti címe: The Times Atlas of World History. Magyar nyelvű kiadás C Times Books and Akadémiai Kiadó, 1992. Készült a harmadik, átdolgozott kiadás alapján.

Gombos F. Albin, Dr. szerkesztő: Középkori Krónikák. Az MTA támogatásával. XV-XVI. Friesingi Ottó: I. Frigyes császár tettei. Budapest, Aetheneum Irodalmi és Nyomdai Rt. 1913.

Göran Burenhult összeálltó: Nagy civilizációk. Az emberiség képes története. Ősi társadalmak és kultúrák. Budapest, Kossuth Kiadó 2005. A kiadás alapja: The Illustrated History of Humankind Great Civilizations. ISBN 963-09-4746-3. Magyar fordítás: Antoni Csaba, Dr. Dezső Tamás, Szuhay Havas Ervin.

Göran Burenhult összeálltó: A múlt emberei. Az emberiség képes története. Az emberiség eredetének és fejlődésének képes története. Összeállította: Kossuth Kiadó 2007. A kiadás alapja:
The Illustrated History of Humankind People of the Past. ISBN 978-963-09-5619-2
Magyar fordítás: dr. Kordos László, dr. Bácskay Erzsébet.

Götz László: Keleten kél a Nap I. Kultúránk a történelmi ősidőkből. Első kötet. Püski. Budapest, 1994. C Götz László örököse. ISBN 963 8256 30 3. ISBN 963 8256 31 1 I.

Götz László: Keleten kél a Nap II. - Götz László. Kultúránk a történelmi ősidőkből. Második kötet. Püski. Budapest, 1994. C Götz László örököse. ISBN 963 8256 30 3. ISBN 963 8256 32 X II.

Grahame Clark: A világ őstörténete. A mű eredeti címe: World Prehistory. c /copyright/ Cambridge University Press 1969. Fordította: Sárkány Mihály. Gondolat. Budapest 1976. ISBN 963 280 410 4.

Grandpierre Attila: Attila és a hunok. Grandpierre K. Endre munkáinak és jegyzeteinek alapján írta: Grandpierre Attila. A szkíta-hun-magyar folytonosság. Napkút Kiadó. Budapest, 2006. C Grandpierre Attila, 2006. C Napkút Kiadó, 2006. ISBN-10: 963-8478-40-3. ISBN-13: 978-963-8478-40-5.

Grandpierre Attila: Ősi Magyarország. A Kárpát-medence és a Selyemút népeinek felemelkedése. Titokfejtő Könyvkiadó, 2019. ISBN 9789637707117.

Grover S. Krantz: Az európai nyelvek földrajzi kialakulása. Magánkiadás, Budapest, 2000. ISBN 963 440 022-1.

Gyenis Gyula és Hajdu Tamás: Emberré válás. Az ember biológiai és kulturális evolúciója. Budapest, Archaeolingua Alapítvány, 2017. ISBN 978-963-9911-93-2.

Gyóni Gábor: A magyarság hajnalán. Gyóni Gábor. A magyarok korai története a honfoglalásig. Források és tanulmányok 3. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont. Budapest, 2009. C Gyóni Gábor, 2019. C MTA BTK, 2019. ISBN 978-963-416-167-7.

Györffy György: István király és műve. Balassi Kiadó, Budapest. Bővített, javított kiadás, 2000. C Györffy György, 2000.

Hajdú-Moharos József, Dr.: Történeti-gazdasági területegységek Európa országaiban. Térképész szakos hallgatók számára. Kézirat javított kiadása. Tankönyvkiadó, Budapest, 1990. ELTE TTK Általános Gazdaságföldrajzi Tanszék.

Hankó Ildikó: A Kárpát-medence benépesülése, Demokrata, 2008.10.01.

Helen Davies és Kovács Ottilia: Kezdők finn nyelvkönyve. Holnap Kiadó Kft, 2015. Kezdők nyelvkönyve sorozat. ISBN 9789633466544.

Henkey Gyula: Őseink nyomában. Elérhető a világhálón. A magyarság embertani képe. Magunk keresése. Magyarság és Európa Kiadó, Budapest, 1993. ISBN 963 85203 0 2.

Herbert Haag, Dr.: B**ibliai Lexikon**. ISBN 963 360 465 6. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1989. Az eredeti mű címe: Bibel-Lexikon. Fordította: dr. Ruzsiczky Éva.

História folyóirat. Szerkesztő: Glatz Ferenc. Felelős kiadó: História Alapítvány. HU ISSN 01392409. Index: 25348. XXXIV. évfolyam, 7. szám. 2012.

Horváth Csaba Barnabás: How Eurasia Was Born – A proposedatlas of prehistoric Eurasia
based on genetic data supporting the farming-language dispersal model. International Relations Quarterly, ISSN 2062-1973

Horváth Gergely, Probáld Ferenc és Szabó Pál szerkesztők: Ázsia regionális földrajza. Elte Eötvös Kiadó. C Szerzők, 2008. ISBN 978 963 248 021 5.

Hosszú Gábor: Rovásatlasz. Budapest, 2013. ISBN 978-963-08-5812-0.

J. J. De Groot: Hunok és kínaiak. A hunok története a Kr. sz. előtti évszázadokban – kínai források alapján. A mű eredeti címe Die Hunnen der vorchristlichen Zeit. Chinesische Urkunden zur

Geschichte Asiens. Berlin und Leipzig 1921. Művét közzéteszi: Bakay Kornél. Respenna, Budapest, 2006. C Bakay Kornél. ISBN 963 0605 26 0.

Joan Oates: Babilon. A mű eredeti címe: Babylon. Copyright c 1979 and 1986 Thames and Hudson, London. Fordította: Valló Gábor. ISBN 978 963 643 064 1. Kiadja a General Press Kiadó.

John Bright: Izráel története. Fordította: Domján János. Kiadja a Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990. A mű eredeti címe: History of Israel. Ötödik kiadás. ISBN 963 300 363 6. Egyetemi Nyomda.

Kalevi Wiik: Az európai népek eredete. Nap Kiadó, Budapest, 2008. ISBN 978 963 9658 50 9. A fordítás alapja: Eurooppalaisten juuret. Atena Kustannus OY, Jyvaskyla, 2002.

Kákosy László: Az ókori Egyiptom története és kultúrája. Osiris, Budapest, 2005. ISBN 963 389 818 8.

Képes Krónika. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. ISBN 963 379 785 3.

Kiszely István: Sírok, csontok, emberek. Dr. Kiszely István. Embertan a régészetben. Gondolat Könyvkiadó, Budapest, 1976. II., átdolgozott kiadás. ISBN 963-280-204-7.

Kiszely István: Európa népei, 1. A Föld népei. Gondolat Kiadó. Budapest, 1979. (K1) ISBN 963 280 673 5 összkiadás ISBN 963 280 689 1 I. kötet.

Kiszely István: Ázsia népei, 1. A Föld népei. Gondolat Kiadó. Budapest, 1984. C Kiszely István, 1984. ISBN 963 280 673 5 Összkiadás. ISBN 963 280 813 4 II. kötet.

Kiszely István: A magyarok eredete és ősi kultúrája I. Bővített kiadás. C Kiszely István, 2000. Püski Kiadó Kft. Budapest, 2000. ISBN 963 9188 84 0. ISBN 963 9188 85 9 I. kötet.

Kiszely István: A magyarok eredete és ősi kultúrája II. Bővített kiadás. c /copyright/ Kiszely István, 2000. Püski Kiadó Kft. Bp., 2000. ISBN 963 9188 84 0. ISBN 963 9188 86 7. II. kötet.

Kiszely István: A magyarság embertana. A magyar ember. Egyetemi tankönyv és tanári segédkönyv. Magyar Ház. Budapest, 2007. ISBN 978-963-9335-37-0.

Kmoskó Mihály: Mohamedán írók a steppe népeiről. Magyar Őstörténeti Könyvtár 23. Földrajzi irodalom I/3. A Szegedi Tudományegyetem Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. Balassi Kiadó. Budapest. C Zimonyi István, 2007. ISSN 1215-4024. ISBN 978-963-506-703-9.

Kovács László: Őstörténeti időrend. Vértesszőlőstől Pozsonyig. Székelypálfalva 2021. ISBN 978-615-01-0707-3.

Kőszegi Frigyes: A történelem küszöbén. Kossuth Könyvkiadó / 1984. ISBN 963 09 2267 3. ISSN 0324 5098. C Kőszegi Frigyes, 1983. (3673).

Kristó Gyula és Makk Ferenc: A kilencedik és a tizedik század története. Pannonica Kiadó, 2001. Sorozatszerkesztő Szvák Gyula. C Kristó Gyula - Makk Ferenc, 2001; Pannonica Kiadó, 2001; Szvák Gyula editor, 2001. ISBN 963 4869 X (összkiadás). ISBN 963 9252 38 7.

László Gyula: "Emlékezzünk régiekről ..." A Kárpát-medence egykori népeinek története és a magyar honfoglalás. Képes történelem. Szerkeszti: F. Kemény Márta. Móra Ferenc Könyvkiadó. C László Gyula, 1979. ISBN 963 11 1044 3.

László Gyula: Árpád népe. Helikon. C László Gyula örökösei, 1988, 2005. C Helikon Kiadó, 1988, 2005. HE 986 / ISBN 963 208 915 4.

László Gyula: Őseinkről. Tanulmányok. Gondolat. Budapest, 1990. Lektorálta: Fodor István. ISBN 963 282 265 X. C László Gyula, 1989.

László Gyula: Múltunkról utódainknak I. A magyar föld és a magyar nép őstörténete. c /copyright/ László Gyula örökösei, 1999. Püski Kiadó Kft, Budapest. ISBN 963 9188 10 7 összkiadás. ISBN: 963 9188 11 5 I. kötet.

László Gyula: Múltunkról utódainknak II. Magyarok honfoglalása – Árpád népe. c /copyright/ László Gyula örökösei, 1999. Püski Kiadó Kft, Budapest. ISBN 963 9188 10 7 összkiadás. ISBN: 963 9188 12 3 I. kötet.

Lőkös László, Dr: A világ mezőgazdasága. Szaktudás Kiadó.

Luigi Luca Cavalli-Sforza: Különbözőségünk története. HVG könyvek. HVG Kiadói Rt. Budapest, 2002. ISBN: 9637525246.

Magyar Katolikus Lexikon. Elérhető a világhálón.

Mahmúd Terdzsüman: Magyarország története. Tárih-i Üngürüsz vagyis Üngürüsz története. Szerkesztő: Geönczöl Gyula. Kiadja a II. Nagy Szittya Történelmi Világkongresszus, USA, Ohio, Cleveland, 1988 május.

Makkay János: Az indoeurópai nyelvű népek őstörténete. A szerző kiadása. Budapest, 1998. ISBN 963 550 270 2. c /copyright/ Makkay János.

Makkay János: Egy ősi háború. Az esztergályhorváti késő neolitikus tömegsír. A szerző kiadása. C
Makkay János. ISBN 963 640 140 3. Budapest, 2000.

Makkay János: Indul a magyar Attila földjére. 2. átdolgozott és bővített kiadás. A szerző kiadása.
Budapest, 2009. ISBN 978-963-88250-4-9. C Tulok Magda és Makkay János.

Makkai László és Mócsy András szerkesztő: Erdély története. Főszerkesztő Köpeczi Béla. Első kötet: A kezdetektől 1606-ig. Akadémiai Kiadó. Budapest 1986. C Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986. ISBN 963 05 4203 X (összkiadás). ISBN 963 05 4204 8 (1. kötet).

Marácz László és Obrusánszky Borbála szerkesztők: A hunok öröksége. Hun-idea, 2009. Szkíta
hun - magyar. ISBN 978-963-7014-37-6.

Márton Alfréd szerkesztő: A Kárpát-medence és a steppe. Magyar őstörténeti könyvtár 14. Szerkesztette. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. A József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportjának és a Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. Balassi Kiadó Budapest. C A Szerzők, 2001. ISSN 1215-4024. ISBN 963 506 403 9.

Mesterházy Zsolt: A magyar ókor. Szerkesztette: Bencsik András. Magyar Ház Könyvek, Kárpáti Ház. Budapest, 2003. C Mesterházy Zsolt, 1998-2000. ISBN 963 212 079 5. ISBN 963 206 036 9.

Moravcsik Gyula: Bizánc és magyarság. Budapest, Lucidus Kiadó, 2003. Eredeti kiadás: Bizánc és a magyarság. Budapest, 1953. ISSN 1586 3144. ISBN 963 9465 13 5. C Moravcsik Gyula jogörökösei. C Lucidus Kiadó.

Nagy Sándor, Dr: A magyar nép kialakulásának története. Buenos Aires, 1968. Transsylvania kiadó / Editoral Transsylvania Könyvkiadó Vállalat. Gede testvérek Bt, 2003. ISBN 963 9298 50 6.

Nagy Világatlasz. Budapest, Kartográfiai Vállalat, 1987. Harmadik, javított kiadás. ISBN 963 351 188 7 CM.

National Geographic Magyarország 2011 június 100. szám

Neparáczki Endre Ph.D. értekezése, 2017, Szeged. A honfoglalók genetikai származásának és rokonsági viszonyainak vizsgálata archeogenetikai módszerekkel Témavezető: Dr. Török Tibor Társ-témavezető: Dr. Pálfi György Biológia Doktori Iskola Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar Genetikai Tanszék.

Neparáczki Endre: Apai ágú (Y-kromoszómás) haplocsoportok a Kárpát-medencében feltárt hun, avar és honfoglalás kori leletekből. In. A Magyarságkutató Intézet Évkönyve 2019. A Magyarságkutató Intézet Kiadványai 11. Szerkesztette Berta Péter és Vizi László Tamás. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2020. ISSN 2677-0261.

Neparáczki Endre szerkesztő, Magyarságkutató Intézet Kiadványai 20., Magyar őstörténeti műhelybeszélgetés, Magyarságkutató Intézet, Budapest, 2020, Agócs Gergely: A Kaukázus szérűjében. Az észak-kaukázusi türk népek zenefolklórjának magyar őstörténeti vonatkozásairól.

Norman J. G. Pounds: Európa történeti földrajza. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. ISBN 963 389 384 4. ISSN 1218-9855. Fordította: Boros Attila.

Mary Fulbrook: Németország története. A mű eredeti címe: A Concise History of Germany. Published by the Press Syndicate of University of Cambridge, 1990. Fordította Szuhay-Havas Ervin. Maecenas Könyvkiadó, 1993. ISBN 963-9025-30-5.

Obrusánszky Borbála: Hunok a Selyemúton. Budapest, Masszi Kiadó, 2008. Az ősi belső-ázsiai pusztai civilizáció páratlan öröksége. C Dr. Obrusánszky Borbála. ISBN 978 963 9851 06 1. C Aradi Éva, Ucsiraltu, 2009. Hun-idea, 2009.

Origo: 2022.04.16. Gyomorforgató: Európában is sokáig megszokott volt az emberevés.

Padányi Viktor, dr.: Dentu-Magyaria. Püski, Budapest, 2000. ISBN 963 9188 92 1.

Pamjav Horolma, Fehér Tibor, Németh Endre, Csáji László Koppány: Genetika és őstörténet. A magyarok és más eurázsiai népek múltja a genetikai adatok fényében. Ómultunk tára 12. Cédrus Művészeti Alapítvány – Napkút Kiadó, Budapest, 2006. ISSN 1789-2023. ISBN 978 953 263 567 5.

Pápai Szabó György szerkesztő, összeállító: Letagadott eleink, a szkíták. Magyarságtudományi füzetek. Főszerkesztő Patrubány Miklós. Kisenciklopédia 3. Budapest, Hun-idea, 2010. ISBN 978-963-7014-43-7. ISSN 2061-649X.

Petkes Zsolt és Sudár Balázs szerkesztők: Honfoglalók fegyverben. Magyar őstörténet 3. Második, javított kiadás. C Helikon Kiadó, 2015. Gyomai Kner Nyomda Zrt. 2017. ISBN 978-963-227-694-6.

Petkes Zsolt és Sudár Balázs szerkesztő: Hétköznapok a honfoglalás korában. Magyar őstörténet 5. Helikon, 2017. Gyomai Kner Nyomda Zrt, 2017. ISBN 978-963-227-994-7.

Rédei Károly: Őstörténetünk kérdései. Magyar őstörténeti könyvtár 18. A József Attila Tudományegyetem Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. Balassi Kiadó. Budapest. A nyelvészeti dilettantizmus kritikája. Második, bővített kiadás. ISBN 1215-4024. ISBN 963 506 515 9. C Rédei Károly, 2003.

Róna-Tas András szerkesztő: Források a korai magyar történelem ismeretéhez. Magyar őstörténeti könyvtár 16. A Szegedi Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportjának és a Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. Balassi Kiadó. Budapest. C A szerzők, 2001. ISSN 1215-4024. ISBN 963 506 402 0.

Róna-Tas András: Kis magyar őstörténet. A magyarok korai története az államalapításig. Balassi Kiadó. Budapest. C Róna-Tas András, 2007. ISBN 978-963-506-704-6.

Rudl József: A Szovjetúnió utódállamainak földrajza. Dialóg Campus Kiadó. Dialóg Campus Tankönyvek. Budapest - Pécs, 1999. C Dialóg Campus Kiadó és Rudl József, 1999. ISBN 963 9123 25 0. HU ISSN 1418 1274. HU ISSN 1418 1304.

Salamon Konrád főszerkesztő: Világtörténet. Akadémiai Kiadó, 2006. ISBN 963 05 84123; ISBN 978 963 05 8412 8.

Stephen Bertman: Élet az ókori Mezopotámiában. Eredeti cím: Handbook to Life in Ancient Mesopotamia. Copyright c Stephen Bertman, 2003. Fordította: Kmilcsik Ágnes. Magyarországon kiadja a Gold Book Kft. Felelső kiadó a kft. ügyvezetője. ISBN 963 426 013 6. 2003.

Stuart Piggott: Az európai civilizáció kezdetei. ISBN 963 281 831 8. Az őskori Európa az első földművelőktől a kalsszikus ókorig. Gondolat, Budapest, 1984. A fordítás alapjául szolgáló mű: Ancient Europe from the beginnings of agriculture to classical antiquity. A survey by Stuart Piggott, FBA. Edinburgh University Press, 1965. C Stuart Piggott, 1965. C Makkay János, 1987 Hungarian translation. Kner Nyomda, 29, Gyomaendrőd, 1987.

Sudár Balázs szerkesztő: Magyarok a honfoglalók korában. Magyar őstörténet 2. Helikon, 2015. ISBN 978-963-227-592-5.

Sudár Balázs szerkesztő: A honfoglalók műveltsége. Magyar őstörténet 6. Helikon, 2018. Gyomai Kner Nyomda Zrt. ISBN 978-963-479-059-4.

Sudár Balázs és Petkes Zsolt szerkesztő: A honfoglalók viselete. Magyar őstörténet 1. Helikon, 2015. ISBN 978-963-227-625-0.

Sudár Balázs és Petkes Zsolt szerkesztők: Honfoglalás és megtelepedés. Magyar őstörténet 4. Helikon / Generál Nyomda, 2016. ISBN 978-963-227-755-4.

Száray Miklós: Történelem I. Középiskolák, 9. évfolyam. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. Forrásközpontú történelem. C Száray Miklós, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., 2006. ISBN 978-963-19-3454-0.

Száray Miklós: Történelem II. - Száray Miklós. középiskolák, 10. évfolyam. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. Forrásközpontú történelem. C Száray Miklós, Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt., 2006. ISBN 978-963-19-3455-7.

Szász Béla: A húnok története. Attila nagykirály. Írta Szász Béla. Gede testvérek Bt. Budapest 2001. ISBN 963 9898 16 6. C Szász Béla örökösei; Bakay Kornél és Kristó Nagy István; Szabad tér Kft. A kiadás a budapesti Bartha Miklós Társaság 1943-ban megjelent könyve alapján készült.

Szondi Miklós: Történelmünkhöz magyarul. Szondi Miklós szerkesztő és kiadó. Solt - 2009. ISBN 978-963-06-6914-6. Negyedik - bővített - kiadás. Ismeretterjesztő könyv. C Szondi Miklós – 2008.

Szongott Kristóf: A magyarok eredete és őslaka. A szerző kiadása. Szamosújvár, 1906. Todorán Endre "Aurora" Könyvnyomdája.

Tábori László: Párthia. Tábori László. Egy alig ismert ókori világbirodalom. Turán könyvek 3. Antológia. Szöveggyűjtemény, térképek, írás- és uralkodási táblázatok. Hun párhuzamok. Magyar Őstörténeti Kutató és Kiadó. Budapest, 2003. C by Dr. Tábori László. ISBN 963 86084 6 3.

Tóth Imre: Magyar őstörténet. Avagy: "nem jöttünk mi sehonnan sem". Fríg Kiadó. Felelős kiadó: Varga Csaba. C Tóth Imre, 2009. ISBN: 978 963 9836 10 5.

Trogmayer Ottó: Múltbalátó. Régészetünk nagy pillanatai. Helikon Kiadó. C Trogmayer Ottó, 2005. C Helikon Kiadó, 2005. HE 973. ISBN 963 208 896 4.

Varga Géza: A székelység eredete. Az özönvíz káoszából kiemelkedő istenek hagyatéka. Írástörténeti Kutatóintézet Budapest, 1998. ISBN 963-03-4505-6.

Varga Géza: A székelyek eredete. Írástörténeti tanulmányok. Az Írástörténeti Kutatóintézet sorozata. C Varga Géza 2001. ISSN: 1217-6974. ISBN: 963 00 5981 9.

Vásáry István: Az Arany Horda. Kossuth Könyvkiadó, 1986. ISBN 963 09 2792 6.

Vásáry István: A régi Belső-Ázsia története. Magyar Őstörténeti Könyvtár, 7. Balassi Kiadó, 1993. ISBN 963 481 973 7. ISSN 1215-4024. C Vásáry István, Szeged, 1993.

Vékony Gábor: Népesedési viszonyok az Árpád-korban. KSH Népességtudományi Kutatóintézet. Történeti Demográfiai Évkönyv. 2001. Tanulmányok.

Vékony Gábor: Magyar őstörténet. Magyar honfoglalás. Második kiadás. c /copyright/ Vékony Gábor, 2002; jogörököse, 2005. Nap Kiadó Kft., 2002, 2005. ISBN 963 9402 16 8.

Vékony Gábor: A rézkortól a hunokig. Régészeti tanulmányok a hagyatékból. c /copyright/ Vékony
Gábor jogutóda, 2007. c /copyright/ Nap Kiadó Kft., 2007. Nap Kiadó Kft., Budapest, 2007. ISBN 978 963 9658 09 7.

Veres Péter: Mérföldkövek a magyar őstörténetben - Ómúltunk tára 6. Cédrus Művészeti Alapítvány - Napkút Kiadó. Budapest, 2009. ISBN 978 963 263 108 0. ISSN 1789-2023.

Westermann Földrajzi Atlasz. Cartographia Kft, Budapest, 1994. ISBN 963 352 547 0 CM.

Zaicz Gábor főszerkesztő: Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 2006. A magyar nyelv kézikönyvei XII. Sorozatszerkesztő Kiss Gábor.
C Tinta Könyvkiadó. C Dolovay Dorottya, Jankovicsné Tálas Anikó, Kiss Gábor, Sipőcz Katalin, T. Somogyi Magda, Tamás Ildikó, Zaicz Gábor. Első kiadás: 2006. ISSN 1589-4371. ISBN 963 7094 01 6.

Zimonyi István: Muszlim források a honfoglalás előtti magyarságról. Magyar Őstörténeti Könyvtár 22. A Gayhani-hagyomány magyar fejezete. Balassi Kiadó, Budapest. C Zimonyi István, 2005. ISSN 1215-4024. ISBN 963 506 627 9.

Zimonyi István: A magyarság kori történetének sarokpontjai. Elméletek az újabb irodalom tükrében. Magyar Őstörténeti Könyvtár 28. A Szegedi Tudományegyetem Középkori Egyetemes Történeti Tanszékének kiadványai. A sorozatot szerkeszti Zimonyi István. C Zimonyi István 2014. C Szántó Richárd 2014. ISSN 1215-4024. ISBN 978-963-506-940-8.